

การพิจารณาคุณค่าเพื่อการอนุรักษ์ชุมชนประวัติศาสตร์ในเมือง
กรณีศึกษาย่านพาณิชย์กรรม ถนนพานิช
เทศบาลเมืองฉะเชิงเทรา

VALUE JUDGEMENT FOR THE CONSERVATION OF URBAN HISTORIC
COMMUNITY : A CASE OF OLD COMMERCIAL QUARTER
ON PANIT ROAD, CHACHUENGSAO MUNICIPALITY

ชวิศศุมน ทัพพะรังสี

CHAWITSUMON THAPPHARANGSI

๖๖,

๖๖

๖๖

เลขหม.....
เลขทะเบียน.....47505.....
วัน, เดือน, ปี 19 ๙๐ 2546

b.....
i.....

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาวิทยาลัย
สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม
บัณฑิตวิทยาลัย
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

พ.ศ. 2546

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ISBN 974-324-305-4
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

**VALUE JUDGEMENT FOR THE CONSERVATION OF URBAN HISTORIC
COMMUNITY : A CASE OF OLD COMMERCIAL QUARTER
ON PANIT ROAD, CHACHUENGSAO MUNICIPALITY**

**A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT
OF THE REQUIREMENTS FOR THE DEGREE OF
MASTER OF URBAN AND REGIONAL PLANNING IN URBAN
AND ENVIRONMENTAL PLANNING
SCHOOL OF GRADUATE STUDIES
KING MONGKUT'S INSTITUTE OF TECHNOLOGY LADKRABANG**

2003

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้ ISBN 974-324-305-4 นั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

COPYRIGHT 2003

SCHOOL OF GRADUATE STUDIES

KING MONGKUT'S INSTITUTE OF TECHNOLOGY LADKRABANG

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การพิจารณาคุณค่าเพื่อการอนุรักษ์ชุมชนประวัติศาสตร์ในเมือง
นักศึกษา	กรณีศึกษา ย่านพาณิชย์กรรม ถนนพานิช เทศบาลเมืองฉะเชิงเทรา
รหัสประจำตัว	นางสาววิศุมน ทัพพะรังสี
ปริญญา	39063001
สาขาวิชา	การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต
พ.ศ.	การวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม
อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์	2546
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ขจรนิษฐ์ พิมลเสถียร

บทคัดย่อ

การศึกษาการพิจารณาคุณค่าชุมชนประวัติศาสตร์ในเมืองเพื่อการอนุรักษ์ กรณีศึกษาย่านพาณิชย์กรรม ถนนพานิช จังหวัดฉะเชิงเทรา เกิดจากประเด็นการพัฒนาเมืองในเขตเทศบาลที่เน้นการพัฒนาแต่อย่างเดียว ในขณะที่พื้นที่ที่มีความสำคัญทางวัฒนธรรมเช่น ชุมชนที่มีความสำคัญในด้านประวัติศาสตร์และการค้ามาช้านานตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ถูกทำลาย ก่อให้เกิดความสูญเสียคุณค่าต่างๆ ไปอย่างน่าเสียดาย การศึกษานี้จึงเน้นประเด็นในเรื่องของการพิจารณาคุณค่าของการอนุรักษ์ ซึ่งถือเป็นปัจจัยพื้นฐานในกระบวนการอนุรักษ์ เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนการอนุรักษ์ชุมชนประวัติศาสตร์ในเมืองต่อไป

ลักษณะชุมชนเป็นตึกแถว ส่วนใหญ่สร้างในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งยังคงรักษาลักษณะและรูปแบบเดิมไว้เป็นส่วนใหญ่ เป็นรูปแบบที่สะท้อนถึงความเจริญรุ่งเรืองในพื้นที่เมื่อเกือบศตวรรษที่ผ่านมา ซึ่งรูปแบบอาคารดังกล่าว จะได้รับการอนุรักษ์ในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ในกรุงเทพมหานคร

วัตถุประสงค์ของการศึกษาคือ 1) ศึกษาเกณฑ์การจัดลำดับและแยกประเภทคุณค่าในการอนุรักษ์ 2) ศึกษาความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับคุณค่าทางเศรษฐกิจ สังคม องค์กรความรู้และสุนทรียศาสตร์ของชุมชนประวัติศาสตร์ในเมือง เพื่อประเมินศักยภาพในการอนุรักษ์ 3) ศึกษานโยบาย กฎหมาย และการปฏิบัติในพื้นที่ และ 4) เพื่อเสนอแนะทิศทางของการเริ่มกระบวนการอนุรักษ์ในพื้นที่

ดำเนินการศึกษาโดยใช้วิธีสำรวจ สัมภาษณ์ สัมภาษณ์ และออกแบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อทดสอบคุณค่าในการอนุรักษ์ชุมชนประวัติศาสตร์ในเมืองด้วยเกณฑ์การจัดลำดับและแยกประเภท และวิเคราะห์การพิจารณาคุณค่าทางเศรษฐกิจ สังคม องค์กรความรู้-ข้อมูลข่าวสารและสุนทรียศาสตร์ของชุมชนประวัติศาสตร์ในเมืองเพื่อการอนุรักษ์จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ 2 กลุ่มคือผู้ครอบครองอาคารเก่าและผู้ไม่ได้ครอบครองอาคารเก่า

ผลการศึกษาพบว่าผู้ครอบครองอาคารส่วนใหญ่พิจารณาเกณฑ์คุณค่าในการอนุรักษ์ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านถนนพานิชที่ความเป็นตัวแทนแบบแผนทางวัฒนธรรมทางการค้าของเมืองเป็นสำคัญ ขณะที่ผู้ไม่ได้ครอบครองอาคารให้ความสำคัญกับเกณฑ์คุณค่าด้านความงดงามของอาคาร ตึกแถวแบบเก่าหรือเน้นคุณค่าทางด้านความงามเชิงสัญลักษณ์ ส่วนการวิเคราะห์การพิจารณาคุณค่าของชุมชนประวัติศาสตร์ในเมืองเพื่อการอนุรักษ์พบว่า คุณค่าที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งสองกลุ่มเห็นด้วยเหมือนกันส่วนใหญ่ได้แก่ คุณค่าทางด้านสังคมและคุณค่าด้านองค์ความรู้ โดยเห็นว่าการอนุรักษ์ชุมชนประวัติศาสตร์ ย่านถนนพานิช ทำให้ย่านนี้มีความเป็นเอกลักษณ์ กบบริยาอากาศ ความคุ้นเคยความใกล้ชิดจิตสณิทสนมของผู้อยู่อาศัย ทำให้เกิดการหวนระลึกถึงวันเก่าในอดีต และมีคุณค่าในการศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของเมือง ส่วนคุณค่าที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้ง 2 กลุ่มไม่เห็นด้วยเหมือนกันส่วนใหญ่ได้แก่ คุณค่าทางสุนทรียภาพ โดยเห็นว่าอาคารเก่าเหล่านี้ยังไม่ถือเป็นที่สุดในด้านของสิ่งที่ควรอนุรักษ์ และคุณค่าที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียไม่แน่ใจเหมือนกันได้แก่ คุณค่าทางเศรษฐกิจ โดยเห็นว่าอาคารเก่าเหล่านี้มีค่าใช้จ่ายในการบำรุงดูแลรักษา ตลอดจนการปรับปรุงซ่อมแซมค่อนข้างสูงเมื่อเปรียบเทียบกับอาคารแบบใหม่ เพราะต้องใช้เทคนิคเฉพาะ

จากผลการศึกษา จึงเสนอแนะว่าในการกระบวนการอนุรักษ์ชุมชนประวัติศาสตร์ในเมืองซึ่งเป็นย่านการค้าของเมืองจะเชิงเทราควรเริ่มจากการยกระดับคุณค่าด้านความงามโดยการส่งเสริมให้สาธารณะชนหันมาสนใจมากขึ้น และควรมีมาตรการเพิ่มแรงจูงใจในการดูแลบูรณะอาคารเก่าเพื่อเพิ่มคุณค่าทางเศรษฐกิจ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวนี้จะสามารถรักษาความสำคัญทางวัฒนธรรมของย่านประวัติศาสตร์ได้อย่างแท้จริง

Thesis Title	Value Judgement for The Conservation of Urban Historic Community : A Case of Old Commercial Quarter on Panit Road, Chachuengsao Municipality
Student	Miss Chawitsumon Thappharangsi
Student ID	39063001
Degree	Master of Urban and Regional Planning
Programme	Urban and Environmental Planning
Year	2003
Adviser	Assistance Professor Dr.Yongtanit Pimonsathean

ABSTRACT

This study reflects an issue of the lack of plan and policy to conserve a long-established commercial quarter in chachuengsao municipal area. Emphasis of the study is on the conservation value judgement that would be an initial stage in the urban conservation process

The old commercial quarter is on Panitch road in Chachuengsao municipal area. It is characterized by 267 continuous shophouses built in King Rama V period (late 19th to early 20th century) with fine façade decorative. The style of these shophouses is found as well in Bangkok historic area where such premises are under the conservation policy.

The study has 4 objectives, which are, a) to review the way in which value for urban conservation is justified and categorized; b) to find out public opinions towards the interpretation of economic, social, informative, and aesthetic value in Chachuengsao old commercial quarter; c) to study relevant plans, regulations, and policy in the area; and d) to propose the direction of conservation movement in the area.

In this study, four aspects of value, i.e., economic, social, informative, and aesthetic have been defined. Data collection includes physical investigation and aesthetic have been defined. Data collection includes physical investigation and observation, questionnaire survey, in-depth interview and secondary sources compilation. In seeking the public opinions, two groups of target respondents are defined, which are, those living in the old shophouses(-or the inhabitants), and those living outside the area but having a connection to the conservation programme (-or the outsiders).

It is found that, the inhabitant group agrees that the area gains the value of local cultural representation, particularly when traditional economic activity is taken into account, while the outsider group gives the intention to aesthetic value that has more symbolic meaning. On the aforementioned four aspects of value, both groups agree that the area has high value on social and informative aspects that help increase identity of the area. However, both groups give the same opinion that the area has less value of aesthetic because the shophouses are not considered "superlative" among various cultural monuments in Thailand. The value aspect that could be questioned is related to economic that the inhabitants are not sure about the cost-effectiveness in building restoration/reparation exercise due to the need of costly specialized techniques.

It is recommended that, to initialize the conservation of old commercial part of Chachuengsao, aesthetic value should be enhanced by raising public intention and economic value should be strengthened by way of provision of incentives in the building reparation. And this would help maintain the important cultural quality of Chachuengsao's old historic quarter.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้เป็นอย่างดี ด้วยความกรุณาจากอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ผศ.ดร.ขจรนิษฐ์ พิมลเสถียร ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา คำแนะนำ ข้อคิดเห็น ตลอดจนการตรวจสอบปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ อันเป็นประโยชน์กับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นอย่างมาก รวมทั้งคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผศ.เลิศวิทย์ รังสิรักษ์ และ ผศ.ดร.นิติชาญ ปลื้มอารมณ์ ที่ได้กรุณาสละเวลาเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และให้คำแนะนำที่ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณ คณาจารย์ในภาควิชาทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้และให้คำแนะนำด้วยความกรุณาโดยตลอด และขอขอบพระคุณ ผศ.ชาญวิทย์ พงษ์ขวัญ , รศ.ประสงค์ เอี่ยมอนันต์ และ ศ.ดร.นิจ หิณชิระนันท์ ที่ได้ให้คำปรึกษาและคำแนะนำด้วยความเมตตาอย่างยิ่ง และขอขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ พี่ชายและน้องสาว ที่ได้ให้กำลังใจและสนับสนุนเสมอมา

ขอขอบพระคุณ ผู้ครอบครองอาคารเก่าและผู้ไม่ได้ครอบครองเก่าในชุมชนประวัติศาสตร์ถนนพานิชทุกท่านที่ได้กรุณาเสียดสเวลาให้ข้อมูลสำคัญ อันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้า ขอขอบพระคุณสุรเวทย์ วานิชเสนีย์ ที่ได้เสียดสเวลาแนะนำชุมชนและบุคคลสำคัญต่างให้ผู้ศึกษาได้รู้จัก รวมทั้งคุณอร่าม เทียมเงิน ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลในเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนขอขอบคุณ เจ้าหน้าที่กองธุรกิจภูมิภาค และเจ้าหน้าที่สำนักงานจังหวัดฉะเชิงเทรา สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ตลอดจนเจ้าหน้าที่สำนักงานจังหวัดฉะเชิงเทราและเทศบาลเมืองฉะเชิงเทรา ที่ได้ให้ความสะดวกต่างๆ ในการขอรับข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา

ขอขอบพระคุณ คุณอาวุฒิ คุณพีป้อง พี่อ๊อด ที่ได้ให้ความช่วยเหลืออย่างหาที่สุดมิได้ในการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอขอบคุณ น้องเฉลิมและน้องบี ที่ได้ให้กำลังใจและช่วยประสานงานต่าง ๆ มาโดยตลอด นอกจากนี้ขอบคุณกำลังใจจากเพื่อนๆ พี่ๆ และน้องๆ ทุกคน

คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้ศึกษาขอบอบแด่ผู้มีพระคุณทุกท่าน

ชวิศสุมน ทัพพะรังสี

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	I
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	III
กิตติกรรมประกาศ.....	V
สารบัญ.....	VI
สารบัญตาราง	VIII
สารบัญภาพ	IX
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	2
1.3 ขอบเขตของการศึกษา	3
1.4 ขั้นตอนการศึกษา.....	4
1.5 ข้อตกลงเบื้องต้น.....	5
1.6 ข้อจำกัดในการศึกษา	5
1.7 นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง.....	5
1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
บทที่ 2 วรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	9
2.1 แนวความคิดและทฤษฎีการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมประเภทจับต้องได้	9
2.1.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ชุมชนเมือง.....	9
2.1.2 แนวความคิดเรื่องการพิจารณาคุณค่าเพื่อการอนุรักษ์	23
2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	33
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	35
3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล	36
3.2 กรอบในการวิจัย.....	39
3.3 การกำหนดตัวแปรและตัวชี้วัด	40
3.4 วิธีวิเคราะห์ข้อมูล	45

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 พื้นที่ศึกษา.....	47
4.1 ประวัติความเป็นมาของเมืองฉะเชิงเทรา	47
4.2 ที่ตั้ง-อาณาเขตและสภาพทั่วไปของจังหวัดฉะเชิงเทรา	49
4.3 ประวัติการจัดตั้งเทศบาล	51
4.4 สภาพทั่วไปของเทศบาล.....	52
4.5 สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในเขตเทศบาล	55
4.6 ประวัติความเป็นมาของย่านการค้าถนนพานิช จังหวัดฉะเชิงเทรา	64
4.7 สภาพแวดล้อมทางกายภาพของย่านถนนพานิช	66
4.8 สภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม.....	81
4.9 ปัญหาในพื้นที่.....	87
4.10 โอกาสและข้อจำกัดของชุมชน	90
บทที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	93
5.1 การวิเคราะห์เกณฑ์การจัดลำดับแยกประเภทคุณค่าในการอนุรักษ์.....	93
5.2 การวิเคราะห์การพิจารณาคุณค่าเพื่อการอนุรักษ์ชุมชนประวัติศาสตร์ในเมือง ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย.....	96
5.3 การวิเคราะห์ศักยภาพในการอนุรักษ์ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านถนนพานิช.....	105
5.3.1 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร	105
5.3.2 วิเคราะห์นโยบายและการปฏิบัติในการอนุรักษ์ชุมชนประวัติศาสตร์	114
บทที่ 6 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ.....	117
6.1 สรุปผลการศึกษา	117
6.2 ข้อเสนอแนะ	124
บรรณานุกรม	126
ภาคผนวก	128
ประวัติผู้เขียน	139

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 แสดงสรุปการแยกประเภทสิ่งที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์.....	22
3.1 แสดงเทคนิคที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลตามประเภท.....	38
3.2 แสดงตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย.....	41
3.3 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูล	46
4.1 แสดงจำนวนผู้เข้าทั้งหมดในส่วนภูมิภาคของสำนักงานทรัพย์สินฯ.....	86
4.2 แสดงรายการค่าธรรมเนียมในการพิจารณาเรื่องราวของสำนักงานทรัพย์สินฯ.....	89
5.1 แสดงความเห็นต่อการจัดลำดับแยกประเภทคุณค่าในการอนุรักษ์ย่านถนนพานิช.....	96
5.2 แสดงร้อยละของความคิดเห็นต่อคุณค่าในเรื่องการประหยัดค่าลงทุน	98
5.3 แสดงร้อยละของความคิดเห็นต่อคุณค่าในเรื่องการเพิ่มพูนรายได้	98
5.4 แสดงร้อยละของความคิดเห็นต่อคุณค่าในเรื่องการใช้ประโยชน์อาคารเก่า ได้คุ้มค่าสูงสุด.....	99
5.5 แสดงร้อยละของความคิดเห็นต่อคุณค่าทางสังคม	100
5.6 แสดงร้อยละของความคิดเห็นต่อคุณค่าทางองค์ความรู้.....	102
5.7 แสดงร้อยละของความคิดเห็นต่อคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์	103
5.8 แสดงสรุปคุณลักษณะและสัดส่วนร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม	106
5.9 แสดงการสรุปความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรจากการทดสอบไคสแควร์.....	107
5.10 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างความคิดเห็นในคุณค่าเรื่องการใช้ประโยชน์อาคารเก่า ได้คุ้มค่าสูงสุดกับอาชีพ.....	108
5.11 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างความคิดเห็นในคุณค่าเรื่องความใกล้ชิดกับอาชีพ.....	109
5.12 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างความคิดเห็นในคุณค่าเรื่องความใกล้ชิดกับการศึกษา.....	111
5.13 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างความคิดเห็นในคุณค่าเรื่องความเป็นที่สุขของอาคาร ในสมัยรัชกาลที่ 5กับอาชีพ.....	112
5.14 แสดงร้อยละของความคิดเห็นในภาพรวมเกี่ยวกับการอนุรักษ์เปรียบเทียบระหว่างกลุ่ม ผู้ครอบครองอาคารเก่าและผู้ไม่ได้ครอบครองอาคารเก่า	113

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1.1 แผนที่แสดงพื้นที่ศึกษาถนนพานิช	7
1.2 แผนผังแสดงขั้นตอนการศึกษา.....	8
2.1 แผนผังแสดงความสัมพันธ์ของคุณค่าด้านต่างๆของการอนุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรม ...	28
3.1 แผนผังแสดงกรอบความคิดในการศึกษา.....	40
4.1 แผนที่แสดงแผนผังกลุ่มอาคารบริเวณถนนพานิช	62
4.2 แผนที่แสดงอาณาเขตจังหวัดฉะเชิงเทรา	63
4.3 แผนที่แสดงอาณาเขตเทศบาลเมืองฉะเชิงเทรา.....	63
4.4 แผนที่ตั้งตลาดอำเภอเมืองฉะเชิงเทรา สมัยรัชกาลที่ 5 ร.ศ. 111	65
4.5 แสดงศาลารัฐบาลมณฑลปราจีน	65
4.6 แสดงถนนพานิชย่านธุรกิจการค้าในอดีต	67
4.7 แสดงตึกแถวของสำนักงานทรัพย์สินฯ บนถนนพานิช	67
4.8 แสดงบริเวณทำน้าของตลาดการค้าในอดีต.....	68
4.9 แสดงแหล่งขุดที่สร้างพร้อมกับศาลารัฐบาลมณฑลปราจีนบุรี	68
4.10 แสดงบริการทางการแพทย์บนถนนพานิช.....	69
4.11 แสดงบรรยากาศของคลินิก.....	69
4.12 แสดงถนนพานิชช่วงกลาง.....	69
4.13 แสดงหัวถนนพานิชฝั่งใต้.....	70
4.14 แสดงหัวถนนพานิชฝั่งตะวันออก.....	70
4.15 แผนที่แสดงประเภทกลุ่มอาคารในย่านถนนพานิช.....	71
4.16 แสดงบริเวณทางเข้าตลาดทรัพย์สินเก่า.....	72
4.17 แสดงมุมมองจากตลาดเก่า	72
4.18 แสดงท่ารถในอดีต.....	72
4.19 แสดงหัวจ่ายน้ำดับเพลิงบนถนนพานิช.....	73
4.20 แสดงภาพจำลองลักษณะ โครงสร้างผนังของตึกแถว.....	75
4.21 แสดงภาพสเกตซ์อาคารในยุคสมัยรัชกาลที่ 5.....	75
4.22 แสดงประตู หน้าต่าง และหลังคา แบบเก่าของอาคาร.....	76
4.23 แสดงภาพสเกตซ์อาคารกลางเก่ากลางใหม่.....	76

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
4.24 แสดงดื่กแถวแบบกลางเก่ากลางใหม่.....	77
4.25 แสดงภาพสเกตซ์อาคารแบบสมัยใหม่.....	77
4.26 แสดงอาคารแบบใหม่ที่เกิดขึ้น.....	78
4.27 แสดงอาคารที่มีป้ายโฆษณาปิดล้อม	78
4.28 แผนที่แสดงรูปแบบของอาคาร.....	79
4.29 แสดงเสียงตามสายของถนนพานิช	83
4.30 แสดงกิจกรรมการค้าขายของเบ็ดเตล็ดในพื้นที่	84
4.31 แผนที่แสดงประเภทกิจกรรมการใช้ประโยชน์อาคาร	85

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในทางผังเมืองแล้ว การอนุรักษ์ชุมชนถือเป็นมาตรการหนึ่งในการแก้ปัญหาเมืองที่สิ้นเปลืองทรัพยากรน้อยที่สุด เพราะการอนุรักษ์ชุมชนเป็นการนำทรัพยากรที่มีอยู่แล้วมาพัฒนาให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่โดยไม่ทิ้งคุณค่าและอรรถประโยชน์เดิม เป็นการเก็บรักษาควบคู่ไปกับการใช้ประโยชน์ในกิจกรรมพื้นฐานของชุมชน โดยการผสมผสานหลักการของการอนุรักษ์กับวิธีการในการพัฒนาเข้าด้วยกัน อย่างไรก็ตามกลางภาวะความเปลี่ยนแปลงต่างๆ แนวโน้มของการอนุรักษ์ชุมชนกลับไม่ค่อยประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากกระบวนการอนุรักษ์เป็นเรื่องที่ไม่อาจดำเนินการได้อย่างโดดเดี่ยวภายใต้ความรับผิดชอบของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเท่านั้น

การประสานความรับผิดชอบร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องนี้ก็คือ ยุทธวิธีหนึ่งของการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่คำนึงถึง คุณค่าของการใช้ทรัพยากรและการคงอยู่ของทรัพยากรให้นานที่สุดเพื่อคนในรุ่นต่อไป โดยคุณค่านี้ไม่ได้หมายถึงมูลค่าที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการเปลี่ยนสถานะการครอบครอง หากแต่หมายถึงคุณค่าที่เกิดจากการครอบครองและใช้ประโยชน์จากการครอบครอง ซึ่งคุณค่านี้เองที่อยู่เบื้องหลังการตัดสินใจในกระบวนการอนุรักษ์และพัฒนา และยังเป็นปัจจัยร่วมในการประสานความรับผิดชอบระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งการพิจารณาคุณค่าเพื่อการอนุรักษ์ ก็คือ การทำความเข้าใจในวิถีคิดของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอันถือได้ว่ามูลเหตุแห่งการเปลี่ยนแปลงต่างๆที่เกิดขึ้นต่อสิ่งอันควรอนุรักษ์

สำหรับบริเวณถนนพานิช ซึ่งเป็นย่านการค้าที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดฉะเชิงเทรา ถือเป็นกรณีหนึ่งที่ควรนำมาตราการการอนุรักษ์ชุมชนมาใช้ เพราะเป็นย่านชุมชนประวัติศาสตร์ในเมืองที่มีอาคารเก่าซึ่งมีคุณค่าและเป็นสถาปัตยกรรมในยุคสมัยรัชกาลที่ 5 มีประวัติความเป็นมาในฐานะที่เป็นพื้นที่การค้าสำคัญของเมืองฉะเชิงเทรา ตั้งแต่ครั้ง ร.ศ.111และถือได้ว่าเป็นยุคแรกของแนวความคิดในการวางผังอาคารเพื่อเป็นย่านพาณิชย์กรรมในเขตเมืองอย่างแท้จริง นอกจากนั้นยังเป็นพื้นที่ที่ต่อเนื่องกับโบราณสถานสำคัญของเมือง อีกทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่สืบต่อกันมาตั้งแต่รุ่นพ่อแม่ปู่ย่าตายาย ทำให้บรรยากาศของพื้นที่ที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ แต่เนื่องจากในปัจจุบันยังไม่มีนโยบายหรือมาตรการในการคุ้มครองอาคารเก่าเหล่านี้ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลายลักษณะ เช่น การสร้างอาคารแบบสมัยใหม่ขึ้นแทนที่ การปิดล้อมอาคารเพื่อการโฆษณา การเปลี่ยนภาพลักษณ์อาคาร การติดตั้งวัสดุ อุปกรณ์ ส่วนประกอบต่างๆที่ไม่เหมาะสมกับอาคาร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เป็นต้น ทำให้คุณค่าของอาคารเก่าอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนประวัติศาสตร์แห่งนี้ถูกพิจารณาเพียงด้านมูลค่าในแง่ทำเลการค้า ละเลยความสำคัญและมองข้ามคุณค่าในฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันถือได้ว่าทรัพยากรของชาติร่วมกันไป ทั้งๆที่คุณค่าของอาคารเก่าเหล่านี้ยังคงมีอยู่และมีได้ทรุดโทรมจนเกินกว่าจะบำรุงรักษาไว้ได้ และหากได้มีการพิจารณากันอย่างจริงจังถึงคุณค่าในด้านต่างๆแล้ว อาคารเก่าของชุมชนประวัติศาสตร์การค้าแห่งนี้ก็มีได้ให้ประโยชน์ลดลงแต่อย่างใด

ดังนั้นจึงเห็นสมควรที่จะต้องมีการศึกษาถึงประเด็นคุณค่าของอาคารเก่าเหล่านี้ในทัศนะของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ เพื่อเป็นแนวทางในการประสานจุดร่วมของการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนประวัติศาสตร์ภายใต้หลักการของการมีส่วนร่วม อันสอดคล้องกับทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) ที่ได้กำหนดเป็นยุทธศาสตร์ไว้อย่างชัดเจนในหมวดของการอนุรักษ์ฟื้นฟูและรักษาสภาพแวดล้อมชุมชน ศิลปวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวให้เกื้อหนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจชุมชน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และใช้ผังเมืองเป็นกลไกประสานการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองให้เกิดความน่าอยู่และยั่งยืน และเน้นการประสานงานในกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น อันจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ชุมชนประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืนต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

จากเหตุผลความเป็นมาของปัญหาดังได้กล่าวมาแล้ว เป็นข้อบ่งชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการพิจารณาคุณค่าชุมชน ประวัติศาสตร์ในเมืองเพื่อการอนุรักษ์ เพื่อเป็นประกอบในการวางแผนการพัฒนาและอนุรักษ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยแบ่งวัตถุประสงค์ของการศึกษาได้ดังนี้

1. ศึกษาเกณฑ์การจัดลำดับแยกประเภทคุณค่าในการอนุรักษ์ของพื้นที่ศึกษาโดยรวม
2. ศึกษาความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในเรื่องคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ สังคม องค์กรความรู้และสุนทรียภาพเพื่อประเมินศักยภาพในการอนุรักษ์
3. ศึกษานโยบายการอนุรักษ์ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการควบคุมดูแลการปฏิบัติในพื้นที่เพื่อวิเคราะห์โอกาสและข้อจำกัด
4. เพื่อเสนอแนะทิศทางของการเริ่มกระบวนการอนุรักษ์ในพื้นที่

1.3 ขอบเขตการศึกษา

การศึกษานี้จะทำการศึกษาคูณค่าเพื่อการอนุรักษ์ชุมชนประวัติศาสตร์ในเมืองในปัจจุบัน ด้านคุณค่าทางเศรษฐกิจ สังคม องค์ความรู้และสุนทรียภาพ โดยทำการศึกษาจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียใน 2 กลุ่มคือ ผู้ครอบครองอาคารได้แก่ผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ในฐานะที่เป็นผู้ได้รับผลกระทบจากนโยบาย และกลุ่มผู้ไม่ได้ครอบครองอาคาร ซึ่งได้แก่หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับท้องถิ่นในฐานะที่มีหน้าที่ควบคุมดูแลให้เป็นไปตามนโยบาย สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ผู้เป็นเจ้าของพื้นที่และคณะกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประจำจังหวัด ในฐานะผู้กำหนดนโยบายซึ่งสามารถกำหนดขอบเขตการศึกษาได้ดังนี้

1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

เป็นการศึกษาประเด็นด้านคุณค่าในฐานะที่เป็นรอยต่อระหว่างการอนุรักษ์กับการพัฒนา โดยในงานวิจัยนี้ได้ใช้กรอบในการพิจารณาคูณค่าเพื่อการอนุรักษ์ของ Henry Cleere เป็นหลัก ซึ่งประกอบด้วย การพิจารณาคูณค่าทางเศรษฐกิจ คุณค่าทางสังคม-สัญลักษณ์ คุณค่าทางข้อมูล ข่าวสาร-องค์ความรู้ และคุณค่าทางสุนทรียภาพมาวิเคราะห์ร่วมกับการจัดลำดับแยกประเภทคุณค่าของการอนุรักษ์ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่ประเมินจากความสมบูรณ์ในตัวเองของสิ่งที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ ของ Catanese ซึ่งได้แก่ ความงาม ความเป็นแบบแผน ความเป็นสิ่งหายาก ความเป็นสิ่งที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ การรักษาความต่อเนื่องของเขตพื้นที่อันควรอนุรักษ์ ความสมดุลในด้านความเป็นที่ที่สุด ทั้งนี้จะศึกษาข้อมูลโดยสอบถามความคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ประกอบกับการศึกษาโอกาสและข้อจำกัดของพื้นที่ เพื่อวิเคราะห์ถึงศักยภาพในการอนุรักษ์อาคารในพื้นที่ศึกษา

1.3.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ศึกษา : อาคารพาณิชย์กรรมเก่าในยุคสมัยรัชกาลที่ 5 ช่วงถนนพานิช อำเภอมืองจังหวัดฉะเชิงเทรา อาณาเขตตั้งแต่หัวถนนพานิชทางทิศเหนือจากถนนสันติราษฎร์จรดถนนชุมพลทางทิศตะวันออก ซึ่งประกอบด้วยอาคารเก่าลักษณะตึกแถว จำนวน 267 คูหา (ภาพที่ 1.1)

1.3.3 ทฤษฎีและแนวความคิดที่เกี่ยวข้อง

การศึกษานี้อาศัยทฤษฎีและแนวความคิดที่เกี่ยวข้องดังนี้

1.3.3.1 แนวความคิดและทฤษฎีการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมประเภทที่จับต้องได้

1.3.3.1.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ชุมชนเมือง

- 1) ความหมายของการอนุรักษ์
- 2) เหตุผลในการอนุรักษ์
- 3) สิ่งควรค่าแก่การอนุรักษ์
- 4) ขนาดของการอนุรักษ์
- 5) รูปแบบของการอนุรักษ์
- 6) ตัวอย่างกรณีศึกษาของต่างประเทศ

1.3.3.1.2 แนวความคิดเรื่องคุณค่าในการอนุรักษ์

- 1) เกณฑ์คุณค่าของการอนุรักษ์
- 2) การพิจารณาคุณค่าของการอนุรักษ์
- 3) สุนทรียภาพของการอนุรักษ์
- 4) ตัวอย่างของเกณฑ์การให้คุณค่าเพื่อการอนุรักษ์ชุมชนเมือง

1.3.3.2 แนวความคิดเกี่ยวกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

1.4 ขั้นตอนการศึกษา

ขั้นตอนการศึกษาจะดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้ คือ

- 1) การศึกษาปัญหาในการอนุรักษ์โดยทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์และรวบรวมแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา
- 2) สำรวจพื้นที่ศึกษาทางกายภาพเบื้องต้น
- 3) สร้างกรอบการศึกษาจากการทบทวนแนวความคิดในการพิจารณาคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ สังคม องค์กรความรู้และสุนทรียภาพ
- 4) รวบรวมข้อมูลของพื้นที่ด้านประวัติความเป็นมา สภาพเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมและกายภาพ
- 5) กำหนดตัวแปรและคำอธิบายพร้อมจัดทำแบบสอบถามและจัดทำแผนผังของพื้นที่ศึกษา สำหรับการสำรวจรูปแบบสถาปัตยกรรมและสภาพแวดล้อมโดยทั่วไป
- 6) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต ภาพถ่ายและเทปบันทึกภาพ
- 7) ประมวลผลข้อมูลจากแบบสอบถามโดยโปรแกรม SPSS

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- 8) วิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละด้านและสรุปผลการวิจัย
จัดทำรายงานพร้อมข้อเสนอแนะ
โดยขั้นตอนการศึกษาสามารถสรุปได้ดังภาพที่ 1.2

1.5 ข้อตกลงเบื้องต้น

เนื่องจากการศึกษาวิจัยเรื่องการพิจารณาคุณค่าเพื่อการอนุรักษ์ในครั้งนี้เป็นการศึกษาในบริบทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตามทฤษฎี Stakeholder ซึ่งแบ่งกลุ่มของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตามสถานภาพของความรับผิดชอบ เป็น 3 กลุ่ม คือ ผู้ก่อให้เกิดการอนุรักษ์ ผู้มีหน้าที่ป้องกันแก้ไข และผู้ได้รับผลกระทบจากนโยบายการอนุรักษ์ แต่เนื่องจากในพื้นที่ศึกษายังไม่มีนโยบายเฉพาะใดๆ ดังนั้นจึงจัดกลุ่มของผู้ก่อและผู้มีหน้าที่ป้องกันแก้ไขเป็นกลุ่มเดียวกัน เพื่อสะดวกต่อการวิเคราะห์ เพราะนโยบายหรือโครงการเพื่อการอนุรักษ์หรือปรับปรุงสภาพแวดล้อมส่วนใหญ่เป็นโครงการของรัฐ และขณะเดียวกันรัฐก็มีหน้าที่ในการดูแลควบคุมการปฏิบัติให้เป็นไปตามนโยบายด้วย ทั้งนี้จะจัดกลุ่มของผู้ครอบครองอาคารในกลุ่มของผู้ได้รับผลกระทบ เพราะไม่ว่าจะมีนโยบายการอนุรักษ์หรือพัฒนาพื้นที่ทั้งจากรัฐ คณะอนุกรรมการการอนุรักษ์ฯ หรือเจ้าของพื้นที่คือสำนักงานทรัพย์สินฯ ก็ดี ผู้อยู่อาศัยย่อมเป็นคนกลุ่มแรกที่ได้รับผลกระทบนั้น

1.6 ข้อจำกัดของการศึกษา

ในการเก็บข้อมูลของกลุ่มประชากรในพื้นที่ จะเก็บข้อมูลจากตัวแทนครัวเรือน ไม่ได้เก็บจากประชากรทุกคนในพื้นที่ ดังนั้นข้อมูลพื้นฐานที่เก็บรวบรวมจึงเป็นเพียงบางส่วนของข้อมูลในพื้นที่และเนื่องจากเป็นพื้นที่เล็กๆ จึงไม่มีแผนที่ค้นฉบับ ผู้ศึกษาจึงใช้วิธีการสำรวจระยะจากพื้นที่จริงมาเปรียบเทียบ ซึ่งมาตราส่วนอาจคลาดเคลื่อนได้

1.7 นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง

คุณค่าหมายถึง สาระอันสำคัญของการยอมรับ ซึ่งเกิดจากการรับรู้จากอารมณ์ความรู้สึก เหตุผล ประสพการณ์ ความรู้ตลอดจนบรรทัดฐานและ ค่านิยมต่างๆ

ศักยภาพในการอนุรักษ์หมายถึงความสามารถในการดำเนินการอนุรักษ์อาคารเก่า โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วม

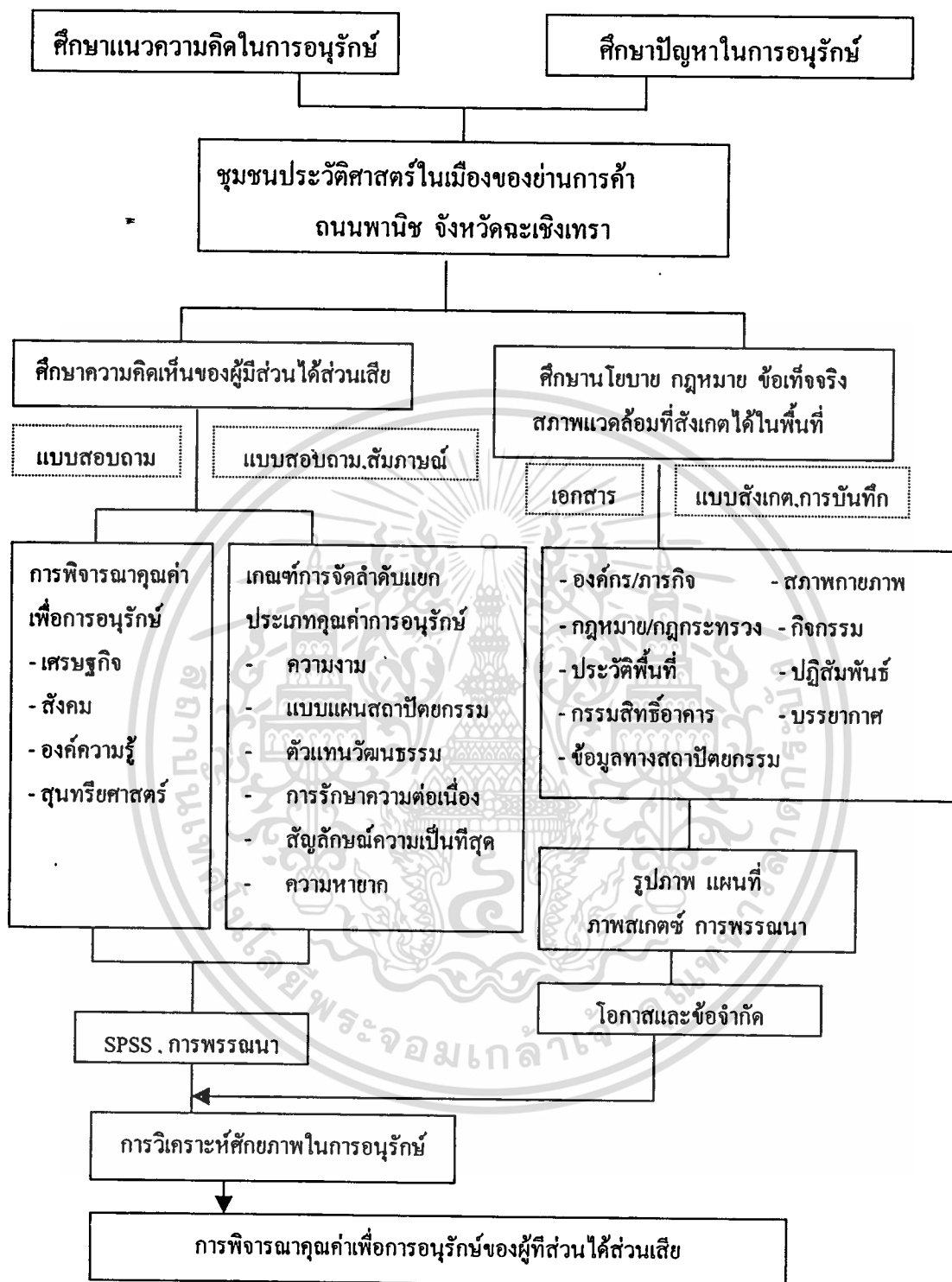
ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หมายถึงผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการรับผลประโยชน์หรือเสียผลประโยชน์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ทราบถึงการพิจารณาคุณค่าเพื่อการอนุรักษ์ชุมชนประวัติศาสตร์ในเมือง ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของย่านการค้า ถนนพานิช จังหวัดละเชิงเทรา
- 2) เพื่อสามารถนำมาประกอบในการประเมินระดับศักยภาพในการอนุรักษ์ชุมชนประวัติศาสตร์ในเมือง
- 3) เพื่อเป็นแนวทางในการนำคุณค่ามาใช้ในการวางแผนเพื่อการอนุรักษ์ชุมชนเมือง
- 4) เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างสำนึกแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ให้เห็นถึงความสำคัญ และคุณค่าของการอนุรักษ์ของชุมชนประวัติศาสตร์ในเมือง อันถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรม

ภาพที่ 1.2 แผนผังแสดงขั้นตอนการศึกษา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

ในบทนี้จะเป็นการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยอย่างกว้าง เป็นการรวบรวมสรุปแนวความคิดในการอนุรักษ์และการพิจารณาคุณค่า ซึ่งเป็นพื้นฐานที่นำไปสู่การศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ โดยในการวิจัยครั้งนี้ได้ใช้แนวความคิดและทฤษฎีประกอบในการวิจัยดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมประเภทที่จับต้องได้ (Tangible Culture)
2. แนวคิดเกี่ยวกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder)

2.1 แนวคิดและทฤษฎีการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมประเภทจับต้องได้

2.1.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ชุมชนเมือง

ในอดีตเมื่อกล่าวถึงการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมประเภทที่จับต้องได้ ส่วนใหญ่มักจะคิดถึงแต่โบราณสถาน ทั้งนี้เนื่องจากจุดเริ่มต้นของแนวคิดในการอนุรักษ์เริ่มจากการบูรณะโบราณสถานที่ชำรุดทรุดโทรม โดยประวัติของการอนุรักษ์นี้เริ่มต้นในช่วงเวลาไล่เลี่ยทั่วโลกคือประมาณหลังสงครามโลก

แนวคิดในการอนุรักษ์ได้ขยายความมาถึงขอบข่ายของเมือง เมื่อได้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเมืองอย่างกว้างขวางมากขึ้นและพบว่าการอนุรักษ์เป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถพัฒนาเมืองให้คงคุณค่าแก่ผู้อยู่อาศัยและยังยืนต่อไปได้ เนื่องจากเป้าหมายของการอนุรักษ์ก็เป็นไปเพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์กับชีวิตในสังคมให้สอดคล้องเป็นไปด้วยกัน ซึ่งไม่ใช่เพียงเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวเท่านั้นแต่เป็นการรักษาสภาพแวดล้อมของชีวิตความเป็นอยู่ด้วย ตลอดจนเป็นการอนุรักษ์เพื่อให้มีชีวิตและใช้งานได้อย่างเหมาะสม เพราะการอนุรักษ์กับการเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่ต้องดำเนินไปควบคู่กัน (Worskett, 1969 : 41)

2.1.1.1 ความหมายของการอนุรักษ์

ตามความหมายอย่างเป็นทางการในพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปะวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.2504 ในมาตรา 10 และ 11 ข้อที่ 3 ได้ให้ความหมายของการอนุรักษ์ไว้ดังนี้

“การอนุรักษ์” หมายความว่า การดูแล รักษาเพื่อให้คงคุณค่าไว้และให้เหมาะสม รวมถึงการป้องกัน การรักษา การสงวน การปฏิสังขรณ์ การบูรณะด้วย

ซึ่งตามความหมายข้างต้นนี้เมื่อนำมาใช้ในบริบทของการอนุรักษ์เมืองแล้ว อาจไม่สร้างความเข้าใจในกระบวนการอนุรักษ์ได้เท่าที่ควร ดังนั้นจึงขออ้างอิงนิยามการอนุรักษ์ที่ได้มีผู้ให้ไว้ประกอบดังนี้

Gerald Burke (อ้างจาก อุดม สกุลพานิชย์. 2533 : 44) กล่าวโดยสรุปว่า การอนุรักษ์ในระดับเมือง หมายถึง การรักษา ป้องกัน ปรับปรุงอาคาร กลุ่มอาคาร และบริเวณใกล้เคียงที่มีความสำคัญ และมีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ประวัติศาสตร์ สังคม และเทคโนโลยี เพื่อก่อให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ดีและมีลักษณะเฉพาะของตนเอง โดยเฉพาะลักษณะพิเศษที่เป็นอยู่ในอดีต

ส่วน Feilden (Feilden. 1993) มองว่า การอนุรักษ์ หมายถึง “การกระทำเพื่อป้องกันการเสื่อมโทรมซึ่งรวมทั้งกิจกรรมอื่น ๆ ที่ทำเพื่อรักษาอายุของมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติของเรา จุดประสงค์ก็เพื่อเสนอ แสดง ต่อผู้ใช้อาคารและผู้ชมอาคารประวัติศาสตร์เหล่านั้นด้วยความจงใจพิถีพิถันในทางศิลปะ และสื่อสารต่อมนุษย์ที่อาคารเหล่านั้นครอบครองอยู่ โดยการกระทำที่มีประสิทธิภาพและ ถ้าเป็นไปได้การซ่อมแซมต้องถาวรเปลี่ยนได้ และไม่จำกัดความเป็นไปได้ในการปรับปรุงโครงสร้างในอนาคต

จะเห็นได้ว่า แนวคิดเรื่องการอนุรักษ์ไม่ได้เป็นไปในลักษณะของการเก็บรักษา (preservation) แต่เพียงอย่างเดียว แต่จะต้องอนุรักษ์เพื่อให้เกิดประโยชน์ใช้สอยต่อมหาชนให้มากที่สุดและใช้ได้เป็นเวลานานที่สุด โดยต้องผสมผสานกลมกลืนไปกับชีวิตและเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมของผู้คน การอนุรักษ์จึงเป็นการฟื้นอดีตให้กลับมาเป็นประโยชน์แก่ชีวิตในสังคมปัจจุบัน ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าการอนุรักษ์ในระดับเมืองก็คือการวางแผน ดูแลรักษาและส่งเสริม รวมทั้งการควบคุมการเปลี่ยนแปลงอาคารที่มีคุณค่าในอดีตในด้านต่างๆให้เป็นไปอย่างถูกต้องเหมาะสมเป็นระเบียบ โดยคำนึงถึงคุณค่าและความมุ่งหมายในการใช้ประโยชน์ในปัจจุบัน ตลอดจนความยั่งยืนในอนาคตด้วย

2.1.1.2 เหตุผลในการอนุรักษ์

Henry Sanoff (อ้างจาก ขงฉนิทร์ พิมลเสถียร. 2543 : 2) ได้ให้เหตุผลในการอนุรักษ์ไว้ 4 ประการคือ

1) เพื่อความทรงจำทางวัฒนธรรม (Culture Memory) เนื่องจากการรักษอาคารเก่า คือการรักษาหลักฐานทางกายภาพในเชิงประวัติศาสตร์ที่ถ่ายทอดคุณค่าและความสามารถของบรรพบุรุษ ให้คนในยุคปัจจุบันและอนาคตได้ศึกษาและภาคภูมิใจชื่นชม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ไว้เพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อผู้ใดใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2) เพื่อรักษาปฏิสัมพันธ์ในชุมชน (Successful Proxemics) คือความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เห็นได้จากกิจกรรมที่ทำร่วมกันในสถานที่หนึ่ง ความสัมพันธ์นี้จะเกิดขึ้นได้สมบูรณ์เมื่อมีความสมดุลระหว่าง คน กิจกรรมและสภาพแวดล้อม แต่เดิมความสัมพันธ์ของชุมชนจะแน่นแฟ้น ชัดเจน แต่เมื่อมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การตัดถนนผ่ากลางชุมชน หรือมีการกำหนดกฎหมายการใช้ที่ดินแยกชัด ทำให้ความสัมพันธ์ดังกล่าวหายไป เนื่องจากการพัฒนาดังกล่าวไปรบกวนสมดุลของคน กิจกรรมและสภาพแวดล้อม การอนุรักษ์สภาพแวดล้อมของชุมชนจะช่วยป้องกันปัญหานี้ได้ และคงไว้ซึ่งปฏิสัมพันธ์ในสังคม

3) เพื่อคงความหลากหลายทางสภาพแวดล้อม (Environmental Diversity) การพัฒนาสมัยใหม่ ทำให้สังคมไม่มีความหลากหลายในสภาพแวดล้อม สังคมที่เคยมีเอกลักษณ์ต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ตามลักษณะของพื้นดินนั้นได้รับการเปลี่ยนแปลงให้มีลักษณะคล้ายคลึงกันมากขึ้น ทั้งนี้เพราะวัสดุสมัยใหม่มีการผลิตที่เป็นอุตสาหกรรม และมีราคาถูก ได้เข้ามาแทนที่ฝีมือช่าง การอนุรักษ์จะช่วยให้สามารถคงลักษณะพื้นดินและช่วยรักษฝีมือช่างเอาไว้ได้ และทำให้ชุมชนไม่จำเป็นต้องพึ่งพาลักษณะการผลิตและเทคโนโลยีระดับสูงมากนัก ทำให้การไหลออกของเงินทุนและทรัพยากรอื่น ๆ มีน้อยลง

4) เพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ (Economic Gain) การอนุรักษ์จะยังประโยชน์ในทางเศรษฐกิจได้สองประการคือ เป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายในการสร้างอาคารขึ้นใหม่ หากอาคารเก่ายังคงมีสภาพคืออยู่เป็นการรักษาทรัพยากรได้ทางหนึ่ง และชุมชนเก่าที่ได้รับการอนุรักษ์ไว้จะเป็นสถานที่ที่น่าสนใจแก่ผู้มาเยือน และส่วนใหญ่จะมีการเพิ่มพูนรายได้จากการที่นักท่องเที่ยวเข้ามาถือเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่หาค่ามิได้

2.1.1.3 สิ่งที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์

สิ่งที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์หมายถึงมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นเอกลักษณ์แห่งยุคสมัยที่สะท้อนให้เห็นถึงความพิเศษในด้านต่างๆ ซึ่งการให้นิยามกับสิ่งควรค่าแก่การอนุรักษ์นี้เองที่กำหนดเป้าหมายและขอบเขตของการอนุรักษ์ โดยทั่วไปสามารถจัดกลุ่มสิ่งที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ในประเภทสภาพทางกายภาพ (Physical Aspect) ซึ่งจับต้องได้ (Tangible Culture) ดังนี้ (Worskett. 1969 : 46-52)

1) สถาปัตยกรรม(Architecture and Buildings)

สถาปัตยกรรมได้แก่ อาคารหรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่น เช่น อนุสาวรีย์ กำแพงเมือง โบสถ์หรือศาสนสถานอื่น ๆ สถาปัตยกรรมมีลักษณะเป็นวัตถุ สามารถมองเห็นได้เด่นชัดในแง่รูปธรรมสำหรับการอนุรักษ์ ทั้งนี้เพราะวิวัฒนาการของชุมชนต่าง ๆ ย่อมมีการก่อสร้างอาคารเพื่อการอยู่อาศัย ตั้งแต่การอยู่อาศัยอย่างง่าย ๆ ในถ้ำ ในเพิงผา มาจนถึงการสร้าง

กระท่อมอย่างง่าย ๆ เมื่อเทคโนโลยีเจริญก้าวหน้าขึ้น มนุษย์ได้พัฒนาใช้วัสดุและเทคนิคการก่อสร้างให้ได้อาคารที่มีความมั่นคงถาวร งานสถาปัตยกรรมจึงเป็นสิ่งก่อสร้างที่คงทนอยู่เป็นเวลานาน สามารถใช้เป็นตัวแทนของงานสถาปัตยกรรมในยุคสมัยต่าง ๆ บอกเล่าถึงเหตุการณ์และความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน โดยงานสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ต้องมีลักษณะดังนี้

- ได้รับการยอมรับว่าเป็นงานศิลปะ
- เป็นสถาปัตยกรรมที่พบเห็นได้น้อยและมีลักษณะพิเศษ
- เป็นตัวเชื่อมต่อหรือเป็นตัวอย่างแห่งพัฒนาการทางด้านเทคนิค
- มีความเข้าใจทั้งด้านสถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี เศรษฐกิจ การเมือง

และการท่องเที่ยว

- มีความเกี่ยวข้องกับบุคคลหรือเหตุการณ์สำคัญ

ต่อมา Alan Dobby (1978 : 33-34) ได้เสนอเกณฑ์ในการเลือกสถาปัตยกรรมที่ควรอนุรักษ์ไว้เพิ่มเป็น 8 ประการดังนี้

- 1) งานสถาปัตยกรรมนั้นมีคุณค่าทางศิลปะอย่างสูง ทั้งรูปทรง สี สัน องค์กรประกอบทางศิลปะ
- 2) งานสถาปัตยกรรมนั้นแสดงให้เห็นความริเริ่มสร้างสรรค์ หรือแนวความคิดใหม่ๆ ในศาสตร์ของสถาปัตยกรรม
- 3) งานสถาปัตยกรรมนั้นแสดงออกถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการก่อสร้าง
- 4) งานสถาปัตยกรรมนั้นเกี่ยวเนื่องกับประวัติศาสตร์แห่งชาติ เป็นอาคารสำคัญทางประวัติศาสตร์หรือเป็นตัวแทนทางวัฒนธรรมของยุคสมัยต่างๆ
- 5) งานสถาปัตยกรรมนั้นเกี่ยวข้องกับบุคคลหรือเหตุการณ์สำคัญที่เป็นภาพลักษณ์อุดมคติของสังคมในยุคสมัยต่างๆ
- 6) งานสถาปัตยกรรมนั้นมีความสำคัญต่อท้องถิ่น สร้างความต่อเนื่องของชุมชน
- 7) งานสถาปัตยกรรมนั้นเป็นงานสถาปัตยกรรมท้องถิ่น แสดงออกถึงวัฒนธรรม ประเพณี และวิวัฒนาการของชุมชนนั้น
- 8) งานสถาปัตยกรรมนั้นเป็นส่วนสนับสนุนภูมิทัศน์และสภาพแวดล้อมโดยรวมหรืออยู่ใกล้เคียงกับอาคารที่มีความสำคัญมากๆ

2) อนุสรณ์และสถาน (Monument and Sites)

อนุสรณ์และสถานหมายถึงอาคาร สถานที่ และบริเวณทั้งที่มนุษย์สร้างและธรรมชาติสร้างและมีคุณค่าทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ และสุนทรียศาสตร์ ทั้งนี้มีการให้คำจำกัดความ และแยกประเภทของอนุสรณ์และสถานไว้ 2 องค์การด้วยกันดังนี้

1) หลักสากลของสหราชอาณาจักรและเครือจักรภพอังกฤษ จำแนกเป็น 3 ประเภท คือ

- อนุสรณ์และสถานอันมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ (Monuments and Sites of Historical Interest)
- อนุสรณ์และสถานอันมีคุณค่าทางวิทยาศาสตร์ (Monuments and Sites of Scientific Interest)
- อนุสรณ์และสถานอันมีคุณค่าทางความงามแห่งธรรมชาติ (Monuments and Sites of Aesthetic Interest)

2) องค์การยูเนสโก ในการประชุมสมัยสามัญ ครั้งที่ 17 เมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 2515 ณ กรุงปารีส ที่ประชุมได้มีมติยอมรับหลักการว่าด้วยการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติของโลก (Convention concerning the protection of the world cultural and natural heritage) โดยได้แบ่งมรดกโลกออกเป็น 2 ประเภท คือมรดกโลกทางวัฒนธรรม และมรดกโลกทางธรรมชาติ โดยได้ให้นิยามของอนุสรณ์และสถานไว้ในส่วนของมรดกทางวัฒนธรรม ดังนี้

มรดกทางวัฒนธรรม (Culture Heritage) หมายถึง

- อนุสรณ์ (Monuments) คือผลงานทางสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม ส่วนประกอบ หรือโครงสร้างทางโบราณคดี ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ หรือวิทยาศาสตร์

- กลุ่มอาคาร (Group of Buildings) กลุ่มของอาคารที่แยกกันหรือ ต่อเนื่องกันโดยทางลักษณะทางสถาปัตยกรรม ความร่วมลักษณะ หรือที่ตั้งอันเหมาะสมในภูมิทัศน์

- สถาน (Sites) คือ ผลงานของมนุษย์ หรือผลงานอันผสมกันระหว่างธรรมชาติและมนุษย์ และพื้นที่อันรวมทั้งโบราณสถานซึ่งมีคุณค่าดีเด่นในทางประวัติศาสตร์ (Historical) สุนทรียภาพ (Aesthetic) ชาติพันธุ์วิทยา (Ethnological) หรือมานุษยวิทยา (Anthropological)

โดยหลักการทั่วไปในการอนุรักษ์อนุสรณ์และสถานนั้น มีเกณฑ์การแบ่งประเภทเป็น 2 กลุ่มใหญ่คือ

1) กลุ่มซากอารยธรรม (Dead Monuments) คือ สถานภาพของโบราณสถานนั้น มีลักษณะเป็นซากหลักฐานทางอารยธรรมในอดีต มากกว่าจะใช้สอยได้ในปัจจุบัน

2) กลุ่มอนุสรณ์ที่ยังใช้ประโยชน์ (Living Monuments) คืออนุสรณ์สถานที่ยังคงใช้ประโยชน์ทางการใช้สอยสืบทอดประเพณีทางศิลปะและมีการตกแต่งเสริมความมั่นคงตาม ลักษณะของสถาปัตยกรรมนั้น ๆ

ทั้งนี้ในการดำเนินการอนุรักษ์จะแตกต่างกัน เพราะในการบริหารจัดการกลุ่มอนุสรณ์ที่ยังใช้ประโยชน์ คือยังมีกิจกรรมอยู่ จะต้องคำนึงถึงเครื่องมือทางการเมืองที่ยังมีพลวัตร (Dynamic Political Instruments) มากกว่าวิธีที่หยุดนิ่งหรือเน้นทางด้านเทคนิค (Static or Technical Means) ซึ่งจะทำให้เมืองหยุดเจริญเติบโตและให้ผลร้ายกับพื้นที่อนุรักษ์ไปด้วย (นิจ หิณชิระนันท์, 2520 : 29)

3) เมืองและย่านประวัติศาสตร์ (Town and Historical Sites) เมืองทุกเมืองถูกแบ่งออกเป็น ส่วน ๆ ซึ่งเราเรียกว่าย่าน (Districts) หรือส่วน (Sectors) หรือบริเวณ (Quarters) ซึ่งแต่ละส่วนจะมีลักษณะเฉพาะของตนเอง บางส่วนแบ่งแยกกันอย่างชัดเจน บางส่วนเหลื่อมซ้อน (Overlap) กันรูปแบบ (Pattern) ของย่าน (Districts) เกี่ยวข้องกับรูปแบบของเส้นทางการสัญจร (Routes) ขนาดของย่านจะประมาณได้โดยถนนภายในย่าน ตัวอย่าง เช่น บริเวณค้าขายจะมีเส้นผ่าศูนย์กลางซึ่งสามารถติดต่อด้วยการเดินเท้าหรือการเดินทางระยะสั้นโดยรถเช่า ส่วนใช้สอยร่วมกันหรือสิ่งอำนวยความสะดวกของบริเวณย่านพักอาศัย มักจะติดต่อกับบริเวณชุมชนพักอาศัยโดยอยู่ในรัศมีของการเดินเท้า (Chappin, 1965)

โดยหลักการแล้ว สามารถจะจำแนกความแตกต่างระหว่างย่านภายในเมืองได้โดยการพิจารณาลักษณะที่สำคัญ 2 ประการ ซึ่งใช้พิจารณาความแตกต่างระหว่างย่านในเมืองคือ รูปร่างที่ปรากฏและกิจกรรมที่เห็นได้ เช่น รูปแบบของอาคารบริเวณ ย่านการค้า, กลุ่มผู้คนที่กำลังเร่งรีบ, แท็กซี่และรถเมล์ หรือในย่านพักอาศัยจะเห็นบ้าน, ที่โล่ง, ต้นไม้, สนามเด็กเล่น, ร้านค้าย่อย เป็นต้น สิ่งที่ปรากฏแก่สายตาและความสัมพันธ์ของแต่ละส่วน ทำให้เกิดลักษณะของย่านนั้น ๆ ขึ้นมา เมืองและย่านประวัติศาสตร์ สามารถจำแนกได้ดังนี้

เมืองประวัติศาสตร์ (Historical Sites) (สุกัญญา เอี่ยมชัย, 2539 : 98-99)

1) เมืองร้าง (Abandoned/Dead Ancient /Historical City) หมายถึงเมืองที่เจริญอยู่ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งหรือหลายช่วงเวลาก่อนที่จะถูกทิ้งร้างไปในปัจจุบัน เช่น นครวัด ปอมเปอี คาร์เธจ เป็นต้นลักษณะของเมืองเหล่านี้จะคงสภาพอยู่ได้เรื่อย ๆ ยกเว้น วัสดุและโครงสร้างอาคารอาจเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เสื่อมโทรมไปตามกาลเวลา เนื่องจากไม่มีการใช้งานอื่นเข้าแทรกแซง เนื้อเมือง (Historic Fabric) ยังคงมีความสมบูรณ์สูงมาก

2) เมืองโบราณที่ถูกทิ้งร้างและนำกลับมาใช้ในปัจจุบัน เนื่องจากพื้นที่ในการเข้าไปตั้งถิ่นฐานในปัจจุบันมีความจำกัด จึงต้องกลับไปใช้พื้นที่เมืองโบราณที่ถูกทิ้งร้างไป การเข้าไปตั้งถิ่นฐานประเภทนี้ มักจะทำลายโบราณสถานและหลักฐานของเมืองโบราณโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เมืองในลักษณะนี้มีตัวอย่างของเมือง เช่น อยุรยา ลพบุรี เชียงใหม่ เป็นต้น

3) เมืองที่มีพัฒนาการจากอดีตถึงปัจจุบัน (Living Ancient / Historic City) คือเมืองโบราณหรือเมืองประวัติศาสตร์ที่มีการใช้งานสืบเนื่องมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน แสดงให้เห็นความรุ่งเรือง ตกต่ำ การฟื้นฟู และการพัฒนามาตามเวลา ซึ่งเมืองเหล่านี้ต้องพ่วงกับความเสื่อมโทรมหรือถูกทำลายเนื้อเมืองทางประวัติศาสตร์ในหลายลักษณะ

4) เมืองที่ถูกทิ้งร้างในช่วงเวลาหนึ่ง แล้วถูกนำกลับมาใช้ใหม่ในยุคประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบัน เมืองในลักษณะนี้จะมีหลักฐานการพัฒนา 2 แบบคือ ลักษณะเมืองในยุคโบราณแล้วหยุดพัฒนาการไป ต่อมามีการกลับเข้าไปตั้งถิ่นฐานใหม่ในยุคประวัติศาสตร์และการกลับเข้ามาตั้งถิ่นฐานโดยชนกลุ่มใหม่

ย่านประวัติศาสตร์ (Historical District / Historic Center)

ย่านประวัติศาสตร์ หมายถึง พื้นที่ส่วนหนึ่ง ส่วนใดของเมืองซึ่งมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์หรือทางโบราณคดี ประกอบไปด้วยอาคารและองค์ประกอบทางประวัติศาสตร์หรือแหล่งโบราณคดีหลายแห่งรวมกันเป็นพื้นที่หนึ่ง ซึ่งจำแนกได้ ดังนี้

- ย่านประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม (Historic / Architectural District)
- ย่านประวัติศาสตร์พาณิชยกรรม (Commercial District)
- ย่านประวัติศาสตร์อุตสาหกรรม (Industrial District)
- ย่านประวัติศาสตร์ชนบท (Rural District)
- เขตพื้นที่ทางโบราณคดี (Archeological District)

โดยเครื่องหมายแสดงความเป็นย่านประวัติศาสตร์ (Historic District Significance) สามารถเห็นได้จากประมาณสะสมของลักษณะของอาคารต่างๆ (Buildings) โครงสร้างชุมชน (Structures) ที่ตั้ง (Sites) วัตถุต่าง ๆ (Objects) และพื้นที่โล่งว่าง (Spaces) ซึ่งทั้งหมดนี้รวมกันเป็นบริเวณที่เรียกว่า ย่าน โดยการพิจารณาประเภทของย่านประวัติศาสตร์นั้น ๆ จะอาศัยจากข้อมูลทางประวัติศาสตร์เป็นตัวชี้แนะ เพื่อบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์และสมบัติที่ทรงคุณค่าและความงาม (Aesthetic Qualities) ประกอบกับองค์ประกอบต่างๆ ได้แก่ Catanese (1979 : 211-220)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1) Location (ตำแหน่งที่ตั้ง) พื้นที่ส่วนหนึ่งของเมือง พื้นที่ที่นั่นเป็นตัวรวบรวมเชื่อมต่ออาคารต่าง ๆ (Buildings) โครงข่ายชุมชน (Structures) พื้นที่ที่เป็นที่ตั้งของอาคาร (Sites) วัตถุต่าง ๆ (Objects) และพื้นที่โล่ง (Spaces) ปราศจากสิ่งปกคลุม อันเป็นลักษณะสำคัญหลัก (Majority) ของความต่อเนื่องระหว่างอดีตไปสู่เวลาปัจจุบัน ที่ไหนเป็นจุดเริ่มแรกที่สร้างสรรค์ในประเพณีนิยม และสร้างความสัมพันธ์กันจนเป็นที่ยอมรับ

2) Design (รูปแบบ) พื้นที่ที่มีลักษณะอาคารที่เกาะกลุ่มกัน (Cohesiveness) แสดงให้เห็นถึงความคล้ายคลึงกัน และหรือความไม่เหมือนกันในลักษณะเรื่องของรายละเอียด (ทางด้านรูปแบบสถาปัตยกรรม หรือความคิดอื่น ๆ) อันมีฐานมาจากนามธรรม (Abstract) ของความงามที่มีคุณภาพ และลักษณะดังกล่าวนี้ประกอบด้วย

ลักษณะของขนาด (Scale)

ความสูง (Height)

สัดส่วน (Proportion)

วัสดุ (Material)

สีสันทัน (Colors)

ลักษณะผิว (Textures)

จังหวะลีลาต่าง ๆ (Rhythm)

ภาพเงาที่บดบัง (Silhouette)

ที่ตั้งของอาคาร (Siting)

3) Siting (ที่ตั้งของอาคาร) พื้นที่ที่สามารถแจกแจงได้ว่าเป็นการกระทำของมนุษย์ได้ สร้างขอบเขตขึ้น (Man-Made Boundaries) หรือขอบเขตที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ (Natural Boundaries) และหรือทั้งสองอย่างรวมกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะแสดงลักษณะถึงจุดเด่นของตัวเองถึงว่าเป็น Major Focal Point

4) Materials (วัสดุ) พื้นที่ที่จะต้องพิจารณาถึงความเกาะกลุ่มกันเป็นกลุ่มที่มีลักษณะแสดงถึงความเหมือนกัน คล้ายคลึงกัน และหรือแตกต่างกันในเรื่องความสัมพันธ์ของการใช้วัสดุก่อสร้าง ซึ่งมีฐานอันเกิดมาจากความเชื่อในประเพณีที่ยึดมั่นต่อการใช้วัสดุที่เป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไปในท้องถิ่นนั้น

5) Workmanship (งานฝีมือ) ในพื้นที่ที่มองถึงความเป็นเนื้อเดียวกัน ในด้านของความสามารถสูงในด้านความสุนทรีย์ภาพที่สามารถแสดงให้เห็นถึงความสามารถของช่างในช่วงระยะเวลาใด ๆ ที่สามารถแสดงออกมาถึงความเด่นพิเศษเป็นองค์ประกอบหลักในย่านนั้น ๆ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

6) Feeling (ความรู้สึก) ในพื้นที่นั้น ๆ แสดงถึงผลกระทบต่อความนึกถึงของมวลมนุษย์ที่ได้สร้างสรรค์สิ่งเหล่านั้นมาแสดงออกมาในช่วงของกาลเวลาด้วย(ยุคสมัย)และตลอดจนการแสดง ความนึกคิดที่มีต่อลักษณะสถานที่ด้วย

7) Association (สถาบัน) พื้นที่ที่มันมีความสัมพันธ์กันกับความเป็นชาติ รัฐหรือภาค หรือระดับท้องถิ่นที่มีการดำรงชีวิตแบบการเป็นส่วนตัวหรือการบ่งบอกถึงเหตุการณ์สำคัญ ๆ และ หรือเป็นพื้นที่ที่มีทัศนียภาพที่งดงามอย่างมีคุณภาพ อันมีผลต่อความรู้สึกที่บ่งบอกให้มีความรู้สึกเกี่ยวกับเวลา และมีความรู้สึกเกี่ยวกับสถานที่

จะเห็นได้ว่ารูปแบบสถาปัตยกรรม อนุสรณ์และสถาน เมืองและย่านประวัติศาสตร์ ถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันควรค่าแก่การอนุรักษ์นั้น ล้วนมีปัจจัยต่างๆเป็นองค์ประกอบที่จะช่วยเสริมสร้างให้เห็นถึงความพิเศษ ความเป็นพื้นถิ่น หรือเอกลักษณ์ความมีคุณค่าของชุมชนหรือเมืองที่ต่างไปจากที่อื่น ๆ

2.1.1.4 ขนาดของการอนุรักษ์

ในการอนุรักษ์เมืองหรือชุมชนที่ยังมีการเจริญเติบโตและเต็มไปด้วยความ สัมพันธ์ระหว่างคน กิจกรรม และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ นั้น จำเป็นต้องกำหนดขนาดของการ อนุรักษ์ให้ชัดเจน เพื่อที่ว่า การดำเนินการอนุรักษ์จะสามารถสืบทอดกิจกรรมการใช้สอยเดิมหรือ เปลี่ยนการใช้สอยใหม่ที่เหมาะสม ซึ่งเป็นการสืบทอดการใช้งานให้คงอยู่ และเหมาะสมกับสภาพ เศรษฐกิจ สังคม ซึ่งเรียกว่าเป็นการอนุรักษ์ที่ไม่ตาย โดยขอบเขตของการอนุรักษ์อาจเป็นการ อนุรักษ์ทั้งชุมชนหรืออนุรักษ์เพียงบางส่วน แต่ในความเป็นจริงในทางปฏิบัตินั้นบางครั้งไม่สามารถกระทำได้ทั้งหมดเพราะแต่ละเมือง แต่ละชุมชนมีข้อจำกัดที่แตกต่างกันไปทั้งในทาง เศรษฐกิจ สังคม การเมือง ประชากร และอื่นๆ ซึ่งมาพร้อมกับการพัฒนาและวิวัฒนาการที่ไม่หยุด นิ่งของชุมชน การอนุรักษ์ชุมชนจึงไม่ได้หมายถึงการไม่เปลี่ยนแปลงชุมชนเลย หากแต่เป็นวิธีการ หรือทิศทางให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เหมาะสมกับคุณค่าในด้านต่าง ๆ ที่ชุมชนมีอยู่เพื่อรักษา เอกลักษณ์ของชุมชน Catanese (1979 : 304-309) ได้ให้แนวทางในการเลือกขนาดของการ อนุรักษ์ให้เหมาะสมกับชุมชน และสอดคล้องกับการพัฒนาด้านต่าง ๆ โดยแบ่งกลุ่มของขนาดการ อนุรักษ์ไว้ 7 กลุ่มด้วยกัน คือ

1) Fragment คือ ชิ้นส่วนซึ่งเคยเป็นส่วนหนึ่ง ส่วนใดของสถาปัตยกรรม ที่ยัง หลงเหลืออยู่ ในขณะที่องค์ประกอบใหญ่ได้เสื่อมสลายไปตามกาลเวลา หรือถูกทำลายเหลือเพียง สถาปัตยกรรมบางส่วนอาคาร โบราณสถาน ประกอบไปด้วยด้านหน้าอาคาร (façade) ประตูเมือง (city gate) กำแพงเมือง (city wall)

2) Building คือ อาคารทั้งหลาย เช่น บ้าน วัด โบสถ์ โรงละคร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3) Street Scape เป็นการเก็บรักษาด้านทั้งสาย เพื่อรักษา side walk แต่ภายในอาคารอาจจะเปลี่ยนหน้าที่ใช้สอย เพื่อการรักษากฎมิตินของถนนทั้งสายให้มีความต่อเนื่องกัน ของรูปแบบอาคารที่อาจจะร่วมสมัยเดียวกัน ใช้วัสดุคล้ายกันมีรูปแบบอาคารเหมือนกัน เป็นต้น การเก็บรักษาในรูปของ street scape จะต้องประกอบไปด้วย ถนน และอาคารด้านหน้าถนน (façade)

4) Neighborhoods คือ ชุมชนที่ยังมีกิจกรรม มีวิถีชีวิตที่ดำเนินอยู่ร่วมกับชุมชนนั้นมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

5) District ย่านที่มีเอกลักษณ์ของตัวเอง เมืองแต่ละเมืองจะต้องประกอบไปด้วยย่านต่าง ๆ ทั้งระดับละแวกบ้าน (neighborhoods) และระดับชุมชน มีขนาดและรูปแบบของย่านแตกต่างกันไป เช่น ย่านการค้า พักอาศัย ลักษณะทางกายภาพ รูปทรงอาคาร รูปแบบการจราจร และกิจกรรมของพื้นที่ ประเภทของประชากร จะสามารถบ่งบอกได้ถึงความเป็นย่าน

6) Skyline การรักษาเส้นขอบฟ้า ในกรณีที่ไม่สามารถรักษาย่านทั้งย่านได้เหลือเพียงอาคารเดี่ยวโดดๆ จึงต้องรักษาแนวเส้นขอบฟ้าเดิมไว้โดยรอบ ไม่ให้เกิดอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างอื่นขึ้นมาบดบังอาคารเดิมทำให้เสียแนวเส้นขอบฟ้าของอาคารนั้น ๆ

7) Village & Town เป็นการรักษามืองทั้งเมือง เช่น เกาะรัตนโกสินทร์ อยุธยา โดยเป็นการกำหนดเขตพื้นที่อนุรักษ์ขึ้นตามแนวเขตเดิมในประวัติศาสตร์ ซึ่งลักษณะนี้องค์ประกอบของเมืองเก่าจะต้องมีความสมบูรณ์อยู่ในปัจจุบันเพียงพอต่อการเป็นหลักฐานอ้างอิง

จะเห็นได้ว่าการพิจารณาขนาดในการอนุรักษ์นั้นก็คือการกำหนดขอบเขตของนโยบายการอนุรักษ์นั่นเอง

2.1.1.5 รูปแบบของการอนุรักษ์

การอนุรักษ์มีรูปแบบอยู่หลายรูปแบบด้วยกัน แตกต่างกันที่ระดับความเข้มงวดในการปฏิบัติ ซึ่งสามารถจำแนกได้ดังต่อไปนี้ (เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน. 2540)

1) การอนุรักษ์ (Conservation) หมายถึง กระบวนการสงวนรักษาที่ไม่เข้มงวดเป็นการพิทักษ์รักษาสภาพและเอกลักษณ์ไว้ แต่ไม่หวงห้ามการใช้ เช่นการปรับปรุงบูรณะอาคารเก่าแก่เพื่อใช้ประโยชน์ใหม่ตามย่านเมืองเก่า

2) การพิทักษ์รักษา (Preservation) หมายถึง การป้องกันไม่ให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่จะทำให้เกิดความเสียหายต่ออาคารนั้นๆ (1) โดยการเสริมความมั่นคงถาวร (2) สร้างใหม่ด้วยวิธีการหรือวัสดุดั้งเดิม (3) การรักษาสภาพเดิมหรือปรับปรุงสภาพและ (4) ส่งเสริมคุณภาพเฉพาะสิ่งแวดล้อมภูมิทัศน์หรือ อาคารสถานที่ให้คงอยู่ถาวรตลอดไป การพิทักษ์รักษานี้มีการเข้มงวด กวดขันและจำกัดการใช้เป็นอย่างสูง ทั้งนี้เพื่อปกป้องมิให้เกิดความเสียหายขึ้นแม้แต่น้อย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3) การบูรณะ (Restoration) หมายถึง การบูรณะสิ่งแวดล้อม ภูมิทัศน์ หรืออาคารสถานที่ที่เสื่อมโทรมขึ้นมาใหม่ ให้มีรูปร่างลักษณะและสภาพเหมือนเดิม โดยเลือกยุค สภาพ รูปร่าง ลักษณะ ให้เหมาะสมและจะต้องมีการวิจัยค้นคว้าที่ถูกต้องที่สุดแล้ว

4) การฟื้นฟู การปฏิสังขรณ์ (Rehabilitation) หมายถึง การฟื้นฟูสภาพของภูมิทัศน์อาคารหรือสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ให้กลับอยู่ในสภาพที่ใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งโดยปกติจะทำเพียงการซ่อมแซมให้มีสภาพดี และอาจรวมถึงการปรับสภาพเล็กน้อยเพื่อให้สะดวกแก่การใช้งาน ระดับของการรักษาความแท้ดั้งเดิมเป็นรองโดยผ่านกระบวนการวิจัยค้นคว้าที่ถูกต้องแล้ว

5) สร้างของเก่าขึ้นใหม่ (Reconstruction) หมายถึงการสร้างภูมิทัศน์ หรืออาคารแบบดั้งเดิมขึ้นใหม่จากอาคารหรือสถานที่ที่เป็นประวัติศาสตร์เดิมที่เสื่อมสูญไปแล้ว ให้เหมือนเดิมทุกประการ โดยสร้างขึ้น ณ ที่ใดก็ได้ไม่จำเป็นต้องเป็นสถานที่เดิม รูปแบบที่จะสร้างต้องเก็บหรือค้นคว้าวิจัยจากเอกสารหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ภาพถ่าย หรือภาพวาดเก่า

6) การแปลความหมาย (Interpretation) หมายถึง การรักษาลักษณะดั้งเดิมของสิ่งแวดล้อม ภูมิทัศน์และอาคารสถานที่เก่าแก่ไว้แต่มีการสอดใส่การใช้สอยแบบใหม่เข้าไป เช่นการสร้างอาคารใหม่ในเขตเมืองเก่าโดยอาศัยลักษณะทางสถาปัตยกรรมแบบเดิม ๆ

7) การสงวนใช้ (Reservation) หมายถึง การสงวนการใช้ประโยชน์ในภายหน้า อาจมีการเปลี่ยนแปลงไปจากสภาพเดิมเล็กน้อยหรือโดยสิ้นเชิงก็ได้ เช่น ที่ดินสงวนของทางราชการ ที่ดินสงวนเพื่อการผังเมือง ที่ดินสงวนเพื่อเป็นทรัพยากร

2.1.1.6 ตัวอย่างกรณีศึกษาของต่างประเทศที่น่าสนใจ

อ้างจาก สรรพชญ นนทภักดิ์ (2534 : 383-402)

1) การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองตัวอย่างในเยอรมัน

ที่เมืองฮัมบูร์กในเยอรมันตะวันตก มีหมู่บ้านชนบทชายทะเลเก่าแก่ตั้งอยู่กลุ่มอาคารพักอาศัยกลุ่มนี้มีประมาณ 110 หลังคาเรือน เรียงรายยาวประมาณ 1 กิโลเมตร ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 9 เฮกตาร์ กลุ่มอาคารพักอาศัยดังกล่าวเป็นหมู่บ้านชาวประมงเก่าแก่ซึ่งเริ่มมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 16 เมื่อเริ่มศตวรรษที่ 18 มีการทำอุตสาหกรรมเกี่ยวกับกาวและน้ำมันปลา รวมทั้งเริ่มมีการสร้างท่าเทียบเรือ ต่อมาเมื่อกิจกรรมต่างๆ ชะงักลงย่านนี้กลายเป็นย่านพักผ่อนในศตวรรษที่ 19 และถึงแม้ลักษณะการใช้สอยจะเปลี่ยนแปลงไปแล้วก็ตาม แต่ลักษณะสถาปัตยกรรมยังคงทนและตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน คือเป็นอาคารพักอาศัยครั้งใดครั้งหนึ่งมีระเบียงหน้าบ้านและมีเสาหลักหล่อกันแนวสถาน กลุ่มอาคารเหล่านี้มีจำนวน 21 หลัง และได้รับการขึ้นทะเบียนอนุรักษ์แล้ว เพราะการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อมของเมืองฮัมบูร์กครอบคลุม 1) อนุสาวรีย์ที่เคลื่อนที่ไม่ได้ 2) กลุ่มอาคาร 3) องค์ประกอบของกลุ่มอาคาร 4)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อนุสาวรีย์ที่สามารถเปลี่ยนที่ตั้งได้ และเนื่องจากในขณะนั้นการพัฒนาเข้ามา ในปี ค.ศ. 1974 เทศบาลเมืองฮัมบูร์กจึงต้องวางระเบียบและกฎเกณฑ์ต่างๆเกี่ยวกับการอนุรักษ์เพิ่มเติม เพื่อให้ครอบคลุมถึงการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม กลุ่มอาคาร รวมทั้งถนนหนทางซึ่งเป็นส่วนประกอบของสังคมและวัฒนธรรมของย่านด้วย

เมืองมิวนิก เป็นเมืองหลวงของแคว้นบาวาเรียเป็นเมืองศูนย์กลางของการบริหาร อุตสาหกรรมและพาณิชยกรรม มีประชากร 1.3 ล้านคนในเขตเมืองและ 2.6 ล้านคนในบริเวณรอบนอก สถาปนาเทศบาลเมืองมิวนิกได้ประกาศแผนพัฒนาเมือง (Town Development Plans) ในปีค.ศ. 1963 และ 1975 ซึ่งตามแผนพัฒนาเมืองที่เน้นการส่งเสริมชีวิตเมือง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสัดส่วนของการเดินทางจากอัตราส่วนการเดินทางโดยรถสาธารณะต่อการเดินทางโดยรถส่วนบุคคลจาก 40: 60 เป็น 60 : 40 โดยอาศัยวิธีการลงทุนในระบบขนส่งมวลชนแบบด่วน (Rapid Transit) รถไฟใต้ดิน และการจำกัดเขตชั้นในของเมืองซึ่งเป็นเขตเมืองเก่าในรัศมี 750 เมตร จากจุดศูนย์กลางให้เป็นเขตคนเดินเท้า ให้มีเฉพาะทางรถไฟใต้ดินเข้าไป มีการตัดถนนวงแหวนล้อมรอบเขตเมืองเก่าและจำกัดการจราจรให้น้อยที่สุด เพื่ออนุรักษ์เมืองเก่าให้เป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าทางทัศนภาพ โดยมีอาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมให้ผู้ที่เดินผ่านไปมาได้ชื่นชม อีกทั้งในบริเวณดังกล่าวยังถูกทำให้เป็นแหล่งดึงดูดด้วยกิจกรรมค้าขายและการใช้ชีวิตเมือง ห้ามไม่ให้มีศูนย์กลางค้าขนาดใหญ่และออกเทศบัญญัติห้ามเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยเป็นที่ทำการค้าขาย รวมทั้งสร้างที่จอดรถไว้นอกเมืองเก่า มีการออกแบบทางเดินเท้าที่สวยงาม มีน้ำพุและปลูกต้นไม้ใหญ่ตลอดจนมีไม้กระดางที่จะมีการเปลี่ยนปีละ 2 ครั้ง เป็นที่ดึงดูดผู้คนให้เข้ามา ทำให้เกิดสวนเบียร์ขึ้นเป็นจำนวนมาก การอนุรักษ์อาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมและประวัติศาสตร์จะถูกควบคุมภายใต้กฎหมาย The Bavarian Historical Preservation Law ซึ่งจะเน้นที่การอนุรักษ์อาคารพักอาศัยและร้านค้าในเมือง และจะมีการกระตุ้นให้ประชาชนร่วมมือในการอนุรักษ์ด้วยการให้รางวัลการสนับสนุนด้านการเงิน การบริการตลอดจนเทคนิคต่างๆ

2) การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองตัวอย่างในอิตาลี

เมือง Bologna เป็นเมืองประวัติศาสตร์ ดำเนินการอนุรักษ์โดยจัดทำโปรแกรมการอนุรักษ์ มีการจำแนกประเภทของอาคาร กำหนดประโยชน์ใช้สอยของอาคาร กำหนดวิธีการซ่อมแซมสำหรับอาคารแต่ละประเภทซึ่งแบ่งออกเป็น กลุ่มบูรณะฟื้นฟูแยกออกเป็นอาคารที่ต้องทำการฟื้นฟูตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดอย่างเคร่งครัด มีการแยกประเภทกลุ่มอาคารที่จะต้องซ่อมแซมที่เน้นหนักในเรื่องรูปด้านหน้า (Façade) หน้าต่าง ระเบียงและลักษณะของส่วนใช้สอย เช่น โครงบันได ทางเดิน และมีขีดให้รื้อถอนได้เฉพาะส่วนที่ชำรุดทรุดโทรมมาก มีการพิจารณาให้ดัดแปลงรูปแบบอาคารให้เหมาะสมกับสภาพการดำรงชีวิตแต่ต้องไม่เป็นการทำลายลักษณะของสถาปัตยกรรมและวัฒนธรรมเดิมของย่าน ตลอดจนใช้การวางผังเมืองและควบคุมเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ความเจริญเติบโตของเมืองเพื่อให้การอนุรักษ์ประสบความสำเร็จ

3) การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองตัวอย่างในอังกฤษ

การอนุรักษ์อาคารสถาปัตยกรรมของอังกฤษจะมีเกณฑ์ในการปฏิบัติ 3 เกณฑ์ คือ คุณภาพของตัวศิลปกรรม ระยะเวลาในการดำเนินการและการเป็นเขตพื้นที่อนุรักษ์ ซึ่งเมื่อเข้าเกณฑ์จะมีการดำเนินการตามขั้นตอนของกฎหมายในเรื่องสิทธิของเจ้าของทรัพย์สินและดำเนินการสำรวจความต้องการของประชาชน ก่อนที่จะวางนโยบายและโครงการในการอนุรักษ์ ในปี ค.ศ. 1971 อังกฤษได้มีการประกาศใช้กฎหมาย Town and Country Planning Act ซึ่งรวมเอานโยบายการอนุรักษ์ไว้ด้วย และในปี 1972 ได้มีการประกาศใช้ local Government Act กำหนดให้หน่วยงานท้องถิ่นมีหน้าที่ต้องสำรวจหาพื้นที่อนุรักษ์อาคารและสภาพแวดล้อมในเพื่อดำเนินการให้มีการปรับปรุงอาคารและส่งเสริมกิจกรรมที่เหมาะสมกับอาคาร เช่น ทำพิพิธภัณฑ์ มีการซ่อมแซม บำรุง ทาสี ทำความสะอาดทั้งภายในภายนอกใน จัดผังปลูกต้นไม้ ซ่อมแซมทางเท้า โคมไฟเพื่อให้มีบรรยากาศและประโยชน์ใช้สอยที่เหมาะสม ดังจะเห็นได้ในเมือง Cambridge, Buckingham, Devon, Dorset เป็นต้น

4) การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองตัวอย่างในสหรัฐ

ที่ชุมชน Little Italy ซึ่งประกอบด้วยย่านสำคัญ 3 แห่งคือ ที่พักอาศัย ซึ่งเป็นบริเวณอนุรักษ์ที่สำคัญ ย่านอุตสาหกรรมและถนนมัลเบอร์รี่ ซึ่งเป็นย่านการค้าและการท่องเที่ยว ถนนมัลเบอร์รี่นั้นเป็นถนนแคบๆ กำหนดความสูงของอาคารโดยรอบไม่เกิน 6 ชั้น อาคารที่จะสร้างใหม่ต้องสอดคล้องกับอาคารเก่าทั้งในด้านความสูงและรูปร่างบังคับ กำหนดลักษณะด้านหน้าของร้านค้าเพื่อที่จะรักษาสภาพเดิมของถนนไว้และมีข้อกำหนดในการติดตั้งป้ายโฆษณา ประตูทางเข้าหน้าร้านจะต้องถอยร่นเข้าไปไม่ต่ำกว่า 2 ฟุต ซึ่งหลังจากที่ได้มีการฟื้นฟูบริเวณนี้แล้วนานถึง 2 ปี ก็ได้มีกฎหมายอนุรักษ์ชุมชน Little Italy ออกมา

5) การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองตัวอย่างในสิงคโปร์

โครงการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อมของสิงคโปร์เริ่มในปี 1980 โดยเป็นการอนุรักษ์อาคารในย่านที่พักอาศัยของคนจีนดั้งเดิม มีสถาปัตยกรรมแบบไชนีสบาโรก (Chinese Baroque) ในย่านถนนอีเมอรัล ฮิล (Emerald Hill Road) หลังจากอาคารเก่าหลายกลุ่มได้ถูกรื้อเพื่อเหตุผลทางเศรษฐกิจไปอย่างน่าเสียดาย อาคารพักอาศัยในย่านถนนอีเมอรัล ฮิล มีลักษณะอาคารต่อเนื่องเป็นแนวตามความโค้งของถนน เป็นที่พักอาศัยประเภททาวน์เฮาส์ประมาณ 30 หลัง มีระเบียงด้านหน้า มีความสูงของอาคารชั้นต่างๆ เท่ากันและมีส่วนประกอบอาคารที่ประณีต รัฐบาลสิงคโปร์เริ่มโครงการด้วยการออกกฎหมายห้ามตัดแปลงทั้งภายนอกและภายใน และบังคับให้ใช้เฉพาะการพักอาศัยเท่านั้น โดยรัฐเน้นว่าการพัฒนาชุมชนเมืองเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ย่านนี้ควรเป็นการพัฒนาในลักษณะรักษามรดกวัฒนธรรมไปพร้อมกับการใช้งานที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าวยังทำให้ย่านนี้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญอีกแห่งด้วย

จะเห็นได้ว่าแนวคิดในการอนุรักษ์เมืองในปัจจุบันนั้น ไม่ใช่เพียงแค่ต้องการจะเก็บรักษาไว้โดยไม่คิดถึงความเปลี่ยนแปลงหรือความเป็นไปในสังคม หากแต่เป็นแนวคิดหนึ่งในการป้องกันมิให้เกิดปัญหาความสูญเสียทางทรัพยากรทั้งเป็นทิศทางหนึ่งในการบูรณะและปรับปรุงชุมชนที่ไม่สิ้นเปลืองเวลา งบประมาณ หรือก่อให้เกิดความยุ่งยากในทางปฏิบัติ และเนื่องจากการศึกษานี้มุ่งศึกษาถึงประเภทของมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็น Tangible ดังนั้นจึงไม่ขอกล่าวถึงมรดกทางวัฒนธรรมประเภท Intangible ในที่นี้ อย่างไรก็ตามในการศึกษาก็ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ชัด เพราะโดยคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม ล้วนมีความเกี่ยวข้องของทั้งสิ่งที่สัมผัสได้ชัดและไม่ชัด ทั้งรูปแบบสถาปัตยกรรม โบราณสถาน อนุสรณ์สถาน ศิลปกรรม วัฒนธรรมประเพณี ล้วนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะช่วยเสริมสร้างให้เห็นถึงคามมีคุณค่าของบริเวณนั้นที่ต่างไปจากที่อื่น ๆ และเพื่อความเข้าใจเกี่ยวกับการแยกประเภทสิ่งที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ประเภท Tangible ซึ่งมีความแตกต่างกันตามยุคสมัย จึงขอสรุปตารางเพื่อเปรียบเทียบดังนี้

ตารางที่ 2.1 ตารางสรุปการแยกประเภทสิ่งที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์

Year	Author	Criteria	Type
1969	Workskett	ระดับการรับรู้ Perceptive	1. Architecture and building 2. Characteristic
1972	Unesco	ขอบเขต Scopes	1. Monument 2. Group of Building 3. Sites
1979	Catanese	รูปแบบ Type	1. Fragment 2. Building 3. Street – Scope 4. Neighborhoods 5. District 6. Skyline 7. Village & Town

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

Year	Author	Criteria	Type
1988	Wayne Attoe	ขนาด Scales	1. Natural Areas 2. Towns And Villages 3. Skylines And View Corridors 4. Districts 5. Streetscapes 6. Facades 7. Buildings 8. Objects and Fragment

จากการทบทวนวรรณกรรมที่กล่าวมาข้างต้น การศึกษาย่านการค้าเก่า ถนนพานิช จ.ฉะเชิงเทรา นี้ จึงถือได้ว่าเป็นการศึกษาในกรอบของพื้นที่ย่านประวัติศาสตร์ เนื่องจากปัจจัยเรื่องบทบาทความสำคัญในด้านการค้าของเมืองที่มีมาตั้งแต่โบราณอันได้รับการออกแบบวางผังเป็นครั้งแรกประกอบกับมีลักษณะอาคารเก่า โครงสร้างชุมชน ที่ตั้ง ตลอดจนบรรยากาศที่สะท้อนถึงประวัติศาสตร์ ทั้งยังมีกิจกรรมที่สืบเนื่องเป็นวิถีการดำรงชีวิตของสังคม สิ่งเหล่านี้เองที่บ่งบอกถึงความมีเอกลักษณ์ของย่านประวัติศาสตร์ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้

อย่างไรก็ตามเพื่อที่จะการค้นหาคู่ร่วมของการเปลี่ยนแปลงที่เหมาะสมกับการพัฒนาพื้นที่โดยเคารพในคุณค่าของทรัพยากรอย่างแท้จริง การพิจารณาคูณค่าจึงเป็นสิ่งสำคัญ ดังจะกล่าวถึงในหัวข้อแนวคิดเรื่องการพิจารณาคูณค่าเพื่อการอนุรักษ์ต่อไป

2.1.2 แนวคิดเรื่องการพิจารณาคูณค่าเพื่อการอนุรักษ์

จากหลักการสำคัญในการอนุรักษ์หรือทำนุบำรุงอาคารสถานที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ในทิศทางของการอนุรักษ์แบบใหม่ที่เน้นให้อาคาร สถานที่ บริเวณนั้นๆเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหว การประสานแนวคิดในการอนุรักษ์กับการพัฒนาจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีคู่ร่วมของการพิจารณาระหว่างกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่างๆ เพื่อให้เกิดความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ โดยการพิจารณาคูณค่าเป็นเสมือนการมองเป้าหมายของการอนุรักษ์เพื่อการพัฒนา กล่าวคือเป็นการประเมินคุณค่าที่ให้แก่ชุมชนโดยมองการอนุรักษ์เป็นเครื่องมือในการรักษา หรือส่งเสริมให้เกิดคุณค่านั้นๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้อยู่อาศัยทั้งในปัจจุบันและอนาคต ซึ่งโดยปกติจะมีการมองคุณค่าใน 2 ลักษณะ คือ ลักษณะเป็นคุณค่าคงที่หรือคุณค่าภายใน เป็นคุณค่าที่มีอยู่แล้วและได้รับการยอมรับจากผู้คนโดย ทั้งนี้จะมีเกณฑ์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การประเมินที่เป็นเกณฑ์มาตรฐานในทางวิชาการหรือทฤษฎีมารองรับ และคุณค่าเคลื่อนไหวหรือ และคุณค่าภายนอก เป็นคุณค่าที่ไม่ได้มีเกณฑ์ประเมินอ้างอิงจากหลักวิชาการ แต่วัดได้จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น โดยปรากฏการณ์นี้มีผลกับคนในชุมชน พื้นที่ หรือสังคมอย่างเห็นได้ชัดเจน

2.1.2.1 เกณฑ์คุณค่าของการอนุรักษ์

เกณฑ์คุณค่าของการอนุรักษ์เป็นการให้คุณค่าโดยอาศัยความสมบูรณ์ในตัวเองของสิ่งที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์มาพิจารณา โดยเกณฑ์ดังกล่าวคือคุณค่าโดยสมบูรณ์ ซึ่งมีความคงที่และความแท้เป็นบรรทัดฐาน ถือได้ว่าเป็นคุณค่าภายใน ซึ่ง Catanese (1979 : 309-313) ได้เสนอเกณฑ์การพิจารณาคุณค่าของการอนุรักษ์ไว้ 6 ประการ คือ

- 1) Aesthetic ความงาม โดยที่สิ่งทีอนุรักษ์นั้นมีความงามเป็นที่ยอมรับ เป็นสิ่งก่อสร้างที่มีคุณลักษณะดีเด่นทางศิลปะ ความงามด้านรูปทรง สีสรร และองค์ประกอบศิลป์
- 2) Typical ความเป็นแบบแผน สามารถเป็นตัวแทน (representative) ซึ่งสิ่งเดียวกันหรือคล้ายกันที่ไม่เหลือไว้ให้ศึกษาหรืออ้างอิงถึงได้แล้ว แสดงให้เห็นถึงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของผู้ออกแบบรวมทั้งแสดงออกถึงความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยี เป็นส่วนเชื่อมต่อหรือ ตัวอย่างของพัฒนาการทางด้านเทคนิควิทยา
- 3) Scarcity เป็นสิ่งที่หายาก เหลือเพียงชิ้นเดียวหรือเป็นชิ้นสุดท้าย
- 4) Historical Roles เป็นสิ่งที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ในการบอกเล่าเรื่องราวหรือเป็นงานสถาปัตยกรรมเกี่ยวเนื่องกับประวัติศาสตร์แห่งชาติ เป็นอาคารสำคัญทางประวัติศาสตร์ เป็นตัวแทนของวัฒนธรรมหรือยุคสมัยในประวัติศาสตร์ หรือเกี่ยวข้องกับบุคคลสำคัญหรือเหตุการณ์สำคัญ ซึ่งเป็นตัวแทนความคิด หรืออุดมคติของคนในสังคมนั้น ๆ
- 5) Protection of adjacent area เพื่อรักษาความต่อเนื่องของพื้นที่ป้องกันบริเวณต่อเนื่องโดยรอบไม่ให้ถูกทำลายถึงสิ่งที่จะอนุรักษ์
- 6) Superlative มีความสมดุที่สุด ซึ่งอาจจะไม่มีคุณค่าทางความงาม แต่มีค่าความเป็นที่สุดเช่น เก้าที่สุดรวมทั้งเป็นงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในภูมิภาคหรือในชุมชนนั้น ๆ ที่สะท้อนให้เห็นถึงวิวัฒนาการของชุมชน ที่อยู่บริเวณข้างเคียงของอาคารสำคัญ หากเปลี่ยนแปลงไปอาจทำให้คุณค่าของอาคารสำคัญด้อยลงไป

2.1.2.2 การพิจารณาคุณค่าของชุมชนเพื่อการอนุรักษ์

แม้ว่าในกระบวนการอนุรักษ์จะมีเกณฑ์การวัดคุณค่าของการอนุรักษ์แล้ว แต่เนื่องจากการอนุรักษ์ชุมชนไม่สามารถดำเนินการได้อย่างโดดเดี่ยวโดยปราศจากความร่วมมือจาก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากชุมชนนั่นเอง และเนื่องจากความเป็นชุมชนจะมีระบบคุณค่าในตัวเองที่เกิดจากการสั่งสมทางวัฒนธรรมของกลุ่มมาช้านาน ซึ่งเป็นคุณค่าที่เป็นที่ยอมรับและรับรู้ร่วมกันแตกต่างจากทัศนคติ เพราะเป็นการประเมินจากองค์ประกอบข้อเท็จจริงและอรรถประโยชน์แท้จริง ดังนั้นในการอนุรักษ์ชุมชนประวัติศาสตร์จึงต้องมีการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของคุณค่าต่างๆ เหล่านี้เข้าด้วยกัน เพราะการอนุรักษ์ชุมชนแตกต่างจากการอนุรักษ์โบราณสถาน ตรงเรื่องมือการอนุรักษ์ที่ใช้คนและกิจกรรมในการรักษาคุณค่ามากกว่าการใช้เทคนิควิธีการ (ประสงค์ เอี่ยมอนันต์. 2539 : 32) ซึ่งในการพิจารณาคุณค่า (Value) ของชุมชนประวัติศาสตร์เพื่อการอนุรักษ์นั้น ทางประเทศตะวันตกมีการศึกษาใน 4 ด้าน ดังนี้ (Polladach Theerapapisit. 1995)

ก) คุณค่าทางสังคม วัฒนธรรมที่เกิดจากการคงอยู่อย่างต่อเนื่องของสถานที่ (Socio-Cultural Implication of The Continuity of Place) ความตั้งใจพื้นฐานคือ การรักษาความสมดุลของความสัมพันธ์ระหว่างอดีต ปัจจุบันและอนาคต สภาพของเมืองถือเป็นบันทึกที่มีชีวิตของการพัฒนาการสังคม และจะมีความหมายก็ต่อเมื่อเป็นขบวนการที่ต่อเนื่องการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในปัจจุบันแสดงถึงความต่อเนื่อง (Continuity) และลักษณะเฉพาะ (Identity) ของสังคม

ข) คุณค่าทางศิลปะ (Aesthetic Value) การอนุรักษ์ในยุคเริ่มแรก เริ่มจากตระหนักในคุณค่าศิลปะ โบราณสถานและงานสถาปัตยกรรม

ค) คุณค่าทางประวัติศาสตร์และการศึกษา (Historical And Academic Value) โดยทั่วไปประวัติศาสตร์มีความสำคัญอย่างยิ่งในการทำความเข้าใจ ความเป็นไปในปัจจุบัน อาคารหรือเมือง มีความสามารถทนทานอยู่ได้นานกว่าช่วงอายุมนุษย์ หากได้รับการซ่อมแซม ดังนั้นจึงสามารถใช้เป็นบันทึกทางประวัติศาสตร์ในยุคก่อนได้

ง) คุณค่าทางนิเวศวิทยา (Ecological Value) หมายถึง การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพที่สุด เช่นที่พัทลุงอาศัยเดิม ในเชิงเศรษฐกิจ แสดงถึงการลงทุนในอดีต ดังนั้นจึงสมควรใช้ให้เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงรักษามรดกให้ใช้ทรัพยากรพลังงานและเงินทุนที่มีอยู่อย่างจำกัดโดยหลีกเลี่ยงการรื้อถอน

นอกจากนี้ยังมีการจัดทำลำดับแยกประเภทของคุณค่า (Priorities of Value Judgment) โดยเป็นการให้ลำดับแบบระบบสาร์บันยู โดยการให้คุณค่าจะเป็นไปตามลำดับ “สคัญสูงกว่า” (PRIORITY) ซึ่งมีการอ้างถึง 2 ส่วน (2 Basic Criterion) ดังนี้ (จารุณี ศิริมังคะลา. 2532 : 42)

1) Aesthetics (คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์) คือในแง่ความงามและความพึงพอใจ โดยประเทศทางยุโรป จะให้ความสำคัญคุณค่านี้เป็นอันดับ 1

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2) Historical (คุณค่าทางประวัติศาสตร์) คือในแง่ความสำคัญทางสังคม ความเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม และเรื่องราวต่าง ๆ โดยประเทศอเมริกาจะอ้างถึงคุณค่าในส่วนนี้เป็นอันดับ 1 ขณะที่ความพากเพียรในการทำศิลปะ (Artistic Endeavor) มาเป็นอันดับ 2

ในขณะที่การพิจารณาคุณค่าของอาคารซึ่งเป็นองค์ประกอบของเมืองเก่า ที่ยังไม่ถูกขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานนั้น จะกำหนดเกณฑ์พื้นฐานในการพิจารณาแตกต่างกันไป ขณะที่ Cleere (อ้างจาก Polladach Theerapapisit. 1995) ได้ให้ความสำคัญกับการพิจารณาคุณค่าว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญในการอนุรักษ์ชุมชน เขาอธิบายว่าการอนุรักษ์ชุมชนก็คือการอนุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่คงเหลืออยู่จากอดีต โดยมีบริบทของคุณค่าเป็นเหตุผลที่ทำให้ต้องมีการอนุรักษ์ ซึ่งบริบทของคุณค่าดังกล่าวนี้อาจแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ บริบทของคุณค่าทางวัฒนธรรมและบริบทของคุณค่าทางเศรษฐกิจและสังคม ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

คุณค่าทางวัฒนธรรม

คุณค่าทางวัฒนธรรมจะเกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องคุณสมบัติที่มีอยู่ภายใน ที่บ่งชี้ถึงความน่าสนใจ

1) คุณค่าทางวัฒนธรรมในด้านแหล่งข้อมูลข่าวสาร ความรู้ต่างๆ คุณค่าด้านนี้เป็นคุณค่าจากความเป็นประวัติศาสตร์ที่มีประโยชน์ในทางการศึกษาข้อมูลเอกสาร การวิจัยทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี นิทานพื้นบ้าน นิยายปรัมปรา เรื่องราว คตินิยมตลอดจนศิลปกรรมและเทคโนโลยีพื้นถิ่นต่างๆ

2) คุณค่าทางวัฒนธรรมในด้านความงาม หรือ วิจิตรศิลป์ คุณค่าด้านนี้ขึ้นอยู่กับการประเมินความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับด้านสุนทรียศาสตร์ ความงดงาม ทัศนียภาพ ตลอดจนความรู้สึกผูกพันด้านจิตวิทยาในการรับรู้(สัญชาตญาณ)

คุณค่าทางเศรษฐกิจและสังคม

คุณค่าทางเศรษฐกิจ สังคม จะเกี่ยวกับคุณค่าทางการใช้สอยของแหล่งวัฒนธรรมนั้นที่ยังคงมีอยู่ และเป็นส่วนหนึ่งในวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งคุณค่าด้านนี้ แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1) คุณค่าทางเศรษฐกิจและสังคมด้านทุน คุณค่าด้านนี้เป็นคุณค่าทางการเงิน คือ การให้เกิดรายได้จากสิ่งนั้น เช่น การท่องเที่ยว การค้าในพื้นที่ ตลอดจนการใช้สอยในด้านต่าง ๆ ในปัจจุบัน และความสุขทางใจของผู้ครอบครอง

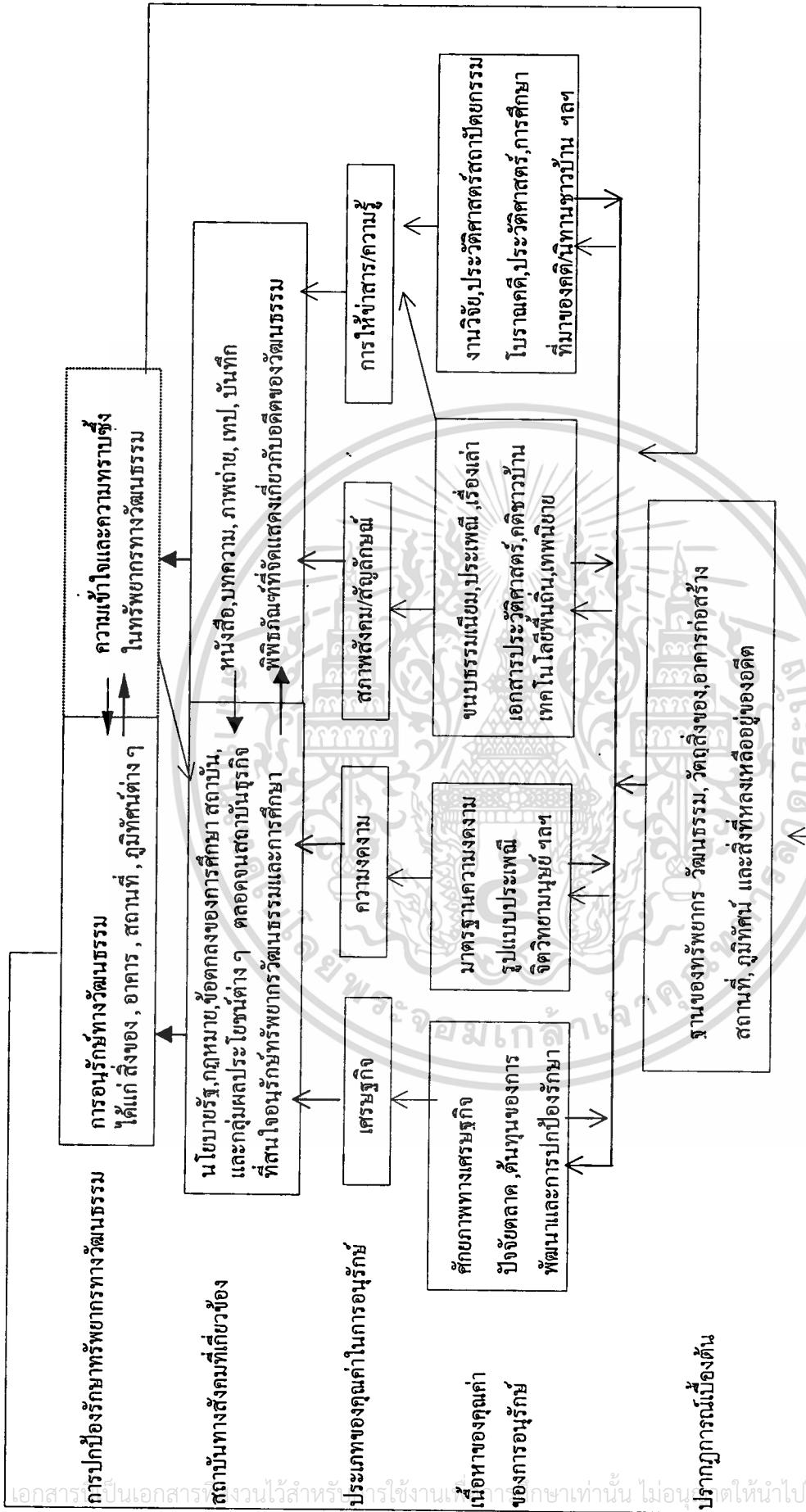
2) คุณค่าทางเศรษฐกิจและสังคมด้านการใช้งาน คุณค่าด้านนี้เป็นคุณค่าสะสมกล่าวคือเป็นคุณค่าเกี่ยวกับความตระหนักรู้ด้วยความรู้สึกที่เชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับสังคม ท้องถิ่น สถานที่ หรือองค์ประกอบด้านต่าง ๆ ในสังคม เช่น ประเพณี จิตวิญญาณ ศาสนา ค่านิยม บรรทัดฐาน

ตลอดจนการแสดงออกทางสัญลักษณ์

คุณค่าทั้งหมดนี้เป็นคุณค่าของทรัพยากรทางวัฒนธรรมเกี่ยวข้องโดยตรงกับคนทั่วไปในชุมชน เพราะชุมชนย่อมตระหนักรู้ถึงคุณค่าที่มีอยู่ในด้านต่างๆ ของชุมชนเช่นประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียมประเพณี ความงดงาม ความรู้จากการศึกษาอดีต ตลอดจนกิจกรรมและวิถีความสัมพันธ์ต่าง ๆ ก่อนการดำเนินการอนุรักษ์ ซึ่งสรุปแล้ว Cleere (อ้างแล้ว) แบ่งประเภทของคุณค่าที่จะเกิดขึ้นจากการดำเนินการอนุรักษ์ชุมชนออกเป็น 4 ด้านคือ

1. ด้านเศรษฐกิจ
2. ด้านความงดงาม
3. ด้านการแสดงออกทางสัญลักษณ์
4. ด้านการให้ข่าวสารหรือการเป็นแหล่งความรู้

คุณค่าเหล่านั้นเองที่กำหนดศักยภาพในการอนุรักษ์ของพื้นที่ ดังที่ Cleere ได้แสดงความสัมพันธ์ของทรัพยากรทางวัฒนธรรมไว้ในแผนภาพ 1 ซึ่งเขายืนยันว่า เมื่อจำเป็นต้องพิจารณาเกี่ยวกับ ศักยภาพของทรัพยากรทางวัฒนธรรม การประเมินเกี่ยวกับคุณค่าจะถูกนำไปใช้ในฐานะตัวชี้วัดกรอบการใช้ประโยชน์และรายละเอียดต่าง ๆ ในการบอกระดับคุณค่าทั้งในระยะสั้นและระยะยาวต่อไป ซึ่งในการศึกษาการพิจารณาคุณค่าเพื่อการอนุรักษ์ในครั้งนี้ ก็จะศึกษาในกรอบของคุณค่าดังกล่าว

ภาพที่ 2.1 แผนผังแสดงความสัมพันธ์ของคุณค่าด้านต่างๆ ของการอนุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรม (ที่มา : Henry Cleere, Approaches to the Archaeological Heritage, A Comparative Study of World Cultural Resource Management System. 1983 อ้างจาก Polladach Theerapapisit. 1995)

2.1.2.3 สุนทรียภาพในเรื่องของการอนุรักษ์

(อ้างจาก สรรเพชญ นนทกัณฺธิ์. 2534 : 10-19)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 ให้ความหมายของสุนทรียภาพว่า หมายถึง ความรู้สึกถึงคุณค่าของสิ่งทั้งาม

สุนทรียภาพ(Aesthetics)หรือความงดงามเป็นเรื่องที่มีอยู่ทั่วไปในธรรมชาติ สุนทรียภาพของแต่ละคนจะแตกต่างกันตามกรอบความคิด เมื่อมนุษย์มองว่าสิ่งใดสวยงาม สิ่งนั้นเป็นสิ่งที่มนุษย์ได้ให้คุณค่าภายในจิตใจของมนุษย์ คุณค่าของความงามภายในจิตใจหรือสุนทรียภาพ เป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับภาวะแห่งการมีประสบการณ์หรือจินตนาการ เราจึงรู้สึกได้ว่าสิ่งที่ทำให้เกิดความประทับใจเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ มีความประณีตแผ่ซ่านอยู่ในตัว เช่นเดียวกับที่คนส่วนมากชื่นชมกับดอกไม้ใบหญ้า แล้วบรรยายออกมาว่าสวยงามอย่างไร บ้างก็ชอบที่สีสรร บ้างก็ชอบที่มีกลิ่นหอม บ้างก็ชอบที่รูปทรง สิ่งเหล่านี้จะต้องมีองค์ประกอบหลายอย่างที่เหมาะสม โดยผ่านการรับรู้ของผู้คนจึงจะเกิดสุนทรียภาพขึ้นมาได้ และเราไม่สามารถจะบอกได้ว่าเพียงสิ่งใดสิ่งหนึ่งเท่านั้นที่จะก่อให้เกิดความงดงาม และด้วยเหตุผลที่แต่ละสังคมวัฒนธรรม มีค่านิยมทางความคิด ความเชื่อที่แตกต่างกัน จึงทำให้มีพื้นฐานในการมองที่แตกต่างกัน แต่โดยทั่วไปการมองของคนที่ได้รับการหล่อหลอมในสภาวะแวดล้อมของสังคมเดียวกันมักจะคล้ายคลึงกันและมีขอบเขตจำกัดอยู่ในระดับหนึ่ง

ในสมัยของกรีกโบราณ สุนทรียภาพเป็นแขนงหนึ่งในวิชาปรัชญาส่วนที่เกี่ยวข้องกับการแสวงหาคูณค่า (Axiology) ในสมัยแรกๆ วิชานี้เป็นที่รู้จักกันในรูปวิชา ทฤษฎีแห่งความงาม หรือปรัชญาแห่งรสนิยบ ซึ่งตามความเข้าใจในสมัยนั้นเนื้อหาของทฤษฎียังคงค่อนข้างยุ่งยากสลับซับซ้อนและเป็นนามธรรมมากอีกทั้งยังยึดแน่นกับพื้นฐานของความงามตามทัศนะของนักปรัชญาและศิลปินกรีกที่เน้นว่าความงามคือความดี ซึ่งนิยามของสุนทรียภาพนั้น มาจากรากศัพท์ภาษากรีกว่า Aistheteria ซึ่งตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Aesthetics หรือ Esthetics หมายถึง การรับรู้ตามความรู้สึก หรือความสำนึกแห่งการรับรู้ (Sense Perception) และต่อมาในศตวรรษที่ 18 Alexander Baumgarten นักปรัชญาเยอรมันได้ให้ความหมายใหม่เป็น การรับรู้และความเข้าใจซึ่งถึงความงาม (Perception and Appreciation of Beautiful) ซึ่งความหมายใหม่นี้เป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง ในปัจจุบันความหมายของคำนี้ยังขยายความต่อไปถึงลักษณะ พลังและคุณภาพอื่นที่เกี่ยวข้องในความคิดเรื่องความงาม อีกด้วย

การเข้าใจซึ่งถึงเรื่องสุนทรียภาพโดยทั่วไปแล้วถือว่าเป็นเรื่องของความนึกคิดมากกว่า และความสวยงามนั้นไม่ใช่คุณภาพของวัตถุที่สะท้อนเข้าสู่การรับรู้ของผู้มอง หากแต่เป็นคุณค่าที่ผู้รับรู้ได้ให้แก่วัตถุนั้น ไม่ว่าจะเป็นทิวทัศน์ธรรมชาติ อาคาร ภาวาค บทกวี หรือเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ดนตรีก็ตาม ฉะนั้นความงามหรือไม่งามจึงเป็นแต่เพียงความเห็นเท่านั้น แต่ถึงกระนั้นความคล้ายคลึงในสภาวะของจิตใจมนุษย์และแนวโน้มในความนึกคิดของประชาชนที่อยู่ในอารยธรรม และพื้นฐานการศึกษาเดียวกันทำให้ความคิดของมนุษย์ออกมาใกล้เคียงกัน การให้คุณค่าของสุนทรียภาพจึงออกมาคล้ายคลึงกัน

อัลไซเฟ ได้อธิบายเรื่องสุนทรียภาพไว้ว่า สุนทรียภาพเกี่ยวข้องกับความรู้สึก ประเพณีค่านิยมในเรื่องความงาม กิจกรรมของมนุษย์ ซึ่งเชื่อมโยงความสะเทือนใจกับการสร้างสรรค์และการใช้วิจารณ์ในสิ่งสวยงามซึ่งเรียกว่า ศิลปะ นักปรัชญาส่วนใหญ่ได้ทำให้ปัญหาทางสุนทรียภาพง่ายเข้าโดยการสมมติว่าวัตถุประสงค์ของศิลปะคือการสร้างสรรค์สิ่งสวยงาม และแม้ว่านิยามของความงามจะกำหนดขึ้นมาได้ยาก แต่ความงามก็ได้ถูกทำให้ปรากฏขึ้นในกิจกรรมของมนุษย์ ในวัตถุประสงค์ของที่มนุษย์สร้างขึ้น

เอทโท บรรยายไว้ในเรื่องสุนทรียภาพของเส้นขอบฟ้า(Skyline) ว่าเส้นขอบฟ้าจะปรากฏความสวยงามได้ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 3 ประการ คือ 1) รูปทรงของเส้นขอบฟ้าโดยตัวของมันเอง 2) ความสัมพันธ์ภายใต้รูปทรงที่ถูกมองเห็นเช่น แสง สภาวะบรรยากาศ คุณภาพของอากาศ เป็นต้น 3) กรอบของสภาพจิตใจของผู้สังเกต ซึ่งองค์ประกอบสองอย่างแรกขึ้นอยู่กับลักษณะกายภาพซึ่งทำให้เกิดแบบอย่างที่เหมาะสม ส่วนองค์ประกอบที่สามขึ้นอยู่กับความรู้สึกของผู้สังเกต

แลงก์ ได้สรุปทฤษฎีทางด้านสุนทรียภาพ เป็น 2 ส่วนคือ Positive Theory ซึ่งเป็นการกล่าวถึงกระบวนการของการรับรู้(Perception), การรู้(Cognition) และทัศนคติ(Attitude Formation) และNormative Theory ซึ่งกล่าวถึงปรัชญาและกระบวนการสร้างสรรค์ทางด้านสุนทรียภาพ โดยได้แบ่งประเภทของสุนทรียภาพออกได้เป็น 3 ลักษณะคือ

สุนทรียภาพของความรู้สึก (Sensory Aesthetics) สุนทรียภาพของความรู้สึกเป็นเรื่องของสภาวะแวดล้อมและพฤติกรรมที่แสดงออกของมนุษย์

1) สุนทรียภาพของรูปแบบ (Formal Aesthetics)

สุนทรียภาพของรูปแบบ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมและการผังเมือง อันเกิดจากส่วนสักรูปทรง โครงสร้างของสิ่งก่อสร้างและลักษณะกายภาพแวดล้อมซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของการรับรู้ของมนุษย์

2) สุนทรียภาพของสัญลักษณ์ (Symbolic Aesthetics)

สุนทรียภาพของสัญลักษณ์จะเกี่ยวกับรูปแบบของสภาพแวดล้อมที่สร้างความพึงพอใจให้แก่มนุษย์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

นอกจากนั้น เนลสัน ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะและวิทยาศาสตร์โดย เชื่อมอารมณ์และการรับรู้ที่สัมพันธ์กับประสบการณ์ทางด้านสุนทรียภาพ พบว่าสุนทรียภาพอยู่บน พื้นฐานของระบบการรับรู้ทางสัญลักษณ์

จะเห็นได้ว่าสุนทรียภาพในการอนุรักษ์นั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกรูปแบบและสัญลักษณ์ เพราะเนื้อหาของสุนทรียภาพเกิดจากสถาปัตยกรรมหรืออาคารซึ่งเรารับรู้ทั้ง รูปภายนอกและรูปภายใน ตลอดจนความต่อเนื่องและความสัมพันธ์ต่างๆ แล้วจึงเกิดการใส่คุณค่า ให้แก่วัตถุนั้นๆ ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้ นักจิตวิทยาเชื่อว่าเป็นการตอบสนองของบุคคลที่ผ่านขบวนการรับรู้หรือสัญชาตญาณนั่นเอง

2.1.2.4 ตัวอย่างของเกณฑ์การให้คุณค่าเพื่อการอนุรักษ์ชุมชนเมือง

การอนุรักษ์อาคาร สถานที่ที่ถือได้ว่าเป็นตัวอย่างแนวทางการอนุรักษ์ได้แก่ เมือง Adelaide ประเทศออสเตรเลีย ซึ่งได้กำหนดนโยบายในการอนุรักษ์พื้นที่ที่มีคุณค่าตามเกณฑ์ดังต่อไปนี้ (อ้างจาก Polladach Theerapapisit. 1995)

- 1) เป็นสถานที่ ที่มีประวัติศาสตร์สำคัญ เกี่ยวข้องกับประชาชนทั้งหมด หรือมีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้น
- 2) เป็นสถานที่ ที่สาธารณชนให้ความเคารพและผูกพันกับความรู้สึกอันละเอียดอ่อน
- 3) มีความเด่นเป็นลักษณะเฉพาะหรือเป็นบุคคลสำคัญที่มีความสำคัญในทางการศึกษาสถาปัตยกรรมหรือ โบราณคดี

สำหรับในสหรัฐอเมริกา ได้มีการกำหนดอย่างชัดเจนให้มีการอนุรักษ์สถานที่อันเป็นจุดหมายตาของท้องถิ่น โดยคำนึงถึงเอกลักษณ์ที่แสดงออกถึงเรื่องคุณค่า ดังจะเห็นได้จากการกำหนดเกณฑ์การอนุรักษ์ ดังนี้ คือ

- เป็นตัวอย่างหรือส่งสะท้อนถึงวัฒนธรรม ที่เด่นชัดทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม รัฐหรือชุมชน
- เกี่ยวข้องกับบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ หรือเกี่ยวพันกับเหตุการณ์สำคัญทำในระดับชาติและท้องถิ่น
- มีลักษณะที่เด่นชัดในรูปแบบสถาปัตยกรรม ที่เป็นรุ่น ๆ สืบต่อกันมาแต่ดั้งเดิม ซึ่งมีคุณค่าในแง่การศึกษายุคสมัยต่างๆ รูปแบบ วิธีการก่อสร้าง หรือ วัสดุพื้นเมือง ตลอดจนความสามารถในเชิงฝีมือต่าง ๆ
- เป็นตัวแทนที่ชัดเจนโดดเด่นในงานแม่แบบการก่อสร้าง การออกแบบ หรือ สถาปัตยกรรม ซึ่งเป็นสุดยอดในยุคสมัยนั้น ๆ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ทั้งนี้ได้กำหนดรายละเอียดในการพิจารณาให้คุณค่า 4 ประเด็นดังนี้

- 1) คุณค่าที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์
- 2) คุณค่าที่เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของคนในอดีต
- 3) คุณค่ามีลักษณะเฉพาะตัว รูปแบบบุคคลหรือกรรมวิธีการก่อสร้างเห็นเด่นชัด
- 4) คุณค่าทางข้อมูลที่สำคัญทางด้านประวัติศาสตร์หรือก่อนประวัติศาสตร์

ส่วนประเทศอิตาลี มีหลักในการกำหนดรายละเอียดเพื่อการพิจารณาคุณค่าในการอนุรักษ์อาคารเก่าเป็น 3 ด้าน คือ

1. คุณค่าทางวัฒนธรรม

คุณค่าทางข้อมูลเอกสาร บันทึกประวัติศาสตร์

คุณค่าทางโบราณคดี ความมีอายุเก่าแก่และเป็นสิ่งที่หายาก

คุณค่าทางความงาม

คุณค่าทางสถาปัตยกรรม

คุณค่าทางทัศนียภาพของเมือง

คุณค่าทางด้านนิเวศวิทยาและวิทยาศาสตร์

2. คุณค่าทางการใช้สอย

คุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอย

คุณค่าความสำคัญทางเศรษฐกิจ

คุณค่าทางสังคม

คุณค่าทางการเมือง

3. คุณค่าทางอารมณ์ ความรู้สึก

คุณค่าในความเป็นสัญลักษณ์

คุณค่าในด้านความเป็นเอกลักษณ์

คุณค่าด้านความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

คุณค่าในด้านจิตใจและความเชื่อ

จากแนวคิดและตัวอย่างเกณฑ์การแบ่งคุณค่าในงานอนุรักษ์ข้างต้น จะเห็นได้ว่าการพิจารณาคุณค่าเพื่อการอนุรักษ์นั้นเป็นการพิจารณาถึงประเด็นผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการอนุรักษ์นั่นเอง ซึ่งเป็นเรื่องที่จะเอื้ออำนวยและมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากการมองถึงคุณค่าที่เกิดขึ้นในแง่ของการอนุรักษ์ไปพร้อมกับการพัฒนา อย่างไรก็ตามการพิจารณาคุณค่าอย่างสมบูรณ์จะต้องเกิดจากมุมมองในทุกระดับของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งมีความซับซ้อนตามระดับของการรับรู้และความเข้าใจ ตลอดจนความคาดหวังในอนาคต ดังในแนวคิดเกี่ยวกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ที่จะกล่าวถึงต่อไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่เผยแพร่เพื่อการศึกษานี้เท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

แนวความคิดเรื่องผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นแนวความคิดที่มีจุดเริ่มต้นมาจากการพิจารณาในเรื่องผลประโยชน์เชิงกว้าง ที่ครอบคลุมถึงบริบทของสิ่งแวดล้อม เป็นแนวคิดที่ถูกนำไปใช้ในหลายวิชาการ ทั้งการปกครอง การบริหาร กฎหมาย และการพัฒนาต่าง ๆ ตลอดจนในทางธุรกิจ เพราะการแบ่งประเภทหรือการนิยามผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดขอบเขตการตัดสินใจและการวางแผนในระดับต่าง ๆ

Frederick D. Sturdivant (1981 : 142) ได้ให้นิยาม ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) ไว้ว่า หมายถึงกลุ่มของประชาชน 3 กลุ่มคือ

1. ผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงหรือเป็นผู้ดำเนินการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยตรง
2. ผู้ซึ่งได้รับผลกระทบจากนโยบายและการดำเนินการ ตลอดจนผู้ที่อยู่ในฐานะที่เสี่ยงต่อการได้รับผลกระทบจากกิจการหรือภาระกิจนั้น ๆ
3. ผู้มีหน้าที่ป้องกันแก้ไข ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นให้เป็นไป

และโดยแท้จริงแล้ว ทุกกิจกรรมหรือภารกิจจะกำหนดกลุ่มของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียได้หลากหลายกลุ่มในส่วนรายละเอียดย่อยๆ ก็ได้

อย่างไรก็ตามกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย อาจจะถูกจำกัดให้หมายถึง กลุ่มบางกลุ่มผู้ซึ่งมีลักษณะสำคัญบางอย่างที่ส่งผลโดยตรงกับการดำเนินกิจกรรมนั้น ๆ ในอนาคต โดยพวกเขาเหล่านี้ไม่ใช่เจ้าหน้าที่ที่อยู่ภายใต้การควบคุม (James R. Emshoff and R. Edward Freeman. 1978 : 134)

ตัวอย่างโครงการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ที่สำคัญ ซึ่งเป็นของ Wharton Applied Research Center ที่มหาวิทยาลัยเพนซิลวาเนีย พบว่ามีหลักการพื้นฐานอยู่ 2 ประการ คือ

1. เป้าหมายหลักที่ต้องการความสำเร็จสูงสุด จะต้องเกิดขึ้นจากความร่วมมือกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย โดยมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนร่วมกัน
2. ข้อสรุปร่วมกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จะถือได้ว่ามีประสิทธิภาพสูงสุดก็ต่อเมื่อทางที่เลือกนั้นได้อธิบายถึงส่วนได้-ส่วนเสียอย่างชัดเจนเกี่ยวกับอนาคต

นอกจากนี้ในขบวนการจัดการเรื่องผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะต้องคำนึงถึงปัจจัยเกี่ยวกับทางเลือกต่าง เพราะโดยภูมิหลังและพื้นฐานความรู้ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียนั้นมีความแตกต่างกัน การตัดสินใจระหว่างความแตกต่างจึงต้องเกิดขึ้นด้วยความเข้าใจร่วมกันในวัตถุประสงค์ โดยมีทางเลือกเป็นหนทางเชื่อมประสาน ซึ่งโดยปรัชญาของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแล้วตั้งอยู่บนพื้นฐานเรื่องการยอมรับ

ในความแตกต่างที่นำไปสู่การผสมผสานและก่อกำเนิดยุทธศาสตร์ การจัดการที่สมบูรณ์ นอกจากนี้ยังไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า พลังทางธรรมชาติของความแตกต่างจะทำให้เกิดการจัดการที่ดีขึ้น

สรุปแล้วแนวความคิดเรื่องผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ไม่ได้ต้องการให้จัดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ เพื่อให้เกิดการปฏิบัติตาม ในทำนองเดียวกัน ก็ไม่ได้หมายความว่า ควรจะจัดการโดยทันทีกับมุมมองที่ขัดแย้ง เพราะทัศนคติทำให้ข้อโต้แย้งเป็นที่น่าสนใจ ดังที่แนวคิดนี้ต้องการชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการเข้าใจทัศนคติ และพฤติกรรมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งจะแก้ไขปัญหาวิกฤตต่าง ๆ ได้

สำหรับในงานวิจัยนี้ การนำแนวคิดเรื่อง Stakeholder มาใช้จะเป็นการพิจารณาในบริบทของการวางแผนอันประกอบไปด้วยผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ซึ่งในที่นี้เป็นการนำหลักการของแนวคิดมาเป็นหลักเกณฑ์ในการแบ่งกลุ่มผู้เกี่ยวข้องในการพิจารณาเป็น 2 กลุ่มตัวอย่าง ดังจะได้กล่าวถึงในระเบียบวิธีวิจัยในบทต่อไป

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

ปัจจุบันการละเลยคุณค่าความสำคัญของอาคารสถาปัตยกรรมชุมชนกำลังเป็นปัญหาที่น่าวิตกเป็นอย่างยิ่ง อาคารเก่าแก่ของชุมชนหลายแห่งถูกรื้อทำลาย เปลี่ยนแปลงเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการใช้งาน จนแทบไม่เหลือร่องรอยความเป็นอดีต เนื่องจากไม่เข้าใจในคุณค่าแห่งมรดกทางวัฒนธรรม ทั้ง ๆ ที่คุณค่าความสำคัญของอาคารเหล่านี้ไม่ได้น้อยไปกว่าอาคารโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเพื่อการอนุรักษ์ไว้อย่างเป็นทางการเลย เพราะคุณประโยชน์ของอาคารเหล่านี้เกิดขึ้นทั้งในรูปการใช้งานซึ่งมีผู้ได้รับประโยชน์โดยตรงคือผู้ครอบครอง และเกิดขึ้นในรูปของความประทับใจ ความภาคภูมิใจตลอดจนความเป็นอนุสรณ์ที่ทำให้ผู้คนทั้งหลายที่ได้รับรู้รับทราบได้รับผลไปด้วยอันเป็นประโยชน์ที่เกิดขึ้นต่อส่วนรวมเช่นเดียวกับคุณค่าของอาคารโบราณสถานต่างๆ

แต่เนื่องจากกระแสโลกาภิวัตน์ได้ทำให้ความคล้ายคลึงกันกลายเป็นค่านิยมสากล ส่งผลให้ความแตกต่างในด้านรูปแบบหรือความดั้งเดิมของท้องถิ่นกำลังหายไป และด้วยพลวัตรของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองทำให้รูปแบบของวิถีชีวิตต้องเป็นไปตามสิ่งต่างๆ ที่การพัฒนาเสนอทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ ถ้าถามก็คือ เราจะสามารถยืนหยัดตัวตน ความเป็นเอกลักษณ์ ความเป็นย่าน เพื่อรักษาความผูกพัน ความเอื้ออาทร ภารดรภาพระหว่างการอนุรักษ์กับการพัฒนาเมืองไว้ได้อย่างไรโดยไม่แตกร้า

คำตอบของคำถามข้างต้นก็คือ ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ซึ่งแน่นอนว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้การมีส่วนร่วมสามารถแสดงพลังและขับเคลื่อนไปได้อย่างมีประสิทธิภาพก็คือ จิตสำนึกที่ร่วมกันหรือเรียกให้เป็นรูปธรรมมากขึ้นก็คือวิธีคิดนั่นเอง และการศึกษาการพิจารณาคุณค่าเพื่อการอนุรักษ์ในครั้งนี้ ถือได้ว่าเป็นการศึกษาถึงวิธีคิดรูปแบบหนึ่งที่ทำให้ทราบว่า คุณค่าของความเป็นชุมชนประวัติศาสตร์และคุณค่าของการอนุรักษ์เป็นเรื่องที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตระหนักถึงมากน้อย เหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร อันจะนำไปสู่การผสมผสานจุดรวมเพื่อให้เกิดความร่วมมือในการอนุรักษ์ชุมชนประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืนต่อไป

สำหรับการศึกษาครั้งนี้ได้เลือกศึกษาที่ถนนพานิช จังหวัดฉะเชิงเทรา เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีอาคารเก่าที่ปลูกสร้างตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ 5 อีกทั้งยังมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์การเมืองการปกครอง และเศรษฐกิจตลอดจนการวางผังเมืองมาช้านานและกำลังถูกทำลาย ด้วยกระแสของพัฒนาตามกระแสโลกาภิวัตน์ ทั้งนี้จะเป็นการศึกษาเชิงสำรวจ (Survey or Exploratory study) คือศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นในการพิจารณาคุณค่าประกอบกับข้อเท็จจริงทางด้านสภาพของอาคาร พื้นที่ บรรยากาศของย่าน ตลอดจนนโยบายและกฎหมายต่างๆ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ซึ่งในบทนี้จะกล่าวถึง การเก็บรวบรวมข้อมูล ตัวแปรและตัวชี้วัดที่ใช้ในการศึกษา การวิเคราะห์ข้อมูลและกรอบในการศึกษาดังนี้

3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1.1 หน่วยที่ใช้ในการวิเคราะห์ (Unit of analysis)

หน่วยที่ใช้ในการศึกษาจะประกอบด้วย 2 ลักษณะคือ หน่วยวิเคราะห์ระดับกลุ่ม ซึ่งแบ่งเป็น 2 กลุ่มตามแนวคิดของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียคือ ผู้ครอบครองอาคารในที่นี้หมายถึงประชาชนที่อยู่อาศัยในบริเวณถนนพานิชซึ่งมีจำนวน 245 ครั้วเรือน ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้เป็นการสอบถามความคิดเห็นส่วนตัว ไม่ถือเป็นความคิดเห็นของครั้วเรือน และสามารถเก็บแบบสอบถามได้ทั้งหมด 200 ครั้วเรือน และกลุ่มของผู้ไม่ได้ครอบครองอาคารซึ่งได้แก่ กลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมดูแลให้เป็นไปตามนโยบายการพัฒนาของพื้นที่ เจ้าหน้าที่สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์และคณะอนุกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประจำจังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้สามารถเก็บแบบสอบถามได้ทั้งหมด 42 ตัวอย่าง และหน่วยวิเคราะห์ระดับบุคคล ซึ่งหมายถึงผู้ให้ความคิดเห็นและข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนประวัติศาสตร์ และการอนุรักษ์ ตลอดจนนโยบายที่เกี่ยวข้อง

3.1.2 เทคนิคที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

เก็บข้อมูลจาก 2 แหล่ง คือ

3.1.2.1 แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยตรง ซึ่งอาศัยเครื่องมือในการวิจัยคือ การสำรวจภาคสนาม (Structure Survey) แบบสำรวจ (Inventory) การสังเกต (Direct Observation) แบบสอบถาม (Questionnaire) การสัมภาษณ์ (Interview) การถ่ายภาพ (Photograph) การถ่ายวิดีโอ (Vedio Recording) และการร่างแบบ (Sketching) เพื่อรวบรวมข้อมูลดังต่อไปนี้ (ตารางที่ 3.1)

1) แบบสำรวจและสังเกตการณ์ สำหรับสำรวจลักษณะทางกายภาพอาคาร สภาพแวดล้อมทั่วไปของพื้นที่ ลักษณะการเข้าถึงพื้นที่ ซึ่งจะเป็นตารางตัวแปรประกอบด้วย จำนวนชั้นอาคาร จำนวนหลัง การใช้ประโยชน์ วัสดุ สภาพ รูปแบบอาคารและองค์ประกอบอาคาร โดยแบบสำรวจนี้จะใช้ร่วมกับแผนที่แสดงที่ตั้งอาคาร ที่มีบ้านเลขที่ของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ จังหวัดฉะเชิงเทรา(ไม่มีมาตราส่วน) และได้มีการปรับแก้แล้วจากการสำรวจขั้นต้นและเมื่อการสำรวจภาคสนามจะเป็นการเก็บรายละเอียดหลักต่างๆที่มองเห็นได้ด้วยการถ่ายภาพ การร่างแบบ และการถ่ายวิดีโอ (ตัวอย่างแบบสังเกต ในภาคผนวก ก.)

2) แบบสอบถาม สำหรับเก็บข้อมูลในส่วนความคิดเห็น โดยคำถามจะมีลักษณะเป็นคำถามเปิด (Opened – end question) และคำถามปิด (Closed – end question) (ตัวอย่างในภาคผนวก ข.) โดยแบ่งเป็น 3 ตอน คือ

2.1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

2.2) สำรวจความคิดเห็นในเรื่องการจัดลำดับแยกประเภทคุณค่าในการอนุรักษ์

2.3) สำรวจความคิดเห็นในเรื่องการพิจารณาคุณค่าเพื่อการอนุรักษ์ในประเด็นทางคุณค่าทางเศรษฐกิจ คุณค่าทางสังคม-สัญลักษณ์ คุณค่าทางองค์ความรู้ และคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์

การทดสอบแบบสอบถาม

ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นจากตัวแปรที่ต้องการศึกษามาทำการทดสอบหาความเที่ยงตรง (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) ดังนี้คือ

การทดสอบหาความเที่ยงตรง โดยนำแบบสอบถามไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจแก้ไขเพื่อให้มีความครอบคลุมเนื้อหา ลำดับความสำคัญ การตีความหมายแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ

การทดสอบความเชื่อมั่น โดยการนำแบบสอบถามไปทดสอบกับกลุ่มประชาชนในพื้นที่เพื่อตรวจสอบหาความเชื่อมั่น จากนั้นนำแบบสอบถามมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

3) การสัมภาษณ์ สำหรับเก็บข้อมูลเชิงลึกในด้านกลุ่มประชากรและรูปแบบความสัมพันธ์ในพื้นที่ การเปลี่ยนแปลง ธรรมชาติ ความคิดเห็นต่อการอยู่อาศัยและปัญหาในการอยู่อาศัย ตลอดจนแนวโน้มและนโยบายในการพัฒนาอาคาร/พื้นที่ จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แก่ ผู้จัดการส่วนธุรกิจภูมิภาค สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ผู้จัดการสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ จังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้ครอบครองอาคารเก่าในย่านถนนพานิชย์ที่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบอาคารและไม่มีมีการเปลี่ยนแปลง นายกเทศมนตรี และเทศมนตรี ในฐานะผู้บริหารเทศบาล และอาจารย์จากสถาบันราชภัฏฉะเชิงเทรา ในฐานะเลขานุการคณะกรรมการการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประจำจังหวัด ฉะเชิงเทรา โดยกำหนดการตอบคำถาม 9 ประเด็นสำหรับกลุ่มผู้ครอบครองอาคาร และ 5 ประเด็น สำหรับการสัมภาษณ์ผู้ไม่ได้ครอบครองอาคาร (ตัวอย่างในภาคผนวก ค)

3.1.2.2 แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source)

ได้แก่ข้อมูลที่มีอยู่แล้วจากเอกสาร หนังสือ สิ่งพิมพ์ แผนที่ ในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

- ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

- ข้อมูลด้านประวัติความเป็นมาและอายุ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาค้นคว้า ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- ข้อมูลด้านกรรมสิทธิ์
- ข้อมูลรูปแบบสถาปัตยกรรมอาคาร
- ข้อมูลด้านนโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
- ข้อมูลด้านองค์กรที่รับผิดชอบและดำเนินงานด้านการอนุรักษ์
-

ตารางที่ 3.1 แสดงเทคนิคที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลตามประเภท

ข้อมูล	เทคนิคที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล							
	แบบสำรวจ	สังเกต	ถ่ายภาพ	ถ่ายVDO	สเก็ตซ์ภาพ	แบบสอบถาม	สัมภาษณ์	เอกสาร
1. ข้อมูลรูปแบบสถาปัตยกรรม	☐	☐	☐	☐	☐			☐
2. ข้อมูลกฎหมาย นโยบาย							☐	☐
3. กิจกรรมการใช้ประโยชน์	☐	☐	☐	☐			☐	
4. ข้อมูลด้านกรรมสิทธิ์							☐	☐
5. ข้อมูลสภาพ/ลักษณะอาคาร	☐	☐	☐	☐			☐	
6. ข้อมูลประวัติความเป็นมา							☐	☐
7. ข้อมูลสภาพแวดล้อมพื้นที่		☐	☐	☐				
8. ข้อมูลประชากร/ชุมชน		☐		☐			☐	
9. ข้อมูลความคิดเห็น						☐		

3.1.3 การเลือกกลุ่มตัวอย่างและขนาดกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ตามแนวคิดเรื่องผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) ซึ่งประชากรทั้ง 2 กลุ่มมีดังนี้

1. ประชาชนผู้อยู่อาศัย/ครอบครองอาคารเก่าบริเวณถนนพานิช ซึ่งโดยแนวความคิดและสถานการณ์แล้วจัดอยู่ในกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบตามทฤษฎีผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เนื่องจากในพื้นที่ศึกษามีเพียง 267 ครั้วเรือน ซึ่งเป็นจำนวนที่สามารถเลือกศึกษาได้ทั้งหมด โดยลักษณะการเก็บข้อมูลใช้การสัมภาษณ์ (Census) กล่าวคือทุกครั้วเรือนในพื้นที่ศึกษาโดยการศึกษาครั้งนี้สามารถเก็บแบบสอบถามได้ทั้งหมด 200 ชุด ซึ่งข้อมูลที่ได้นั้นอาจไม่ตรงกับความคิดเห็นของคนทั้งหมด เพราะไม่ได้เก็บข้อมูลจากประชากรทุกคน เนื่องจากข้อจำกัดทางการศึกษา เวลา งบประมาณ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

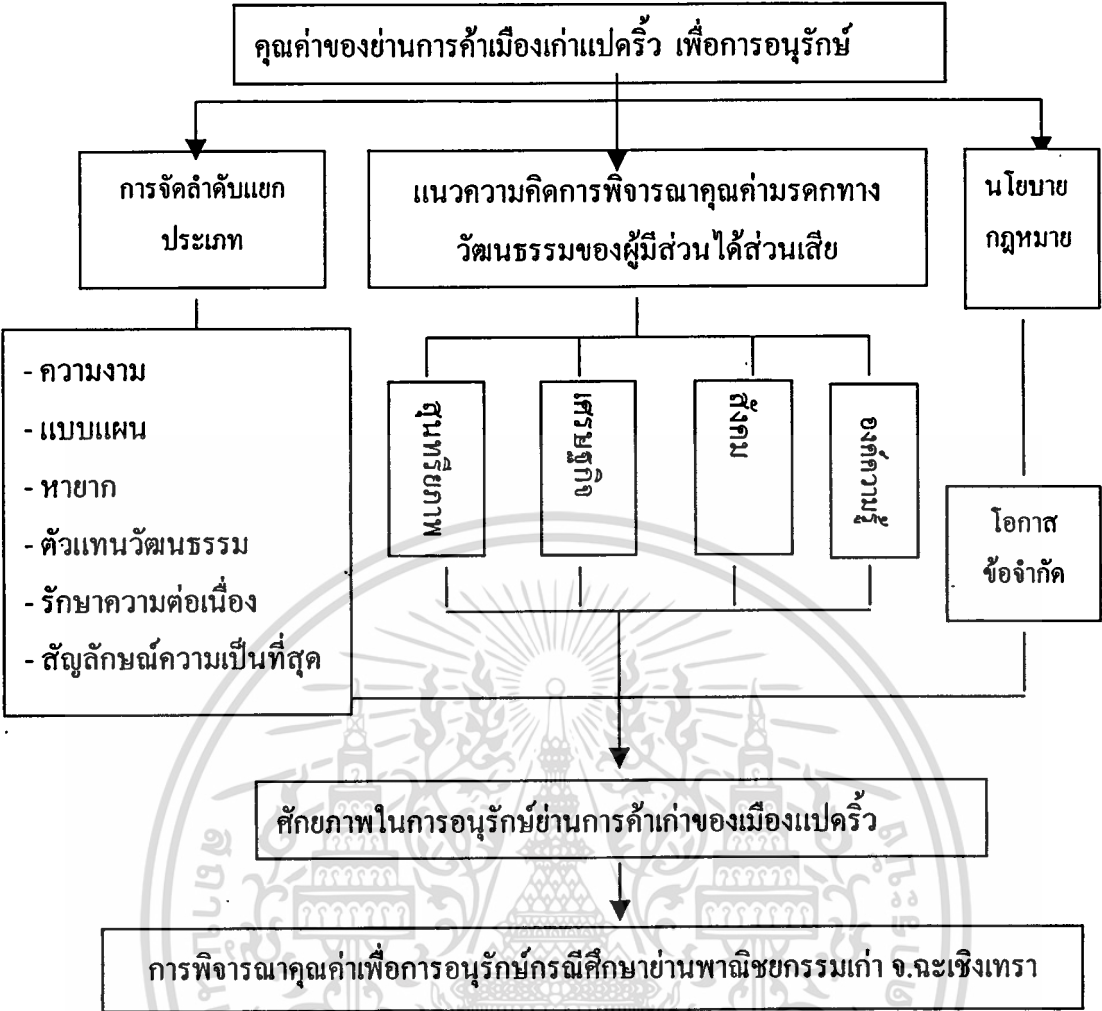
2. ผู้ไม่ได้ครอบครอง/อยู่อาศัยในอาคารเก่าแต่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพราะมีส่วนเกี่ยวข้องกับในด้านความรับผิดชอบ ซึ่งได้แก่คณะกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประจำจังหวัด ฉะเชิงเทรา ซึ่งได้รับการแต่งตั้งโดยคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติตามความในมาตรา 18 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ให้เป็นผู้กำหนดแผนปฏิบัติ กลั่นกรองโครงการตลอดจนพิจารณาแก้ไขปัญหาสีงแวดล้อมศิลปกรรมในพื้นที่ เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานภาครัฐส่วนท้องถิ่นที่รับผิดชอบดูแล ควบคุมกฎหมายการพัฒนาพื้นที่ได้แก่ เทศบาลเมืองฉะเชิงเทรา และผังเมืองจังหวัดฉะเชิงเทรา และผู้จัดการอาคารของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งเป็นเจ้าของอาคารในพื้นที่ และโดยแนวความคิดและสถานการณ์แล้ว ทั้ง 3 กลุ่มนี้จัดอยู่ในกลุ่ม ในฐานะผู้มีหน้าที่ป้องกันแก้ไขตามทฤษฎีผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

สำหรับขนาดของกลุ่มตัวอย่างนี้ เป็นการสุ่มอย่างเฉพาะเจาะจงเพื่อความสอดคล้องกับการศึกษา โดยสามารถสอบถามความคิดเห็นได้ทั้งหมด 42 คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 21 ของผู้ครอบครองอาคาร

3.2 กรอบในการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ มีกรอบในการศึกษา ดังต่อไปนี้ (ภาพที่ 3.1)

- 1) ศึกษาข้อมูลทั่วไปข้อพื้นที่
- 2) ศึกษาความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เกี่ยวกับการอนุรักษ์อาคารเก่า
- 3) ศึกษาการพิจารณาคูณค่าเพื่อการอนุรักษ์ในด้านเศรษฐกิจ สังคม องค์กรความรู้และสุนทรียศาสตร์
- 4) ศึกษานโยบาย ปัญหา โอกาสและข้อจำกัดของพื้นที่
- 5) นำไปสู่การวิเคราะห์ศักยภาพในการอนุรักษ์
- 6) นำไปสู่ข้อสรุปเรื่องการพิจารณาคูณค่าเพื่อการอนุรักษ์

ภาพที่ 3.1 แผนผังแสดงกรอบความคิดในการศึกษา

3.3 การกำหนดตัวแปรและตัวชี้วัด

- ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยข้อมูล 4 กลุ่มคือ
- 1) ข้อมูลส่วนบุคคล
 - 2) ข้อมูลความคิดเห็น
 - 3) ข้อมูลด้านสภาพแวดล้อม/และประชากร
 - 4) ข้อมูลด้านนโยบาย
- ทั้งนี้ดังแสดงรายละเอียดในตารางที่ 3.2

ตารางที่ 3.2 แสดงตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ข้อมูลส่วนบุคคล

ตัวแปร เชิงซ้อน	ตัวแปรเชิงเดี่ยว	ค่าตัวแปร	มาตรา (Scale)	เครื่องมือ
คุณลักษณะ	เพศ	- หญิง - ชาย	Nominal Scale	แบบสอบถาม
	อายุ	จำนวนปี	Interval Scale	แบบสอบถาม
	การศึกษา	- ไม่ได้เรียน - ประถม - มัธยมต้น - มัธยมปลาย/ปวช. - ปวส./อนุปริญญา - ปริญญาตรี - สูงกว่าปริญญาตรี	Ordinal Scale	แบบสอบถาม
	อาชีพ	- ประกอบธุรกิจส่วนตัว - รับจ้างมีสังกัด - รับจ้างทั่วไป - รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ - แม่บ้าน - นักศึกษา - ไม่ได้ประกอบอาชีพ	Nominal Scale	แบบสอบถาม
	รายได้	- ต่ำกว่า 10,000 บาท - 10,000 – 15,000 บาท - 15,001 – 20,000 บาท - 20,001 ขึ้นไป	Interval Scale	แบบสอบถาม
	ระยะเวลา	- น้อยกว่า 15 ปี - 16 – 25 ปี - 26 – 35 ปี - 35 ปีขึ้นไป	Interval Scale	แบบสอบถาม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 3.2 (ต่อ)

ข้อมูลความคิดเห็นเรื่องคุณค่าของการอนุรักษ์

ตัวแปรเชิงซ้อน	ตัวแปรเชิงเดี่ยว	ค่าตัวแปร	มาตรา (Scale)	เครื่องมือ
เกณฑ์การจัดลำดับ แยกประเภทคุณค่า	ความงาม	- มี - ไม่มี - ไม่แน่ใจ	Nominal Scale	แบบสอบถาม
	แบบแผนสถาปัตยกรรม	- มี - ไม่มี - ไม่แน่ใจ	Nominal Scale	แบบสอบถาม
	ความหายาก	- มี - ไม่มี - ไม่แน่ใจ	Nominal Scale	แบบสอบถาม
	ตัวแทนทางวัฒนธรรม	- มี - ไม่มี - ไม่แน่ใจ	Nominal Scale	แบบสอบถาม
	รักษาความต่อเนื่องทางพื้นที่	- มี - ไม่มี - ไม่แน่ใจ	Nominal Scale	แบบสอบถาม
	สัญลักษณ์ความเป็นที่สุด	- มี - ไม่มี - ไม่แน่ใจ	Nominal Scale	แบบสอบถาม

ตารางที่ 3.2 (ต่อ)

ข้อมูลความคิดเห็นเรื่องการพิจารณาคุณค่าเพื่อการอนุรักษ์

ตัวแปร เชิงซ้อน	ตัวแปรเชิงเดี่ยว	ค่าตัวแปร	มาตรา (Scale)	เครื่องมือ
คุณค่าทางด้าน เศรษฐกิจ	1. ประหยัดค่าลงทุนในการ สร้างใหม่ 2. การเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยว 3. การใช้ประโยชน์ได้คุ้มค่าสูงสุด	- เห็นด้วยอย่างยิ่ง - เห็นด้วย - ไม่แน่ใจ - ไม่เห็นด้วย - ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	Ordina l Scale	แบบสอบถาม
คุณค่าทางด้าน สังคม	1. การระลึกถึงวันเก่า 2. การส่งเสริมความใกล้ชิด 3. ความเป็นเอกลักษณ์ 4. การส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต 5. มีผลต่อความเชื่อ ศรัทธา 6. เป็นแหล่งท่องเที่ยว 7. เป็นความภาคภูมิใจ	- เห็นด้วยอย่างยิ่ง - เห็นด้วย - ไม่แน่ใจ - ไม่เห็นด้วย - ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	Ordina l Scale	แบบสอบถาม
คุณค่าทางด้าน องค์ความรู้	1. ทางโบราณคดี 2. ทางประวัติศาสตร์ 3. ทางวัฒนธรรม 4. ทางวรรณคดี เรื่องเล่า คติ ฯลฯ 5. ทางแบบแผน 6. ทางชาติพันธุ์ 7. ทางลำดับขั้นตอนการ เปลี่ยนแปลง	- เห็นด้วยอย่างยิ่ง - เห็นด้วย - ไม่แน่ใจ - ไม่เห็นด้วย - ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	Ordina l Scale	แบบสอบถาม
คุณค่าทางด้าน สุนทรียศาสตร์	1.เป็นจุดสนใจ 2.ความมีศิลปะ 3.ความหายาก 4.ความสมบูรณ์แบบ 5.ความประณีตในฝีมือช่าง 6.ความเป็นที่สุด	-เห็นด้วยอย่างยิ่ง -เห็นด้วย -ไม่แน่ใจ -ไม่เห็นด้วย -ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	Ordina l Scale	แบบสอบถาม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 3.2 (ต่อ)

ข้อมูลทางด้านสภาพแวดล้อม/ประชากร

ตัวแปร เชิงซ้อน	ตัวแปรเชิงเดี่ยว	ค่าตัวแปร	มาตรา (Scale)	เครื่องมือ
อาคาร	รูปแบบสถาปัตยกรรม	ยุครัชกาลที่ 5 กลางเก่ากลางใหม่ แบบใหม่	Nominal Scale	แบบสำรวจ
	ขนาดห้อง	1 ห้อง 2 ห้อง 3 ห้องขึ้นไป	Ordinal Scale	แบบสำรวจ
	วัสดุ	ตึก ไม้ ตึกปนไม้	Nominal Scale	แบบสำรวจ
	ความสูง	1 ชั้น 2 ชั้น 3 ชั้นขึ้นไป	Ordinal Scale	แบบสำรวจ
	องค์ประกอบอาคาร หลังคา หน้าต่าง ประตู	ดั้งเดิม ผสมผสาน สมัยใหม่	Nominal Scale	แบบ สำรวจ
	ลักษณะกิจกรรม	อยู่อาศัยอย่างเดียว ขายของชำ/ค้าปลีก ขายเสื้อผ้าเครื่องประดับ ขายยา-การแพทย์ เครื่องเขียน-Game-VDO ขายผลิตภัณฑ์ทางเกษตร ขายเครื่องไฟฟ้า ขายสังฆภัณฑ์ ธนาคาร-โรงจำนำ ขายทอง ร้านเสริมสวย ร้านถ่ายรูป บริการอื่นๆ	Nominal Scale	แบบ สำรวจ
ประชากร	เชื้อชาติ การรวมกลุ่ม	-	-	สัมภาษณ์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 3.2 (ต่อ)

ข้อมูลทางด้านนโยบาย กฎหมาย

ตัวแปร เชิงซ้อน	ตัวแปรเชิงเดี่ยว	ค่า ตัวแปร	มาตรา (Scale)	เครื่องมือ
นโยบาย กฎหมาย	นโยบายของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ นโยบายเทศบาล/จังหวัด และคณะอนุกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กฎกระทรวง ระเบียบสำนักงานทรัพย์สิน ฯ	-	-	เอกสาร สัมภาษณ์

3.4 วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

ตัวแปรต่างๆในการศึกษาจะถูกนำมาวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ โดยโปรแกรมสถิติสำเร็จรูป SPSS (Statistical Package for Social Science) และอธิบายลักษณะของข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา Descriptive Statistics) และสถิติทดสอบไคสแควร์ (Chi - Square Test)

สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics)

เป็นหลักการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล นำเสนอข้อมูล และคำนวณค่าสถิติเบื้องต้น เป็นการอธิบายหรือบรรยายลักษณะของข้อมูลเฉพาะกลุ่มที่เก็บรวบรวม แต่จะไม่สามารถอ้างอิงถึงลักษณะประชากรได้ จึงเป็นการสรุปเฉพาะลักษณะที่สำคัญของข้อมูลของกลุ่มที่ศึกษาเท่านั้น ซึ่งในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ประกอบด้วย

- 1) การวัดค่ากลางของข้อมูล ด้วย เปอร์เซ็นไทล์
- 2) การแจกแจงความถี่ ด้วย จำนวนและร้อยละหรือเปอร์เซ็นต์
- 3) การนำเสนอข้อมูลในรูปบทความ ตารางหรือร้อยละ

สถิติทดสอบไคสแควร์ (Chi - Square Test)

เป็นการทดสอบภาวะสารูปสมมติหรือทดสอบความสอดคล้อง (Goodness of Fit Test) คือเป็นการทดสอบลักษณะต่างๆ ของประชากรว่าเป็นไปตามที่คาดไว้หรือไม่ และเป็นการทดสอบเกี่ยวกับการแจกแจงของประชากรหรือการทดสอบความเป็นอิสระกันของลักษณะ 2 ลักษณะ โดยการทดสอบ Chi - Square จะเปรียบเทียบความถี่ที่เกิดขึ้นจริงกับความถี่ที่คาดไว้

ลักษณะของข้อมูลที่ใช้ในการทดสอบจะเป็นตัวแปรเชิงกลุ่ม ซึ่งอาจเป็นข้อมูลสเกลนามบัญญัติ (Nominal Scale) หรือสเกลอันดับ (Ordinal Scale) และมีเงื่อนไขว่าต้องเป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบสุ่ม โดยความถี่ที่คาดไว้ของแต่ละระดับต้องมีอย่างน้อย 1 และจะมีจำนวนความถี่

ไม่ต่ำกว่าห้าทุกชั้น อีกทั้งห้ามมีให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ที่คาดไว้ที่น้อยกว่า 5 ได้ไม่เกิน 20 %

โดยจะวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปรจากตารางไขว้ (Cross – Tabulation) เพื่อทดสอบความเป็นอิสระต่อกัน ทั้งนี้กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 โดยมีเกณฑ์ว่าถ้าค่าไคสแควร์ (X^2) ที่คำนวณได้มีค่ามากกว่าค่าไคสแควร์ที่ได้จากการเปิดตารางที่องศาอิสระ (Degree of Freedom) เดียวกันหรือเมื่อค่าความน่าจะเป็น มีค่าน้อยกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนด (Significance) จะสรุปว่าตัวแปรทั้ง 2 มีความสัมพันธ์กัน

นอกจากนี้จะใช้วิธีพรรณนา ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจ สังเกตการณ์ บันทึกสัมภาษณ์และเอกสาร คือเป็นการวิเคราะห์ ข้อมูลเชิงคุณภาพในด้านที่ไม่ใช่ตัวเลข ซึ่งสามารถสรุปการวิเคราะห์ข้อมูลตามวิธีการเก็บข้อมูลได้ดังนี้

ตารางที่ 3.3 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูล

วิธีเก็บข้อมูล	วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล
การเก็บข้อมูลโดยแบบสำรวจ/สังเกตการณ์/บันทึก - อาคารและสภาพแวดล้อม - การใช้ประโยชน์	พรรณนา
การเก็บข้อมูลโดยแบบสอบถาม - ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะพื้นฐานบุคคล - การพิจารณาคุณค่า	สถิติพรรณนา
การเก็บข้อมูลโดยแบบสัมภาษณ์/เอกสาร - ลักษณะประชากร - เศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรม - นโยบาย/กฎหมาย	พรรณนา

และนำผลที่ได้จากการประมวลผลข้อมูล ประกอบการวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลต่าง ๆ รวบรวมได้ตามแนวคิด ทฤษฎี และสรุปผลการศึกษา โดยอาศัยงานวิจัยที่เกี่ยวข้องประกอบการอธิบายถึงการพิจารณาคุณค่าเพื่อการอนุรักษ์ ในพื้นที่ศึกษา พร้อมกับเสนอข้อสังเกตและข้อเสนอแนะจากการศึกษา โดยผลการศึกษาจะเสนอในรูปของการบรรยาย รูปภาพ และตาราง

บทที่ 4

พื้นที่ศึกษา

พื้นที่ศึกษา ได้แก่ พื้นที่บริเวณโดยรอบของถนนพานิช ซึ่งเป็นย่านการค้าเก่าในอดีตของเมืองฉะเชิงเทรา ตั้งอยู่ริมฝั่งขวาของแม่น้ำบางปะกงและอยู่ในเขตการปกครองของเทศบาลเมืองฉะเชิงเทรา โดยขอบเขตพื้นที่ศึกษาเริ่มตั้งแต่หัวถนนพานิชจากถนนสันติราษฎร์จรดถนนชุมพลโดยตลอดแนวถนนพานิช มีอาคารเก่าจำนวน 267 คูหา (อ้างอิงจากทะเบียนข้อมูลกองธุรกิจภูมิภาค สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์) (ภาพที่ 4.1)

4.1 ประวัติความเป็นมาของเมืองฉะเชิงเทรา

เมืองฉะเชิงเทราถือกำเนิดขึ้นเมื่อใด ไม่มีผู้ยืนยันได้แน่ชัด แต่จากที่ตั้งของเมือง นักโบราณคดีสันนิษฐานว่าริมฝั่งแม่น้ำบางปะกงแห่งนี้ เมื่อหลายพันปีก่อน น่าจะเป็นแหล่งอารยธรรมสำคัญแห่งหนึ่งเช่นเดียวกับที่ราบลุ่มแม่น้ำ ซึ่งเป็นแหล่งพักพิงอาศัยของผู้คนมาแต่โบราณ และเมื่อมีการขุดค้นพบโครงกระดูกและเครื่องประดับมีค่าอายุกว่า 5,000 ปี ณ แหล่งโบราณคดีโคกพนมดี อำเภอพนมสนธิคม จังหวัดชลบุรี ซึ่งเชื่อว่าอยู่ในเขตการปกครองของเมืองฉะเชิงเทรามา ก่อน จึงเกิดเป็นหลักฐานว่า ผู้ที่เคยอาศัยอยู่ในบริเวณนี้ในครั้งนั้น น่าจะเป็นมนุษย์โบราณสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่มีความเจริญรุ่งเรือง และจากการศึกษาของนักภูมิศาสตร์ ในช่วงระหว่าง 7,000 ปี ถึง 2,000 ปี ก่อนคริสตกาลนั้น ระดับฝั่งทะเลยังอยู่ลึกเข้าไปกว่าปัจจุบันนี้มาก และชุมชนในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ทั้งหลายน่าจะตั้งรกรากอยู่ใกล้เคียงกันตามชายฝั่งทะเลแถบนี้ จึงมีความเป็นไปได้ว่า เจ้าของอารยธรรมที่โคกพนมดีอาจจะเป็นบรรพชนของผู้สร้างอารยธรรมขุดลำริคอันเลื่องชื่อที่บึงเชิง จังหวัดอุดรธานีก็ได้

ในพงศาวดารปรากฏชื่อเมือง ฉะเชิงเทรา เป็นครั้งแรกในแผ่นดินของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ. 1991 – 5031) ซึ่งได้ปรากฏเนื้อความในหัวข้อการปกครองตอนหนึ่งว่า

หัวเมืองชั้นใน (จัตวา) กำหนดบรรดาเมืองที่อยู่ใกล้วังราชธานีเป็นเมืองจัตวา ได้แก่ ราชบุรี เพชรบุรี กาญจนบุรี สมุทรสงคราม นครชัยศรี นครสวรรค์ ชัยนาท สุพรรณบุรี สมุทรสาคร ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ปราจีนบุรี นครนายก เมืองเหล่านี้ผู้ว่าราชการเมือง เรียกว่า “ผู้รั้ง” ไม่เรียกเจ้าเมือง เพราะไม่มีอำนาจเด็ดขาดอย่างเจ้าเมือง (อ้างจาก พิระ เทพพิทักษ์และคณะ. 539 : 7-15)

ในรัชสมัยของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชแห่งกรุงศรีอยุธยา บทบาทของเมืองฉะเชิงเทราได้ปรากฏชัดเจน ในคราวทรงเตรียมการที่จะยกทัพไปตีเมืองเขมร เมื่อ พ.ศ. 2136 และใช้เมืองฉะเชิงเทราเป็นที่รวบรวมไพร่พล ขุมกำลังและแหล่งเสบียงสำคัญที่มีหน้าที่แจกจ่ายเสบียงให้แก่กองทัพ และต่อมาในปี 2310 ซึ่งเป็นปีที่กรุงศรีอยุธยาแตกพ่ายแก่พม่า พระยากำแพงเพชรผู้ซึ่งภายหลังได้ขึ้นครองราชย์เป็นสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ได้ชุมนุมพลประมาณพันคนเศษ เดินทางจากกรุงศรีอยุธยาที่ล่มแล้ว หมายจะไปชุมกำลังที่เมืองจันทบุรี เพื่อกอบกู้ชาติไทย ท้าทายถูกทหารพม่าติดตามมาดักที่บริเวณปากน้ำเจ้าโล้ ซึ่งเป็นที่ตั้งเมืองฉะเชิงเทราในขณะนั้น จึงเกิดปะทะกันขึ้น แต่ด้วยชัยภูมิของเมืองอันเหมาะสมแก่การทำสงครามกองโจร พระยากำแพงเพชรจึงสามารถตีทัพพม่าแตกพ่ายและเดินทางต่อไปได้ นอกจากนี้ฉะเชิงเทรายังถูกใช้เป็นเส้นทางหนึ่งในการเดินทางเข้าโจมตีพม่าที่เมืองธนบุรีและที่อยุธยา

และในช่วงต้นของกรุงรัตนโกสินทร์ ในสมัยรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉะเชิงเทราได้รับบทบาทเป็น “เมืองหน้าด่าน” เมื่อคราวญวนเกิดฮึกเหิมจะแย่งชิงอำนาจในการปกครองเขมรและสถาปนาภคินิธิ์เขมรจากไทย จนเกิดลุกลามกลายเป็นสงคราม “อาณามสยามยุทธ” ระหว่างไทยกับญวน ซึ่งขัดแย้งกันเนิ่นนานถึง 14 ปี (พ.ศ. 2376 - 2390) หลังสงครามญวนดำเนินไปได้ราว 1 ปี คือในปี พ.ศ. 2377 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายที่ว่าการเมืองฉะเชิงเทราเดิมที่ตั้งอยู่ปากน้ำเจ้าโล้ มาสร้างกำแพงเมืองใหม่ที่บ้านท่าไข่ แขวงเมืองฉะเชิงเทราชิดกับลำน้ำบางปะกงเพื่อป้องกันศัตรู กำแพงเมืองนี้นอกจากจะเป็นปราการในการปกป้องเมืองหลวงแล้ว ยังกลายเป็นศูนย์อำนาจรัฐแห่งใหม่และเป็นเครื่องแสดงอาณาเขตของเมืองด้วย ต่อมาเมื่อเกิดการสร้างบ้านแปลงเมืองใหม่ภายในกำแพง ความเป็น “เมือง” ที่มีอาณาเขตแน่นอนของฉะเชิงเทราจึงได้เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ (สุนทร คัยนันท์. 2534 : 123-143)

ในสมัยใหม่ของฉะเชิงเทราเริ่มต้นในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อไทยได้เปิดรับอารยธรรมตะวันตกและเริ่มพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่รับสถานการณ์โลก มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมนานัปการ เมื่อถึงรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อิทธิพลของมหาอำนาจตะวันตกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็ยิ่งกว้างขวาง กิจการภายในของไทยถูกคุกคามและแทรกแซง เป็นอีกครั้งหนึ่งที่ไทยพบกับภัยทางการเมืองในรูปแบบใหม่ที่รุนแรง ด้วยพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไทยได้หันมาใช้นโยบาย “การเมือง” นำหน้า “การทหาร” และในขณะเดียวกันก็เร่งพัฒนาบ้านเมืองให้ทันสมัย ปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนในทุกด้าน นำการปกครองระบบ “เทศาภิบาล” มาใช้โดยรวบรวมเมืองต่างๆ ขึ้นเป็น “มณฑล” โดยยึดเอาลำน้ำเป็นหลัก ฉะเชิงเทราก็ได้ร่วมมีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ด้วย โดยได้รวมเข้าเป็นหนึ่งในมณฑลปราจีน ในปี พ.ศ. 2435 ร่วมกับ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เมืองปราจีนบุรี นครนายก พนมสารคาม มีลำน้ำบางปะกงเป็นลำน้ำสายหลัก และมีการวางผังเมืองอย่างเป็นระบบเป็นครั้งแรก และเมื่อมีการขยายอาณาเขตโดยรวมเอาเมืองพนัสนิคม เมืองชลบุรี และเมืองบางละมุง เพิ่มเข้าไปด้วย จะเชิงเทราจึงกลายเป็นที่ว่าการมณฑล ตั้งแต่นั้นมา “มณฑลปราจีน” ในครั้งนั้นคือสัญลักษณ์ของการต่อสู้เพื่อเอกราชของชาติในยุคของการล่าอาณานิคมอย่างแท้จริง จะเชิงเทราซึ่งเป็นที่ตั้งของที่ว่าการมณฑล ก็ได้กลายเป็นต้นฉบับของการปกครองที่ก้าวหน้าและมั่นคงให้มณฑลอื่นๆ ได้ถือเป็นแบบอย่าง (สุนทร คัยนันท์. 2534 : 185-198)

จวบจนเข้าสู่การปกครองระบบประชาธิปไตยในปี พ.ศ. 2475 เมื่อการปกครองระบบ “เทศาภิบาล” ยุติลงและเริ่มมีการใช้พระราชบัญญัติว่าด้วย “ระเบียบราชการบริหารแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2476 “ มีการกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ส่วนภูมิภาค คำว่า”เมือง”จึงได้เปลี่ยนเป็น “จังหวัด” มี “ผู้ว่าราชการจังหวัด” เป็นผู้ปกครองเมืองและในปี 2495 ซึ่งเป็นปีที่มีการตั้งภาคครั้งสุดท้ายของไทย จะเชิงเทราที่ได้รับเลือกเป็นสถานที่ตั้งภาค มีเขตความรับผิดชอบ 8 จังหวัด ซึ่งนับเป็นบทบาทที่สำคัญทางประวัติศาสตร์การปกครองของจังหวัดจะเชิงเทรา

4.2 ที่ตั้ง-อาณาเขตและสภาพทั่วไปของจังหวัดจะเชิงเทรา

จังหวัดจะเชิงเทรา ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของประเทศ ประมาณเส้นรุ้งที่ 13 องศาเหนือ และเส้นแวง ที่ 100 องศาตะวันออก มีเนื้อที่ประมาณ 5,370.28 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 3,344,375 ไร่ อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ทางทิศตะวันออกประมาณ 75 กิโลเมตร ตามทางหลวงรถยนต์หมายเลข 304 และประมาณ 100 กิโลเมตร ตามทางหลวงรถยนต์หมายเลข 3 หรือประมาณ 90 กิโลเมตร ตามทางหลวง รยนต์หมายเลข 34 แยกเข้าหมายเลข 314 และประมาณ 61 กิโลเมตร ตามทางรถไฟสายตะวันออก มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้(ภาพที่ 4.2)

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	จังหวัดนครนายก และจังหวัดปราจีนบุรี
ทิศใต้	ติดต่อกับ	จังหวัดชลบุรี อำวไทย และจังหวัดจันทบุรี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	จังหวัดปราจีนบุรี และจังหวัดสระแก้ว
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	จังหวัดสมุทรปราการ จังหวัดปทุมธานีและกรุงเทพมหานคร

ในด้านสภาพทั่วไปของจังหวัดจะเชิงเทราสามารถสรุปการใช้พื้นที่ได้ดังนี้

- พื้นที่ราบและที่ราบลุ่ม ส่วนใหญ่อยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัด บริเวณที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำบางปะกงในเขตท้องที่อำเภอเมืองฯ อำเภอบ้านโพธิ์ อำเภอบางปะกง กิ่งอำเภอกลองเขื่อน อำเภอ บางน้ำเปรี้ยว อำเภอบางคล้า อำเภอราชสาส์น อำเภอแปลงยาว และพื้นที่บางส่วนของอำเภพนมสารคาม มีพื้นที่ประมาณ 1,250,000 ไร่ ซึ่งประมาณร้อยละ 35 อยู่ในเขตชลประทาน ส่วนใหญ่อยู่ในสี่
- เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อำเภอแรก บริเวณนี้มีการใช้ดินทางการกสิกรรมมานานและขยายตัวเต็มที่

- พื้นที่ดอนลูกคลื่น ดอนลาด ในเขตท้องที่อำเภอพนมสารคาม อำเภอแปลงยาว และพื้นที่บางส่วนของอำเภอสนามชัยเขตความสูงพื้นที่โดยเฉลี่ย 4 - 20 เมตร ที่ดินบริเวณนี้ไม่เหมาะแก่การทำนาเท่าที่ควร ส่วนมากจึงใช้ที่ดินทำไร่มันสำปะหลัง อ้อย และเลี้ยงสัตว์

- พื้นที่ภูเขาและเขาสูงด้านตะวันออกของจังหวัด ความสูงเฉลี่ย 100 เมตรขึ้นไปอยู่ในเขตท้องที่อำเภอสนามชัยเขต อำเภอท่าตะโกและพื้นที่บางส่วนของพื้นที่ที่เป็นภูเขาของอำเภอพนมสารคาม และอำเภอแปลงยาวบางส่วน ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 1,784,750 ไร่

จังหวัดฉะเชิงเทรามีอาณาเขตป่าทั้งสิ้น 1,517,062.50 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 45.36 ของพื้นที่ทั้งหมด ซึ่งแยกป่าเพื่อการอนุรักษ์ 1,025,310 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 67.59 ป่าเพื่อเศรษฐกิจ มีพื้นที่ 79,840 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 5.26 และพื้นที่เหมาะสมแก่การเกษตร จำนวน 411,912.50 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 27.15 พื้นที่ป่าเกือบครึ่งหนึ่งของจังหวัดตั้งอยู่ในเขตอำเภอพนมสารคาม อำเภอสนามชัยเขต และอำเภอท่าตะโก มีป่าสงวนแห่งชาติคือป่าแควระบมและป่าสัก มีสวนรุกขชาติ คือ สวนรุกขชาติสมเด็จพระปิ่นเกล้า (ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อน) มีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 1 แห่ง คือ เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน เป็นป่าลุ่มต่ำผืนสุดท้ายของภาคตะวันออก

การปกครองของฉะเชิงเทราแบ่งออกเป็น 10 อำเภอ 1 กิ่งอำเภอ 93 ตำบล 853 หมู่บ้าน 22 เทศบาล 1 องค์การบริหารส่วนจังหวัด 90 องค์การบริหารส่วนตำบล 1 สภาตำบล

สภาพทางเศรษฐกิจของจังหวัดฉะเชิงเทรามีพื้นฐานทางด้านเกษตรกรรม เป็นแหล่งผลิตอาหารเพื่อเลี้ยงประชากรในภูมิภาค และกรุงเทพมหานคร ประชาชนร้อยละ 70 ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม ที่สร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรในจังหวัด คิดเป็นมูลค่าประมาณ 25,000 ล้านบาทต่อปี ผลผลิตที่สร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัดด้านพืช ได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง อ้อยโรงงาน มะพร้าว มะม่วง และหมาก เป็นต้น ด้านปศุสัตว์ ได้แก่ ไข่ไก่ และสุกร ซึ่งเป็นแหล่งผลิตมากที่สุดของประเทศ ไก่เนื้อ เป็ด และโคเนื้อ ด้านประมง มีการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ อาทิเช่น กุ้งกุลาดำ ปลาน้ำจืด ปลาน้ำกร่อย และกิจการประมงทะเล

สำหรับในด้านอุตสาหกรรม ตั้งแต่ในอดีตจังหวัดฉะเชิงเทรามีความเจริญทางอุตสาหกรรม โดยในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย "มีการผลิตเพื่อส่งออก" ซึ่งเป็นแรงผลักดันให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมเริ่มเป็นรูปเป็นร่าง ระบบการค้าแบบผูกขาดยกเลิกไป ข้าวและน้ำตาลจากอ้อยกลายเป็นสินค้าออกสำคัญของไทย การแปรรูปสินค้าเกษตรกรรมที่ใช้เครื่องจักรจากต่างประเทศ เกิดขึ้นในรูปของโรงสีข้าวและโรงหีบอ้อยซึ่งช่วยเพิ่มผลผลิตของแปรรูปให้ทันกับความต้องการของตลาดต่างประเทศ ต่อมาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการทำสัมปทานเหมืองแร่เหล็กที่อำเภอบางคล้า เป็นครั้งแรก ซึ่งเป็นตัวอย่าง "อุตสาหกรรม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ไว้เพื่อใช้ในการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปเผยแพร่โดยไม่ได้รับอนุญาต
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หนัก" ในสมัยนั้น ซึ่งอุตสาหกรรมในฉะเชิงเทรา มีความสัมพันธ์กับเกษตรกรรมอย่างใกล้ชิด เพราะเมืองนี้เป็นแหล่งผลิตพืชผลทางการเกษตรปีละเกือบ 3 ล้านตัน ทั้งยังเป็นแหล่งรับซื้อและแปรรูปสินค้าเกษตรที่สำคัญอีกด้วย อุตสาหกรรมแรกเริ่มที่เกิดขึ้นในแปดริ้วคืออุตสาหกรรมแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร

ขณะนี้ฉะเชิงเทรามีนิคมอุตสาหกรรมขนาดใหญ่อยู่ในจังหวัดแล้วถึง 3 แห่ง คือ นิคมอุตสาหกรรมเวลโกรว์, นิคม อุตสาหกรรมบางปะกง อำเภอบางปะกงและนิคมอุตสาหกรรมเทพเวทย์ ซิตี้ อำเภอบางปะกง นอกจากนี้จังหวัดฉะเชิงเทรายังอยู่ในเขตส่งเสริมการลงทุนเขต 2 ได้รับสิทธิประโยชน์ในการลงทุนจากรัฐบาล

สำหรับการท่องเที่ยวของจังหวัดฉะเชิงเทรา ที่มีความโดดเด่นเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงศิลป ศาสนา และวัฒนธรรมในระดับประเทศและนานาชาติ ได้แก่ องค์หลวงพ่อพุทธโสธร ซึ่งขณะนี้ได้มีการก่อสร้างพระอุโบสถหลังใหม่วัดโสธรวรารามวรวิหารเป็นสถาปัตยกรรมทางพุทธศาสนาที่ใหญ่ที่สุดในโลก มีพุทธศาสนิกชนมานมัสการปีละไม่น้อยกว่า 1,200,000 คน (ข้อมูลจากเอกสารเทศบาลเมืองฉะเชิงเทรา ปี พ.ศ.2542)

4.3 ประวัติการจัดตั้งเทศบาล

เทศบาลเมืองฉะเชิงเทรา เดิมมีฐานะเป็นสุขาภิบาลเมืองฉะเชิงเทรา จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติจัดการสุขาภิบาลตามหัวเมือง ร.ศ. 127 โดยให้ยกฐานะตำบลหน้าเมือง ที่ตั้งอำเภอเมืองขึ้นเป็น “สุขาภิบาลเมืองฉะเชิงเทรา มณฑลปราจีน” ตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 48 ตอนที่ 38 ลงวันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2474 มีพระยาสิทธิสุนทร ข้าหลวงประจำจังหวัดเป็นประธาน กรรมการสุขาภิบาลชุดแรก ต่อมาได้ยกฐานะขึ้นเป็น เทศบาลเมืองฉะเชิงเทรา ตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 52 หน้า 1645 ลงวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2478 มีเนื้อที่ 5.52 ตารางกิโลเมตร โดยมี พระยาพิพัฒน์ภูมิพิเศษ เป็นนายกเทศมนตรีคนแรก และต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงเขตเทศบาลจากเดิมออกไปอีก รวมเป็นเนื้อที่เขตเทศบาลทั้งหมดในปัจจุบัน 12.76 ตารางกิโลเมตร ตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 90 ตอนที่ 180 ลงวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2516 โดยพื้นที่ในการดูแลของเทศบาลเมือง คือตำบลหน้าเมืองทั้งตำบล และในบางส่วนของตำบลโสธร ตำบลวังตะเคียน ตำบลบ้านใหม่ ตำบลบางดินปัด มีอาณาเขตติดต่อดังนี้ (ภาพที่ 4.3)

ทิศเหนือ จรดคลองลาวและคลองบ้านใหม่

ทิศใต้ ขนานกับถนนสุขประยูรในรัศมี 200 เมตร และแม่น้ำบางปะกง

ทิศตะวันออก จรดแม่น้ำบางปะกง และขนานกับถนนสุขประยูรในรัศมี 200 เมตร

ทิศตะวันตก ขนานกับถนนบางปะกง – ฉะเชิงเทราในรัศมี 200 เมตร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่วางไว้สำหรับใช้ประกอบการพิจารณา – ไม่ควรนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.4 สภาพทั่วไปของเทศบาล

4.4.1 สภาพทางภูมิศาสตร์และสภาพภูมิอากาศ

สภาพพื้นที่ภายในเขตเทศบาลเป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำบางปะกงไหลผ่าน มีคลองที่สำคัญ คือ คลองท่าไข่ คลองโสธร และคลองบ้านใหม่ อากาศเย็นสบาย ความแตกต่างของอุณหภูมิ ระหว่าง 22.6 – 32.4 องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำฝน 1,367.7 มิลลิเมตร ต่อปี

4.4.2 ประชากรในเขตเทศบาล

มีประชากรรวม 43,783 คน แยกเป็นชาย 21,071 คน หญิง 22,712 คน มีความหนาแน่นของประชากรเฉลี่ย 3,431 คน/ตารางกิโลเมตร บ้าน 16,133 หลังคาเรือน จำนวนครัวเรือน 8,997 ครัวเรือน ผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งสิ้น 27,911 คน แยกเป็นชาย 12,879 คน หญิง 15,032 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 30 กันยายน 2545 จากสรุปข้อมูลเทศบาลจังหวัดฉะเชิงเทรา)

4.4.3 การบริการด้านโครงสร้างพื้นฐานของเมือง

ภายในเขตเทศบาลมีพื้นที่ 12.76 ตารางกิโลเมตร การใช้ที่ดินเป็นไปตามผังเมืองรวม ประกาศใช้ในปี พ.ศ. 2530 พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นกรรมสิทธิ์ของส่วนราชการ ได้แก่ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ที่ราชพัสดุ สำนักงานปฏิรูปที่ดิน และการรถไฟแห่งประเทศไทย หน่วยที่ให้บริการด้านโครงสร้างพื้นฐานมีดังนี้

- 1) โทรศัพท์พื้นฐาน อยู่ในความรับผิดชอบของ บริษัท ทศท คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) บริษัท ทีทีแอลดีที และบริษัท มินคอม ให้บริการครอบคลุมทั่วเขตเทศบาล
- 2) ประปา อยู่ในความรับผิดชอบของการประปาส่วนภูมิภาค จังหวัดฉะเชิงเทรา ให้บริการยังไม่ครอบคลุมพื้นที่
- 3) ไฟฟ้าอยู่ในการรับผิดชอบของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค จังหวัดฉะเชิงเทรา และสำหรับไฟฟ้าสาธารณะตามถนนหนทางและสถานที่สาธารณะต่างๆ เทศบาลเป็นผู้ติดตั้งและบำรุงรักษา
- 4) ถนนสาธารณะ ถนน ตรอก ซอย ที่อยู่ในการรับผิดชอบของเทศบาล มีจำนวน 86 สาย รวมระยะทาง 38.306 กิโลเมตร ถนนสายหลัก ได้แก่ ถนนเทพคุณากร ถนนชุมพล ถนนสุภกิจ ถนนพานิช ถนนมรุพงษ์ ถนนศรีโสธรตัดใหม่ มีถนนที่อยู่ในการดูแลของแขวงทางหลวงจังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งเป็นถนนสายหลักได้แก่ ถนนมหาจักรพรรดิ ถนนสุขประยูร ถนนฉะเชิงเทรา - บางปะกง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5) คลอง ในเขตเทศบาลมีคลองไหลผ่านจำนวน 6 แห่ง ได้แก่ สะพาน
จะเชิงเทรา สะพานวรรณอิง สะพานเสริมวิเศษ สะพานสุกกิจ สำพานบ้านใหม่ (ตอนปากคลอง)
และสะพานบ้านใหม่(จะเชิงเทรา – บางน้ำเปรี้ยว)

6) การจราจร หน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดจราจร คือ สถานีตำรวจ
จังหวัดจะเชิงเทรา หน่วยที่สนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ การจราจร คือเทศบาลเมืองจะเชิงเทรา

4.4.4 การบริการด้านส่งเสริมเศรษฐกิจ

ภายในเขตเทศบาลมีสถาบันการเงิน ได้แก่ ธนาคารของรัฐและธนาคารพาณิชย์ จำนวน
20 แห่ง สถานธนาบาลของเทศบาล 2 แห่ง (อยู่บนถนนพานิช 1 แห่ง ซึ่งจัดอยู่ในสถาน ธนาบาล
ชั้น 1 มีกำไรสุทธิในปี พ.ศ. 2545 จำนวน 10,274,152.98 บาท) ร้านค้า 436 แห่ง ร้านอาหาร
176 แห่ง โรงงานอุตสาหกรรมขนาดกลาง 103 แห่ง ห้างสรรพสินค้า 1 แห่ง โรงมหรสพ 1 แห่ง
โรงแรม 8 แห่ง โรงฆ่าสัตว์ 1 แห่ง อยู่ในความรับผิดชอบของเทศบาลเมือง และตลาดสด 6 แห่ง
ได้แก่ ตลาดศูนย์การค้าตะวันออก ตลาดบ่อบัว ตลาดทรัพย์สินใหม่ ตลาดทรัพย์สินเก่า ตลาด
ศูนย์การค้าใหม่ และตลาดเกื้อกูล

4.4.5 การบริการด้านการรักษาสีสิ่งแวดล้อม

1) การจัดการขยะมูลฝอย ในเขตเทศบาลเมืองจะเชิงเทรา มีปริมาณขยะที่เก็บขน
ได้ เฉลี่ยประมาณวันละ 60 ตัน มีสถานที่กำจัดขยะ 2 แห่ง คือ สถานีขนถ่ายมูลฝอยที่ตำบลบาง
ขวัญ มีพื้นที่ 30 ไร่ ดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531 เป็นต้นมา และสถานีฝังกลบมูลฝอยที่ตำบล
เกาะขนุน อำเภอพนมสารคาม มีพื้นที่ 80 ไร่

2) การจัดการน้ำเสีย กำลังมีการก่อสร้างระบบระบายน้ำเสีย ระบบรวบรวมน้ำ
เสีย และระบบบำบัดน้ำเสีย โดยสามารถบำบัดน้ำเสียได้ 12,000 ลูกบาศก์เมตรต่อวัน

3) การจัดภูมิทัศน์ในเขตเมือง เทศบาลได้ดูแลบำรุงรักษาสวนสาธารณะในเขต
เทศบาล 8 แห่ง ได้แก่ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์จะเชิงเทรา มีพื้นที่ 90 ไร่ สวน มรุพงษ์
มีพื้นที่ 6 ไร่ สวนสุขภาพ มีพื้นที่ 5 ไร่ สวนหน้ากำแพงเมือง มีพื้นที่ 1.5 ไร่ สวนยูงทอง
มีพื้นที่ 4 ไร่ สวนฉลองสิริราชสมบัติครบ 72 พรรษา มีพื้นที่ 3 ไร่ สวนสาธารณะใต้สะพาน
รถไฟ ถนนสุกกิจ มีพื้นที่ 1,200 ตารางเมตร และสวนสาธารณะหน้าวัดเมือง มีพื้นที่ 3 ไร่ อีก
ทั้งดูแลเกาะกลางถนนมหาจักรพรรดิ ระยะ 2 กิโลเมตร และเกาะกลางถนนสุขประยูร ระยะทาง
4 กิโลเมตร รวมเป็นพื้นที่สวนสาธารณะในเขตเทศบาลประมาณ 112.5 ไร่

4.4.6 การบริการด้านสังคม

ด้านการศึกษา ภายในเขตเทศบาลมีการจัดการศึกษา 4 ระดับ

- ระดับก่อนประถมศึกษา มีโรงเรียนรัฐบาล 6 แห่ง โรงเรียนเอกชน 7 แห่ง
- ระดับประถมศึกษา มีโรงเรียนรัฐบาล 4 แห่ง โรงเรียนเอกชน 7 แห่ง
- ระดับมัธยมศึกษา มีโรงเรียนรัฐบาล 5 แห่ง โรงเรียนเอกชน 5 แห่ง
- ระดับอุดมศึกษา มีสถาบันการศึกษาของรัฐบาล 3 แห่ง เอกชน 2 แห่ง

ด้านสาธารณสุข ในเขตเทศบาลมีการบริการด้านสุขภาพอนามัยดังนี้

- โรงพยาบาลประจำจังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นโรงพยาบาลขนาด 463 เตียง ในความดูแลของกระทรวงสาธารณสุข
- ศูนย์บริหารสาธารณสุข เทศบาลเมืองฉะเชิงเทรา จำนวน 1 แห่ง
- โรงพยาบาลเอกชน คือ โรงพยาบาลโสธรวา เป็นโรงพยาบาลขนาด 400 เตียง
- คลินิกเอกชน จำนวน 70 แห่ง

4.4.7 ด้านศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรม

ประชาชนภายในเขตเทศบาลมีวิถีการดำรงชีวิตแบบเรียบง่าย นับถือศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม มีวัดจำนวน 4 แห่งเป็น วัดจีน 2 แห่ง มัสยิด 1 แห่ง โบสถ์ 1 แห่ง

งานประเพณีสำคัญที่นิยมปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน คือ

- 1) งานเทศบาลนมัสการหลวงพ่อโสธร จัดขึ้นปีละ 3 ครั้ง ณ วัดโสธรวรารามวรวิหาร คือ
 - วันขึ้น 14 ค่ำ - วันแรม 1 ค่ำ เดือน 5 (3 วัน 3 คืน)
 - วันขึ้น 12 ค่ำ - วันแรม 1 ค่ำ เดือน 12 (5 วัน 5 คืน)
 - เทศกาลตรุษจีน เริ่มตั้งแต่วันชิวยิด ชิวอี้ ชิวซา ชิวสี่ ชิวโงว (5 วัน 5 คืน)

2) งานนมัสการพระพุทธโสธรและงานกาชาดจังหวัดฉะเชิงเทรา จัดขึ้นในวันที่ 12 ค่ำ เดือน 12 - แรม 5 ค่ำ เดือน 12 ณ บริเวณหน้าศาลากลางจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยจัดขบวนแห่องค์หลวงพ่อพุทธโสธรทางบกในวันขึ้น 12 ค่ำ เดือน 12 และทางน้ำในวันที่ 15 ค่ำเดือน 12

3) งานวันมะม่วงและของดีเมืองแปดริ้ว จัดขึ้นประมาณเดือนมีนาคม - เมษายนของทุกปี ณ บริเวณโรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร

4) งานวันสงกรานต์ จัดขึ้นในวันที่ 12 - 13 เมษายนของทุกปี โดยเทศบาลจัดขบวนแห่องค์หลวงพ่อพุทธโสธร และขบวนแห่ทางสงกรานต์ในวันที่ 12 เมษายน และมีการดักบาตรตอนเช้าวันที่ 13 เมษายน บ่ายเป็นการละเล่น สำหรับภาคค่ำของวันที่ 12 - 13 จะมีมหรสพสมโภช

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5) งานลอยกระทง จัดพร้อมงานนมัสการหลวงพ่อบุทธโสธรและงานกาชาดจังหวัด ฉะเชิงเทรา ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12

6) งานปีใหม่ จัดขึ้นในวันที่ 31 ธันวาคมและวันที่ 1 มกราคม โดยเทศบาลจัดให้มีการ ทำบุญตักบาตรในตอนเช้าวันที่ 1 มกราคม และมีมหรสพสมโภชในตอนกลางคืนวันที่ 31 ธันวาคม และวันที่ 1 มกราคม

4.5 สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในเขตเทศบาลเมือง

ศิลปกรรม คือสิ่งที่มนุษย์ได้สร้างหรือกำหนดขึ้นทั้งในอดีตและปัจจุบันด้วยความ สามารถ สติปัญญา กำลังกาย กำลังใจ และได้รับการยกย่องว่ามีคุณค่าในทางศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และเทคโนโลยี เช่น พระราชวัง วัด ศาสนสถาน ศาล อนุสาวรีย์ ป้อมคูเมือง กำแพงเมือง อาคารของราชการและเอกชน สวนสาธารณะ คลอง อาคารร้านค้า สะพาน ท่าเรือ และแหล่งชุมชนโบราณ (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม. 2541)

สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม หมายถึงสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศรอบๆตัวศิลปกรรมที่มีความ เกี่ยวเนื่องและมีความสัมพันธ์กันทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งในการดูแลสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม นั้นจะมีคณะกรรมการการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประจำจังหวัด และหน่วยอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น เป็นผู้รับผิดชอบ (ภาคผนวก ค) โดยมีขอบเขตการดำเนินการคือ การกำกับดูแลงานด้านสิ่งแวดล้อมของแหล่งศิลปกรรมทั้งที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน จากกรมศิลปากรและยังไม่ได้มีการขึ้นทะเบียน โดยเฝ้าระวังไม่ให้สิ่งแวดล้อมโดยรอบแหล่ง ศิลปกรรมเป็นไปในทางที่ไม่สอดคล้องกับทิศทางการอนุรักษ์ และจากข้อมูลการสำรวจแหล่ง สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา พ.ศ. 2539 พบว่ามีสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในเขตเมืองดังนี้ (หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา. 2540 : 12-28)

4.5.1 พระอุโบสถวัดโสธรวรารามวรวิหาร

วัดโสธรวรารามวรวิหาร เป็นวัดเก่าแก่คู่บ้านคูเมืองฉะเชิงเทรา เป็นที่ประดิษฐานหลวง พ่อบุทธ พระพุทธรูปอันเป็นที่เคารพสักการะของชาวแปดริ้วและคนต่างบ้านต่างเมืองมาแต่อดีต กาล ตั้งอยู่บนถนนสายมรุพงษ์ ห่างจากตลาดกลางเมืองประมาณ 3 กิโลเมตร

วัดนี้แต่เดิมเป็นวัดราษฎร์ สร้างขึ้นตอนปลายของกรุงศรีอยุธยา ตามประวัตินั้น แต่แรกมี ชื่อว่า “วัดหงส์” เพราะมี “เสาหงส์” อยู่ในวัด เป็นเสาสูงมียอดเป็นดัวหงส์อยู่บนปลายเสา ต่อมา หงส์บนยอดเสาหักตกลงมาเหลือแต่เสา และมีผู้เอารังขึ้นไปแขวนแทน จึงได้ชื่อว่า “วัดเสาธง” ครั้นเมื่อเสาธงหักเป็นสองท่อน จึงเรียกชื่อใหม่ว่า “วัดเสาธงทอน” ส่วนชื่อ “วัดโสธร” อันมีความ เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หมายว่า “ปริสุทธ” และ “ศักดิ์สิทธิ์” นั้น เรียกตามพระนามของพระพุทธโสธรหรือหลวงพ่อโสธร ซึ่งได้มาประดิษฐานในวัดนี้ ในภายหลัง วัดโสธรได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ยกขึ้นเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร มีนามว่า “วัดโสธรวรารามวรวิหาร” เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ.2501

พระพุทธโสธรหรือหลวงพ่อโสธรเป็นพระพุทธรูปปูนปั้น ปางสมาธิ หน้าตักกว้าง 1.65 เมตร สูง 1.48 เมตร ฝีมือช่างล้านช้าง ตำนานฐานว่า ได้มาประดิษฐานอยู่ที่วัดนี้ประมาณปี พ.ศ.2313 อันเป็นสมัยต้นกรุงธนบุรี ตามประวัติเล่าว่า แต่เดิมเป็นพระพุทธรูปหล่อทองสำริด ปางสมาธิ หน้าตักกว้างสองศอก แต่พระสงฆ์ในวัดเกรงว่าจะมีผู้มาลักขโมยไปจึงได้เอาปูนพอกเสริมหุ้มองค์เดิมไว้ จนมีลักษณะดังที่เห็นปัจจุบัน

ส่วนตำนานของพระพุทธโสธร ในสมัยโบราณทางภาคเหนือของไทย มีเศรษฐีพี่น้อง ๓ คน มีจิตใจเป็นกุศล เลื่อมใสศรัทธาจะสร้างพระพุทธรูปเพื่อเสริมบารมีของตน จึงได้เชิญพราหมณ์มาทำพิธีหล่อพระพุทธรูปปางต่าง ๆ ตามวันเกิด และอัญเชิญเทพเบื้องบนมาสถิตในองค์พระ ในเวลาต่อมา พม่าได้ยกทัพมาตีหลายครั้งหลายหน เผาบ้านเผาเมือง ตลอดจนวัดวาอาราม องค์พระตามพี่น้อง จึงได้แสดงปาฏิหาริย์เสด็จลงแม่น้ำปิงและล่องลงมาทางใต้

พระพุทธรูปองค์ใหญ่ซึ่งเป็นองค์ที่ลอยไปตามแม่น้ำเจ้าพระยา ไปสุดที่แม่น้ำแม่กลอง จังหวัดสมุทรสงคราม ชาวบ้านในแถบนั้นได้ร่วมกันอาราธนาขึ้นประดิษฐาน ที่วัดแหลมและเรียกว่า “หลวงพ่อวัดบ้านแหลม” มาจนทุกวันนี้พระพุทธรูปอีกองค์หนึ่งลอยน้ำไปสุดที่วัดบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ชาวบ้านได้อาราธนาขึ้นประดิษฐานที่วัดบางพลีและเรียกว่า “หลวงพ่อโตบางพลี” เป็นที่เคารพสักการะของชาวบ้านในแถบนั้น ส่วนพระพุทธรูปองค์สุดท้ายลอยไปตามแม่น้ำบางปะกง และผู้คนเห็นที่หน้าวัดโสธร ชาวบ้านจำนวนมากจึงอัญเชิญขึ้นฝั่ง แล้วนำมาประดิษฐานที่วัดแห่งนี้

สำหรับพระอุโบสถหลังใหม่นั้น ได้รับการออกแบบเป็นพิเศษ มีลักษณะเป็นอาคาร มีหลังคาแบบจตุรมุขอย่างปราสาทไทย กว้าง 44.50 เมตร ยาว 123.50 เมตร ส่วนกลางพระอุโบสถมียอดมณฑปสูง 85 เมตร ยอดมณฑปมีลักษณะเป็นฉัตร 5 ชั้น ความสูง 4.90 เมตร ยอดฉัตรเป็นทองคำ น้ำหนัก 77 กิโลกรัม มูลค่า 44 ล้านบาท เมื่อก่อสร้างเสร็จจะเป็นพระอุโบสถที่มีขนาดใหญ่และสวยงามที่สุดในโลก ทุก ๆ วัน ผู้คนจำนวนมากจากทั่วทุกสารทิศเดินทางมานมัสการหลวงพ่อโสธรอันศักดิ์สิทธิ์ และหนาแน่นเป็นพิเศษในวันหยุดและช่วงเทศกาลแห่หลวงพ่อโสธร ซึ่งจัดขึ้นทุกปี ปีละ 3 ครั้ง ครั้งแรกตรงกับช่วงกลางเดือนห้า ครั้งที่สองในราวกลางเดือน 12 ซึ่งจะเป็นงานใหญ่ ตรงกับวันลอยกระทง และครั้งที่สามคือในช่วงเทศกาลตรุษจีน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.5.2 กำแพงเมืองเก่า ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง

กำแพงเมืองเก่าเป็นของกลุ่มบ้านคูเมือง ซึ่งจารีกร่องรอยสำคัญทางประวัติศาสตร์หลายยุคสมัย ทั้งร่องรอยแห่งชัยชนะในการศึกสงครามและเหตุการณ์นองเลือด อันเป็นโศกนาฏกรรมครั้งใหญ่ของเมืองละโว้

ความเป็นมาของกำแพงเมืองย้อนกลับไปถึงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะนั้นไทยกำลังขับเคี่ยวทำสงครามกับญวนเพื่อรักษาอำนาจในการปกครองเมืองเขมร ไทยและญวนได้สู้รบกันยืดเยื้อยาวนานถึง 14 ปี (พ.ศ.2376 - 2390) จนอาจกล่าวได้ว่า สงครามอานามสยามยุทธ ในครั้งนั้นเป็นการศึกกับต่างชาติที่ยาวนานที่สุดครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์ชาติไทย

ด้วยลำน้ำบางปะกงเป็นแม่น้ำสายหลัก และเป็นชัยภูมิธรรมชาติอย่างดีในการป้องกันข้าศึกศัตรู ในปีมะเมีย พ.ศ. 2377 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้โปรดเกล้าฯ ให้กรมหลวงรักษัรณเรศร์ เป็นแม่กองสร้างกำแพงพร้อมป้อมปราการรักษาปากน้ำแห่งนี้ เพื่อให้เมืองละโว้เป็นเมืองเขื่อนขันธ์ กันพระนครทางทิศตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาให้ปลอดภัยจากข้าศึก กำแพงมีลักษณะก่ออิฐถือปูน หนา 1 เมตร สูง 3 เมตร ยาว 3 เส้นทางด้านเหนือ 3 เส้นทางด้านใต้ 6 เส้น 10 วา ทางทิศตะวันออก และ 6 เส้น 10 วา ทางทิศตะวันตก มีเนื้อที่ทั้งสิ้น 19 ไร่ 2 งาน ด้านข้างและด้านหลังห่างจากกำแพงออกไปประมาณ 100 เมตร มีคูน้ำเป็นกำแพงอีกชั้นหนึ่ง

กำแพงเมืองป้อมปราการนี้ นอกจากจะเป็นเครื่องแสดงขอบเขตเมืองอย่างชัดเจนเป็นครั้งแรกของละโว้ในยุคนั้นแล้ว จากชัยชนะของไทยในสงครามอานามสยามยุทธ ยังเปรียบเสมือนประจักษ์พยานในบทบาทของละโว้ ในฐานะเมืองหน้าด่านซึ่งทำหน้าที่ปกป้องรักษาเมืองหลวงของชาติเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์เมืองแปดริ้วอีกด้วย

วันที่ 8 เมษายน 2391 เป็นอีกวันหนึ่งที่เกิดเหตุการณ์สำคัญขึ้นในประวัติศาสตร์ของเมืองนี้ ในเมืองแปดริ้วนั้นมีอั้งยี่อยู่กึ่งหนึ่งชื่อ “ก๊กเส่งทง” ในวันเกิดเหตุมีการแสดงงิ้วที่ศาลเจ้า ชาวจีนเหล่านี้ได้พากันไปดูงิ้วโดยอาศัยข้ามคลองจุกกระเฉดไปที่ศาลเจ้า ที่เชิงสะพานแห่งนั้นมีบ้านคนไทยซึ่งมีสุนัข สุนัขได้ออกมาไล่กัดจนชาวจีนต้องพากันไล่ตีสุนัข เจ้าของสุนัขโกรธจึงเอาเลื่อยไปเลื่อยสะพานข้ามคลอง ครั้นชากลับจากดูงิ้ว ชาวจีนเดินข้ามสะพานปรากฏว่าสะพานหัก จึงเกิดเป็นปากเสียงจนถึงกับต่อยตีกัน

เหตุการณ์ได้ทวีความรุนแรงลุกลามกลายเป็นการจลาจลเพียงหลังจากนั้น ไม่นานเมื่อชาวจีนคนหนึ่งตั้งตัวเป็น “ตัวเหี้ย” หรือหัวหน้าอั้งยี่ เข้าปล้นโรงหีบอ้อยและฆ่าเจ้าของโรงหีบซึ่งเป็นชาวจีนด้วยกัน ครั้นพระยาวิเศษฤาษย์ (บัว) เจ้าเมืองแปดริ้วได้ออกไปจับกุม ก็เกิดการสู้รบกันขึ้นจนพระยาวิเศษฤาษย์สิ้นชีวิตในที่รบ ไม่กี่วันต่อมา “ตัวเหี้ย” ก็ก่อการกบฏ นำคณะอั้งยี่

เฝ้าหน้าเมืองและนำไพร่พลมาตั้งรับในท้องที่วัดหน้าเมือง เมื่อญวนได้เห็นว่าเมืองแปดริ้วไม่อาจต้านทานการรุกรานได้ จึงได้ส่งกองทัพมาตีเมืองแปดริ้วอีกครั้งหนึ่ง เมื่อญวนได้ตีเมืองแปดริ้วได้สำเร็จแล้ว ก็ได้นำไพร่พลมาตั้งรับในท้องที่วัดหน้าเมือง เมื่อญวนได้เห็นว่าเมืองแปดริ้วไม่อาจต้านทานการรุกรานได้ จึงได้ส่งกองทัพมาตีเมืองแปดริ้วอีกครั้งหนึ่ง

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เมืองละเซิงเทรา เสาเมืองและตั้งกำลังมั่นในกำแพงป้อมปราการแห่งนี้

ร้อนถึงทางกรุงเทพฯ ต้องส่งกองทัพหลวงออกมาปราบปรามอย่างเด็ดขาด มีเจ้าพระยาพระคลังและเจ้าพระยาบดินทรเดชาเป็นแม่ทัพ จึงเอาชนะพวกอั้งยี่ได้ ในการรบครั้งนั้นเกิดการฆ่าฟันกันตายนับพัน จนมีผู้กล่าวกันว่า ศพได้ลอยไปตามแม่น้ำบางปะกงจนน้ำในแม่น้ำแดงเป็นสีโลหิต นับเป็นเหตุการณ์นองเลือดครั้งยิ่งใหญ่ที่สุดที่เคยมีมา

ในวันนี้ ตัวกำแพงยังคงสภาพเดิมเหมือนเมื่อครั้งต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นโบราณสถานสำคัญแห่งหนึ่งของเมืองละเซิงเทรา ภายในกำแพงป้อมปราการคือเรือนจำประจำจังหวัด ส่วนด้านหน้าแนวกำแพงจัดเป็นสวนสาธารณะริมแม่น้ำบางปะกง เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวแปดริ้ว

4.5.3 ศาลหลักเมือง ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง

ในกำแพงเมืองเก่า เป็นที่ประดิษฐานของศาลหลักเมืองและเสาหลักเมืองอันศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นของคู่บ้านคู่เมืองที่ช่วยคุ้มครองปกป้องรักษาเมืองแปดริ้วให้พ้นจากภัยอันตรายทั้งปวงมาแต่อดีตกาล ศาลหลักเมืองนั้นมีมาตั้งแต่ครั้งสร้างเมืองแปดริ้ว ล่วงมาถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสาหลักเมืองชำรุดผุขาดไปมา จึงได้สร้างเสาขึ้นใหม่ด้วยไม้มะค่า และจัดให้มีงานบำเพ็ญกุศลและสมโภชในการยกเสาในวันที่ 16 กรกฎาคม พ.ศ.2438 บริเวณศาลหลักเมืองเคยมีปืนใหญ่กองรวมกันอยู่ ภายหลังกรมศิลปากรได้นำมาวางบนกำแพงเมืองประมาณ 5 กระบอก ดังที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน

4.5.4 วัดปิตุลาธิราชรังสฤษฎิ์หรือวัดเมือง

วัดปิตุลาธิราชรังสฤษฎิ์หรือวัดเมืองเป็นโบราณสถานสำคัญอีกแห่งหนึ่ง ที่สร้างขึ้นเมื่อเกิดการสร้างบ้านแปลงเมืองใหม่ของละเซิงเทรา

ในปี พ.ศ.2377 เมื่อมีการสร้างกำแพงเมือง เพื่อกำหนดขอบเขตของแปดริ้วและให้เมืองนี้เป็นปราการรักษาพระนครและชาวบ้านชาวเมืองให้ปลอดภัยจากข้าศึกศัตรูนั้นศรัทธาในพุทธศาสนาได้ทำให้มีการสร้างวัดขึ้นด้วย เพื่อเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่เมืองและที่พึ่งทางใจในยามศึกสงคราม เนื่องจากวัดนี้ตั้งอยู่ในเมือง ชาวบ้านจึงเรียกกันโดยทั่วไปว่า “วัดเมือง” ต่อมาภายหลังเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จประพาสละเซิงเทรา ในปี พ.ศ.2451 จึงได้พระราชทานนามวัดว่า “วัดปิตุลาธิราชรังสฤษฎิ์” ซึ่งมีความหมายว่า “วัดที่ลูกของพระเจ้าแผ่นดินทรงสร้าง”

วัดนี้ถือได้ว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในยุคนั้น เพราะนอกจากจะได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา กว้าง 17 เมตร ยาว 29.50 เมตรแล้ว ยังเกิดจากศิลปะที่องค์พระปรมาภิไธยซึ่งมีความคล้ายคลึงกับพระปรมาภิไธยครุฑในวัดพระศรีรัตนศาสดารามในกรุงเทพมหานครมาก จึงน่าเชื่อเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ว่าคงจะได้ช่างฝีมือจากเมืองหลวง

4.5.5 วัดพัยคณาอินทาราม (วัดเจดีย์)

วัดพัยคณาอินทาราม (วัดเจดีย์) เป็นวัดเก่าแก่อีกแห่งหนึ่งของแปดริ้ว มีเนื้อที่ประมาณ 1 ไร่ 4 ตารางวา ประกอบด้วยวิหารพระพุทธบาทเจดีย์ใหญ่ 1 องค์ และเจดีย์เล็กอีก 2 องค์ ความสำคัญของวัดนี้คือ เป็นที่ค้นพบแผ่นเงินจารึกข้อความ อันเป็นร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญยิ่ง

แผ่นเงินที่พบทำด้วยเนื้อเงินบริสุทธิ์ น้ำหนัก 3 บาท 2 สลึง หรือประมาณ 53 กรัม รูปร่างเกือบเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า คือกว้างด้านหนึ่ง 8 เซนติเมตร อีกด้านหนึ่ง 7.5 เซนติเมตร และยาว 27.5 เซนติเมตร มีข้อความจารึกถึงประวัติของ “นายช้าง” และ “นายเสือ” สองพี่น้องผู้มีต้นตระกูลเก่าแก่ยาวนานมาก่อนสมัยกรุงศรีอยุธยา มีความเจริญรุ่งเรือง และมีชีวิตอยู่ทัน ได้เห็นการเคลื่อนย้ายและเปลี่ยนแปลงของแปดริ้วในช่วงกรุงรัตนโกสินทร์

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว “นายเสือ” ได้เป็นปลัดเมืองฉะเชิงเทรา ส่วน “นายช้าง” ได้เป็นพระยาวิเศษฤาไชย เจ้าเมืองฉะเชิงเทรา ในปี พ.ศ.2416 ซึ่งเป็นเวลาใกล้เคียงกับที่ “นายช้าง” ได้สร้างพระอุโบสถที่วัดโสธรนั้น “นายเสือ” และ “นางอินทร์” ภรรยา ก็ได้สร้างเจดีย์องค์ใหญ่ขึ้นที่ตำบลบ้านใหม่แห่งนี้ เมื่อการสร้างวัดแล้วเสร็จลงในปี พ.ศ.2424 วัดจึงได้รับนามว่า “วัดพัยคณาอินทาราม” ซึ่งเชื่อกันว่ามาจากชื่อของสองสามีภรรยาผู้สร้างนั่นเอง

วัดพัยคณาอินทาราม (วัดเจดีย์) จึงเป็น โบราณสถานอันเปรียบเสมือนกระจกส่องสมัยอันทรงคุณค่ายิ่ง เพราะเป็นที่ค้นพบหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรที่บันทึกภาพอดีตของแปดริ้วไว้อย่างชัดเจน

4.5.6 ศาลากลางจังหวัดหลังเก่าหรือศาลารัฐบาลมณฑลปราจีน

ศาลากลางจังหวัดหลังเก่าหรือศาลารัฐบาลมณฑลปราจีน เป็นบันทึกของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งใหญ่ และเป็นสัญลักษณ์ของการต่อสู้เพื่อรักษาเอกราชของไทยในยุคจักรวรรดินิยม จนมีผู้ขนานนามว่าเป็น “อนุสาวรีย์แห่งเสรีภาพ” ของฉะเชิงเทรา

สงครามเย็นจากยุคล่าอาณานิคมซึ่งเริ่มขึ้นในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ได้ระอุถึงขีดสุดในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไทยจึงเร่งปรับปรุงบ้านเมืองให้ทันสมัย เป็นวิเทโศบายหลักในการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับคนไทยที่กำลังหวาดหวั่นต่อการคุกคามของมหาอำนาจ

“มณฑลปราจีน” จึงถือกำเนิดขึ้นในปี พ.ศ.2435 ตามระบบเทศาภิบาล ซึ่งเป็นการปกครองแบบใหม่ จากการรวมตัวของเมืองฉะเชิงเทรา ปราจีนบุรี นครนายกและพนมสารคาม เมื่อมณฑลปราจีนขยายเขตการปกครองออกไปและเมืองฉะเชิงเทราได้เป็นศูนย์กลางรัฐและเป็นที่ตั้ง

ของที่ว่ากรมณฑล จึงได้ก่อสร้างศาลารัฐบาลมณฑลปราจีนขึ้นเป็นที่ทำการในปี พ.ศ.2449

เป็นอาคารชั้นเดียวผนังก่ออิฐถือปูน ยกพื้นสูงประมาณ 1.00 เมตร เหนือพื้นดิน กานตง โครงหลังคาเป็นไม้เนื้อแข็ง มุงด้วยกระเบื้องซีเมนต์สีเหลี่ยมแบบกระเบื้องว่าว

ศาลารัฐบาลแห่งนี้มีบทบาทในการบริหารบ้านเมืองฉะเชิงเทราอย่างสม่ำเสมอ แม้เมื่อไทย ยกเลิกระบบเทศาภิบาล ศาลารัฐบาลแห่งนี้ก็ได้ใช้เป็นศาลากลางจังหวัดและสุดท้ายในปี พ.ศ.2506 ได้ เป็นที่ตั้งสำนักงานเทศบาลเมืองฉะเชิงเทรา จนถึงปี พ.ศ.2518 เมื่อเทศบาลฯ ได้ย้ายไปใช้ที่ทำการใหม่ จึงได้ให้เอกชนเข้ามาเช่าช่วงที่ดินแห่งนี้

นำเสียดายอย่างยิ่งที่ในวันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2527 สมบัติอันทรงค่าของชาติแห่งนี้ ได้ถูกเพลิงไหม้จนหมดสิ้น ปัจจุบันกรมศิลปากรได้บูรณะขึ้นใหม่แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์ใด ๆ จึงยังถูกปิดไว้ และในปัจจุบันบริเวณรอบศาลากลางหลังเก่าในอดีตมิได้เป็นเขตโบราณสถานอีกต่อไป หากกลายสภาพเป็นห้างสรรพสินค้าและมีอาคารพาณิชย์ปลูกสร้างอยู่โดยรอบ

4.5.7 วัดจีนประชาสโมสร (วัดเล่งฮกยี่)

วัดจีนประชาสโมสร นอกจากจะมีคุณค่าทางศิลปกรรมอันงดงามแล้ว ยังเป็นประจักษ์พยานของความสัมพันธ์อันดีระหว่างชาวจีนและชาวไทยมาตั้งแต่ครั้งประวัติศาสตร์ วัดแห่งนี้เดิมชื่อว่า “เล่งฮกยี่” เป็นวัดหนึ่งในพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน ผู้สร้างคือหลวงจีนชกเฮ้ง ซึ่งเป็นศิษย์ของวัดมังกรกมลาวาสหรือวัดเล่งเน่ยยี่ในกรุงเทพมหานคร รูปแบบสถาปัตยกรรมในการก่อสร้างจึงคล้ายคลึงกัน ซึ่งชื่อ “วัดเล่งฮกยี่” ได้เปลี่ยนเป็น “วัดจีนประชาสโมสร” เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จเยือนเมืองแปดริ้ว แผ่นป้ายชื่อพระราชทานยังประดับเด่นเป็นสง่าในวัดจนกระทั่งทุกวันนี้

ที่ทางเข้าอุโบสถของวัดคือท้าวจตุโลกบาล ทำเป็นรูปนายทหารและเทวรูปจีนขนาดใหญ่ยืนรักษาปากประตูอย่างสง่างาม ส่วนภายในอุโบสถมีพระพุทธรูปแบบจีนลัทธิมหายานอีก 3 องค์ คือ พระยูไล พระโณนิโทสด และพระเอี้ยซ้อฮุด ซึ่งเชื่อว่าสามารถบำบัดรักษาโรคภัยไข้เจ็บ ที่แปลกน่าทึ่งคือทั้ง 3 องค์ ล้วนสร้างขึ้นจากกระดาศ ซึ่งเมื่อรวมน้ำหนักแล้ว ไม่ถึง 50 กิโลกรัม นำมาจากเมืองเซียงไฮ้ ประเทศจีน พร้อม ๆ กับรูป 18 อรหันต์ ที่ประดิษฐานอยู่ด้านข้างพระอุโบสถ ปัจจุบันหนังสือกินเนสส์บุ๊ค ได้บันทึกว่าเป็นพระพุทธรูปที่เบาที่สุดในโลก ส่วนบริเวณด้านหลังของวัดเป็นที่ตั้งของสถานสงเคราะห์คนชรา

4.5.8 ตำนานกรมหมื่นมรุพงศ์ศิริพัฒน์

ตำนานกรมหมื่นมรุพงศ์ศิริพัฒน์ ซึ่งปัจจุบันคือจวนผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นโบราณสถานแห่งหนึ่งที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ไม่แพ้ศาลากลางจังหวัดหลังเก่าหรือศาลากลาง เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สแกนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รัฐบาลมณฑลปราจีน เมื่อไทยใช้นโยบายการเมืองนำหน้าการทหาร และเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองจากตุศคมมาเป็นระบบเทศบาล จะเชิงเตร่าได้เป็นที่ยั่งของที่ว่าการมณฑลปราจีนและกรมหมื่นมรพงศ์ศิริพัฒน์ สมุหเทศาภิบาลผู้ทรงพระปรีชาชาญในวิชาการปกครอง ก็ได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองในช่วงเวลานั้น

การวางแผนก่อสร้างอาคารสถานที่ต่าง ๆ ในมณฑลปราจีนนั้น แท้จริงก็คือการเริ่มต้นวางผังเมืองจะเชิงเตร่านั้นเอง คำหนักกรมหมื่นมรพงศ์ศิริพัฒน์ ซึ่งเป็นเรือนไม้สองชั้น สร้างขึ้นเป็นที่พำนักของสมุหเทศาภิบาลในยุคนั้น จึงอาจถือได้ว่าเป็นก้าวแรก ๆ ของการก่อสร้าง “บ้านพักข้าราชการ” ของแปดริ้ว

ความสำคัญทางประวัติศาสตร์อีกอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นความภูมิใจอย่างยิ่งของชาวเมืองคือ คำหนักแห่งนี้เคยเป็นที่ประทับพักแรมของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในคราวที่เสด็จประพาสจะเชิงเตร่าถึง 2 ครั้ง พระบรมฉายาลักษณ์ของพระองค์ท่าน ซึ่งได้พระราชทานไว้ตั้งแต่เสด็จประทับครั้งแรก พร้อมลายพระหัตถ์ยังอยู่เป็นของคู่คำหนักมาจนทุกวันนี้

ปัจจุบัน คำหนักกรมหมื่นมรพงศ์ศิริพัฒน์ยังใช้เป็นที่พักและทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ยามที่เสด็จเยือนจะเชิงเตร่า

4.5.9 อาคารไปรษณีย์หลังเก่า

ตั้งอยู่ที่ ถนนมรพงษ์ สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2458 ในสมัยรัชกาลที่ 5 ใช้เป็นที่ทำการรับจ่ายไปรษณีย์ชั้น 2 ประเภท 8 กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแล้ว ในพระราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 106 ตอนที่ 27 วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2523 เป็นอาคารก่ออิฐถือปูน ชั้นเดียว ยกพื้นสูง เครื่องบนเป็นไม้มุงกระเบื้องรูปว่าว เนื้อที่ ประมาณ 95.16 ตารางวา

4.5.10 วัดอุภัยภาติการาม (วัดชำปอกง)

ตั้งอยู่ที่ถนนศุภกิจ เป็นวัดแบบแก่งจิ้น ภายในวัดมีรูปปั้นขนาดใหญ่ของจุลโลกบาลและเทวรูปจีนอ้าวให้วังแต่งกายชุดนักรบ นอกจากนี้มีวิหารศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ อาทิ วิหารบูรพาจารย์ วิหารเจ้าแม่กวนอิม วิหารว่องอ้วนตี้ วิหารตี้ซังอ้อง และสระนทีสรรค์เป็นต้น

4.5.11 อนุสาวรีย์พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร)

ตั้งอยู่ที่ถนนศรีโสทรคค์ใหม่ ซึ่งท่านเป็นชาวแปดริ้วและได้รับการยกย่องให้เป็นบรมครูปุษนิยบุคคลในทางภาษาไทย ท่านได้แต่งแบบเรียนภาษาไทย ได้แก่ หนังสือมูลบทบรรพกิจ วาหะนิตกร อักษรประโยค สังโยคพิธาน พิศาลการ์นด และไวพจน์พิจารณ์และบทสวดสรรเสริญพระพุทธร พระธรรม พระสงฆ์ บิคารมารดา ครู อาจารย์ซึ่งใช้มาจนกระทั่งทุกวันนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

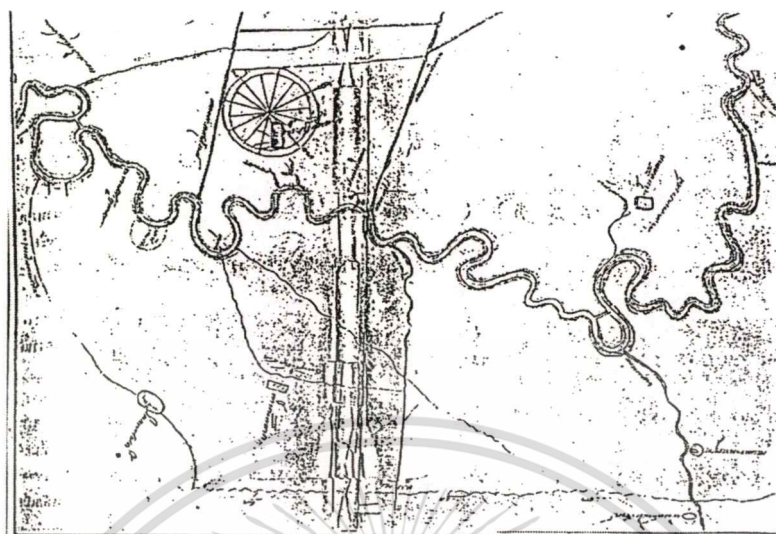
4.6 ประวัติความเป็นมาของย่านการค้าถนนพานิช

นับตั้งแต่อดีตเมืองฉะเชิงเทรามีความสำคัญในฐานะที่เป็นเส้นทางการค้ามาตั้งแต่สมัยสุโขทัย โดยเป็นเส้นทางการค้าทางบกระหว่างกรุงสุโขทัยกับหัวเมืองทางตะวันออก ผ่านเมืองลพบุรี นครนายก ฉะเชิงเทราปราจีนบุรี และพระตะบอง ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเมืองฉะเชิงเทราก็ยังคงสภาพเป็นเมืองในเส้นทางการค้า เนื่องจากสภาพที่ตั้งของเมืองเป็นเมืองหน้าด่านติดต่อกับดินแดนอื่นๆโดยรอบได้แก่ หัวเมืองตะวันออก หัวเมืองเขมร หัวเมืองอีสาน และหัวเมืองชายทะเลด้านตะวันออก ประกอบกับทำเลที่ตั้งอยู่ปากแม่น้ำบางปะกงติดต่อกับทะเล เมืองฉะเชิงเทราจึงมีหน้าที่เป็นศูนย์กลางค้าขายให้กับพ่อค้าที่มาซื้อสินค้าต่างๆจากชุมชนเมืองที่อยู่ภายใน ซึ่งจะส่งสินค้าลงมาให้กับเมืองฉะเชิงเทราเพื่อนำออกขายต่อไป จากเอกสารแผนที่ที่ตั้งตลาดของกองจดหมายเหตุแห่งชาติ (ภาพที่ 4.4) ทำให้ทราบว่า รูปแบบเมืองฉะเชิงเทรายุคใหม่เกิดขึ้นตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ 5 ในครั้งที่พระยาวิเศษฤาไชยเป็นผู้นำราชการเมือง กระทรวงการโยธา ซึ่งมีหน้าที่ในการสร้างถนน ขุดคลอง การไปรษณีย์โทรเลขและรถไฟตลอดจนการช่างทั่วไป ได้จัดสร้างที่พักของพนักงานไปรษณีย์โทรเลข 4 หลัง ปลูกโรงพักตำรวจรบนกำแพงป้อมพร้อมตึกแต่งกำแพงอีกด้านหนึ่งให้คงงาม ในการนี้ได้ตัดถนนตั้งแต่ตำบลท่าไข่ต่อไปท้ายเมืองพร้อมกับสร้างทำนบน้ำเมือง 3 ท่า มีศาลาที่พักที่ทำเหนือ และสร้างห้องแถวเป็นตลาดขึ้นท้ายเมืองขวางลำน้ำ เป็น 2 แถว โดยมีถนนพานิชอยู่กลางตลาด ซึ่งถนนนี้พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอลังการกับข้าราชการได้เข้าหุ้นส่วนกันจัดสร้างขึ้น และในการก่อสร้างบ้านเมืองในครั้งนั้นได้มีการทำเขื่อนราลแปลงหน้าเป็นครั้งแรก โดยหม่อมเจ้าอนุชาติ สุขสวัสดิ์ ภายใต้การดูแลของพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนริศรานุวัดติวงศ์ ดังปรากฏเป็นหลักฐานในคอนท้ายรายงานการตรวจราชการมณฑลปราจีน ของกรมหมื่นมรุพงษ์ศิริพัฒน์ และที่สำคัญได้มีการสร้างศาลารัฐบาลมณฑลปราจีนบุรีขึ้นในปี พ.ศ. 2449 เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของการต่อสู้ในการรักษาเอกราชในยุคจักรวรรดินิยม (ภาพที่ 4.5)

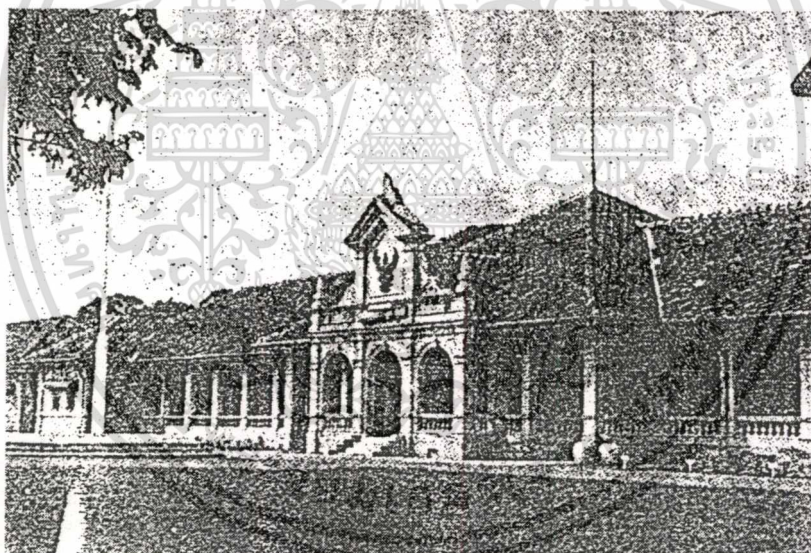
จึงเห็นได้ว่าการพัฒนาพื้นที่ย่านการค้าในสมัยนั้นเกิดขึ้นพร้อมกับสร้างบ้านแปลงเมืองฉะเชิงเทรา ซึ่งถือว่าได้เกิดการวางผังเมืองเพื่อการพาณิชย์อย่างเป็นระบบเป็นครั้งแรก ซึ่งย่านการค้าในครั้งนั้นถือมีความสำคัญค่อนข้างมาก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า ทรงสนพระทัยถึงขนาดโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าเมืองเลือกสถานที่ และนายตลาดเพื่อความเหมาะสม ดังจะเห็นได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่แสดงถึงการจัดระเบียบบริหารกิจการตลาดในสมัยนั้น คือหนังสือใบบอกที่พระยาเกรียงไกรกระบวนยุทธ ปลัดผู้รักษาเมือง หลวงบุรีพิทักษ์ยกกระบัตร แลกรมการเมืองฉะเชิงเทรา บอกมายังท่านขุน เสมียนตรา ขอให้ให้นำขึ้นกราบเรียน ฯพณฯเสนาบดีว่าการกระทรวงเกษตราธิการ (อ้างจากสุนทร คัยนันท์. 2534 : 119-132) จึงถือได้ว่าย่านการค้าบริเวณนี้เป็นย่านประวัติศาสตร์การพาณิชย์กรรมของเมืองและเป็นประวัติของการวางผังเมืองเพื่อ

เอกสารนี้เป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่จัดทำขึ้นเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่ควรนำไปใช้
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การพาณิชย์กรรมอย่างแท้จริง

ภาพที่ 4.4 แผนที่แสดงที่ตั้งตลาดอำเภอเมืองฉะเชิงเทราสมัย รัชกาลที่ 5 ร.ศ. 111
ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร

ภาพที่ 4.5 ศาลารัฐบาลมณฑลปราจีน สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 พ.ศ. 2449 เมื่อมีการยกเลิก
ระบบเทศาภิบาลก็ถูกใช้เป็นศาลากลางจังหวัด และสุดท้ายในปี พ.ศ. 2506 เป็นที่ตั้ง
เทศบาลเมืองฉะเชิงเทราจนถึงปี พ.ศ.2518 ปัจจุบันได้รับการขึ้นทะเบียนเป็น โบราณสถาน
ที่มา : ฉะเชิงเทราในประวัติศาสตร์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

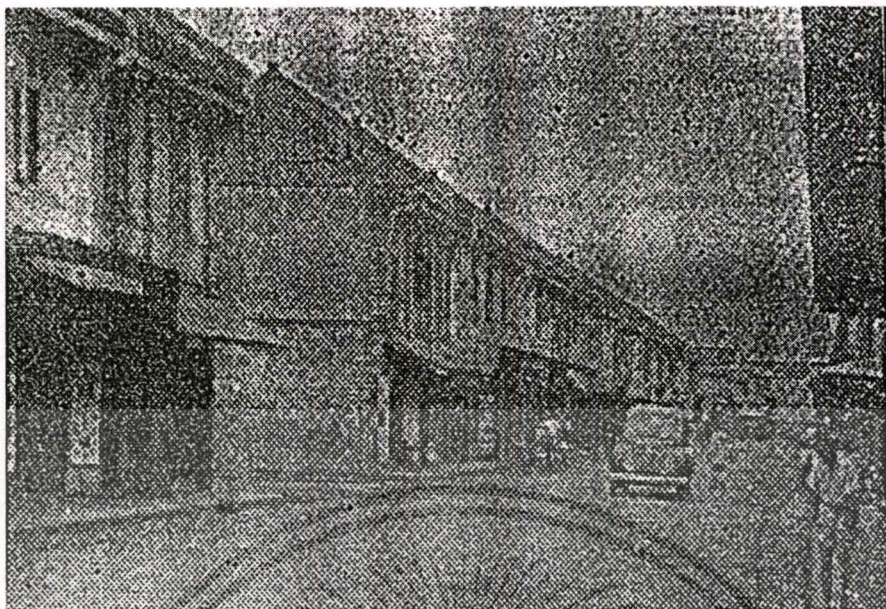
4.7 สภาพแวดล้อมทางกายภาพของย่านถนนพานิช

ในส่วนนี้จะกล่าวถึงสภาพแวดล้อมทางกายภาพของบริเวณย่านการค้าเก่า ถนนพานิช โดยละเอียด ในด้านต่างๆ คือ ลักษณะการใช้ที่ดิน ลักษณะการจัดกลุ่มอาคาร สภาพอาคาร และรูปแบบสถาปัตยกรรม

4.7.1 ลักษณะการใช้ที่ดิน

พื้นที่ย่านการค้าเก่าบริเวณนี้ มีลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการค้าและพักอาศัย พร้อมกัน มีลักษณะเป็นอาคารตึกแถวต่อเนื่องตามแนวถนนพานิช ทั้งสองฝั่ง (ภาพที่ 4.6 , 4.7 , 4.8 , 4.9) โดยมีตลาดทรัพย์สินเก่าอยู่กลางระหว่างตึกแถวกับอาคารเรือนแถวทางด้านทิศตะวันออก ขนานกับคลองทำไข่ที่แยกมาจากแม่น้ำบางปะกง ซึ่งในอดีตตึกแถวบริเวณนี้เป็นที่รู้จักกันทั่วไปว่าเป็นแหล่งสินค้าประเภทเครื่องมือ เครื่องใช้ในการประกอบอาชีพด้านการเกษตร ปศุสัตว์ ประมง ตลอดจนพวกอะไหล่ เครื่องมือช่างและของเบ็ดเตล็ดต่างๆ ที่ดึงดูดลูกค้าจากทุกสารทิศ แต่ปัจจุบันการค้าของย่านนี้ค่อนข้างซบเซาและเปลี่ยนรูปแบบไปสู่การบริการมากขึ้น ร้านค้าดั้งเดิมค่อยๆทยอยหายไป ปัจจุบันถนนสายนี้เป็นที่รู้จักกันในนาม “ถนนหอม” เพราะมีกิจการเกี่ยวกับการรักษาพยาบาล ตั้งแต่ ร้านขายยา ร้านหมอทั่วไป หมอเฉพาะทาง หมอฟัน เป็นจำนวนมากนั่นเอง

ปัจจุบันการใช้ประโยชน์อาคารในบริเวณถนนพานิช เป็นลักษณะเพื่อการค้าและอยู่อาศัย โดยชั้นบนจะใช้เพื่อการอยู่อาศัยและเก็บของ ส่วนชั้นล่างจะเป็นร้านค้า โดยมีทางเท้าโดยตลอดทั้งสองฝั่งของถนน เพื่อการสัญจร

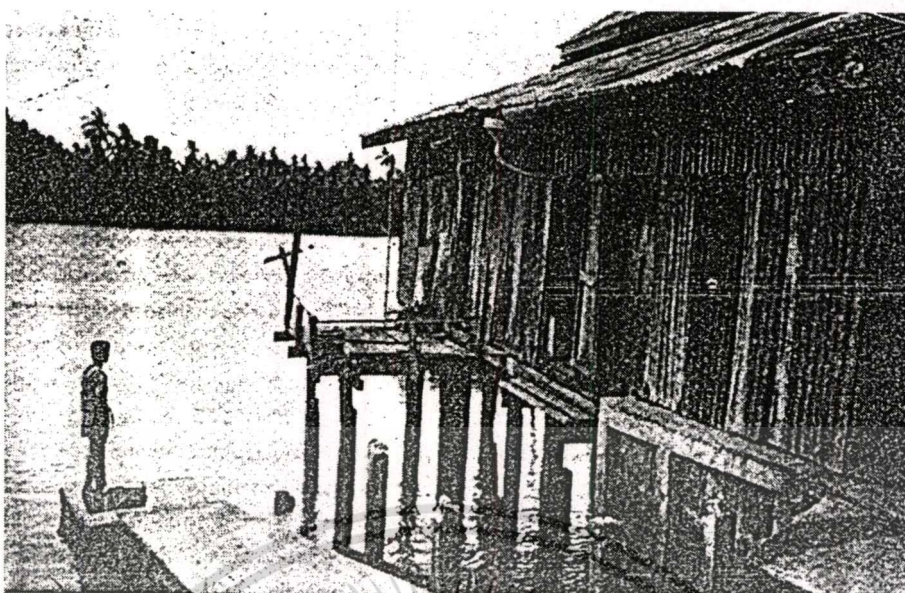

ภาพที่ 4.6 ถนนพานิช ย่านธุรกิจการค้าสำคัญของเมืองแปะรีวในอดีต
ที่มา : ละเชิงเทราในประวัติศาสตร์

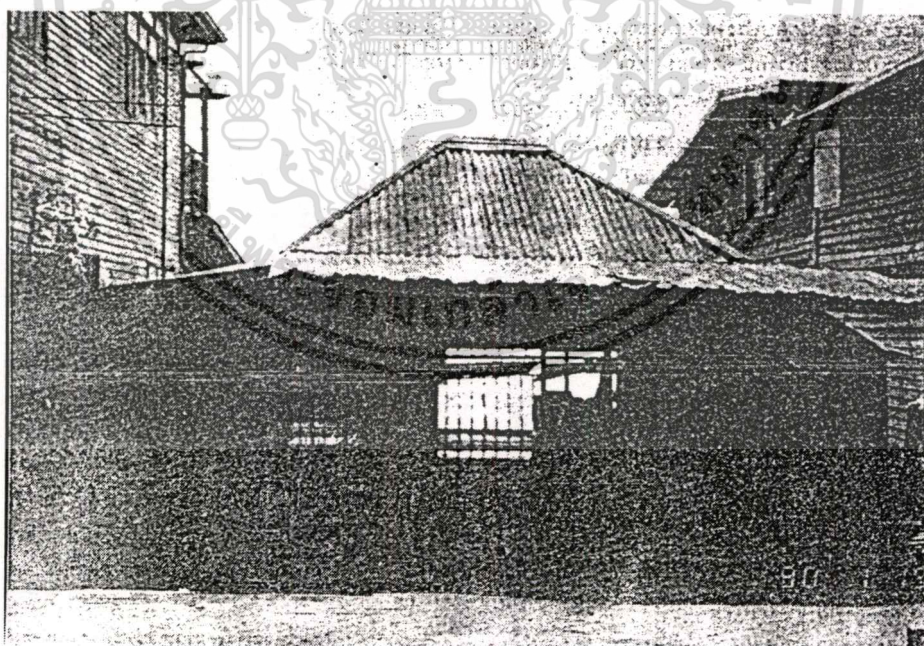

ภาพที่ 4.7 ดึกแถวของทรัพย์สิน บนถนนพานิช ย่านธุรกิจและการค้าสำคัญที่ได้รับการวางผังเมือง
มาตั้งแต่ครั้งย้ายที่ทำการมณฑลปราจีนมาตั้งที่ละเชิงเทรา
ที่มา : ละเชิงเทราในประวัติศาสตร์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.8 บริเวณท่าหน้าของตลาดการค้าที่ในอดีตเคยคึกคักแต่ปัจจุบันไม่ได้ใช้งาน ด้านขวามือ
คือ โรงยาฝิ่นซึ่งปัจจุบันกลายเป็นที่อยู่อาศัย
ที่มา : จะเข็งเทราในประวัติศาสตร์

ภาพที่ 4.9 แผงลอยที่สร้างพร้อมกับศาลารัฐบาลมณฑลปราจีนบุรี ปัจจุบันถูกรื้อสร้าง
เป็นอาคาร คงเหลือเพียงอนุสรณ์เพียงหลังเดียว

ที่มา : จะเข็งเทราในประวัติศาสตร์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.10 บริการทางการแพทย์ที่มีมากมายบนถนนพานิช จนปัจจุบันได้ชื่ออีกชื่อว่าถนนหมอ

ภาพที่ 4.11 บรรยากาศของคลินิก ที่แน่นขนัดจนล้นออกมาที่ถนนในวันอาทิตย์ ซึ่งส่วนใหญ่พ่อแม่จะพาลูกมารักษา

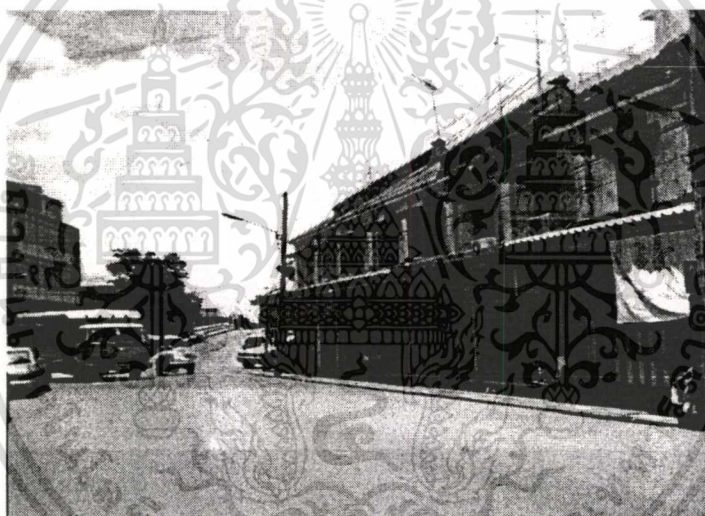

ภาพที่ 4.12 ถนนพานิชช่วงกลางตัดกับถนนเปรมประชา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.13 หัวถนนพานิชฝั่งใต้

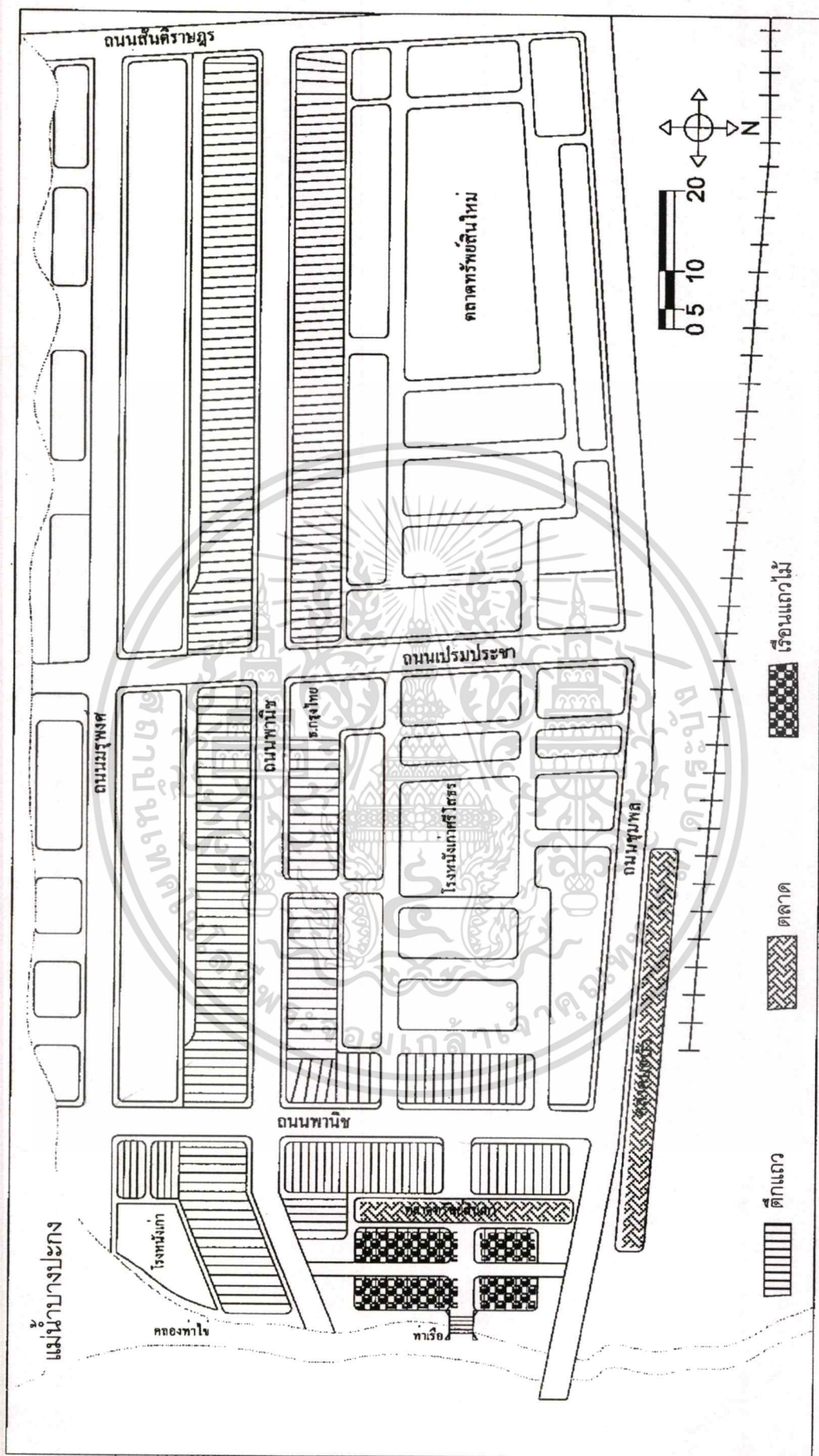

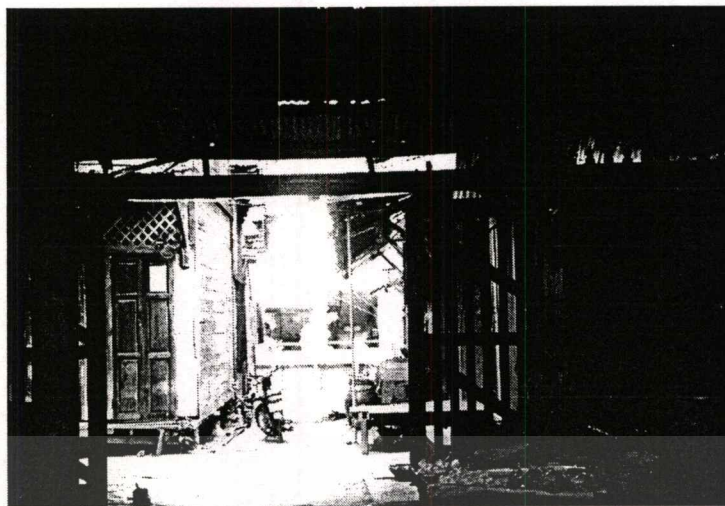
ภาพที่ 4.14 หัวถนนพานิชฝั่งตะวันออก

4.7.2 ลักษณะการจัดกลุ่มอาคาร

ย่านถนนพานิชเป็นย่านที่มีการจัดกลุ่มอาคารเป็นแนวเส้นตรงขนานตามแนวถนนทั้งสอง ฝั่งและโค้งตามแนวเส้นถนนอันเป็นลักษณะของอาคารโบราณโดยทั่วไปที่อาคารห้วมุมจะเป็นตึกโค้ง ซึ่งในการศึกษานี้พบว่า กลุ่มอาคารบนพานิชมี 3 กลุ่ม คือ อาคารตึกแถวเก่า ตลาดเก่า และเรือนแถวไม้ที่อยู่ด้านหลังตลาดขนานตามแนวคลองท่าไข่ ซึ่งลักษณะการจัดกลุ่มอาคารของบริเวณถนนพานิช ดังแสดงในภาพที่ 4.15

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.16 บริเวณทางเข้าตลาดทรัพย์สินเก่า

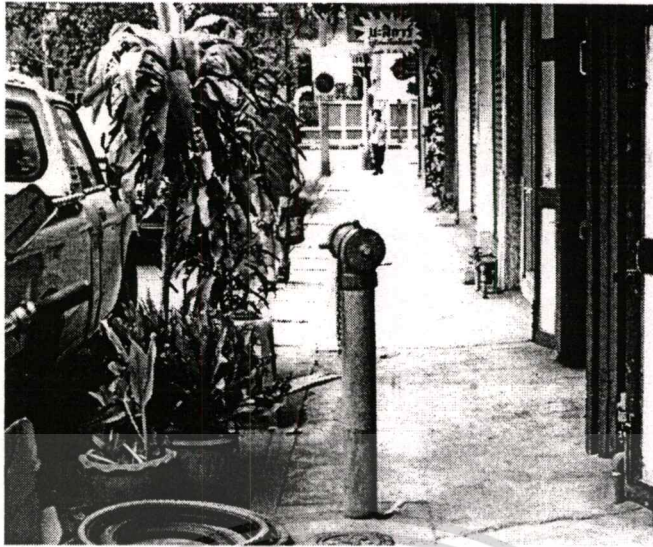

ภาพที่ 4.17 มุมมองจากตลาดเก่า จะมองเห็นเรือนไม้และคลองทำไข่

ภาพที่ 4.18 ท่ารถในอดีต บริเวณหน้าโรงหนังเก่า ปัจจุบันเป็นที่จอดคิวรถสามล้อ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.19 หัวจ่ายน้ำดับเพลิง บนถนนพานิชย์เหนือ

4.7.3 รูปแบบอาคาร

รูปแบบอาคารในบริเวณท่าเตียนมีรูปแบบอาคารโดยดั้งเดิม 2 รูปแบบ คือ อาคารตึกแถวและเรือนแถวไม้ แต่ต่อมาอาคารตึกแถวบางส่วนได้เปลี่ยนรูปแบบไปมากบ้างน้อยบ้าง เนื่องจากการปรับปรุง ซ่อมแซมอาคาร ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้จะกำหนดรูปแบบอาคารตามลักษณะสถาปัตยกรรม โดยกำหนดรูปแบบอาคารไว้ 3 แบบ ดังนี้

1) รูปแบบอาคารที่ก่อสร้างในยุคสมัยของรัชกาลที่ 5

ซึ่งในพื้นที่ศึกษามีอยู่ 2 รูปแบบคือ ตึกแถวและอาคารเรือนแถวไม้ แต่ในที่นี้จะกล่าวถึงแต่เพียงอาคารตึกแถว เนื่องจากเป็นลักษณะเด่นของพื้นที่และเป็นรูปแบบ อาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมและประวัติศาสตร์ ตึกแถวในย่านถนนพานิชย์ ก่อสร้างในยุครัชกาลที่ 5 อันตรงกับสมัยศตวรรษ ที่ 19 - 20 ของยุโรป ได้รับอิทธิพลตะวันตกในแบบของนีโอคลาสสิก เรอเนซองส์ ผสมผสานกับลักษณะตึกก่ออิฐ ฉาบปูนแบบจีน โดยอาคารเป็นอาคาร 2 ชั้น หน้ากว้างห้องละประมาณ 3 เมตร ลึก 6 เมตร ความสูงแต่ละชั้นประมาณ 3.50 เมตร มีอายุประมาณ 100 ปี และมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

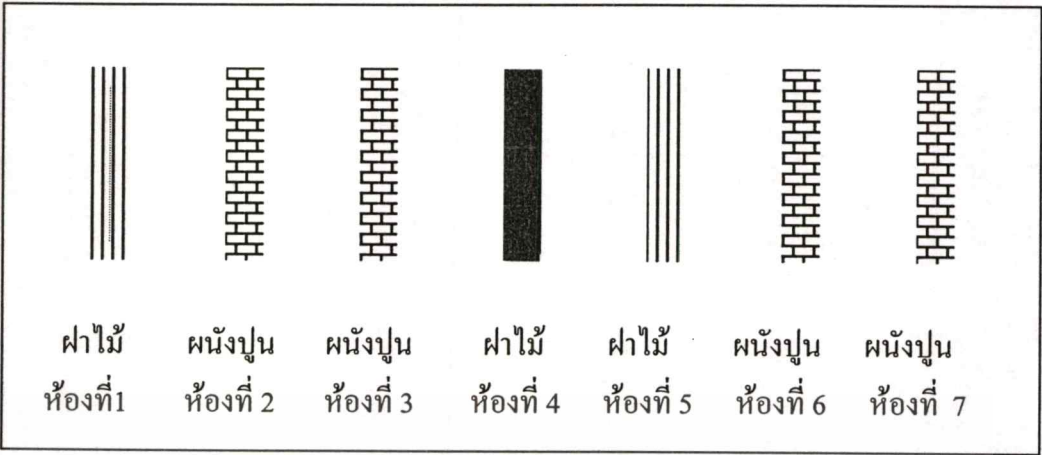
จำนวนชั้น 2 ชั้น

หลังคา ทรงจั่ว (Gable Roof) มุมหลังคามีความลาดชันประมาณ 45 องศา มุงด้วยกระเบื้องซีเมนต์(กระเบื้องว่าว)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

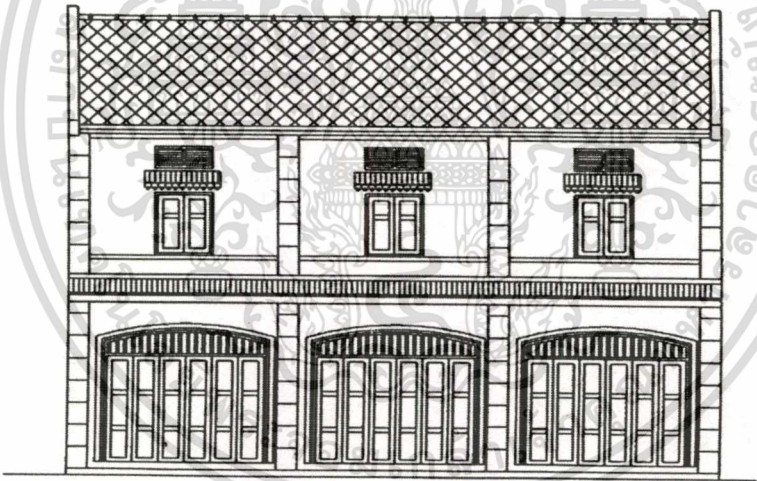
ผนังด้านหน้าตึกแถว	เป็นการตกแต่งแบบตะวันตก มีการเจาะช่องที่ผิวเสาเป็นแนวเส้นตรงห่างกันประมาณ 12 นิ้ว และที่ผนังเหนือช่องประตูจะเป็นรูปโค้งครึ่งวงกลม มีลูกกรงไม้เรียงระยะห่างประมาณ 6 ซม. และมีบัวตกแต่ง
ประตู	เป็นชนิดบานลูกฟักไม้กระดานคู่สองหน้า 3 ตอน ลักษณะบานคู่เปิดแบบบานเฟี้ยม 6 บานเปิดได้ตลอดทั้งช่วงโดยเปิดจากด้านข้างมาบรรจบปิดที่ตรงกลาง
หน้าต่าง	เป็นบานลูกฟักไม้กระดานคู่สองหน้า 2 ตอนลักษณะการเปิดเป็นบานคู่ และมีลูกกรงเหล็กที่เปิดออกได้
ช่องลมและช่องแสง	ช่องลมและช่องแสงอยู่เหนือบานประตูและหน้าต่าง โดยบริเวณเหนือช่องประตูจะมีวงกลบลูกกรงไม้มีลักษณะโค้งครึ่งวงกลมยาวตามความกว้างของประตู ส่วนที่เหนือหน้าต่างมี 2 ลักษณะ คือช่องสี่เหลี่ยมผืนผ้า ลักษณะเป็นบานเกล็ดไม้ติดตายที่ด้านบน ส่วนด้านที่อยู่ถัดลงมาติดขอบบนของหน้าต่างจะเป็นลูกกรงซี่ไม้
พื้น	พื้นชั้นล่างเป็นพื้นซีเมนต์ป่นดินอัดแน่น ปูด้วยกระเบื้องหินขัด ส่วนพื้นชั้นบนเป็นไม้กระดานวางบนคานไม้
บันได	เป็นบันไดขึ้นภายในมีลักษณะเป็นบันไดไม้ทึบ มีไม้บังระหว่างชั้น มีชนพัก 1 ตอน ลูกกรงบันไดเป็นไม้กลึง
กันสาดและชายคา	มีฝ้าเพดานที่ชายคา เป็นไม้สักแผ่นแบบฝาผนังตีชิดทาสี และมีกันสาดไม้เหนือหน้าต่างมีฉลุวดลายขึ้นออกจากขอบบนของช่องลมประมาณ 50 ซม.
โครงสร้างหลัก	เป็นแบบเสาก่ออิฐฉาบปูนและคานไม้สัก มีผนังรับน้ำหนักก่ออิฐฉาบปูน โดยจะมีแนวกันไฟทุก 3 หลัง ซึ่งผนังของตึกแถวบนถนนพานิชย์ จะมีลักษณะพิเศษ ด้านหนึ่งของผนังเป็นไม้ฝาขัดแตะแนวตั้งฉากกับพื้น ส่วนอีกด้านของผนังจะเป็นปูนและด้านที่อยู่ถัดไปจากผนังข้างที่เป็นปูนก็จะเป็น ปูนเหมือนกัน และด้านที่ติดกับไม้ก็จะเป็นไม้เหมือนกันดังภาพ 4.20

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

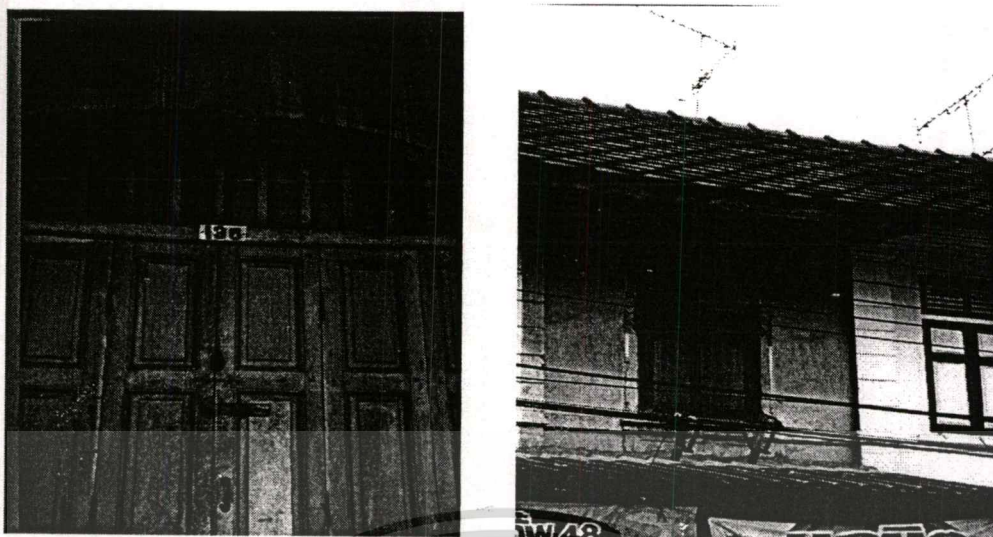

ภาพที่ 4.20 ภาพจำลองลักษณะโครงสร้างผนังของตึกแถวบนถนนพานิชย์ที่ต่อเนื่องกัน

ซึ่งอาคารที่จัดว่าอยู่ในกลุ่มนี้ จะยังคงมีองค์ประกอบความเป็นอาคารเก่าเหมือนเดิม โดยอาจมีการปรับปรุงบ้างแต่ยังคงลักษณะภายนอกที่เป็นอาคารเก่าอยู่เป็นส่วนใหญ่ (ภาพที่ 4.21)

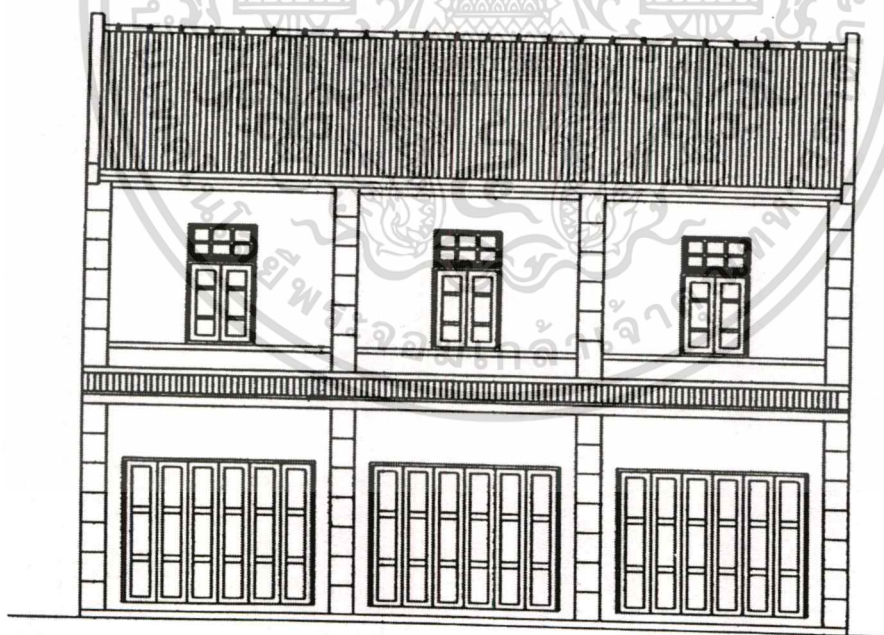
ภาพที่ 4.21 ภาพสเกตช์อาคารในยุคสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งมีรูปแบบอาคารที่เป็นจุดเด่น สังเกตเห็นได้จากองค์ประกอบต่างๆ เช่น ประตู หน้าต่าง หลังคา กันสาด แนวกันไฟที่สังเกตได้จากหลังคา ตลอดจนลวดลายบัว

ภาพที่ 4.22 ประตู หน้าต่างและหลังคาแบบเก่าของอาคาร

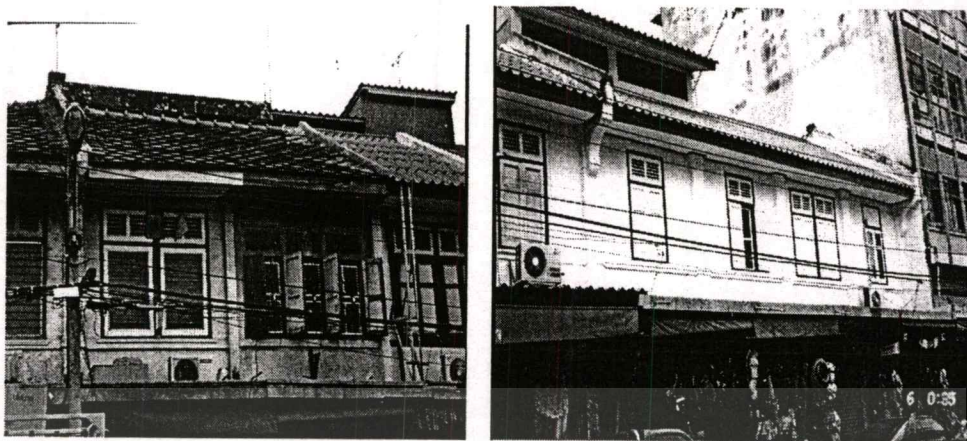
2) รูปแบบกลางเก่ากลางใหม่

คือ อาคารที่ได้มีการดัดแปลง เปลี่ยนแปลงองค์ประกอบเดิม หรือต่อเติมบางส่วน แต่ยังคงเหลือเค้าโครงของอาคารเก่าอยู่จากองค์ประกอบบางอย่างเช่น หลังคา หน้าต่าง ประตู ช่องลม กันสาด ซึ่งพบมากทางฝั่งตะวันออกและฝั่งใต้ของถนนพานิข (ภาพที่ 4.23)

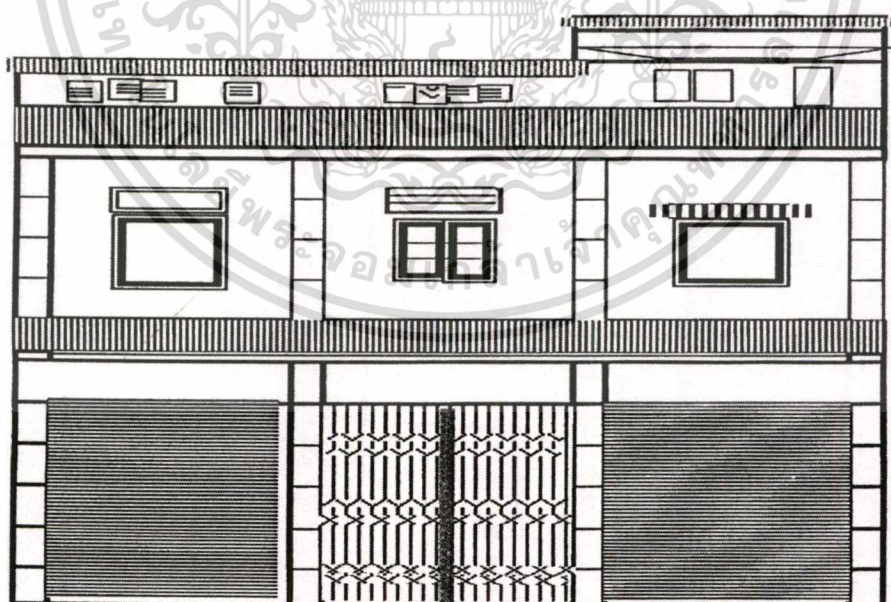
ภาพที่ 4.23 ภาพสเก็ตช์อาคารกลางเก่ากลางใหม่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

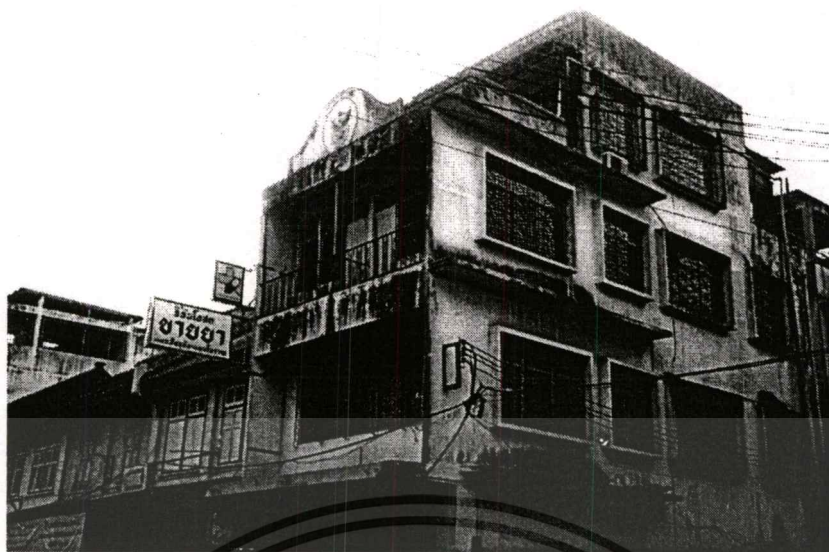
ภาพที่ 4.24 ดึกแถวแบบกลางเก่ากลางใหม่ ซึ่งมีการเปลี่ยนองค์ประกอบบางส่วนที่ชำรุดทรุดโทรม เช่นหลังคา หน้าต่าง เป็นต้น

3) รูปแบบอาคารสมัยใหม่ ได้แก่อาคารที่เปลี่ยนรูปแบบโครงสร้างจนไม่เหลือองค์ประกอบความเป็นอาคารเก่า มีอายุไม่เกิน 20 ปี และพบว่าส่วนใหญ่จะเป็นการต่อเติมจำนวนชั้นของอาคารให้มากขึ้น เป็น 3-5 ชั้น รวมถึงอาคารที่ได้มีการติดตั้งป้ายโฆษณาปิดล้อมโดยรอบของอาคารชั้นบนด้วย ซึ่งพบมากทางฝั่งเหนือของถนนพานิช (ภาพที่ 4.25)

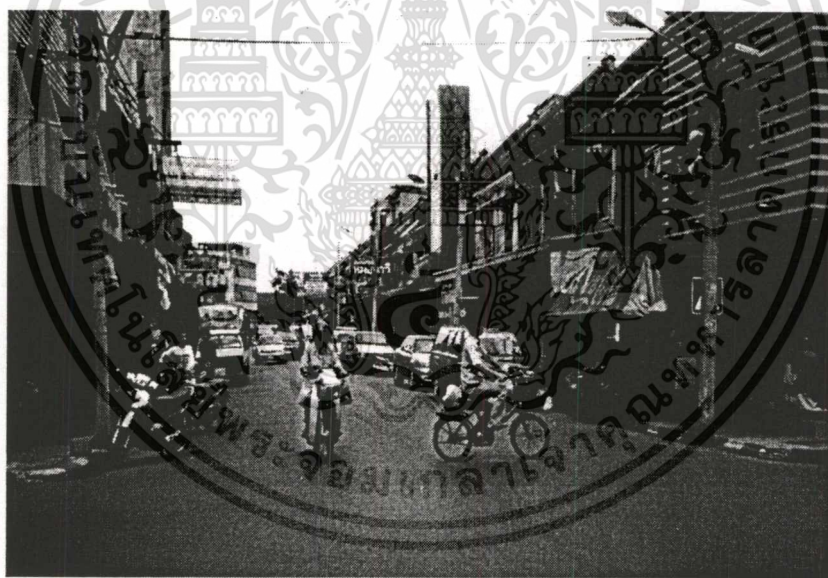

ภาพที่ 4.25 ภาพสเกตซ์อาคารแบบสมัยใหม่ ที่มีการเปลี่ยนองค์ประกอบต่างๆของอาคารเก่าไปทั้งหมด ตั้งแต่บานประตูเป็นประตูเหล็กม้วนหรือเหล็กขีด หน้าต่างมีการเปลี่ยนเป็นแบบกระจกบานกรอบอลูมิเนียม ตลอดจนมีการต่อเติมชั้นคาเฟ่ เพื่อเพิ่มพื้นที่ในการ

ใช้สอย เอกสารนี้เป็นเอกสารที่เผยแพร่ไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

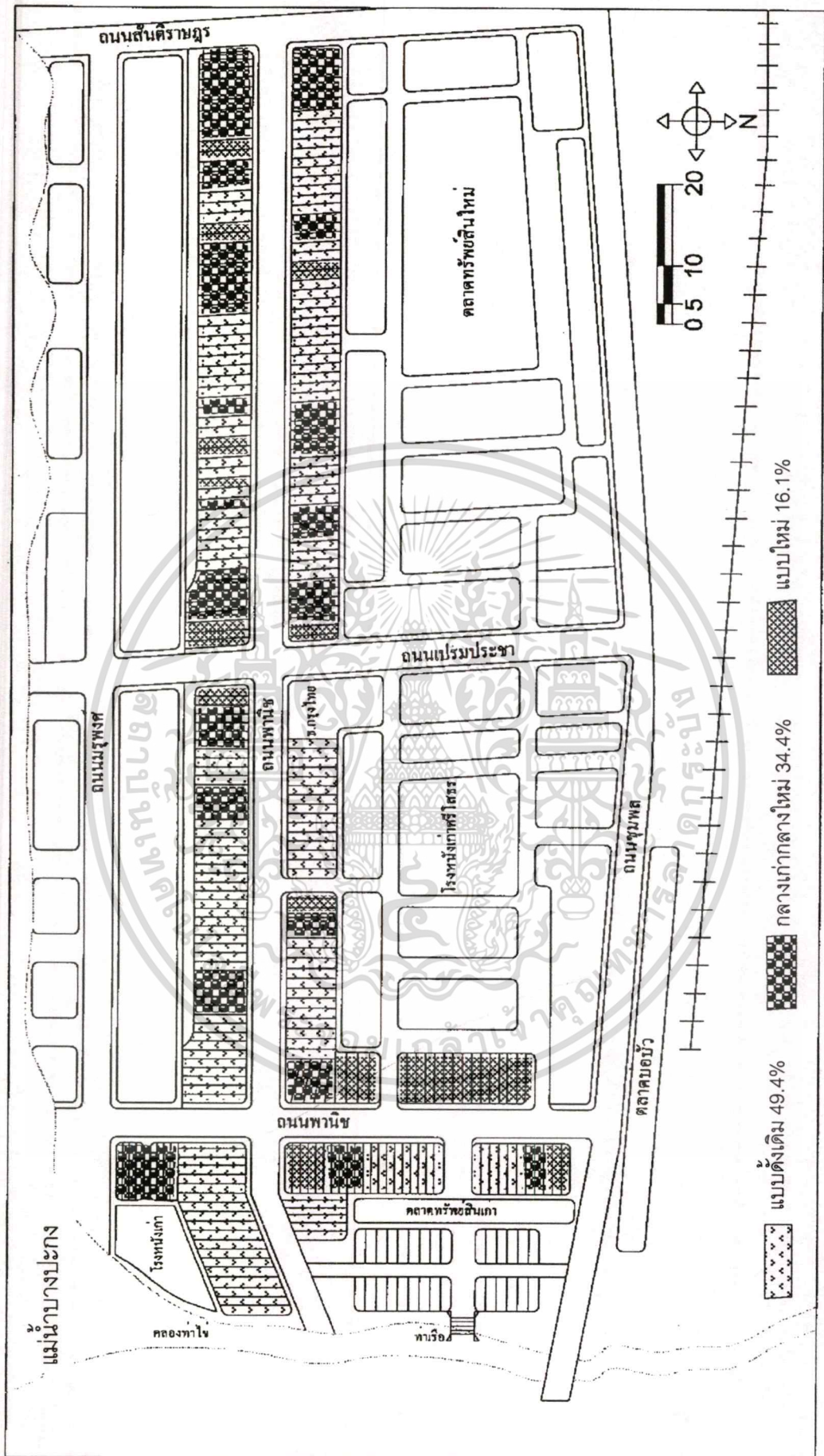
ภาพที่ 4.26 การรื้ออาคารเก่าแล้วก่อสร้างอาคารแบบใหม่แทนที่ ทั้งยังมีการเพิ่มจำนวนชั้นอาคาร ทำให้มีรูปลักษณ์และความสูงที่แตกต่างออกไป

ภาพที่ 4.27 การปิดล้อมอาคารเพื่อการโฆษณาและสร้างภาพลักษณ์เป็นอาคารสมัยใหม่อีกรูปแบบหนึ่ง

และจากการสำรวจรูปแบบอาคารทั้งหมดที่กล่าวมา พบว่า เป็นอาคารรูปแบบสมัยรัชกาลที่ 5 แบบดั้งเดิม จำนวน 132 คูหา (ร้อยละ 49.4) อาคารรูปแบบกลางเก่ากลางใหม่ จำนวน 92 คูหา (ร้อยละ 34.4) อาคารรูปแบบสมัยใหม่ จำนวน 43 (ร้อยละ 16.1) ทั้งนี้ไม่รวมตลาดและเรือนแถวไม้ ดังแผนที่แสดงรูปแบบอาคาร ภาพที่ 4.28

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.7.4 การเข้าถึงพื้นที่

การเข้าถึงพื้นที่ ถนนพานิชีสามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวก เนื่องจากเป็นถนนกลางเมือง มีขนาดกว้างประมาณ 8 เมตร มีเส้นทางสัญจรทั้งทางบกและทางน้ำแต่ปัจจุบันทางน้ำไม่นิยมแล้ว

1) การสัญจรทางบก

ตั้งแต่ในอดีตบริเวณถนนพานิชี มีการจราจรค่อนข้างมาก เนื่องจากเป็นถนนที่อยู่หน้าตลาดทรัพย์สินเก่า ที่ในอดีตเคยรุ่งเรืองและเป็นที่ตั้งของโรงหนังศรีโสธร โรงหนังแห่งแรกและแห่งเดียวในอดีตของเมืองแปดริ้ว ตลอดจนเป็นตลาดศูนย์กลางทำรถขนส่งผู้คนจากทั่วสารทิศ ซึ่งแม้ในปัจจุบันโรงหนังจะไม่มีแล้วและตลาดก็ซบเซาทำให้ย่านนี้ไม่คึกคักแบบแต่ก่อน แต่การจราจรในถนนสายนี้ก็มิได้ลดลงไปด้วย เนื่องจากบทบาทของถนนสายนี้ยังคงเป็นถนนสายกลางเมืองที่มีรถวิ่งผ่านเข้าเมืองมาจากทุกสารทิศ โดยมีทั้งรถจากในพื้นที่ ได้แก่รถยนต์ทั่วไป รถรับจ้างและรถสองแถวประจำทาง และรถจากนอกพื้นที่ ได้แก่รถบัสจากที่ต่างๆ เช่น จากบ้านสร้างปราจีนบุรี นครนายก บางน้ำเปรี้ยว ตลอดจนรถบรรทุกที่ผ่านเข้ามาเพื่อต่อไปจุดอื่นๆ ทำให้การจราจรค่อนข้างคับคั่ง ซึ่งงานจราจรของสถานีตำรวจภูธรอำเภอเมืองฉะเชิงเทรา ในฐานะผู้ดูแลการจราจรในพื้นที่ได้มีมาตรการต่างเพื่อบรรเทาปัญหาการจราจรในพื้นที่ดังนี้

- การกำหนดช่วงเวลาห้ามรถใหญ่วิ่งในถนนสายนี้เพื่อความปลอดภัย ในช่วงเวลา 7.00 - 9.00 นาฬิกา ห้ามรถ 6 ล้อขึ้นไปวิ่งผ่าน

- การห้ามจอดรถในบริเวณถนนพานิชีในช่วงเวลา 06.00 – 8.00 และ 15.00 - 18.00 โดยกำหนดการใช้ตามเกณฑ์วันที่ ฝั่งใต้ และวันคู่ฝั่งเหนือ

- การจัดเค้นรถทางเดียวตลอดแนวถนนพานิชี โดยจัดให้วิ่งเข้าถนนพานิชีได้จากทั้งถนนชุมพล ถนนเปรมประชา ถนนสันติราษฎร์ และวิ่งออกผ่านถนนนิคมไทยออกไป

สำหรับบริการการสัญจรในพื้นที่นั้น มีรถสองแถวรับจ้างวิ่งผ่านถนนพานิชี 3 เส้นทาง ดังนี้

- เส้นทางคลองขุดใหม่ – สถานีขนส่ง (สาย 7) ซึ่งได้บริการสัมปทานเส้นทางโดยบริษัทสินรินทร์ 2536 จำกัด

- เส้นทางวัดสายชล – สถานีขนส่ง (สาย 8) ซึ่งได้บริการสัมปทานเส้นทางโดยบริษัท บ้านใหม่ฟาร์มเดินรถ จำกัด

- เส้นทางวัดแหลม – วัดโสธร ซึ่งได้บริการสัมปทานเส้นทางโดย บริษัทดาวแปดริ้ว จำกัด

นอกจากนี้ยังมีวัดรตสามล้อ ที่หัวมณถนนถนนพานิชฝั่งตะวันออก

สำหรับทางเดินทางเท่านั้น มีสภาพทางเดินที่ต่อเนื่องกันโดยตลอด ไม่มีหาบเร่และแผงลอย โดยมีตู้โทรศัพท์สาธารณะ 1 ตู้ บริเวณช่วงกลางถนนตัดกับถนนเปรมประชา และตู้ไปรษณีย์ 1 ตู้ บริเวณ หัวถนนพานิชฝั่งตะวันออก (ตลาดทรัพย์สินเก่า)

2) การสัญจรทางน้ำ

การสัญจรทางน้ำในสมัยก่อนค่อนข้างคึกคัก แต่ในปัจจุบันบริเวณย่านถนนพานิชแทบจะไม่มี การขนส่งทางน้ำเลย ทำน้ำปัจจุบันถูกละเลย ขาดการดูแล คงใช้เป็นเพียงทำน้ำใช้เท่านั้น

4.8 สภาพเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม

ย่านถนนพานิชเป็นย่านที่มีการค้าขายโดยตลอดถนน โดยส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมการค้าขายปลีก ในอดีตย่านนี้เป็นที่รู้จักกันในฐานะแหล่งสินค้าเพื่อการเกษตรทั้งอาหารตลอดจนถึงพืชพันธุ์ เครื่องไม้เครื่องมือในการประกอบอาชีพ ผู้คนจากทุกอำเภอก็มักจะมาที่นี่แทนการเข้าไปเมืองหลวง เพราะมีความสะดวกมากกว่าเนื่องจากเป็นแหล่งทำรถและมีตลาดขายของทั้งสดแห้งอีกทั้งยังเป็นแหล่งบันเทิงของหนุ่มสาวที่มักจะมาดูหนังที่โรงหนัง ศรีโสธร โรงหนังแห่งแรกและแห่งเดียวของเมือง แต่ปัจจุบันได้มีการย้ายตลาดไปที่ใหม่และโรงหนังก็เลิกกิจการ ประกอบกับมีกิจการการค้ากระจุกอยู่ตามอำเภอและแหล่งการค้าอื่นๆทั่วเมืองฉะเชิงเทราทำให้กิจกรรมการค้าในย่านนี้ได้มีการปรับเปลี่ยนโดยการปรับเปลี่ยนครั้งใหญ่ คือในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2529 ร้านค้าส่วนใหญ่ได้เปลี่ยนประเภทจากการค้าปลีกค้าส่งมาสู่ภาคบริการมากขึ้น ร้านอาคารในย่านเลิกกิจการเพราะขาดลูกค้าจากต่างถิ่นเช่น กลุ่มที่เข้ามาดูหนังหรือจับจ่ายตลาด คงเหลือแต่การค้าขายกับผู้คนในละแวกใกล้เคียง จนชาวบ้านในย่านเรียกบริเวณนี้ว่าเป็นแหล่งร้าน โชว์ห่วยของเมือง เนื่องจากขายของใช้เบ็ดเตล็ดมากกว่าเป็นการค้าอย่างเดิมเหมือนสมัยก่อน

4.8.1 ลักษณะชุมชนและประเพณี

แต่ดั้งเดิมย่านถนนพานิชมีลักษณะของชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ เป็นลักษณะของชุมชนเปิด คือ มีผู้คนจากต่างถิ่นแวะเวียนเข้ามาในพื้นที่เป็นปกติ เนื่องจากเป็นพื้นที่ทางผ่านกลางเมืองและเป็นย่านการค้าที่มีผู้คนเข้ามาซื้อสินค้าและบริการ และความเป็นย่านการค้าขายข้าวของเครื่องใช้ตลอดจนบริการต่างๆ ไม่มีร้านขายอาหารประเภทข้าวแกง ร้านกาแฟ วัด โรงเรียนที่เป็นแหล่งชุมนุมของคนในท้องถิ่น ทำให้มีลักษณะชุมชนค่อนข้างหลวม และรูปแบบชุมชนที่มีถนนผ่านกลางมีทางเดินเท้าตลอดแนวอาคารทั้งสองฝั่งของถนน ทำให้ความรู้จักคุ้นเคยจากการสัญจรผ่านไม่ค่อยเกิด

อย่างไรก็ตามในบริเวณนี้ก็ถือได้ว่ามีความเป็นชุมชนท้องถิ่นระดับหนึ่ง เพราะจากการสัมภาษณ์พบว่าเมื่อเกิดปัญหา ประชาชนก็มักแจ้งปัญหาโดยตรงกับนักการเมืองท้องถิ่น ซึ่งมักจะเวียนเข้ามาเยี่ยมเยือนชุมชนแถวนี้ โดยบริเวณถนนพานิชจะมีการติดตั้งลำโพงไว้ เพื่อประกาศเสียงตามสาย (ภาพที่ 4.29) ในปัจจุบันชาวชุมชนซึ่งผู้เช่าของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ยังได้มีการร่วมตัวกันอย่างเป็นรูปธรรมขึ้นเป็นครั้งแรก เนื่องจากมีความเดือดร้อนในเรื่องการเช่าที่ดินและอาคารของสำนักงานทรัพย์สินฯ มีการส่งตัวแทนไปเป็นกรรมการถนนพานิชเพื่อเข้าร่วมประชุมกับ ชมรมผู้เช่าที่ดินและอาคารของสำนักงานทรัพย์สินฯ จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งก่อตั้งอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2545 โดยวัตถุประสงค์ของชมรมนี้ คือ

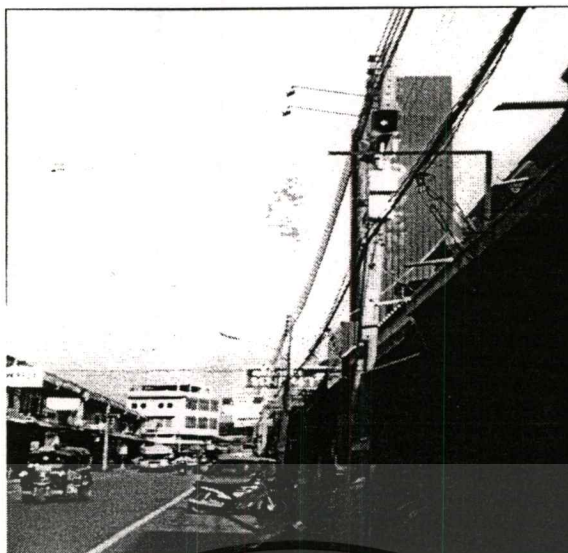
1) เป็นศูนย์กลางและตัวแทนของผู้เช่าที่ดินและอาคารของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ในจังหวัดฉะเชิงเทรา

2) เพื่อส่งเสริมความสามัคคี และช่วยเหลือสงเคราะห์ซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิก

3) ร่วมกันเพื่อต่อสู้และตอบโต้กับบุคคลภายนอกผู้มากระทำการให้สมาชิกได้รับความเดือดร้อนเสียหายเกี่ยวกับการเช่าที่ดินและอาคารของสำนักงานทรัพย์สินฯ ในจังหวัดฉะเชิงเทรา ในกรณีที่ไม่เป็นธรรมและขัดต่อกฎหมาย

สำหรับกิจกรรมที่ผ่านมา ชมรมได้มีกิจกรรมการประชุมหารือร่วมกันระหว่างสมาชิก ซึ่งเป็นผู้เช่าของสำนักงานทรัพย์สินทั้งหมดในจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยปัจจุบันชมรมมีสมาชิกทั้งหมด 500 กว่าคน (จากจำนวนผู้เช่า 1,071 คน) โดยมีที่ทำการตามที่อยู่ของประธานชมรม (ประธานคนปัจจุบันคือคุณ อร่าม เทียมวงศ์) ซึ่งจากการสัมภาษณ์ประธานชมรมและตัวแทน ในฐานะกรรมการของถนนพานิช (คุณศิริชัย เปรมศิลป์) ทราบว่าผู้เช่าในบริเวณถนนพานิชนี้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของชมรมฯ ร้อยละ 90 และที่ผ่านมามีการประชุมผู้เช่าเพื่อรวบรวมข้อปัญหา ข้อเสนอแนะตลอดจนข้อเรียกร้องต่าง ไม่ต่ำกว่า 10 ครั้ง และได้มีการร่วมร่างระเบียบข้อบังคับ ข้อร้องเรียน ข้อเรียกร้อง ตลอดจนร่างคำขอถวายฎีกาต่อในหลวง โดยส่วนใหญ่ประชุมกันที่สมาคมการกุศลสงเคราะห์ (ชาวแต้จิ๋ว)

สำหรับประเพณีของชุมชนนั้นไม่มีการจัดเป็นการเฉพาะ หรือมีงานประเพณีที่มีกิจกรรมพิเศษประจำพื้นที่ คงมีแต่ประเพณีโดยทั่วไปของชาวจีน เช่นช่วงกินเจชาวบ้านมักไปร่วมกินเจที่โรงเจของวัดโสธร และช่วงไหว้พระจันทร์ ไหว้เจ้าตามธรรมเนียมจีน เนื่องจากประชากรในย่านนี้ส่วนใหญ่เป็นชาวจีน แต้จิ๋ว

ภาพที่ 4.29 เสียงตามสายของถนนพานิช

4.8.2 ลักษณะประชากร

จากการสัมภาษณ์ประชาชนในภาคสนาม พบว่ามีจำนวนผู้อยู่อาศัยประมาณ 245 ครัวเรือน ซึ่งจากการตอบแบบสอบถาม ทั้งหมด 200 ชุด พบว่าผู้ตอบมีอายุตั้งแต่ 19 ปี จนถึง 91 ปี โดยส่วนใหญ่ที่ตอบแบบสอบถามจะมีอายุในช่วง 40 ปี ถึง 50 ปี และประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัวเป็นส่วนใหญ่ ร้อยละ 37.5 โดยเป็นกิจการที่รับมรดกต่อทอดมาจากรุ่นพ่อแม่เป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้ประชากรในย่านถนนพานิชนี้ มีเชื้อสายจีนแต่จีนเป็นส่วนใหญ่ จากการสัมภาษณ์ผู้ครอบครองอาคารเชื้อสายจีน ได้ทราบว่าคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดฉะเชิงเทรา มี 2 พวกหลัก คือ จีนแต้จิ๋วหรือจีนแคะ และจีนฮกเกี้ยน ซึ่งอพยพย้ายมาตั้งรกรากในที่ดินของพระมหากษัตริย์ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 โดยพวกฮกเกี้ยนส่วนใหญ่อพยพไปทำสวนหมากที่อำเภอบางน้ำเปรี้ยว ส่วนจีนแต้จิ๋วเลือกมาทำการค้าจึงตั้งรกรากตามย่านตลาด โดยเฉพาะที่ตลาดทรัพย์สินเก่าของถนนพานิช ซึ่งปัจจุบันความเป็นเชื้อชาติจีนแต่จีนก็ยังคงเป็นลักษณะโดยทั่วไปของประชากรในย่านนี้จนถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน

4.8.3 ระยะเวลาที่อยู่อาศัย

จากการสอบถามและสัมภาษณ์พบว่าผู้อยู่อาศัยในย่านถนนพานิชส่วนใหญ่อยู่อาศัยมานานประมาณ 40 - 50 ปี จึงมีความผูกพันกับพื้นที่ค่อนข้างมาก โดยส่วนมากจะอยู่กันตั้งแต่ช่วงรุ่นพ่อแม่และแม้ว่าในปัจจุบันการค้าจะซบเซาไปบ้าง แต่รุ่นลูกก็ไม่คิดย้ายออกจากพื้นที่

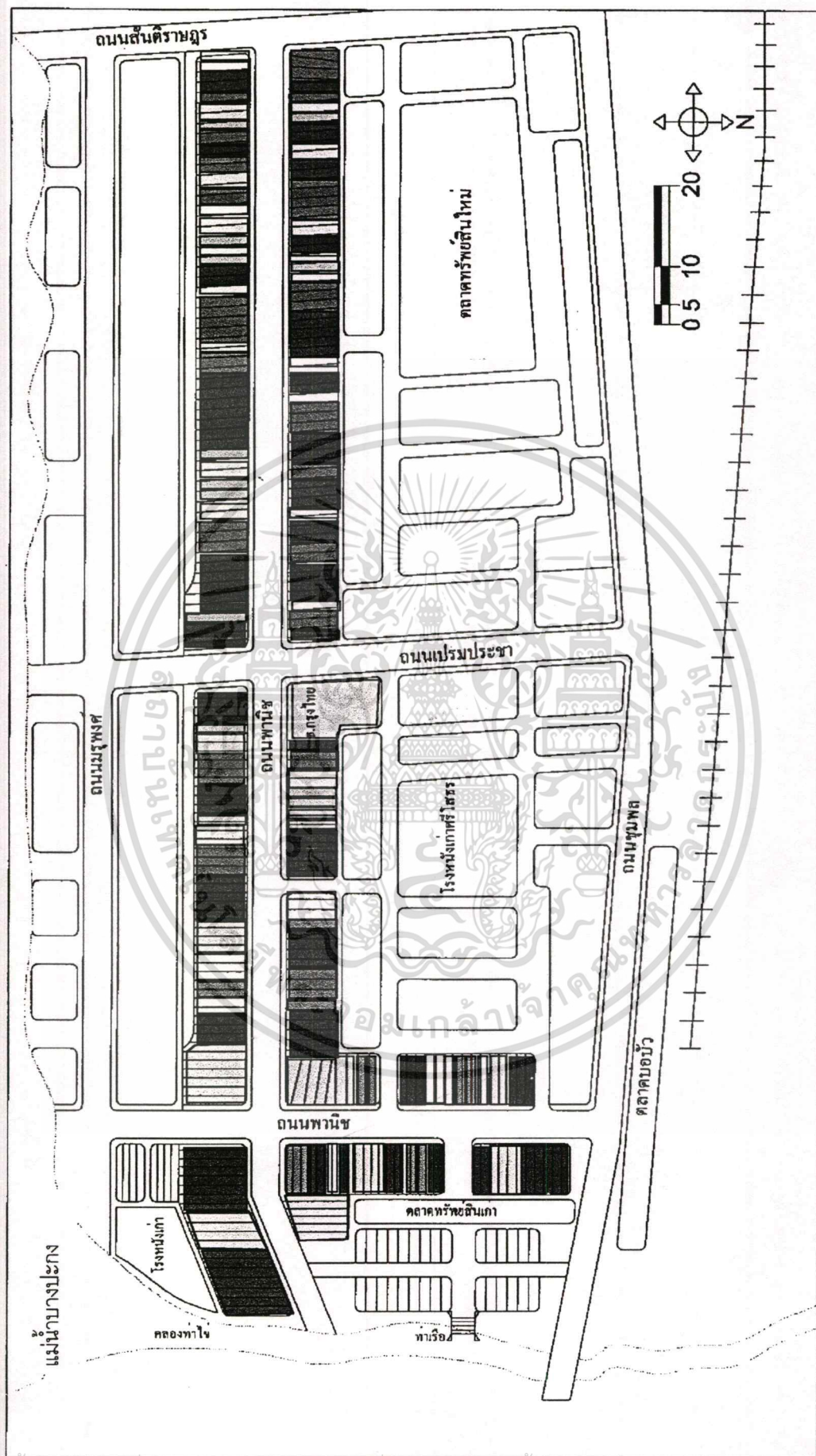
4.8.4 กิจกรรมการค้าภายในชุมชน

จากการสำรวจภาคสนามในย่านถนนพานิช พบว่า กิจกรรมการใช้ประโยชน์อาคารตึกแถวในย่านถนนพานิชจะเน้นไปที่การค้าขายของเบ็ดเตล็ดเป็นส่วนใหญ่ (ภาพที่ 4.30) จากข้อมูลการเจ้านับซึ่งมีความละเอียดมากขึ้นพบว่า มีอาคารตึกแถวทั้งหมด 267 คูหา เป็นที่อยู่อาศัยอย่างเดียว 8 คูหา หรือร้อยละ 2.99 โดยมีการกระจายอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะบริเวณตึกแถวฝั่งใต้และตะวันออก ประกอบกิจการค้าปลีก 44 คูหา หรือร้อยละ 16.49 กิจการขายเครื่องมือเครื่องใช้และอุปกรณ์เบ็ดเตล็ด 47 คูหา หรือ ร้อยละ 17.60 ซึ่งกิจการประเภทนี้มีแนวโน้มจะลดลง และกิจการที่มีมากที่สุดคือ กิจการเกี่ยวกับการรักษาพยาบาล ตั้งแต่ร้านขายยาแผนโบราณ แผนปัจจุบัน จนถึงร้านหมอทั่วไป หมอเฉพาะทาง หมอฟัน ซึ่งมีมากถึง 55 คูหา หรือร้อยละ 20.59 โดยพบว่าส่วนใหญ่จะอยู่ติดติดกันบริเวณอาคารฝั่งใต้ และฝั่งเหนือ

อย่างไรก็ตามจากการศึกษากิจกรรมในพื้นที่ ไม่พบกิจการร้านค้าขายที่เป็นระบบธุรกิจเครือข่ายหรือแฟรนไชส์ในรูปร้านสะดวกซื้อ ซึ่งจากการสัมภาษณ์ได้ทราบว่าเนื่องจากผู้คนในพื้นที่ที่มีความรักในพื้นที่และความเป็นชุมชนอยู่ค่อนข้างมาก และกังวลว่าถ้าให้มีกิจการเหล่านั้นก็เหมือนกับดัดสัมพันธ์กันเลย เพราะจะเกิดการแข่งขันกันจากระบบ ไม่คำนึงถึงคุณค่าของความสัมพันธ์กัน ซึ่งหากเป็นเช่นนั้นเวลามีปัญหาเดือดร้อนเรื่องใดก็จะเกิดการแบ่งแยกไม่เกิดการรวมกลุ่มกันแบบที่ปัจจุบันมีการตั้งชมรมเพื่อแก้ปัญหา และเป็นการส่งเสริมให้ต่างคนต่างอยู่มากขึ้นกว่าเดิม ในขณะที่ร้านค้าแบบเดิมนี้นี้ แม้กิจการจะไม่คึกคักแบบแต่ก่อนเดิมแต่ก็พออยู่ได้เพราะแต่ละร้านก็มีลูกค้าประจำ

ภาพที่ 4.30 กิจกรรมการค้าขายของเบ็ดเตล็ดในพื้นที่

ภาพที่ 4.31 แผนที่แสดงประเภทกิจกรรม
การสู่ประโยชน์อาคาร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.8.5 กรรมสิทธิ์ที่ดินและอาคารภายในบริเวณถนนพานิช

กรรมสิทธิ์ทั้งที่ดินและอาคารในบริเวณถนนพานิชทั้งหมดเป็นของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นสัญญาเช่าอาคารธรรมดาไม่ใช่การเช่าสร้าง มีอายุสัญญา 3 ปี เนื่องจากอาคารเหล่านี้เป็นอาคารเก่าที่มีการสร้างตั้งแต่มีการวางผังเมืองในยุคแรก ซึ่งจังหวัดฉะเชิงเทราถือว่าเป็นจังหวัดที่สำนักงาน ทรัพย์สินฯ มีตึกแถวให้เช่ามากที่สุดเมื่อเทียบกับในส่วนภูมิภาคทั้งหมด (ตารางที่ 4.1) และจากการสอบถามและสัมภาษณ์ผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ถนนพานิชพบว่า ส่วนใหญ่ได้รับสิทธิในการเช่าต่อมาจากรุ่นพ่อแม่และผู้อยู่อาศัยก็มีความเชื่อถือศรัทธาในเรื่องความร่วมมือเป็นสุขในที่ดินของพระมหากษัตริย์ จึงไม่คิดจะขายสิทธิต่อไปให้คนอื่น มีการเปลี่ยนกรรมสิทธิ์ก็จะเป็นในรูปแบบการโอนมรดกให้กับญาติพี่น้องบุตรหลานที่รักใคร่กันเท่านั้น ซึ่งปัจจุบันเรื่องกรรมสิทธิ์และเงื่อนไขสัญญากำลังเป็นข้อพิพาทระหว่างประชาชนผู้เช่ากับสำนักงานทรัพย์สินฯ เนื่องจากปัญหาหลักเกณฑ์ระเบียบการเช่า ดังจะกล่าวถึงต่อไปในหัวข้อปัญหาในพื้นที่

ตารางที่ 4.1 แสดงจำนวนผู้เช่าทั้งหมดในส่วนภูมิภาคของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

ลำดับ	จังหวัด/เขต ปริมณฑล	ที่ดิน	ตึกแถว	ห้องแถว	อาคาร พิเศษ	แฟลตลอย	ค่าตอบแทนพิเศษ
1	นครปฐม	810	841	86	-	841	-
2	สุพรรณบุรี	-	204	-	-	169	-
3	ราชบุรี	254	310	-	-	568	-
4	เพชรบุรี	1,074	298	-	-	431	5
5	สงขลา	4	102	-	-	991	-
6	ฉะเชิงเทรา	715	1,071	-	-	330	-
7	ชลบุรี	-	94	-	-	384	-
8	พระนครศรีอยุธยา	371	529	-	1	-	-
9	อ่างทอง	1	-	-	-	-	-
10	นครสวรรค์	289	221	-	-	-	-
11	พิษณุโลก	7	83	-	-	-	-
12	พิจิตร	5	3	-	-	-	-
13	ลำปาง	1	79	-	-	191	-
14	บางปะอิน(อยุธยา)	751	161	-	-	128	-
15	นครศรีธรรมราช	32	-	-	-	-	-
16	สมุทรปราการ	-	-	13	-	-	-
17	ปทุมธานี	420	-	-	-	-	-
18	ศาลายา(นครปฐม)	921	298	-	-	-	-
	รวมทั้งหมด	5,663	4,294	99	1	4,033	5

ที่มา : กองธุรกิจภูมิภาค สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.9 ปัญหาในพื้นที่

ปัญหาที่พบในบริเวณถนนพานิชส่วนใหญ่ก็เป็นปัญหาเดียวกับย่านการค้าในเขตเมือง โดยทั่วไป คือ ปัญหาการจราจร ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาสิ่งก่อสร้างชำรุดทรุดโทรม ปัญหาที่กล่าวมานี้สามารถสังเกตเห็นได้ ซึ่งในการศึกษาปัญหาในพื้นที่ในครั้งนี้ใช้วิธีการศึกษาจากการประมวลจากการสำรวจ สังเกต สอดถาม และสัมภาษณ์ และจากการรวบรวมข้อมูล และข้อเท็จจริงทั้งหมด สามารถแบ่งปัญหาในพื้นที่ออกได้เป็น 3 ส่วนคือ ปัญหาทางกายภาพ ปัญหาเศรษฐกิจ และปัญหาด้านนโยบาย

4.9.1 ปัญหาทางกายภาพ

1) ปัญหาทัศนียภาพ/สภาพแวดล้อมทั่วไปของบริเวณถนนพานิช

บริเวณโดยรอบของย่านถนนพานิชมีปัญหาในเรื่องการพัฒนาอาคารอย่างไร้ทิศทาง มีการต่อเติมอาคารโดยไม่คำนึงถึงรูปแบบอาคาร ทำให้เกิดภาพที่ไม่น่ามองเป็นการทำลายทัศนียภาพโดยรวมของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เนื่องจากบริเวณถนนพานิชเป็นบริเวณที่ต่อเนื่องกับศาลาว่ากลางหลังเก่า ซึ่งเป็นโบราณสถานสำคัญของเมือง

2) ปัญหาเกี่ยวกับอาคารและสิ่งปลูกสร้าง

การทรุดโทรมของอาคารเก่าอาคารเก่าที่มีอายุเก่าแก่มักมีความชำรุดทรุดโทรมไปตามกาลเวลาจากสภาพธรรมชาติ เช่น ฝน แดด ความชื้น และความเสื่อมของวัสดุ เนื่องจากการขาดการบำรุงรักษาอย่างต่อเนื่อง หรือบำรุงรักษาอย่างตามแต่จะมี

การต่อเติมอาคารโดยไม่คำนึงถึงรูปแบบและองค์ประกอบของเดิม ส่วนใหญ่เมื่อเกิดความชำรุดทรุดโทรมของอาคารหรือเมื่อเกิดความต้องการพื้นที่ใช้สอย ผู้อยู่อาศัยมักจะต่อเติมอาคารโดยปราศจากความเข้าใจในเรื่องสถาปัตยกรรม หรือมุ่งเน้นการประหยัดค่าใช้จ่ายตามแนวทางที่ช่างแนะนำ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและองค์ประกอบไป เพื่อความง่ายในการหาวัสดุและความสะดวกรวดเร็วในการต่อเติม ทำให้รูปแบบอาคารมีซึ่งการต่อเติมขึ้นมาใหม่นี้มักต่างไปจากลักษณะหน้าตาของตึกแถวเก่าที่สร้างจากความพิถีพิถันของช่างฝีมือในอดีต นอกจากนี้การต่อเติมยังมีผลต่อการรับน้ำหนักของโครงสร้างหลักด้วย เช่น โครงสร้างผนังรับน้ำหนักเสา คาน ทำให้เกิดการแตกร้าวในที่สุด

นอกจากนั้น การพัฒนาอาคารใหม่ในย่านถนนพานิช โดยการทุบอาคารเก่าเพื่อเปลี่ยนรูปแบบเป็นอาคารแบบใหม่เพื่อประโยชน์ใช้สอยในกิจการบางส่วนเช่น กิจการของธนาคารกรุงไทย ทำให้เกิดความไม่ต่อเนื่องของอาคารเก่า อันทำให้เกิดความสูญเสียความรู้สึกเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่จัดทำขึ้นไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3) ปัญหาเกี่ยวกับการเข้าถึง /การสัญจร

การจราจรติดขัดเนื่องจากเป็นถนนสายกลางเมืองจึงมีรถผ่านเข้ามาเป็นปริมาณมาก ทำให้การจราจรติดขัด จนตำรวจจราจรต้องกำหนดให้เป็นเขตเดินรถทางเดียวเพื่อบรรเทาปัญหา

ที่จอดรถไม่เพียงพอ การจอดรถในพื้นที่ที่จะเป็นการจอดรถตามแนวริมถนน ซึ่งมีกฎหมายจอดสลับวันคี่วันคู่ และเนื่องจากย่านนี้เป็นย่านการค้า ทำให้รถที่เข้ามาจอดไม่ได้มีเฉพาะรถของผู้อยู่อาศัยเท่านั้นแต่มีรถจากภายนอกที่เข้ามาจอดเพื่อซื้อสินค้าหรือใช้บริการด้วย จึงทำให้มีปัญหาที่จอดรถไม่เพียงพอ

ส่วนการสัญจรทางน้ำ เนื่องจากความชำรุดทรุดโทรมของท่าเรือ ประกอบกับความขบเซาของการค้าและการย้ายตลาด ทำให้ปัจจุบันการสัญจรทางน้ำไม่ได้รับการดูแล

4.9.2 ปัญหาเศรษฐกิจ

เป็นปัญหาที่เกิดจากการแบกรับภาระค่าใช้จ่ายในการอยู่อาศัยในอาคารเหล่านี้ ซึ่งผู้ครอบครองเช่าจากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ และทางสำนักงานทรัพย์สินฯ ได้มีการแจ้งว่าจะมีการประเมินเพื่อเก็บค่าเช่าใหม่ ทางผู้เช่าอาคารในย่านถนนพานิชจึงได้รวมกลุ่มกันกับผู้เช่าอาคารของสำนักงานทรัพย์สินฯ ในจังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อร้องเรียนข้อสัญญาในการเช่าอาคารที่ทางผู้เช่าเห็นว่าไม่เป็นธรรมในภาวะเศรษฐกิจแบบนี้ เนื่องจากเมื่อมีการต่อสัญญาเช่าสำนักงานทรัพย์สินจะเรียกเก็บเงินต่างๆ เช่นค่าธรรมเนียมเปลี่ยนสัญญา ค่าธรรมเนียมการเช่าใหม่ ซึ่งผู้เช่าเรียกว่าเป็นเงินกินเปล่า ค่าเช่าอัตราใหม่แบบก้าวกระโดด ซึ่งเพิ่มขึ้นตามการประเมินใหม่ค่าประกันการเช่า และค่าธรรมเนียมการทำสัญญาเช่าใหม่ ค่าภาษีโรงเรือน ค่าเบี้ยประกันอัคคีภัย

ทั้งนี้ระเบียบที่สำนักงานทรัพย์สินฯ ใช้อยู่ในปัจจุบันนั้น กำหนดให้ผู้เช่าต้องยื่นเรื่องต่อสำนักงานทรัพย์สินฯ เพื่อพิจารณา เมื่อจะมีการเปลี่ยนแปลงดังนี้ (ตารางที่ 4.2)

ตารางที่ 4.2 แสดงรายการค่าธรรมเนียมในการพิจารณาเรื่องราวของสำนักงานทรัพย์สิน
ส่วนพระมหากษัตริย์

ประเภทกิจกรรม	ค่าธรรมเนียมการ พิจารณาเรื่องราว
1. ขอโอนสิทธิการเช่าอาคาร	ห้องละ 2,000
2. ขอนำสิทธิการเช่าอาคาร	1,000
3. ขอรับเช่าอาคาร กรณีผู้เช่าเดิมถึงแก่กรรม	2,000
4. ขอเช่าตรงอาคาร	2000
5. ขออนุญาตนำอาคารออกให้เช่าช่วง	3,000
6. ขออนุญาตซ่อมแซมสถานที่เช่าโดยไม่เปลี่ยนแปลงสภาพ	ไม่เรียก
7. ขออนุญาตดัดแปลง กรณีเปลี่ยนแปลงสภาพ	500
ค่าธรรมเนียมการออกหนังสืออนุญาต	300
8. เพิ่มชื่อผู้เช่าร่วมในอาคาร	2,000
9. ค่าติดตั้งป้ายโฆษณา	ตารางเมตร 500

ซึ่งปัญหาเรื่องระเบียบการเช่าต่างๆ นั้น ถือได้ว่าเป็นปัญหาทางด้านเศรษฐกิจของพื้นที่ที่เดียวเพราะตามหลักการทางด้านที่อยู่อาศัย ค่าใช้จ่ายเพื่อการอยู่อาศัยไม่ควรเกินร้อยละ 25 ของรายได้ ซึ่งเมื่อเศรษฐกิจการค้าไม่ดี รายได้ของผู้เช่าอาคารเพื่ออยู่อาศัยและประกอบอาชีพเหล่านี้ก็ลดลงไปด้วย และเมื่อสำนักงานทรัพย์สินมีนโยบายการประเมินราคาค่าเช่าใหม่ในอัตราที่สูงขึ้นแบบก้าวกระโดดจึงเป็นภาระที่หนักสำหรับผู้เช่า ทางผู้เช่าจึงได้มีการรวมตัวกันเพื่อเจรจาและได้ถวายฎีกาต่อในหลวงด้วย ซึ่งขณะนี้ทางตัวแทนชมรมผู้เช่าที่ดินและอาคารของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ จังหวัดละเชิงเทรา ได้มีการเจรจากับทางผู้บริหารของสำนักงานทรัพย์สินฯ เพื่อต่อรองเงื่อนไขต่างๆ

4.9.3 ปัญหาด้านนโยบาย

เนื่องจากพื้นที่นี้อยู่ในกรรมสิทธิ์ของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ทำให้การเปลี่ยนแปลงอาคารยังไม่เกิดขึ้นมากนัก เพราะทางสำนักงานทรัพย์สินฯ มีขั้นตอนในการขออนุญาตและคิดค่าธรรมเนียมในการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ซึ่งทำให้ทางผู้เช่าไม่คิดจะเปลี่ยนแปลงอะไรโดยไม่จำเป็น อย่างไรก็ตามสำนักงานทรัพย์สินฯ ก็ไม่ได้มีนโยบายที่ชัดเจนในการอนุรักษ์อาคารเหล่านี้ไว้ เพียงแต่เป็นการกำหนดค่าธรรมเนียมการขออนุญาตและการเปลี่ยนแปลงอาคารโดยสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ถือว่า การออกกฎเกณฑ์ในการห้ามเปลี่ยนแปลงอาคารเป็นความรับผิดชอบของเทศบาลอยู่แล้ว ซึ่งข้อเท็จจริงก็คือ ทางเทศบาลก็ยังไม่มีกฎเกณฑ์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์การเชิงพาณิชย์เพื่อการศึกษาค้นคว้าเพื่อประโยชน์ในการศึกษาเท่านั้น ไม่สามารถนำเอกสารไปเผยแพร่หรือใช้ซ้ำโดยไม่ได้รับอนุญาต
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เพื่อการอนุรักษ์ใดๆ คงใช้เพียงกฎกระทรวง ฉบับที่ 55 ในการดูแลพื้นที่ ทำให้ยังเกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบอาคารโดยการทำลายคุณค่าของอาคารเก่าเหล่านี้

ส่วนหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการกำหนดนโยบายในการอนุรักษ์ คือ คณะอนุกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประจำจังหวัด ที่แต่งตั้งโดยคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติตามความในมาตรา 18 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ซึ่งมีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบในการเสนอแนะแนวทางและมาตรการในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่เกิดขึ้น ก็ยังไม่มี ความชัดเจนในการกำหนดพื้นที่เพื่อเป็นเขตอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม อย่างไรก็ตามจากการสัมภาษณ์คณะผู้บริหารเทศบาล ทราบว่าปัจจุบันทางเทศบาลมีนโยบายที่จะอนุรักษ์อาคารเก่าเหล่านี้ไว้ เพื่อคุณค่าทางด้านสถาปัตยกรรมและประวัติศาสตร์ของพื้นที่ ซึ่งอยู่ระหว่างการเจรจากับสำนักงานทรัพย์สินฯ

4.10 โอกาสและข้อจำกัดของชุมชน

เนื่องจากอาคารเก่าในย่านถนนพานิชทั้งหมด เป็นอาคารของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมดูแลอาคาร การอนุรักษ์ พัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงรูปแบบอาคารจึงขึ้นอยู่กับหลายส่วน ทั้งสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นเจ้าของอาคาร เทศบาล ซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ ตลอดจนผู้เช่าอาคารซึ่งเป็นเจ้าของสิทธิในการครอบครอง/ดูแล/ปรับปรุงอาคาร ในฐานะที่ล้วนแต่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อการกระทำใดๆต่ออาคาร ซึ่งในส่วนของเทศบาลจะมีกฎเกณฑ์ที่ประกาศใช้เพื่อควบคุมอาคารโดยทั่วไปเป็นเครื่องมือในการควบคุมได้แก่ กฎกระทรวง ฉบับที่ 55 ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 เนื่องจากในพื้นที่ศึกษาฯ ยังไม่มีกฎหมายควบคุมพื้นที่เฉพาะออกมา ส่วนสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ จะมีเกณฑ์ในการขออนุญาตที่กำหนดว่าการเปลี่ยนแปลงใดๆ ต้องไม่กระทบต่อโครงสร้างของอาคารข้างเคียงโดยกำหนดเป็นเงื่อนไขต่อท้ายในหนังสือขออนุญาต

อย่างไรก็ดีทั้งสองหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็ไม่ได้มีข้อบัญญัติเพื่อการคุ้มครองอาคารอันควรค่าแก่การอนุรักษ์เป็นการเฉพาะแต่อย่างใด ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงอาคารใดๆ จึงเป็นสิทธิของผู้เช่าที่ครอบครองอาคารโดยปริยาย จากการศึกษาภาคสนามในพื้นที่ศึกษาพบว่าการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของอาคารเก่าที่มีคุณค่าในพื้นที่เป็นอาคารแบบใหม่ โดยไม่คำนึงถึงเอกลักษณ์ของพื้นที่ ความต่อเนื่องกลมกลืนของกลุ่มอาคารและคุณค่าของอาคารเก่าที่ถูกทำลายลงไปโดยตลอดถนนพานิชทั้งฝั่งเหนือ ฝั่งใต้ และฝั่งตะวันออก

และเนื่องจากตึกแถวเก่าที่มีคุณค่าเหล่านี้ ยังไม่ได้ถูกขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน การรื้อหรือเปลี่ยนแปลงก็สามารถทำได้โดยไม่ผิดกฎหมาย อีกทั้งลักษณะของอาคารเก่าเหล่านี้ก็การค้าไม่ว่าการณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อยู่นอกเหนือข้อกำหนดในกฎกระทรวง เนื่องจากสร้างมาก่อนที่จะมีกฎกระทรวงออกมา ผู้เช่าที่มีความพร้อมในด้านฐานะการเงินและมีความต้องการเพิ่มการใช้ประโยชน์ ไม่ว่าในด้านพื้นที่ การโฆษณา หรือการตกแต่ง จึงสามารถกระทำได้โดยไม่ยาก ประกอบกับการดูแลอาคารเก่าให้คงสภาพเดิมให้มากที่สุด ไม่ใช่เรื่องที่ทำได้ง่ายในยุคปัจจุบันที่วัสดุ อุปกรณ์ เทคนิค ตลอดจนงบประมาณและความรู้ความเชี่ยวชาญของฝีมือช่างไม่เอื้อให้เป็นไปโดยสะดวก

ดังนั้นการจะอนุรักษ์อาคารเก่าเหล่านี้ไว้โดยที่ยังคงมีคุณค่าในด้านการใช้งานนั้น จึงจำเป็นต้องเป็นการดำเนินการร่วมกันของทุกฝ่าย และต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้ผู้เช่าอาคารตลอดจนประชาชน มีความรู้สึกรักและหวงแหนในรูปแบบอาคารเก่าด้วย ซึ่งจากการศึกษาสามารถสรุปโอกาสในการอนุรักษ์อาคารเก่าในย่านถนนพานิชย์ได้ดังนี้

- 1) บริเวณอาคารเก่าเหล่านี้ยังคงมีความสมบูรณ์อยู่ค่อนข้างมาก
- 2) ผู้ครอบครองอาคารเป็นผู้เช่าเดิมที่สืบทอดช่วงการเช่าจากการโอนมรดก ร้อยละ 70 (จากการสัมภาษณ์ เจ้าหน้าที่สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์)
- 3) มีความต้องการเปลี่ยนแปลงรูปแบบอาคารเก่าเป็นแบบอาคารใหม่ค่อนข้างน้อย ส่วนใหญ่เป็นความต้องการปรับปรุงเพื่อซ่อมแซมอาคาร
- 4) ผู้ครอบครองอาคารส่วนใหญ่มีความพอใจในการอยู่อาศัยในอาคารเก่า เพราะโครงสร้างแข็งแรงดี อีกทั้งยังรู้สึกว่ายู่แล้วร่มเย็น มีสุขอนามัยดี ไม่เกิดโรคภัยไข้เจ็บ
- 5) ผู้ครอบครองอาคารส่วนใหญ่ทราบถึงความเก่าแก่ของอาคารที่สร้างมาตั้งแต่ พ.ศ. 2449 จึงค่อนข้างมีความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของอาคารที่เป็นสถาปัตยกรรมในสมัยรัชกาลที่ 5
- 6) ผู้ครอบครองส่วนใหญ่เห็นด้วยกับแนวทางในการอนุรักษ์อาคารเก่าให้สามารถดำเนินไปพร้อมกับการใช้งานโดยไม่ทำลายผลประโยชน์ของกันและกัน
- 7) หากทางสำนักงานทรัพย์สินฯ และเทศบาลมีโครงการหรือนโยบายในการอนุรักษ์ ทางผู้ครอบครองส่วนใหญ่ยินดีจะเข้าร่วมเพื่อรักษาไว้เป็นมรดกต่อไป
- 8) คณะผู้บริหารเทศบาล มีแนวนโยบายในการอนุรักษ์อาคารตึกแถวเก่าในย่านนี้ไว้เพื่อเป็นมรดกของเมืองจะเชิงเทราสืบไป
- 9) คณะผู้บริหารเทศบาล มีแนวความคิดที่จะพัฒนาย่านการค้าและตลาดในบริเวณให้มีความคึกคักขึ้นมา โดยใช้จุดเด่นคือความเป็นอาคารเก่าของย่านการค้าเก่า
- 10) ทางสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ กำลังมีแนวนโยบายในการอนุรักษ์โครงสร้างอาคารเก่าให้คงสภาพเดิมให้มากที่สุด ซึ่งขณะนี้เรื่องอยู่ในการพิจารณารายละเอียด
- 11) ทางสำนักงานทรัพย์สินฯ ยินดีจะปฏิบัติตามกฎระเบียบในการควบคุมอาคารตามข้อบัญญัติของเทศบาล หากเทศบาลมีนโยบายหรือข้อกำหนดเพื่อควบคุมพื้นที่ในบริเวณนี้
- 12) คณะอนุกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประจำจังหวัด มีความสนใจในการส่งเสริมให้การอนุรักษ์อาคารที่มีคุณค่าเป็นเป้าหมายหนึ่งในการพัฒนาเมืองจะเชิงเทราต่อไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ไม่สามารถเผยแพร่หรือใช้ประโยชน์อื่นใดได้โดยไม่ได้รับอนุญาต
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เพราะโดยศักยภาพของพื้นที่แล้วสามารถพัฒนาในหลายด้านไปพร้อมกันได้ เนื่องจากเป็นพื้นที่ในเขตเมืองที่มีแหล่งศิลปกรรมอันมีคุณค่าอยู่ไม่ห่างกันนัก

สำหรับข้อจำกัดในการอนุรักษ์อาคารที่มีคุณค่าในย่านการค้า ถนนพานิชย์มีดังต่อไปนี้

1) ผู้เช่าอาคารบางส่วนยังไม่เข้าใจแนวทางของการอนุรักษ์

2) ภาระค่าใช้จ่ายในการอยู่อาศัยที่ไม่สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจ ทำให้ผู้ประกอบการอาคารมีข้อจำกัดในความพยายามที่จะปรับปรุงดูแลอาคารให้คงสภาพเดิมให้มากที่สุด

3) ความไม่ชัดเจนในการกำหนดนโยบายเพื่อการพัฒนาพื้นที่ เนื่องจากที่ผ่านมาไม่เคยมีการประชุมหารือร่วมกันแบบไตรภาคีระหว่างสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ผู้เช่า/ผู้ประกอบการอาคารและเทศบาล หรือในรูปเบญจภาคี ที่มีคณะอนุกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประจำจังหวัดฉะเชิงเทรา และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเข้าร่วมด้วย

4) การปรับปรุงซ่อมแซมอาคารเก่าในภาวะปัจจุบัน ไม่เอื้อให้สามารถรักษารูปแบบของอาคารเก่าไว้ เพราะวัสดุ เทคนิค ความรู้ความเข้าใจ ตลอดจนงบประมาณไม่มี

5) ยังไม่มีการออกกฎระเบียบในการควบคุมดูแลพื้นที่หรืออาคาร เปิดช่องให้การเปลี่ยนแปลงรูปแบบอาคารยังคงมีอยู่

6) หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์อาคารและการประชาสัมพันธ์สร้างความตระหนักในการรักษามรดกทางวัฒนธรรม

7) การเปลี่ยนรูปแบบของอาคารเก่าเป็นอาคารใหม่แทรกอยู่ ทำให้ไม่เกิดความต่อเนื่องเสียดุลค่าความเป็นเอกลักษณ์ เพราะมีลักษณะเหมือน “ฟันทลอ”

จะเห็นได้ว่ามีทั้งโอกาสและข้อจำกัดในการอนุรักษ์อาคารในย่านการค้า ถนนพานิชย์ ซึ่งเป็นธรรมชาติของเมืองที่กำลังพัฒนา ดังนั้นการที่จะลดข้อจำกัดในการอนุรักษ์นั้นจำเป็นต้องสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง โดยนำการคุณค่ามาเป็นเป้าหมายร่วมกัน อันจะทำให้การมีส่วนร่วมเป็นไปอย่างราบรื่น และยั่งยืนโดยไม่บิดเบือนความหมายแท้จริงของการอนุรักษ์

บทที่ 5

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษา เพื่อให้ทราบถึงการพิจารณาคุณค่าของชุมชนประวัติศาสตร์ในเมืองเพื่อการอนุรักษ์ของย่านการค้าของเมืองแปะที่ที่มีความสำคัญในด้านการผังเมือง รูปแบบสถาปัตยกรรมและประวัติศาสตร์ อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ต่อเนื่องและร่วมสมัยกับศาลว่าการมณฑลปราจีนบุรี โบราณสถานสำคัญของเมือง ชุมชนประวัติศาสตร์เหล่านี้แม้ไม่ถูกขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน แต่ก็ถือว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองในอดีต และเนื่องจากยังไม่มีนโยบายที่ชัดเจนในการอนุรักษ์ชุมชนเหล่านี้ ประกอบกับเป็นพื้นที่ที่ยังคงมีกิจกรรมโดยเฉพาะกิจกรรมทางเศรษฐกิจอยู่ ทำให้เกิดปัญหาการละเลยและการทำลายรูปแบบอาคารเก่าอันเป็นประจักษ์พยานของความเป็นชุมชนประวัติศาสตร์เหล่านี้ลงในที่สุด ดังนั้นเพื่อให้เกิดแนวทางการอนุรักษ์ชุมชนที่สอดคล้องกับความเป็นจริงและสามารถปฏิบัติภายใต้ความพอใจและมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่างๆ จึงต้องมีการศึกษาถึงการพิจารณาคุณค่าของชุมชนประวัติศาสตร์แห่งนี้ในด้านต่าง ซึ่งในบทนี้เป็นการนำผลการศึกษามาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ โดยแยกวิเคราะห์เป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบ คือกลุ่มของผู้ครอบครองอาคารในพื้นที่และกลุ่มผู้มีหน้าที่ควบคุมดูแล ป้องกันแก้ไข ซึ่งเป็นกลุ่มของผู้ที่ไม่ได้ครอบครองอาคารได้แก่ เจ้าหน้าที่ของรัฐในส่วนเทศบาลและจังหวัด คณะอนุกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมและสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ โดยแบ่งหัวข้อในการวิเคราะห์ ดังต่อไปนี้

5.1 วิเคราะห์เกณฑ์การจัดลำดับแยกประเภทคุณค่าในการอนุรักษ์

5.2 วิเคราะห์การพิจารณาคุณค่าของชุมชนประวัติศาสตร์ในเมืองเพื่อการอนุรักษ์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

5.3 วิเคราะห์ศักยภาพในการอนุรักษ์ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านถนนพานิช

5.1 การวิเคราะห์เกณฑ์การจัดลำดับแยกประเภทคุณค่าในการอนุรักษ์

โดยหลักการพื้นฐานของการอนุรักษ์แล้ว ก่อนที่จะมีการวางแผนหรือดำเนินการอนุรักษ์จะต้องมีการพิจารณาคุณค่าของสิ่งที่ควรอนุรักษ์เสียก่อน เนื่องจากหัวใจสำคัญตามเจตนารมณ์ของการอนุรักษ์ก็คือการรักษาคุณค่า หรือการให้ความคุ้มครองสิ่งซึ่งมีคุณค่าจากความเป็นอดีตอันแสดงถึงเอกลักษณ์ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ความเจริญรุ่งเรืองตลอดจนเกียรติภูมิของชาติ และในขั้นตอนของการพิจารณาคุณค่าของสิ่งที่ควรอนุรักษ์โดยทั่วไปนั้น ก็มักจะเริ่มจากการจัดลำดับเอกสารนี้เป็นเอกสารที่ส่งมอบไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แยกประเภทเพื่อประเมินคุณค่าก่อนการตัดสินใจดำเนินการอนุรักษ์ หรืออาจเรียกได้ว่าจะต้องผ่านการพิจารณาในเชิงการประเมินก่อน ซึ่งในการศึกษาค้างนี้จะวิเคราะห์การจัดลำดับแยกประเภทของคุณค่าในการอนุรักษ์ตามหลักทฤษฎีของ Catanese ที่กำหนดเกณฑ์ไว้ คือ ความงดงาม รูปแบบสถาปัตยกรรม ความหายาก ความเป็นตัวแทนทางวัฒนธรรม ความต่อเนื่องในด้านพื้นที่กับบริเวณสำคัญ และความเป็นที่สูงสุดในคุณสมบัติหรือคุณลักษณะของสิ่งที่ควรอนุรักษ์ โดยแยกศึกษาใน 2 กลุ่มตามสถานะของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คือกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบได้แก่

1. กลุ่มผู้ครอบครองอาคารเก่าในพื้นที่ศึกษาซึ่งเป็นผู้อยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์อาคารโดยตรง ซึ่งในการศึกษาค้างนี้มีจำนวน 200 คน

2. กลุ่มผู้ไม่ได้ครอบครองอาคารแต่มีหน้าที่เกี่ยวข้องในฐานะที่เป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์ต่างๆ เพื่อการควบคุมดูแลและพัฒนาพื้นที่ได้แก่ เทศบาล สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ และคณะกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประจำจังหวัด ซึ่งในการศึกษาค้างนี้มีจำนวน 42 คน

จากการศึกษาเกณฑ์การจัดลำดับการแยกประเภทคุณค่าในการอนุรักษ์ สำหรับย่านประวัติศาสตร์พาณิชย์กรรมเก่าบริเวณถนนพานิชย์นั้นพบว่า เกณฑ์ในด้านความงดงามเป็นเกณฑ์ที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้ง 2 กลุ่มเห็นด้วยมากที่สุดคือ ร้อยละ 81.5 ของผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นผู้ครอบครองอาคาร และร้อยละ 95.2 ของผู้ตอบแบบสอบถามที่ไม่ใช่ผู้ครอบครองอาคาร รองลงมาคือ เกณฑ์ในเรื่องความเป็นตัวแทนทางวัฒนธรรม ซึ่งจากการสัมภาษณ์พบว่า เหตุผลที่ทั้งสองกลุ่ม คือ กลุ่มผู้ครอบครองอาคาร และไม่ได้ครอบครองอาคารเห็นว่าอาคารในย่านถนนพานิชย์มีความงดงามและเป็นตัวแทนทางวัฒนธรรม เพราะว่า ส่วนใหญ่เห็นว่าอาคารในย่านถนนพานิชย์เป็นอาคารเก่าที่มีรูปแบบเป็นเอกลักษณ์เฉพาะแตกต่างจากที่อื่นๆ ในเมืองฉะเชิงเทรา ดูสวยงามแบบอาคาร โบราณ ซึ่งสะท้อนถึงความเจริญรุ่งเรืองในอดีตของถนนพานิชย์ในฐานะของย่านประวัติศาสตร์การค้าที่เก่าแก่ที่สุดของเมืองฉะเชิงเทราและมีบทบาทสำคัญต่อวัฒนธรรมการค้าของเมืองมาอย่างช้านานตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 อันเป็นที่รับรู้โดยทั่วกันของชาวแปดริ้ว

นอกจากนั้นจะเห็นได้ว่าคุณค่าในเรื่องความเป็นตัวแทนรูปแบบสถาปัตยกรรม (Typical) และความสำคัญของพื้นที่ทำให้เกิดการคุ้มครองพื้นที่ต่อเนื่อง (Protection of adjacent area) ในความคิดเห็นของกลุ่มผู้ครอบครองอาคาร มีน้อยกว่าเกณฑ์คุณค่าอื่นๆ เมื่อเปรียบเทียบกัน ทั้งนี้เนื่องจากส่วนใหญ่กลุ่มผู้ครอบครองอาคารเห็นว่า อาคารในบริเวณนี้ส่วนใหญ่เปลี่ยนองค์ประกอบที่บอกให้รู้ว่าเป็นอาคารเก่าไปบางส่วนแล้วนอกจากนี้ก็ยังชำรุดทรุดโทรมขาดการบูรณะตามกาลเวลาจนไม่สามารถถือว่าเป็นตัวแทนรูปแบบทางสถาปัตยกรรมได้ อนึ่งในแง่ของความต่อเนื่องทางด้านพื้นที่กับบริเวณสำคัญ ซึ่งในที่นี้คืออาคารศาลาที่ทำการมณฑลปราจีนบุรี โบราณสถานสำคัญของเมือง ก็พบว่ามียาอาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่อยู่ในบริเวณ ทำให้เกิดการบดบังทัศนียภาพของ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

โบราณสถานและสูญเสียความต่อเนื่องในด้านพื้นที่ไป จนปัจจุบันไม่สามารถมองเห็นแม้แต่แนวที่ตั้งของโบราณสถานดังกล่าว ในขณะที่กลุ่มผู้ไม่ได้ครอบครองอาคารจะเห็นว่าเกณฑ์คุณค่าในเรื่องความหายาก (Scarcity) ของพื้นที่มีน้อยกว่าคุณค่าต่างๆเมื่อเทียบกับเกณฑ์ทั้งหมด ซึ่งอาจเป็นเพราะว่ากลุ่มผู้ไม่ได้ครอบครองอาคาร อันประกอบไปด้วย เจ้าหน้าที่เทศบาล เจ้าหน้าที่สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ และคณะกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประจำจังหวัด ได้รับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์มาบ้าง ทำให้มีมุมมองเชิงเปรียบเทียบในประเด็นเรื่องความหายาก ประกอบกับผู้ตอบแบบสอบถามในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ มักมุ่งประเด็นการอนุรักษ์ไปที่โบราณสถานเป็นสำคัญ ทำให้เกิดการจำกัดนิยามของคำว่าหายากไว้ที่โบราณสถานเท่านั้น

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาโดยภาพรวมแล้วพบว่า การพิจารณาเกณฑ์การจัดลำดับแยกประเภทคุณค่าในการอนุรักษ์ชุมชนของกลุ่มผู้ครอบครองอาคารและกลุ่มผู้ไม่ได้ครอบครองอาคารมีความใกล้เคียงกันในการพิจารณาทั้งในประเด็นที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย คงมีเพียงประเด็นที่ไม่แน่ใจเท่านั้นที่ค่อนข้างแตกต่างกัน โดยพบว่าเกณฑ์คุณค่าที่กลุ่มผู้ครอบครองอาคารไม่แน่ใจได้แก่เรื่องความต่อเนื่องในด้านพื้นที่กับบริเวณสำคัญ ขณะที่ผู้ไม่ได้ครอบครองอาคารไม่แน่ใจกับเกณฑ์คุณค่าในเรื่องความหายากมากกว่า

เป็นที่น่าสังเกตว่า ผู้ไม่ได้ครอบครองอาคารส่วนใหญ่มีแนวโน้มที่จะเห็นด้วยกับเกณฑ์การจัดลำดับแยกประเภทคุณค่าในการอนุรักษ์ย่านถนนพานิชย์แห่งนี้มากกว่ากลุ่มของผู้ครอบครองอาคาร ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าเพราะกลุ่มผู้ไม่ได้ครอบครองไม่ใช่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิต่างๆในการครอบครอง การอยู่อาศัยหรือการประกอบอาชีพ ดังนั้นการพิจารณาเกณฑ์คุณค่าจึงเป็นอิสระ ขณะที่กลุ่มผู้ครอบครองเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการมีสิทธิต่างๆในอาคาร ดังนั้นการพิจารณาเกณฑ์คุณค่าจึงขึ้นอยู่กับการปัจจัยต่างๆ ด้วย ดังแสดงในตาราง ที่ 5.1

ตารางที่ 5.1 แสดงความเห็นต่อการจัดลำดับแยกประเภทคุณค่าในการอนุรักษ์ย่านถนนพานิช

การจัดลำดับแยกประเภทคุณค่าในการอนุรักษ์	ร้อยละของความเห็น		
	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ
1. ความงาม (Aesthetic)			
ผู้ครอบครองอาคาร	81.5	8.5	10
ผู้ไม่ได้ครอบครองอาคาร	95.2	2.4	2.4
2. ความเป็นตัวแทนรูปแบบสถาปัตยกรรม (Typical)			
ผู้ครอบครองอาคาร	46.5	14	39.5
ผู้ไม่ได้ครอบครองอาคาร	59.5	11.9	28.6
3. ความหายาก (Scarcity)			
ผู้ครอบครองอาคาร	65.5	6	28.5
ผู้ไม่ได้ครอบครองอาคาร	45.2	11.9	42.9
4. ความเป็นตัวแทนทางวัฒนธรรม (Historical Roles)			
ผู้ครอบครองอาคาร	74.0	3.5	22.5
ผู้ไม่ได้ครอบครองอาคาร	88.1	9.5	2.4
5. ความสำคัญของพื้นที่ทำให้เกิดการคุ้มครองพื้นที่ต่อเนื่อง (Protection of adjacent area)			
ผู้ครอบครองอาคาร	46.5	9.5	44
ผู้ไม่ได้ครอบครองอาคาร	66.7	14.3	19
6. ความเป็นที่สูงสุดในคุณสมบัติหรือคุณลักษณะของสิ่งที่ควร อนุรักษ์(Superlative)			
ผู้ครอบครองอาคาร	50.5	15.5	34
ผู้ไม่ได้ครอบครองอาคาร	64.3	14.3	21.4

5.2 การวิเคราะห์การพิจารณาคุณค่าเพื่อการอนุรักษ์ชุมชนประวัติศาสตร์ในเมืองของ
ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่สามารถจับต้องได้ (Tangible Culture) นอกจากจะต้องพิจารณาเกณฑ์การแยกประเภทคุณค่าในการอนุรักษ์ ซึ่งถือว่าการพิจารณาในขั้นแรกก่อนที่จะดำเนินการอนุรักษ์หรือเป็นการพิจารณาในระดับนโยบาย ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น ยังต้องมีการพิจารณาคุณค่าของการอนุรักษ์ภายหลังที่ได้มีการดำเนินการอนุรักษ์ไปแล้วด้วย ซึ่งการเอกสารนี้เป็นเอกสารที่ส่งมอบไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พิจารณาคุณค่าในขั้นตอนนี้ก็คือการพิจารณาคุณค่าจากข้อเท็จจริงในปัจจุบันภายใต้มิติของผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการอนุรักษ์หรืออาจเรียกว่าเป็นการพิจารณาคุณค่าในระดับปฏิบัติการนั่นเอง เพราะการอนุรักษ์พื้นที่ที่ยังคงมีการเจริญเติบโตของกิจกรรมต่างๆ ที่เรียกว่าเป็นเมืองเก่าที่ยังมีชีวิต (Living City) จะแตกต่างไปจากการอนุรักษ์เพื่อเก็บรักษาไว้อย่างเดียว ตรงที่จะต้องเป็นการอนุรักษ์ควบคู่ไปกับการใช้งานด้วย

การพิจารณาคุณค่าในระดับนี้จึงต้องการฉันทามติจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการอนุรักษ์ อันเป็นการพิสูจน์คุณค่าของการอนุรักษ์อย่างแท้จริง ซึ่งในการศึกษาคครั้งนี้ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะหมายถึงทั้งผู้ครอบครองอาคารอันควรอนุรักษ์ และผู้ไม่ได้ครอบครองอาคารแต่มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องกับควบคุมดูแลอาคารและพื้นที่ โดยการวิเคราะห์การพิจารณาคุณค่าเพื่อการอนุรักษ์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในส่วนนี้จะวิเคราะห์ตามแนวคิดของ Cleere ซึ่งแบ่งการพิจารณาคุณค่าเพื่อการอนุรักษ์เป็น 4 คุณค่าคือ คุณค่าทางเศรษฐกิจ คุณค่าทางสังคม คุณค่าทางองค์ความรู้ และคุณค่าทางสุนทรียภาพ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

5.2.1 คุณค่าทางเศรษฐกิจ

คุณค่าทางเศรษฐกิจ หมายถึงคุณค่าที่ส่งผลประโยชน์ในด้านการเพิ่มรายได้หรือการลดรายจ่ายต่างๆอันเนื่องมาจากการคงอยู่ของอาคารเก่าเหล่านี้ ซึ่งในการศึกษาคครั้งนี้จะพิจารณาใน 3 ประเด็นคือ การประหยัดค่าใช้จ่ายในการลงทุนกล่าวคือหากอาคารเก่านั้นยังคงมีสภาพดีอยู่ก็จะไม่ต้องลงทุนในการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง ต่อเติมหรือกระทั่งการสร้างใหม่ การเพิ่มพูนรายได้จากการท่องเที่ยวเพราะอาคารเก่าเหล่านี้เป็นสถานที่น่าสนใจสำหรับผู้มาเยือน จึงทำให้มีรายได้จากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมหรือเลือกซื้อสินค้าต่างๆในพื้นที่ และการใช้ประโยชน์อาคารเก่าได้คุ้มค่าสูงสุดทั้งในด้านการอยู่อาศัยและการประกอบกิจการการค้าและบริการ โดยไม่ต้องเปลี่ยนแปลงโครงสร้างหรือรูปลักษณะของอาคารเป็นแบบใหม่

จากการศึกษาพบว่าทั้งสองกลุ่มคือกลุ่มของผู้ครอบครองอาคารและกลุ่มของผู้ไม่ได้ครอบครองอาคารไม่สนใจในคุณค่าด้านการประหยัดค่าลงทุนค่อนข้างสูง (ร้อยละ 48 และร้อยละ 42.9 ตามลำดับ) ดังตารางที่ 5.2

ตารางที่ 5.2 แสดงร้อยละของความคิดเห็นต่อคุณค่าในเรื่องการประหยัดค่าลงทุน

กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ร้อยละของความคิดเห็นต่อคุณค่าในเรื่องการประหยัดค่าลงทุน		
	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ
กลุ่มผู้ครอบครองอาคาร	46	6	48
กลุ่มผู้ไม่ได้ครอบครองอาคาร	45.2	11.9	42.9

ซึ่งการที่ทั้งสองกลุ่มมีความไม่แน่ใจว่าการอนุรักษ์ทำให้สามารถประหยัดค่าลงทุนได้ค่อนข้างสูงนั้น เนื่องจากเห็นว่าเมื่อต้องมีการซ่อมแซมอาคารเก่าแล้ว มักพบว่าเป็นการยากที่จะทำให้เหมือนแบบเดิม หากจะซ่อมแซมในรูปแบบเดิมต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงกว่าเมื่อเทียบกับการปรับปรุงโดยทั่วไปเพราะความจำเพาะในวัสดุและฝีมือช่าง ขณะที่ช่างในปัจจุบันก็ชำนาญกับวิธีการและวัสดุสมัยใหม่มากกว่าเพราะสะดวกและรวดเร็วกว่า

สำหรับความคิดเห็นในเรื่องของคุณค่าด้านการเพิ่มพูนรายได้จากนักท่องเที่ยวที่สนใจย่านอาคารเก่าเหล่านี้พบว่า ร้อยละ 29.5 ของผู้ครอบครองอาคารไม่เห็นด้วย และร้อยละ 30 ไม่แน่ใจดังตารางที่ 5.3

ตารางที่ 5.3 แสดงร้อยละของความคิดเห็นต่อคุณค่าในเรื่องการเพิ่มพูนรายได้จากนักท่องเที่ยว

กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ร้อยละความคิดเห็นในเรื่องคุณค่าการเพิ่มพูนรายได้จากนักท่องเที่ยว		
	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ
ผู้ครอบครองอาคาร	40.5	29.5	30
ผู้ไม่ได้ครอบครองอาคาร	76.2	11.9	11.9

จะเห็นได้ว่ากลุ่มผู้ครอบครองอาคารมีความเห็นด้วยกับคุณค่าในเรื่องการเพิ่มพูนรายได้จากการท่องเที่ยวไม่สูงนักเมื่อเทียบกับสัดส่วนความเห็นด้วยของกลุ่มผู้ไม่ได้ครอบครองอาคาร ซึ่งอาจเป็นเพราะผู้ครอบครองอาคารส่วนใหญ่เป็นผู้อยู่อาศัยมานาน (จากสถิติจากแบบสอบถามร้อยละ 62.5 อยู่อาศัยเกิน 35 ปี) เห็นว่ารูปแบบอาคารเก่าเหล่านี้มีความทรุดโทรมไม่สวยงามเหมือนสมัยก่อน ประกอบกับปัจจุบันย่านนี้ได้ลดบทบาทความเป็นย่านการค้าลงไปมากแล้ว ดังจะเห็นได้จากกิจกรรมในพื้นที่ที่เปลี่ยนรูปแบบจากการค้ามาสู่การบริการมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริการทางการแพทย์ ที่มีคลินิกโรงพยาบาลและร้านขายยาเป็นจำนวนมากตลอดแนวถนน ประมาณร้อยละ 20.59 ของพื้นที่ (จากการสำรวจเมื่อ เดือนพฤษภาคม ปี 2544) จนได้ชื่อว่าเป็น “ถนนหมอ” (จากการสัมภาษณ์ผู้ครอบครองอาคาร/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ) ดังนั้นจึงเห็นว่าไม่น่าจะเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยว ขณะที่กลุ่มผู้ไม่ได้ครอบครองอาคารมีความเห็นด้วยกับคุณค่าด้านนี้สูงถึงร้อยละ 76.2 ทั้งนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เพราะส่วนใหญ่มีความเห็นว่าอาคารเก่าเหล่านี้มีรูปแบบสถาปัตยกรรมที่อยู่ในยุคเดียวกับบริเวณรอบเกาะรัตนโกสินทร์ จึงน่าจะเป็นจุดสนใจของนักท่องเที่ยวเช่นเดียวกัน

สำหรับความคิดเห็นในเรื่องคุณค่าจากการใช้ประโยชน์อาคารได้คุ้มค่าสูงสุดนั้นพบว่า ผู้ครอบครองอาคารเห็นด้วยกับคุณค่าด้านนี้ ร้อยละ 46 ดังตารางที่ 5.4

ตารางที่ 5.4 แสดงร้อยละของความคิดเห็นต่อคุณค่าในเรื่องการใช้ประโยชน์อาคารได้คุ้มค่าสูงสุด

กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ความคิดเห็นในเรื่องการใช้ประโยชน์อาคารเก่าได้คุ้มค่าสูงสุด		
	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ
ผู้ครอบครองอาคาร	46	13	41
ผู้ไม่ได้ครอบครองอาคาร	71.4	9.5	19

อย่างไรก็ตามเมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนของความเห็นในประเด็นทางด้านคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจเพื่อการอนุรักษ์ทั้งหมดแล้ว พบว่าคุณค่าด้านการใช้ประโยชน์อาคารได้คุ้มค่าสูงสุดและคุณค่าเรื่องการอนุรักษ์ทำให้เกิดการประหยัดค่าลงทุน เป็นคุณค่าที่กลุ่มผู้ครอบครองอาคารอาคารเก่าเห็นด้วยมากกว่าคุณค่าในเรื่องการเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยว ซึ่งตรงข้ามกับความคิดเห็นของกลุ่มผู้ไม่ได้ครอบครองอาคาร

5.2.2 คุณค่าทางด้านสังคม

คุณค่าทางด้านสังคม หมายถึงผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นต่อลักษณะการอยู่อาศัยร่วมกันและมีผลทางความรู้สึกจิตใจต่อผู้คนในสังคม อันเนื่องมาจากการคงอยู่ของอาคารเก่าเหล่านี้ ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้จะพิจารณาใน 7 ประเด็นคือ การทำให้หวนระลึกวันเก่า การส่งเสริมให้เกิดความใกล้ชิดกันของคนในชุมชน การเป็นเอกลักษณ์ที่รู้จักโดยทั่วกัน ความภาคภูมิใจในถิ่นฐาน ความคุ้นเคยในรูปแบบของวิถีชีวิต ความเชื่อถือศรัทธาในสถานที่และความเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปกรรม

จากการศึกษาการพิจารณาคุณค่าด้านสังคมพบว่า ผู้ครอบครองอาคารเก่าส่วนใหญ่เห็นด้วยกับคุณค่าด้านความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่มากที่สุด ร้อยละ 80.5 รองลงมาคือคุณค่าด้านความภาคภูมิใจในถิ่นฐาน ร้อยละ 80 ขณะที่คุณค่าที่เห็นด้วยน้อยที่สุดคือ คุณค่าด้านการเป็นแหล่งท่องเที่ยว ร้อยละ 29

ส่วนกลุ่มผู้ไม่ได้ครอบครองอาคารเห็นด้วยกับการพิจารณาคุณค่าด้านการทำให้เกิดการระลึกถึงวันเก่าและทำให้เกิดความภาคภูมิใจมากที่สุดคือ ร้อยละ 90.5 รองลงมาคือคุณค่าด้านการเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ร้อยละ 73.8 ดังตารางที่ 5.5

เอกสารนี้เป็นเอกสารทงสวนไวสำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 5.5 แสดงร้อยละของความคิดเห็นต่อคุณค่าทางด้านสังคม

ประเด็นการพิจารณา	ร้อยละของความคิดเห็นต่อคุณค่าทางด้านสังคม		
	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ
1. การระลึกวันเก่า			
ผู้ครอบครองอาคาร	77.5	6	16.5
ผู้ไม่ได้ครอบครอง	90.5	4.8	4.8
2. การส่งเสริมให้เกิดความใกล้ชิดกัน			
ผู้ครอบครองอาคาร	62.5	12	25.5
ผู้ไม่ได้ครอบครอง	66.7	14.3	19
3. การเป็นเอกลักษณ์ที่รู้จักกัน			
ผู้ครอบครองอาคาร	80.5	8.5	11
ผู้ไม่ได้ครอบครอง	73.8	11.9	14.3
4. ความภาคภูมิใจในถิ่นฐาน			
ผู้ครอบครองอาคาร	80	8	12
ผู้ไม่ได้ครอบครอง	90.5	7.1	2.4
5. ความคุ้นเคยในรูปแบบของวิถีชีวิต			
ผู้ครอบครองอาคาร	62	22.5	15.5
ผู้ไม่ได้ครอบครอง	61.9	21.4	16.7
6. มีผลในแง่ความเชื่อถือศรัทธา			
ผู้ครอบครองอาคาร	52	15	33
ผู้ไม่ได้ครอบครอง	50	16.7	33.3
7. ความเป็นแหล่งท่องเที่ยว			
ผู้ครอบครองอาคาร	29	47.5	23.5
ผู้ไม่ได้ครอบครอง	50	19	31

ซึ่งเมื่อพิจารณาโดยรวมแล้วจะเห็นได้ว่าคุณค่าด้านสังคมเป็นคุณค่าที่ทั้ง 2 กลุ่มเห็นด้วยค่อนข้างมากส่วนใหญ่เกิน ร้อยละ 60 ขึ้นไป โดยในกลุ่มของผู้ครอบครองอาคารเก่าจะเห็นด้วยกับคุณค่าของการเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่มากที่สุด รองลงมาคือคุณค่าด้านการหวนระลึกถึงวันเก่า ขณะที่กลุ่มผู้ไม่ได้ครอบครองอาคารจะเห็นด้วยกับคุณค่าความภาคภูมิใจในถิ่นฐานและการระลึกวันเก่ามากที่สุด อันเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับของความรู้สึของคนในพื้นที่มากกว่า รองลงมาคือคุณค่าการเป็นเอกลักษณ์ ซึ่งที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะว่าการมองคุณค่าในด้านสังคมนั้น เป็นเอกสารนี้เป็นเอกสารที่ส่งมอบไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การมองคุณค่าแบบกระจกสะท้อนกล่าวคือ เป็นการมองได้ทั้งจากฐานะของคนในและคนนอก (Emic-Etic) การพิจารณาคูณค่าทางสังคมแบบสลับมุมมองซึ่งกันและกันจึงอาจเกิดขึ้นได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นของการอนุรักษ์ที่ส่วนได้ส่วนเสียไม่เท่ากันตามฐานะการครอบครอง อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่าการพิจารณาคูณค่าทางสังคมของทั้ง 2 กลุ่มนั้นมีความใกล้เคียงกัน โดยเฉพาะสัดส่วนความเห็นด้วยส่วนใหญ่จะไม่แตกต่างกันนัก

5.2.3 คุณค่าด้านองค์ความรู้

คุณค่าด้านองค์ความรู้ หมายถึงประโยชน์ในด้านการให้ข้อมูล ข่าวสาร เป็นคุณค่าในด้านการอ้างอิงหรือเป็นตัวอย่างเพื่อการศึกษาเรียนรู้ ซึ่งในการศึกษาการพิจารณาคูณค่าด้านองค์ความรู้ในการศึกษารั้วนี้จะแบ่งเป็น 7 ประเด็นคือ คุณค่าความรู้ด้านข้อมูลประวัติศาสตร์ ด้านวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี ด้านหลักฐานทางโบราณคดี ด้านการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ ด้านการศึกษาวรรณคดี คติชาวบ้าน นิทาน ด้านการศึกษาประวัติศาสตร์รูปแบบสถาปัตยกรรม และการศึกษาลำดับขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

จากแบบสอบถามพบว่า กลุ่มผู้ครอบครองอาคารส่วนใหญ่เห็นด้วยกับคุณค่าความรู้ด้านข้อมูลประวัติศาสตร์มากที่สุด ร้อยละ 75.5 เมื่อเปรียบเทียบกับคุณค่าด้านองค์ความรู้ทั้งหมด รองลงมาคือ คุณค่าความรู้ด้านวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี และด้านหลักฐานทางโบราณคดี ตามลำดับ ส่วนกลุ่มผู้ไม่ได้ครอบครองอาคารจะเห็นด้วยกับคุณค่าความรู้ทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีมากที่สุด ร้อยละ 88.1 รองลงมาคือ คุณค่าความรู้ด้านข้อมูลประวัติศาสตร์ และหลักฐานทางโบราณคดีเป็นลำดับต่อมา ดังตารางที่ 5.6

สำหรับภาพรวมของการพิจารณาคูณค่าในด้านนี้พบว่า ความคิดเห็นของทั้งสองกลุ่มไม่มีความแตกต่างกันนัก ซึ่งการที่กลุ่มผู้ครอบครองอาคารเห็นด้วยกับคุณค่าด้านข้อมูลประวัติศาสตร์มากที่สุดนั้น เป็นเพราะว่ากลุ่มผู้ครอบครองอาคารส่วนใหญ่เป็นผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่มานาน ตั้งแต่รุ่นพ่อแม่และรู้ถึงประวัติความสำคัญของพื้นที่ จึงให้ความสำคัญกับความรู้ด้านข้อมูลประวัติศาสตร์มากที่สุด ในขณะที่กลุ่มผู้ไม่ได้ครอบครองอาคารจะเห็นด้วยกับคุณค่าความรู้ด้านวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีมากที่สุด เพราะส่วนใหญ่เห็นว่าบริเวณย่านนี้เป็นย่านการค้าเก่าแก่ เป็นแหล่งที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองทางด้านการค้าของเมืองตั้งแต่ในสมัยโบราณ ดังนั้นจึงถือได้ว่ามีคุณค่าในด้านการศึกษาถึงรูปแบบการค้า อันเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งด้วย

ตารางที่ 5.6 แสดงร้อยละของความคิดเห็นในประเด็นคุณค่าด้านองค์ความรู้

ประเด็นการพิจารณา	ความคิดเห็น		
	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ
1. การศึกษาข้อมูลประวัติศาสตร์			
ผู้ครอบครองอาคารอาคาร	75.5	14.5	10
ผู้ไม่ได้ครอบครอง	83.3	7.1	9.5
2. การศึกษาวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม			
ผู้ครอบครองอาคาร	74	3.5	22.5
ผู้ไม่ได้ครอบครอง	88.1	9.5	2.4
3. การศึกษาหลักฐานทางโบราณคดี			
ผู้ครอบครองอาคาร	55.5	6.5	38
ผู้ไม่ได้ครอบครอง	73.8	11.9	14.3
4. การศึกษาวรรณคดี เรื่องเล่า นิทาน นิยาย ตำนาน คติ			
ผู้ครอบครองอาคาร	55.5	9.5	35
ผู้ไม่ได้ครอบครอง	71.4	16.7	11.9
5. การศึกษาประวัติศาสตร์รูปแบบสถาปัตยกรรม			
ผู้ครอบครองอาคาร	46.5	14	39.5
ผู้ไม่ได้ครอบครอง	59.5	11.9	28.6
6. การศึกษากลุ่มชาติพันธุ์			
ผู้ครอบครองอาคาร	34.5	15.5	50
ผู้ไม่ได้ครอบครอง	64.3	14.3	21.4
7. การศึกษาขั้นตอนของการเปลี่ยนแปลงสังคม			
ผู้ครอบครองอาคารอาคาร	35	17	48
ผู้ไม่ได้ครอบครอง	42.9	19	38.1

อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่า การพิจารณาคุณค่าของชุมชนประวัติศาสตร์ในเมืองในด้านองค์ความรู้ยังมีไม่มากนัก ดังจะเห็นได้ว่ามีเพียงประเด็นคุณค่าด้านข้อมูลประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี เท่านั้นที่มีสัดส่วนการเห็นด้วยค่อนข้างมาก ขณะที่คุณค่าในประเด็นความรู้ด้านอื่นๆมีไม่สูงนัก โดยเฉพาะความรู้ในเรื่องของกลุ่มชาติพันธุ์ และการศึกษาลำดับขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งอาจเป็นเพราะในย่านนี้ไม่ได้เป็นมีความเป็นเชื้อชาติที่แปลกไปจากย่านการค้าอื่นๆในเขตเมืองที่โดยทั่วไปก็มักจะเป็นคนเชื้อสายจีนอยู่แล้ว และเรื่องลำดับขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมก็เป็นไปโดยธรรมชาติของความเจริญเติบโตของเมืองอยู่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แล้ว ประกอบกับธรรมชาติของย่านการค้าที่โดยปกติจะไม่ใช่แหล่งทัศนศึกษา ทำให้มุมมองในการพิจารณาคุณค่าด้านการให้ความรู้ยังมีน้อยอยู่

5.2.4 คุณค่าทางสุนทรียภาพ

คุณค่าทางสุนทรียภาพหมายถึง คุณค่าทางด้านความงดงาม เจริญตาเจริญใจ อันเกิดจากความชื่นชมหรือความประทับใจอันเกิดขึ้นจากการคงอยู่ของอาคารเก่าเหล่านี้ เป็นคุณค่าที่ให้ผลทางอารมณ์ความรู้สึก ซึ่งในการพิจารณาคุณค่าด้านสุนทรียภาพนี้จะศึกษาจาก 6 ประเด็นดังนี้ คือ ทัศนียภาพทั้งดงาม ความเป็นศิลปะ ความหายาก ความสมบูรณ์แบบ ความประณีตของฝีมือช่าง และความเป็นที่สุขของอาคารในยุค ร.5 ดังตารางที่ 5.7

ตารางที่ 5.7 แสดงร้อยละของความคิดเห็นในประเด็นคุณค่าด้านสุนทรียภาพ

ประเด็นการพิจารณา	ร้อยละของความคิดเห็น		
	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ
1. ทัศนียภาพทั้งดงาม			
ผู้ครอบครองอาคาร	55.5	27.5	17
ผู้ไม่ได้ครอบครอง	76.2	16.7	7.1
2. ความเป็นศิลปะ			
ผู้ครอบครองอาคาร	49.5	11.5	39
ผู้ไม่ได้ครอบครอง	57.1	16.7	26.2
3. ความหายาก			
ผู้ครอบครองอาคาร	65.5	6	28.5
ผู้ไม่ได้ครอบครอง	45.2	11.9	42.9
4. ความสมบูรณ์แบบในองค์ประกอบ			
ผู้ครอบครองอาคาร	35	23	42
ผู้ไม่ได้ครอบครอง	54.8	14.3	31
5. ความประณีตของฝีมือช่าง			
ผู้ครอบครองอาคาร	47.5	19.5	33
ผู้ไม่ได้ครอบครอง	59.5	7.1	33.3
6. ความเป็นที่สุขของอาคารในยุค ร.5			
ผู้ครอบครองอาคาร	50.5	15.5	34
ผู้ไม่ได้ครอบครอง	64.3	14.3	21.4

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากการตารางข้างต้นจะเห็นว่า คุณค่าทางสุนทรียภาพเป็นคุณค่าที่ผู้ครอบครองอาคารเห็นด้วยไม่มากนัก โดยพบว่ามีเพียง 3 คุณค่าที่มีสัดส่วนความเห็นด้วยเกิน ร้อยละ 50 ได้แก่ด้านทัศนียภาพทั้งดงาม ความหายาก และความเป็นที่สุดของอาคารในยุค รัชกาลที่ 5 ขณะที่สัดส่วนความเห็นด้วยสูงที่สุดคือ ร้อยละ 65.5 ได้แก่คุณค่าด้านความหายาก รองลงมาคือ คุณค่าในเรื่องทัศนียภาพทั้งดงาม ร้อยละ 55.5 ในขณะที่ความคิดเห็นของกลุ่มผู้ไม่ได้ครอบครองอาคารนั้นส่วนใหญ่เห็นด้วยกับคุณค่าทางสุนทรียภาพเกินร้อยละ 50 มีเพียงคุณค่าในเรื่องความหายากเท่านั้นที่กลุ่มผู้ไม่ได้ครอบครองอาคารเห็นด้วยน้อยที่สุด ร้อยละ 45.2 โดยคุณค่าที่กลุ่มผู้ไม่ได้ครอบครองอาคารเห็นด้วยมากที่สุด คือคุณค่าทางทัศนียภาพทั้งดงามร้อยละ 76.2 รองลงมาคือ คุณค่าในเรื่องความเป็นที่สุด ร้อยละ 64.3

เป็นที่น่าสังเกตว่าคุณค่าเรื่องความหายากนั้น เป็นคุณค่าทางสุนทรียภาพที่มีลักษณะแตกต่างจากคุณค่าทางสุนทรียภาพด้านอื่นๆ ทั้งนี้เพราะคุณค่าด้านความหายากเป็นคุณค่าทางสุนทรียภาพที่มีพื้นฐานมาจากการประเมินเปรียบเทียบในด้านข้อมูลและลักษณะโดยทั่วไปของสิ่งค่านั้น ซึ่งแม้ว่ากลุ่มของผู้ครอบครองอาคารส่วนใหญ่จะเห็นด้วยกับคุณค่าด้านสุนทรียภาพของอาคารเก่าเหล่านี้ไม่สูงมากนัก เพราะเห็นว่าความงดงาม ความเป็นศิลปะ ความสมบูรณ์แบบหรือความประณีตของฝีมือช่างก็ดี ย่อมมีความเสื่อมและทรุดโทรมลงจากการใช้งานและตามกาลเวลา ในขณะที่คุณค่าของความหายากนั้นจะเพิ่มขึ้นตามระยะเวลาหากยังคงไม่เปลี่ยนแปลงรูปลักษณะของอาคารเก่าเหล่านี้

สรุปในการพิจารณาคุณค่าของชุมชนประวัติศาสตร์เพื่อการอนุรักษ์ในประเด็นคุณค่าทางสังคมและคุณค่าทางองค์ความรู้ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้ง 2 กลุ่ม คือ ผู้ครอบครองอาคารกับผู้ไม่ได้ครอบครองอาคารนั้น ไม่แตกต่างกันมากนัก โดยในการพิจารณาคุณค่าทางสังคมนั้นทั้ง 2 กลุ่มจะให้ความสำคัญกับการพิจารณาคุณค่าในเรื่องการเป็นเอกลักษณ์ การระลึกวันเก่า และการส่งเสริมให้เกิดความใกล้ชิดกันค่อนข้างมาก ส่วนคุณค่าในด้านองค์ความรู้ ก็พบว่า ทั้งผู้ครอบครองอาคารและผู้ไม่ได้ครอบครองจะให้ความสำคัญกับการพิจารณาข้อมูลประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและโบราณคดี มากกว่าคุณค่าอื่นๆ

ขณะที่การพิจารณาคุณค่าในด้านสุนทรียภาพและคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจนั้นพบว่า มีความแตกต่างกันระหว่างกลุ่มของผู้ครอบครองและผู้ไม่ได้ครอบครองอาคาร โดยกลุ่มผู้ครอบครองอาคารจะเห็นว่า ความหายากมีคุณค่าในด้านสุนทรียภาพมากที่สุด ซึ่งตรงข้ามกับกลุ่มผู้ไม่ได้ครอบครองอาคารที่เห็นด้วยกับคุณค่าด้านนี้น้อยที่สุด ขณะที่ในการพิจารณาคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจนั้นพบว่า กลุ่มผู้ครอบครองอาคารไม่ค่อยเห็นด้วยกับคุณค่าจากการมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยว ซึ่งตรงข้ามกับกลุ่มผู้ไม่ได้ครอบครองอาคาร

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาโดยภาพรวมแล้วจะเห็นได้ว่ากลุ่มของผู้ไม่ได้ครอบครองอาคารมีส่วนที่เห็นด้วยกับคุณค่าด้านต่างๆของการอนุรักษ์ค่อนข้างสูงกว่ากลุ่มของผู้ครอบครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ ทั้งนี้เป็นเพราะว่ากลุ่มผู้ไม่ได้ครอบครองไม่ต้องเสี่ยงต่อภาระความรับผิดชอบใดๆ ๗๗ อย่างไรก็ตามผู้ครอบครองอาคารส่วนใหญ่ก็ไม่ได้ต้องการเปลี่ยนแปลงรูปแบบอาคารเก่าเหล่านี้ให้เป็นอาคารแบบใหม่ และเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงรูปแบบอาคารเก่าเหล่านี้เป็นแบบใหม่นั้นเป็นการทำลายเอกลักษณ์และบรรยากาศของย่านนี้ลงไป อีกทั้งยังมีความกังวลว่าการเปลี่ยนแปลงรูปแบบอาคารต่างๆจะกระทบต่อโครงสร้างของอาคารโดยรวม ซึ่งเป็นอาคารตึกแถวต่อเนื่องกัน จึงค่อนข้างไม่เห็นด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าการเปลี่ยนแปลงนั้นอยู่ข้างเคียงกัน

5.3 การวิเคราะห์ทัศนภาพในการอนุรักษ์ชุมชนประวัติศาสตร์ในเมืองของย่านถนนพานิช

สำหรับในส่วนนี้จะเป็นการวิเคราะห์ถึงทัศนภาพในการอนุรักษ์อาคารเก่าของย่านประวัติศาสตร์การค้าในพื้นที่ศึกษา โดยจะเป็นการวิเคราะห์ในกรอบของการพิจารณาคุณค่าของชุมชนประวัติศาสตร์ในเมืองเพื่อการอนุรักษ์ในประเด็น คุณค่าทางเศรษฐกิจ คุณค่าทางสังคม-สัญลักษณ์ คุณค่าทางองค์ความรู้ และคุณค่าทางสุนทรียภาพกับปัจจัยที่คาดว่าจะเกี่ยวข้องกับทัศนภาพในการอนุรักษ์ ได้แก่ ตัวแปรคุณลักษณะของผู้ครอบครองอาคารอันประกอบไปด้วย เพศ อายุ อาชีพ การศึกษา รายได้ ระยะเวลาที่อยู่อาศัย ประกอบกับการวิเคราะห์หัวข้อบาย โอกาส ข้อจำกัดเพื่อสรุปถึงทัศนภาพในการอนุรักษ์ชุมชนประวัติศาสตร์ในเมืองของพื้นที่ศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ ใช้การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรโดยใช้สถิติวิเคราะห์ไคสแควร์ (Chi-square test, χ^2) ที่กำหนดให้มีระดับนัยสำคัญ (Level of Significance, $\alpha=0.05$) ในการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร เริ่มทำการทดสอบโดยนำผลที่ได้จากการสอบถามกลุ่มประชากรมาสร้างตารางแจกแจงความถี่รวมและคำนวณหาค่าไคสแควร์ หาค่าสัมประสิทธิ์แห่งความมีเงื่อนไข หรือค่าสัมประสิทธิ์ฟี โดยที่ค่าความถี่ที่คาดไว้น้อยกว่า 5 จะมีได้ไม่เกิน 4 cells หรือ 20 % และจะนำผลการทดสอบมาวิเคราะห์เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามหัวข้อต่อไป

5.3.1 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ข้างต้นจะแบ่งตัวแปรในเรื่องการพิจารณาคุณค่าเพื่อการอนุรักษ์เป็น 3 กลุ่มตามระดับการพิจารณา คือ เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย และไม่แน่ใจ และแบ่งตัวแปรคุณสมบัติของผู้ตอบแบบสอบถามตามเกณฑ์คุณลักษณะที่เก็บรวบรวมได้ ซึ่งจากการรวบรวมข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งเป็นผู้อยู่อาศัยในอาคารเก่าเหล่านี้ สามารถสรุปข้อมูลได้ดังนี้ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นผู้หญิง ร้อยละ 64.5 เป็นผู้ชาย 35.5 มีอายุตั้งแต่ 18 ถึง 91 ปี

โดยส่วนใหญ่มีอายุ 25-45 ปีขึ้นไป และร้อยละ 62.5 อยู่อาศัยมา 36 ปีขึ้นไป มีระดับการศึกษาระดับปริญญาตรีถึงปริญญาโท มีอาชีพที่หลากหลาย ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ปริญญาตรีร้อยละ 42.5 ประกอบธุรกิจส่วนตัวร้อยละ 37.5 รองลงมาคือรับจ้าง ร้อยละ 22 และ ร้อยละ 53 มีรายได้ไม่น้อยกว่า 10,000 บาท (ตารางที่ 5.8)

ตารางที่ 5.8 แสดงสรุปคุณลักษณะและสัดส่วนร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตัวแปร	คุณลักษณะ	จำนวน	ร้อยละ
เพศ	ชาย	71	35.5
	หญิง	129	64.5
ระดับอายุ	น้อยกว่า 25 ปี	41	20.5
	26 - 45 ปี	104	52
	46 - 65 ปี	47	23.5
	ตั้งแต่ 66 ปี ขึ้นไป	8	4
ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในอาคารเก่า	น้อยกว่า 15 ปี	19	9.5
	16 - 25 ปี	33	16.5
	26 - 35 ปี	23	11.5
	ตั้งแต่ 36 ปี ขึ้นไป	125	62.5
ระดับการศึกษา	น้อยกว่ามัธยมปลาย/ปวช	75	37.5
	ปวส./อนุปริญญา	40	20
	ปริญญาตรีขึ้นไป	85	42.5
อาชีพ	รับจ้าง	44	22
	ธุรกิจส่วนตัว	75	37.5
	ราชการ/รัฐวิสาหกิจ	34	17
	แม่บ้าน/นักศึกษา	47	23.5
ระดับรายได้ต่อเดือน	น้อยกว่า 10,000 บาท	106	53
	10,000 - 15,000 บาท	45	22.5
	15,001 - 20,000 บาท	29	14.5
	20,001 บาทขึ้นไป	20	10
รวม		200	100

จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรคุณลักษณะ คือ เพศ อายุ อาชีพ การศึกษา รายได้ และระยะเวลาที่อยู่อาศัย กับการพิจารณาคุณค่าเพื่อการอนุรักษ์ของผู้ครอบครองอาคารเก่าในกรอบการพิจารณาคุณค่าทั้ง 4 ด้านสามารถสรุปความสัมพันธ์ได้ดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 5.9 แสดงการสรุปความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรจากการทดสอบไคสแควร์

การพิจารณาคูณค่าเพื่อการอนุรักษ์อาคารเก่าใน ย่านถนนพานิช		ตัวแปรคุณลักษณะ					
		เพศ	อายุ	อาชีพ	การศึกษา	รายได้	ระยะเวลา
คุณค่าด้านเศรษฐกิจ	1.การประหยัดค่าลงทุน						
	2.การเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยว						
	3.การใช้ประโยชน์ได้คุ้มค่าสูงสุด			●			
คุณค่าด้านสังคม	4.การระลึกถึงวันเก่า						
	5.การส่งเสริมความใกล้ชิด			●	●		
	6.ความเป็นเอกลักษณ์						
	7.การส่งผลต่อวิถีชีวิต						
	8.ความเชื่อ ความศรัทธา						
	9.การเป็นแหล่งท่องเที่ยว						
	10.ความภาคภูมิใจ						
คุณค่าทางองค์ความรู้	11.โบราณคดี						
	12.ประวัติศาสตร์						
	13.วัฒนธรรม						
	14.วรรณคดี เรื่องเล่า						
	15.ตัวแทนแบบแผนทางสถาปัตยกรรม						
	16.ชาติพันธุ์						
	17.ลำดับการเปลี่ยนแปลงของสังคม						
คุณค่าทางด้านสุนทรียภาพ	18.จุดสนใจ						
	19.ศิลปะ						
	20.ความหายาก						
	21.ความสมบูรณ์แบบ						
	22.ฝีมือช่าง						
	23.ความเป็นที่สุด			●			

- มีความสัมพันธ์กัน เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร โดยใช้สถิติไคสแควร์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 5.10 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างความคิดเห็นในเรื่อง การใช้ประโยชน์อาคารเก่าได้คุ้ม
ค่าสูงสุดกับอาชีพ

อาชีพ(% Row) { % Column } [% Total]	ความคิดเห็นในเรื่อง การใช้ประโยชน์อาคารเก่าได้คุ้มค่าสูงสุด			รวม
	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	
ธุรกิจส่วนตัว	44 (58.7) { 47.8 } [22]	7 (9.3) { 26.9 } [3.5]	24 (32) { 29.3 } [12]	75 (37.5)
รับจ้าง	21 (47.7) { 22.8 } [10.5]	3 (6.8) { 11.5 } [1.5]	20 (45.5) { 24.4 } [10]	44 (22)
ราชการ/ รัฐวิสาหกิจ	9 (26.5) { 9.8 } [4.5]	11 (32.4) { 42.3 } [5.5]	14 (41.2) { 17.1 } [7]	34 (17)
แม่บ้าน/ นักศึกษา/ ว่างงาน	18 (38.3) { 19.6 } [9]	5 (10.6) { 19.2 } [2.5]	24 (51.1) { 29.3 } [12]	47 (23.5)
รวม	92 { 46 }	26 { 13 }	82 { 41 }	200 [100]

$$X^2 = 20.992 \quad \text{sig} = 0.002 \quad P \leq 0.05 \quad C = 0.308$$

1 cell (8.3 %) มีค่าความถี่ที่คาดไว้น้อยกว่า 5 โดยค่าความถี่ที่คาดไว้น้อยที่สุดคือ 4.42

จากตารางแสดงความสัมพันธ์ ซึ่งแบ่งกลุ่มอาชีพเป็น 4 กลุ่ม คือประกอบธุรกิจส่วนตัว
รับจ้าง แม่บ้าน-นักศึกษา-ว่างงาน และอาชีพรับราชการ-รัฐวิสาหกิจ พบว่า ร้อยละ 46 ของผู้
ตอบแบบสอบถามเห็นด้วยกับคุณค่าในเรื่องนี้ ร้อยละ 41 ไม่แน่ใจและร้อยละ 13 ไม่เห็นด้วย
โดยพบว่า ส่วนใหญ่ของผู้ที่เห็นด้วยมีอาชีพธุรกิจส่วนตัว ขณะที่ส่วนใหญ่ของผู้ที่ไม่เห็นด้วยมี
อาชีพรับราชการ-รัฐวิสาหกิจ และเมื่อพิจารณาตามสัดส่วนของแต่ละอาชีพเปรียบเทียบกันแล้ว
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พบว่า กลุ่มอาชีพที่มีสัดส่วนเห็นด้วยสูงสุด คือกลุ่มที่ประกอบธุรกิจส่วนตัว ขณะที่กลุ่มที่มีสัดส่วนความไม่เห็นด้วยสูงสุด คือกลุ่มอาชีพรับราชการ-รัฐวิสาหกิจ ส่วนกลุ่มที่มีสัดส่วนความไม่แน่ใจสูงสุดคือกลุ่มของแม่บ้าน และจากข้อมูลการสัมภาษณ์พบว่า ส่วนใหญ่ที่ผู้ประกอบการอาชีพทำธุรกิจส่วนตัวและรับจ้าง เห็นว่าอาคารเก่าเหล่านี้มีคุณค่าในด้านการใช้ประโยชน์ได้คุ้มค่าเพราะเห็นว่า สามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้งการอยู่อาศัยและประกอบการค้าโดยไม่ต้องเปลี่ยนแปลงอาคารเพื่อดึงดูดความสนใจของลูกค้ามากนัก เพราะลูกค้ามักจะเป็นลูกค้าขาประจำที่รู้จักและเชื่อถือคุณภาพกันอยู่แล้ว จึงเห็นว่ารูปแบบอาคารเก่าแบบนี้ก็สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างคุ้มค่าสูงสุด ในขณะที่กลุ่มอาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ และกลุ่มแม่บ้านนักศึกษา ส่วนใหญ่ไม่ค่อยแน่ใจกับคุณค่าด้านนี้เท่าไรนัก เนื่องจากเห็นว่าการใช้ประโยชน์ของอาคารยังไม่เต็มที่ เมื่อเทียบกับอาคารแบบใหม่ที่มีมักจะมีคาดฟ้าเพื่อเพิ่มพื้นที่ใช้สอย มากกว่าเป็นหลังคาแบบอาคารเก่า

ตารางที่ 5.11 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างความคิดเห็นในเรื่องคุณค่าเรื่องความใกล้ชิดกับอาชีพ

อาชีพ (% Row) { % Column } [% Total]	ความคิดเห็นในเรื่อง อาคารเก่าช่วยส่งเสริมให้เกิดความใกล้ชิดกัน			รวม
	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	
ธุรกิจส่วนตัว	58 (77.3) { 46.4 } [29]	8 (10.7) { 33.3 } [4]	9 (12) { 17.6 } [4.5]	75 (37.5)
รับจ้าง	33 (75) { 26.4 } [16.5]	2 (4.5) { 8.3 } [1]	9 (20.5) { 17.6 } [4.5]	44 (22)
ราชการ/ รัฐวิสาหกิจ	13 (38.2) { 10.4 } [6.5]	2 (5.9) { 8.3 } [1]	19 (55.9) { 37.3 } [9.5]	34 (17)
แม่บ้าน/ นักศึกษา/ ว่างงาน	21 (44.7) { 16.8 } [10.5]	12 (25.5) { 50 } [6]	14 (29.8) { 27.5 } [7]	47 (23.5)
รวม	125 { 62.5 }	24 { 12 }	51 { 22.5 }	200 [100]

$$X^2 = 38.158 \quad \text{sig} = 0.025 \quad P \leq 0.05 \quad C = 0.40$$

1 cell (8.3 %) มีค่าความถี่ที่คาดไว้น้อยกว่า 5 โดยค่าความถี่ที่คาดไว้้น้อยที่สุดคือ 4.08

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ไว้เพื่อใช้ในการศึกษาเท่านั้น เมื่อผู้ใดเห็นหน้าไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากตารางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างความคิดเห็นในเรื่องอาคารเก่ามีคุณค่าในด้านการส่งเสริมให้เกิดความใกล้ชิดกันของผู้อยู่อาศัยกับอาชีพพบว่า ร้อยละ 62.5 ของผู้ตอบแบบสอบถาม เห็นด้วยกับคุณค่าเรื่องอาคารเก่าช่วยส่งเสริมให้เกิดความใกล้ชิดกันของผู้อยู่อาศัย ร้อยละ 51 ไม่เห็นด้วยกับคุณค่าด้านความใกล้ชิดที่เกิดจากการมีอาคารเก่าในพื้นที่ โดยพบว่า ร้อยละ 46.4 ของผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับคุณค่าในด้านนี้ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว ขณะที่ ร้อยละ 50 ของผู้ที่ไม่เห็นด้วย มีอาชีพเป็นแม่บ้าน นักศึกษาหรือว่างงาน

เมื่อพิจารณาตามสัดส่วนของแต่ละอาชีพเปรียบเทียบกันแล้วพบว่า กลุ่มอาชีพที่มีสัดส่วนเห็นด้วยกับคุณค่าของอาคารเก่าที่สามารถช่วยส่งเสริมให้เกิดความใกล้ชิดกันสูงสุด คือกลุ่มที่ประกอบธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ 77.3 ขณะที่กลุ่มอาชีพที่มีสัดส่วนความไม่เห็นด้วยสูงสุดที่สุด คือกลุ่มอาชีพแม่บ้าน-นักศึกษา ร้อยละ 25.5 ส่วนกลุ่มที่มีสัดส่วนความไม่แน่ใจสูงสุดที่สุดคือกลุ่มอาชีพรับราชการ-รัฐวิสาหกิจ ร้อยละ 55.9

และจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ พบว่า ส่วนใหญ่ที่ผู้ครอบครองอาคารเห็นว่าอาคารเก่าเหล่านี้มีคุณค่าในด้านการส่งเสริมให้เกิดความใกล้ชิดกันเพราะ เห็นว่าการที่อาคารเหล่านี้ยังคงรูปแบบความเป็นอาคารเก่าและเป็นกลุ่มเป็นก้อนเดียวกันนั้นเมื่อเวลาเกิดปัญหาความชำรุดทรุดโทรมหรือการเสื่อมสภาพตามกาลเวลา ผู้อยู่อาศัยก็สามารถปรึกษาหารือพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการดูแลรักษาหรือการปรับปรุงอาคารต่างๆ ร่วมกันได้ เพราะมีความเข้าใจปัญหาเหมือนกัน

แต่ถ้าหากได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบอาคารเป็นคนละรูปแบบแล้ว ความเข้าใจถึงปัญหาต่างๆก็จะแตกต่างกันเพราะปัญหาของอาคารใหม่กับเก่าย่อมไม่เหมือนกัน ซึ่งนอกจากจะไม่เกิดการปรึกษาหารือแลกเปลี่ยนร่วมกันเพราะเกิดความแปลกแยกแล้ว ยังอาจสร้างให้เกิดความหมางใจกันเพราะการเปลี่ยนแปลงต่างๆ อาจไปกระทบโครงสร้างหรือบังคับถึงความสำคัญของอาคารข้างเคียง ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ครอบครองอาคารในละแวกเดียวกันไม่ติดตามไปด้วย ซึ่งที่ผ่านมาก็เคยมีตัวอย่างให้เห็น นอกจากนี้ยังเห็นว่า รูปแบบอาคารเก่า ลักษณะและองค์ประกอบของพื้นที่หรือความเป็นย่านแบบเดิมล้วนส่งเสริมให้เกิดความใกล้ชิดกันของผู้อยู่อาศัย เพราะเกิดความคุ้นเคยในบรรยากาศ ความรู้สึกที่ร่มเย็นปลอดภัยมากกว่า

สำหรับกลุ่มที่ไม่แน่ใจในคุณค่าด้านนี้ ซึ่งส่วนใหญ่มีอาชีพรับราชการ รัฐวิสาหกิจ เห็นว่าคนที่อยู่อาศัยในย่านนี้ปกติก็ไม่ค่อยสนิทสนมกันอยู่แล้ว เพราะไม่ได้เป็นชุมชนแออัดหรือแบบชุมชนที่อยู่อาศัยทั่วไปเช่นชุมชนบ้านจัดสรร และด้วยเหตุว่าเป็นย่านการค้าทำให้ต่างไม่ค่อยมีเวลาว่างมาพูดคุยกันมากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าไม่ได้ทำงานหรืออยู่อาศัยในพื้นที่ตลอด ก็จะแทบไม่รู้จักกัน และเห็นว่ารูปแบบอาคารไม่น่าจะมีผลต่อระบบความสัมพันธ์ เพราะเป็นธรรมดาที่รุ่นพ่อแม่รู้จักสนิทสนมคุ้นเคยกันดี แต่ในรุ่นลูกหลาน เริ่มห่างกันแล้วทุกอย่างที่ยังไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 5.12 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างความคิดเห็นในเรื่อง อาคารเก่าช่วยส่งเสริมให้เกิด
ความใกล้ชิดกัน กับการศึกษา

การศึกษา(% Row) { % Column } [% Total]	ความคิดเห็นในเรื่องอาคารเก่าช่วยส่งเสริมให้เกิด ความใกล้ชิดกัน			รวม
	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	
น้อยกว่า มัธยมปลาย	58 (77.3) { 46.4 } [29]	7 (9.3) { 29.2 } [3.5]	10 (13.3) { 19.6 } [5]	75 (37.5)
ปวส./อนุปริญญา	27 (67.5) { 21.6 } [13.5]	5 (12.5) { 20.8 } [2.5]	8 (20) { 15.7 } [4]	40 (20)
ปริญญาตรีขึ้นไป	40 (47.1) { 32 } [20]	12 (14.1) { 50 } [6]	33 (38.8) { 64.7 } [16.5]	85 (42.5)
รวม	125 { 62.5 }	24 { 12 }	51 { 25.5 }	200 [100]

$$X^2 = 17.559 \quad \text{sig} = 0.002 \quad P \leq 0.05 \quad C = 0.284$$

1 cell (11 %) มีค่าความถี่ที่คาดไว้น้อยกว่า 5 โดยค่าความถี่ที่คาดไว้น้อยที่สุดคือ 4.80

จากตารางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างคุณค่าในเรื่องความใกล้ชิดกับการศึกษา พบว่า ร้อยละ 62.5 ของผู้ตอบแบบสอบถามเห็นด้วยกับคุณค่าในด้านนี้ ขณะที่ร้อยละ 51 ไม่แน่ใจ และร้อยละ 12 ไม่เห็นด้วย โดยพบว่า ร้อยละ 46.4 ของผู้ที่เห็นด้วยมีการศึกษาน้อยกว่าระดับมัธยมปลาย ขณะที่ร้อยละ 50 ของผู้ที่ไม่เห็นด้วย และ ร้อยละ 64.7 ของผู้ที่ไม่แน่ใจมีการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป ซึ่งเมื่อพิจารณาตามสัดส่วนของแต่ละระดับการศึกษาเปรียบเทียบกับกันแล้ว พบว่า กลุ่มที่มีการศึกษาระดับต่ำกว่ามัธยมปลาย เป็นกลุ่มที่เห็นด้วยสูงที่สุด คือร้อยละ 77.3 ขณะที่กลุ่มที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปไม่เห็นด้วยและไม่แน่ใจสูงที่สุด ซึ่งจากการสัมภาษณ์กลุ่มที่มีการศึกษาสูงระดับปริญญาตรีขึ้นไปนั้นก็พบว่า กลุ่มนี้ส่วนใหญ่ค่อนข้างที่จะมีกรอบในการปฏิสัมพันธ์โดย จะไม่ค่อยคุยแลกเปลี่ยนกับผู้อื่นทั่วไปนัก

ตารางที่ 5.13 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างความคิดเห็นในเรื่อง การอนุรักษ์อาคารเก่าเพื่อคุณค่า
ความเป็นที่ที่สุดของอาคารในสมัยรัชกาลที่ 5 กับอาชีพ

อาชีพ (% Row) { % Column } [% Total]	ความคิดเห็นในเรื่องการอนุรักษ์อาคารเก่าเพื่อคุณค่าความ เป็นที่ที่สุดของอาคารในสมัยรัชกาลที่ 5			รวม
	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	
ธุรกิจส่วนตัว	47 (62.7) { 46.5 } [23.5]	14 (18.7) { 45.2 } [7]	14 (18.7) { 20.6 } [7]	75 (37.5)
รับจ้าง	20 (45.5) { 19.8 } [10]	6 (13.6) { 19.4 } [3]	18 (40.9) { 26.5 } [9]	44 (22)
ราชการ/ รัฐวิสาหกิจ	10 (29.4) { 9.9 } [5]	4 (11.8) { 12.9 } [2]	20 (58.8) { 29.4 } [10]	34 (17)
แม่บ้าน/ นักศึกษา/ ว่างงาน	24 (51.1) { 23.8 } [12]	7 (14.9) { 22.6 } [3.5]	16 (34) { 23.5 } [8]	47 (23.5)
รวม	101 { 50.5 }	31 { 15.5 }	68 { 34 }	200 [100]

$$X^2 = 18.284 \quad \text{sig} = 0.006 \quad P \leq 0.05 \quad C = 0.289$$

0 cell (0 %) มีค่าความถี่ที่คาดไว้น้อยกว่า 5 โดยค่าความถี่ที่คาดไว้น้อยที่สุดคือ 5.27

จากตารางแสดงความสัมพันธ์พบว่า ร้อยละ 50.5 ของผู้ตอบแบบสอบถามเห็นด้วยกับคุณค่าในเรื่องความเป็นที่ที่สุดของอาคาร ในสมัย ร.5 ร้อยละ 34 ไม่แน่ใจ และร้อยละ 15.5 ไม่เห็นด้วย โดยพบว่า ร้อยละ 46.5 ของผู้เห็นด้วยประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว ขณะที่ร้อยละ 29.4 ของผู้ที่ไม่แน่ใจ มีอาชีพรับราชการ-รัฐวิสาหกิจ ซึ่งเมื่อพิจารณาตามสัดส่วนของแต่ละอาชีพ เปรียบเทียบกันแล้ว พบว่า กลุ่มอาชีพที่มีสัดส่วนเห็นด้วยสูงที่สุด คือกลุ่มที่ประกอบธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ 62.7 ขณะที่กลุ่มอาชีพรับราชการ-รัฐวิสาหกิจ เป็นกลุ่มมีสัดส่วนความไม่แน่ใจสูงที่สุดคือร้อยละ 58.8

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ซึ่งการที่กลุ่มประกอบอาชีพส่วนตัวมีส่วนเห็นด้วยกับประเด็นนี้เป็นส่วนใหญ่ น่าจะเป็นเพราะกลุ่มนี้ก็คือกลุ่มที่ได้รับประโยชน์จากอาคารเก่าทั้งในแง่การอยู่อาศัยการประกอบอาชีพฯ ไปด้วยและจากการสัมภาษณ์ผู้ครอบครองอาคารพบว่า ส่วนใหญ่ที่เห็นด้วยกับคุณค่าเรื่องความเป็นที่สุดของอาคารในสมัย รัชกาลที่ 5 เพราะทราบว่าอาคารเก่าเหล่านี้เป็นอาคารที่ก่อสร้างขึ้นตามหลักการวางผังเมืองในสมัยแรกเพื่อวัตถุประสงค์ทางการพาณิชย์กรรมอย่างแท้จริง และเป็นแห่งเดียวของอาคารเพื่อการค้าที่ยังถูกใช้งานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อันเป็นความภาคภูมิใจของเมืองฉะเชิงเทรา

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาในประเด็นมุมมองต่อการอนุรักษ์ชุมชนประวัติศาสตร์พบข้อสังเกตที่น่าสนใจคือ ผู้ครอบครองอาคารส่วนใหญ่ ร้อยละ 90 เห็นด้วยกับการอนุรักษ์อาคารที่มีคุณค่า ในขณะที่เมื่อสอบถามถึงระดับความพอใจในการอนุรักษ์อาคารเก่าเหล่านี้ มีร้อยละ 56 และลดลงเหลือร้อยละ 46.5 ต่อความเห็นด้วยกับวิธีการอนุรักษ์เป็นวิธีการที่เหมาะสมในการฟื้นฟูย่านการค้าเก่า ซึ่งเมื่อพิจารณาในกลุ่มของผู้ไม่ได้ครอบครองอาคาร ก็พบว่ามิติศทางที่เป็นไปในการทำงานเดียวกันคือมีความเห็นด้วยกับการอนุรักษ์อาคารเก่าถึง ร้อยละ 97.6 และลดลงเหลือร้อยละ 78.6 ในเรื่องความพอใจ และลดลงเหลือต่ำสุดที่ร้อยละ 45.2 ต่อความเห็นด้วยกับวิธีการอนุรักษ์เป็นวิธีการที่เหมาะสมกับพื้นที่ย่านการค้าเก่า ดังตารางที่ 5.14

ตารางที่ 5.14 แสดงร้อยละเปรียบเทียบความคิดเห็นในภาพรวมระหว่างกลุ่มผู้ครอบครองอาคารและผู้ไม่ได้ครอบครองอาคาร

ประเด็นความเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์	ร้อยละของความคิดเห็น		
	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ
1. เห็นควรอนุรักษ์อาคารเก่าที่มีคุณค่า			
ผู้ครอบครองอาคาร	90	4.5	5.5
ผู้ไม่ได้ครอบครองอาคาร	97.6	2.4	-
2. ความพอใจในการอนุรักษ์อาคารเก่าเหล่านี้			
ผู้ครอบครองอาคาร	56	6	38
ผู้ไม่ได้ครอบครองอาคาร	78.6	7.1	14.3
3. วิธีการอนุรักษ์เป็นวิธีที่เหมาะสมกับย่านการค้าเก่า			
ผู้ครอบครองอาคาร	46.5	7.5	46
ผู้ไม่ได้ครอบครองอาคาร	45.2	9.5	45.2

อย่างไรก็ตามจากการสัมภาษณ์ผู้ครอบครองอาคาร และผู้ให้ข้อมูลสำคัญทำให้ทราบว่า ส่วนหนึ่งความเห็นด้วยที่ลดลงนี้ส่วนใหญ่เกิดจากการที่ผู้ครอบครองอาคารไม่แน่ใจในนโยบายของเทศบาลเมืองฉะเชิงเทราที่จะอนุรักษ์อาคารเก่าเหล่านี้หรือไม่ และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาครัฐและสำนักงานทรัพย์สินฯ เนื่องจากเห็นว่าการอนุรักษ์อาคารเก่าในลักษณะของความเป็นย่านแบบนี้ไม่สามารถจะดำเนินการได้หากไม่มีนโยบายร่วมกันทั้งเจ้าของอาคาร ผู้ครอบครองอาคารทั้งหมดและรัฐ ซึ่งพบว่าส่วนใหญ่มีความยินดีที่จะเข้าร่วมในโครงการอนุรักษ์อาคารเก่าเหล่านี้ หากภาครัฐมีนโยบายและแนวทางที่ชัดเจนในการประสานความร่วมมือกับทุกฝ่ายและไม่คิดว่าเป็นการลิดรอนสิทธิในการดูแลปรับปรุงอาคารของผู้ครอบครองเพราะอาคารเหล่านี้ ผู้ครอบครองเป็นเพียงผู้เช่า เจ้าของคือสำนักงานทรัพย์สินฯ หากสำนักงานทรัพย์สินฯ มีนโยบายมา ผู้เช่าก็ต้องปฏิบัติตาม

5.3.2 การวิเคราะห์นโยบายและการปฏิบัติในการอนุรักษ์ชุมชนประวัติศาสตร์

ในส่วนนี้จะเป็นการวิเคราะห์นโยบายทั่วไปของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดูแลพื้นที่ของ 3 หน่วยงานคือ นโยบายของเจ้าของที่ดิน-อาคาร ได้แก่ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ นโยบายของหน่วยงานรัฐ ได้แก่ เทศบาลและจังหวัด และนโยบายของหน่วยอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม ศิลปกรรมท้องถิ่นภายใต้การดูแลของสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม ซึ่งจากการศึกษาพบว่าสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ยังไม่มีนโยบายโดยเฉพาะในการดูแลอาคารพาณิชย์เก่าที่มีคุณค่า เพียงแต่หากทางกรมศิลปากรเห็นว่าสมควรอนุรักษ์หรือขึ้นทะเบียน และขอประสานความร่วมมือมาก็จะดำเนินการเป็นกรณีๆ ไป ส่วนนโยบายของหน่วยงานรัฐคือจังหวัดนั้น จากการสัมภาษณ์ผู้ว่าราชการจังหวัดฉะเชิงเทรา (นายพิสิฐ เกตุผาสุข) เมื่อวันที่ 8 กันยายน 2545 ซึ่งก็เป็นประธานคณะกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประจำจังหวัด โดยตำแหน่งด้วย ทราบว่ายังไม่มีนโยบายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ชุมชนหรืออาคารเก่าหรือแม้แต่ในการดูแลงานด้านสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในความรับผิดชอบโดยตรงของคณะกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประจำจังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งตามอำนาจหน้าที่รับผิดชอบต้องประเมินผลและรายงานผลการดำเนินงานต่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเป็นประจำทุก 6 เดือนนั้นพบว่าทางผู้ว่าราชการก็ยังไม่ทราบว่า มีหน่วยงานดังกล่าว สำหรับความคิดเห็นในฐานะของผู้บริหารส่วนท้องถิ่นเห็นว่าการอนุรักษ์ศิลปกรรมนั้นเห็นว่าการเป็นหน้าที่ของกรมศิลปากรผู้มีความเชี่ยวชาญและมีงบประมาณ โดยเฉพาะ และต้องเป็นนโยบายระดับชาติเพราะเกี่ยวข้องกับหลายฝ่าย ขณะที่นโยบายของหน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น จังหวัดฉะเชิงเทรา ภายใต้การดูแลของสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมก็ยังไม่ครอบคลุมไปถึงการดูแลอาคารเก่าในย่านชุมชน คงมีแค่เพียงนโยบายการดูแลสิ่งแวดล้อมโดยรอบของโบราณสถานเท่านั้น อย่างไรก็ตามสำหรับนโยบายของเทศบาล จากการสัมภาษณ์นายกเทศมนตรี (นายกลยุทธ ฉายแสง) เมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน 2545 ทราบว่าทางเทศบาลมีนโยบายที่จะอนุรักษ์อาคารเก่าเหล่านี้ไว้โดยมีแผนที่จะพัฒนาพื้นที่ในย่านการค้าเก่านี้ให้เป็นย่านที่คึกคักอีกครั้งโดยจะส่งเสริมความเป็นเอกลักษณ์ของอาคารเก่าเหล่านี้ให้คงอยู่คู่กับพื้นที่ต่อไป ซึ่งขณะนี้กำลังอยู่ระหว่างการหารือแนวทางในการประสานงานกับสำนักงานทรัพย์สินฯ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สำหรับข้อเท็จจริงในทางปฏิบัติในปัจจุบัน การดูแลอาคารเก่าเหล่านี้ขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจของผู้นิเทศราชการเท่านั้น เนื่องจากยังไม่มีกฎระเบียบข้อบังคับเพื่อการอนุรักษ์อาคารเก่าเหล่านี้ ซึ่งตามระเบียบของสำนักงานทรัพย์สินฯ ก็เป็นแต่เพียงระเบียบการคิดค่าธรรมเนียมการขออนุญาตเปลี่ยนแปลงไม่ใช้การห้ามเปลี่ยนแปลง โดยมีระบุเพียงว่าการเปลี่ยนแปลงนั้นต้องไม่กระทบต่อโครงสร้างอาคารข้างเคียง จึงไม่เกี่ยวกับการอนุรักษ์คุณค่าของอาคารเก่าไว้แต่อย่างใด นอกจากนั้นอาคารเก่าเหล่านี้ก็ยังสร้างขึ้นก่อนที่จะประกาศกฎกระทรวง ฉบับที่ 55 (พ.ศ. 2543) ซึ่งออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 ที่ถือว่าเป็นกฎหมายหลักในการควบคุมอาคาร ทำให้เกิดช่องว่างในการบังคับใช้กฎหมาย เพราะลักษณะของอาคาร ส่วนต่างๆ ของอาคาร แนวอาคารและระยะต่างๆ ของอาคารตลอดจนที่ว่างภายนอกอาคารของอาคารเก่าเหล่านี้ล้วนไม่ตรงกับข้อกำหนดของกฎหมายทั้งลักษณะ แบบ รูปทรง สัดส่วน เนื้อที่ ระดับ ระยะ ดังนั้นการบังคับใช้กฎหมายนี้ จึงมีผลเฉพาะในกรณีที่มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอาคารเก่าเหล่านี้ภายหลังเท่านั้น ซึ่งในทางปฏิบัติแล้วการปรับปรุงภายหลังเป็นเรื่องยากที่จะติดตาม

อีกทั้งด้วยเจตนารมณ์ของกฎหมายฉบับนี้เป็นไปเพื่อประโยชน์แห่งความมั่นคงแข็งแรง ความปลอดภัย การป้องกันอัคคีภัย การสาธารณสุข การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การผังเมือง การสถาปัตยกรรมและการอำนวยความสะดวกแก่การจราจรเท่านั้น ไม่ได้มีข้อกำหนดเฉพาะเพื่อการอนุรักษ์อาคารอันมีคุณค่าไว้ ดังนั้นการปรับเปลี่ยนองค์ประกอบต่างๆ ของอาคารเก่าจึงเกิดขึ้นอยู่เสมอ ทั้งนี้โดยส่วนใหญ่อาคารเก่าในย่านนี้มีการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบหรือวัสดุต่างๆ ของอาคารเก่าเนื่องจากเกิดความชำรุดทรุดโทรมจากการใช้งานที่ยาวนาน และการปรับปรุงซ่อมแซมต่างๆ มักจะเป็นไปตามฐานะของผู้เช่า จึงพบว่าบางหลังก็มีการปรับปรุงเป็นแบบใหม่ทั้งหมดไม่เหลือเค้าความเป็นอาคารเก่าแบบเดิม บางหลังก็มีการปรับปรุงองค์ประกอบที่ชำรุดเป็นแบบใหม่ เช่น ประตู หน้าต่าง บางหลังก็มีการติดตั้งป้ายโฆษณาขนาดใหญ่ ซึ่งแน่นอนว่าภาพลักษณ์ของอาคารเก่าเหล่านี้ย่อมค่อยๆ หายไป หากไม่มีการควบคุม

นอกจากนี้การเปลี่ยนกิจการการค้าก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้องค์ประกอบของอาคารเก่าเหล่านี้ค่อยๆ หายไปเช่นกัน เพราะในสมัยก่อนนั้นย่านนี้ถือว่าเป็นย่านศูนย์กลางความเจริญแห่งเดียวของเมือง มีโรงหนังตั้งอยู่ อีกทั้งยังเป็นศูนย์กลางในการเดินทางจากอำเภอต่างๆ ทำให้มีผู้คนจากทั่วสารทิศเข้ามาในย่านค่อนข้างมาก โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่นที่นิยมติดตามความทันสมัยต่างๆ บริการเพื่อตอบสนองคนต่างถิ่นทั้งร้านอาหาร ร้านถ่ายรูป ร้านเสื้อผ้า/รองเท้า/แว่นตา จึงเกิดขึ้นในย่านนี้อย่างคึกคัก โดยที่รูปลักษณะของอาคารแทบไม่ได้เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเข้ามาของผู้คนเหล่านี้เลย ต่อมาเมื่อมีการยุบโรงหนังทำให้กลุ่มลูกค้าเหล่านี้หายไป ตลอดจนการย้ายศูนย์กลางการเดินทางทำให้ผู้คนที่เดินทางผ่านเข้ามาในพื้นที่ก็น้อยลง ร้านเหล่านี้บางร้านจึงได้เปลี่ยนกิจการไปจนปัจจุบันไม่มีกิจการร้านขายอาหารในย่านนี้เลย และในภาวะที่รูปแบบวิถีชีวิตและเศรษฐกิจโดย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รวมเปลี่ยนแปลงไป กิจการร้านค้าต่างๆเหล่านี้ก็มีแนวโน้มที่จะปรับตัวอีกครั้ง ดังจะเห็นได้ว่ามีร้านหมอในย่านนี้เกิดขึ้นอย่างมาก ซึ่งแน่นอนว่าการเปลี่ยนแปลงในยุคนี้ ย่อมเป็นไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ที่มุ่งเน้นที่การใช้สื่อเป็นกระแสหลัก ดังจะเห็นได้ชัดเจนยิ่งจากการขึ้นป้ายชื่อร้าน ป้ายโฆษณา ที่ใหญ่โตดึงดูดความสนใจต่างๆ จนแทบมองไม่เห็นรูปลักษณ์ของอาคารเก่าเหล่านี้ในปัจจุบัน

อย่างไรก็ตามสำหรับภาพรวมของการอยู่อาศัยนั้นพบว่า ส่วนใหญ่มีความพอใจในการอยู่อาศัยค่อนข้างมาก เนื่องจากผู้ครอบครองอาคารเก่าเหล่านี้รู้สึว่าการอยู่อาศัยได้ร่วมพระบาริของพระมหากษัตริย์นั้นจะนำพาความร่มเย็นเป็นสุขมาให้ ส่วนปัญหาในการอยู่อาศัยอื่นๆเช่น สุขอนามัยการอยู่อาศัย การใช้งานที่ไม่สอดคล้องกับกิจกรรม รูปแบบอาคารเก่าไม่น่าสนใจ หรือความต้องการพื้นที่ใช้สอยที่ไม่เพียงพอ ไม่พบว่าเป็นปัญหาการอยู่อาศัยของอาคารเก่าในย่านนี้แต่อย่างใด

สรุปได้ว่าศักยภาพในการอนุรักษ์อาคารเก่า่นั้นมีความเกี่ยวข้องกับอาชีพและการศึกษาค่อนข้างมาก โดยกลุ่มที่ประกอบอาชีพค้าขายในอาคารเก่าและมีการศึกษาไม่สูงนัก มีแนวโน้มในการเห็นคุณค่าของอาคารเก่าเหล่านี้เพราะคุณค่าด้านสังคมและสุนทรียภาพ ขณะที่กลุ่มที่มีการศึกษาสูงจะมีแนวโน้มที่จะปรับเปลี่ยนรูปลักษณ์ของอาคารเพื่อดึงดูดความสนใจ นอกจากนี้ยังพบว่านโยบายการควบคุมดูแลการอนุรักษ์จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ก็เป็นสิ่งที่สำคัญอย่างมากต่อการแสดงศักยภาพในการอนุรักษ์ของผู้ครอบครองอาคาร เพราะถ้าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องขาดความเข้าใจในเรื่องหลักการของการอนุรักษ์ วิธีการของการอนุรักษ์ ตลอดจนเป้าหมายของการอนุรักษ์ร่วมกันระหว่างภาครัฐกับประชาชน ทั้งไม่มีการสนับสนุนที่ชัดเจนไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของกฎหมาย มาตรการ หรือ โครงการต่างๆ จะทำให้ผู้ครอบครองอาคารไม่มั่นใจในคุณค่าเพื่อการอนุรักษ์อาคารเก่าเหล่านี้ เพราะผู้ครอบครองอาคารเป็นกลุ่มที่ต้องเสี่ยงกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการประกอบอาชีพในอาคารเก่าเหล่านี้ ดังนั้นจึงควรเริ่มจากการที่ภาครัฐจะต้องประสานความร่วมมือกันกับสำนักงานทรัพย์สินฯและผู้ครอบครองอาคารเก่าเพื่อทำความเข้าใจในแนวทางและเป้าหมายของการอนุรักษ์ร่วมกันให้ชัดเจน อันจะเป็นการส่งเสริมคุณค่าที่เกิดจากการอนุรักษ์ในด้านต่างๆให้เป็นคุณค่าที่ยั่งยืนต่อไปอย่างแท้จริง โดยคำนึงว่าการดำเนินการด้านการอนุรักษ์เป็นเป้าหมายในการพัฒนาเมืองร่วมกันของทุกฝ่าย เพื่อรักษาไว้ซึ่งเกียรติภูมิของท้องถิ่นสืบไป

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

6.1 สรุปผลการศึกษา

เนื่องจากบริเวณพื้นที่ศึกษามีประวัติความเป็นมาในฐานะที่เป็นชุมชนประวัติศาสตร์ในเมืองและมีบทบาทเป็นย่านการค้าเก่าแก่ของเมืองที่ได้รับการวางผังเมืองในยุคสมัยแรก โดยมีอาคารเก่าแก่ที่สะท้อนถึงประวัติศาสตร์ของเมืองเป็นประจักษ์พยาน และปัจจุบันก็ยังคงมีบทบาทในฐานะของย่านการค้าที่สำคัญย่านหนึ่งของเมือง โดยการศึกษาถือว่าวิถีคิดของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับคุณค่าของทรัพยากรนั้นปัจจัยสำคัญต่อการวิเคราะห์ของศักยภาพในการอนุรักษ์ เพราะโดยฐานะของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหลายแล้วล้วนเป็นผู้ที่มีหน้าที่ในการพิทักษ์ ปกป้อง และสืบสานศิลปวัฒนธรรมของชาติ และภูมิปัญญาท้องถิ่นและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามมาตรา 69 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ทั้งสิ้น (รัฐธรรมนูญไทย. 2540)

ซึ่งจากการศึกษาการพิจารณาคุณค่าของชุมชนประวัติศาสตร์ในเมืองแห่งนี้ พบว่า ย่านถนนพานิชแห่งนี้มีคุณค่าในด้านต่างๆทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคม-สัญลักษณ์ การศึกษาองค์ความรู้และสุนทรียภาพ ซึ่งคุณค่าดังกล่าวล้วนเป็นคุณค่าที่ให้ประโยชน์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายตั้งแต่ในระดับย่อยคือผู้ครอบครองอาคาร ครอบครัวและชุมชน และในระดับใหญ่ขึ้นไปคือผู้ไม่ได้ครอบครองอาคาร สังคมและประเทศชาติ โดยไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยหรือสร้างสรรค์ใหม่ นอกจากนี้การศึกษารั้วนี้ชี้ให้เห็นว่า การทำความเข้าใจวิถีคิดของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยเริ่มจากการพิจารณาคุณค่าในการอนุรักษ์นั้นเป็นวิธีการที่แบบคายและสร้างสรรค์ ทั้งยังเป็นการส่งเสริมการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ให้ทุกฝ่ายได้ร่วมกันคิดพิจารณาปรับปรุงแก้ไขสิ่งที่มียอยู่แล้วให้ดีขึ้นแทนการล้มล้างสร้างใหม่ตามพระราชดำรัสของในหลวงที่ว่า...

การล้มล้างของเก่าเพื่อสร้างขึ้นใหม่อาจทำให้สิ่งที่ดีที่มีอยู่แล้วต้องถูกทำลายไปด้วยและทำให้ความเจริญต่างๆต้องหยุดชะงักลงการสร้างสรรค์ควรจะกระทำได้ด้วยวิธีการที่เบรคคายกว่านั้น โดยร่วมกันคิด แก้ไข ปรับปรุงสิ่งที่มียอยู่แล้วให้ดีขึ้นและสร้างสิ่งที่ยังขาดอยู่ให้สมบูรณ์ขึ้นมา...(พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

6.1.1 ลักษณะส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง

จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนในครัวเรือนของผู้ครอบครองอาคารพบว่า เป็นหญิงมากกว่าชาย มีอายุเฉลี่ยประมาณ 42 ปี ส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับปริญญาตรี ประกอบอาชีพทำธุรกิจส่วนตัวและรับจ้าง โดยมีรายได้เฉลี่ยประมาณ 1 หมื่นบาท และอาศัยอยู่ในชุมชนประวัติศาสตร์แห่งนี้เกิน 30 ปีขึ้นไปเป็นส่วนใหญ่

6.1.2 ลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม- วัฒนธรรม

พบว่าในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการค้า โดยกิจการค้าส่วนใหญ่เป็นกิจการที่เป็นมรดกตกทอดมาจากรุ่นพ่อแม่ ซึ่งส่วนหนึ่งมีการเปลี่ยนกิจการค้ามาบ้างแต่เป็นการเปลี่ยนตั้งแต่สมัยรุ่นพ่อแม่ เช่นจากร้านถ่ายรูปมาเป็นร้านหม้อ ร้านอาหารมาเป็นร้านขายอุปกรณ์เครื่องมือช่าง แต่เกือบทั้งหมดใช้ประโยชน์อาคารทั้งอยู่อาศัยและกิจการการค้า สำหรับการรวมกลุ่มเป็นชุมชนที่เป็นทางการกับทางราชการนั้นยังไม่มี แต่เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีการอยู่อาศัยและมีกิจการการค้าอย่างต่อเนื่อง และกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีเชื้อสายจีนที่มีวัฒนธรรมญาติพี่น้อง จึงมีการส่งผ่านการดำรงชีวิตของคนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง และพบว่าส่วนใหญ่เป็นครอบครัวขยาย คือมีมากกว่าพ่อแม่ ลูก อยู่ร่วมกัน ขณะที่ความรู้สึกร่วมกันของผู้คนระหว่างกลุ่มที่ไม่ใช่ญาติพี่น้องก็ผูกพันกันเป็นชุมชนอย่างไม่เป็นทางการด้วยความรู้สึกในความเป็นย่านการค้า ซึ่งในปัจจุบันเป็นที่รับรู้โดยทั่วกันในนามของย่านหม้อและย่านการค้าของเบ็ดเตล็ด ผู้คนส่วนใหญ่มีความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ความเป็นมาของย่านและรูปแบบอาคารเก่าที่มีอายุร่วม 100 ปี แม้ว่าในปัจจุบันการค้าของย่านนี้จะไม่คึกคักเหมือนก่อน แต่ผู้อยู่อาศัยส่วนใหญ่ก็ไม่คิดจะปิดกิจการหรือย้ายไปอยู่ที่อื่น เพราะมีความพอใจกับการอยู่อาศัยในย่านชุมชนประวัติศาสตร์แห่งนี้

6.1.3 ลักษณะทางกายภาพ

พบว่าสภาพชุมชนประวัติศาสตร์ ย่านถนนพานิช มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะในด้านรูปแบบอาคารเก่าแบบตึกแถวในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และส่วนใหญ่เป็นอาคารตึกปูนไม้ คือภายนอกเป็นตึกยกเว้นบานประตู หน้าต่าง ส่วนภายในเพดาน บันไดและที่ผนังข้างหนึ่งเป็นไม้ ซึ่งส่วนใหญ่ยังมีสภาพดีปานกลาง และมีความสูง 2 ชั้นตามรูปแบบอาคารเก่าเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนั้นมียอดประกอบอาคารเช่นหลังคา ประตู หน้าต่าง ลวดลายบัวประดับผนังต่างๆ ที่ให้บรรยากาศของความเป็นอาคารเก่าแม้ว่าจะมีการปรับเปลี่ยนไปบ้างแต่ส่วนใหญ่ก็ยังคงมีความผสมผสานที่ยังคงความงดงามในแบบดั้งเดิม

ในด้านปัญหาการอยู่อาศัยนั้น พบว่าส่วนใหญ่ไม่มีปัญหาเพราะผู้อยู่อาศัยมีความคุ้นเคยกับรูปแบบการอยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม อีกทั้งย่านนี้เป็นย่านการค้าในเขตเทศบาลและใกล้เคียง

สถานีดารวจ ปัญหาอาชญากรรมจึงไม่มี นอกจากนั้นยังมีความใกล้ชิดกับผู้บริหารทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับจังหวัด อีกทั้งยังมีให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ถิ่นและระดับประเทศเพราะเป็นย่านชุมชนที่ถือว่าเป็นพื้นที่หลักในการหาเสียงทางการเมือง ทำให้เมื่อเกิดปัญหาใดๆ มักจะได้รับการแก้ไขโดยเร็ว

6.1.4 การพิจารณาเกณฑ์คุณค่าในการอนุรักษ์ชุมชนประวัติศาสตร์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ในการศึกษาครั้งนี้ได้นำเกณฑ์ของ Catanese มาเป็นกรอบในการศึกษา โดยเกณฑ์คุณค่าของการอนุรักษ์นี้เป็นการให้คุณค่าโดยอาศัยความสมบูรณ์ในตัวเองของสิ่งที่ควรอนุรักษ์ ซึ่งในที่นี้หมายถึงชุมชนประวัติศาสตร์ในเมือง ย่านถนนพานิช ที่ยังคงมีอาคารเก่าแก่สมัยที่มีการวางผังเมืองเพื่อการค้าเป็นครั้งแรกในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 อันเป็นประจักษ์พยานยืนยันว่าเมืองฉะเชิงเทรามีความเจริญรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมการค้ามาช้านาน

จากการศึกษาพบว่าส่วนใหญ่กลุ่มผู้ครอบครองอาคารเก่า ซึ่งถือเป็นกลุ่มของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สำคัญเพราะเป็นกลุ่มผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนประวัติศาสตร์ และได้รับผลโดยตรงทั้งจากนโยบายและการปฏิบัตินั้น เห็นว่าอาคารเก่าแก่ในย่านถนนพานิชนี้ควรค่าแก่การอนุรักษ์เพราะมีคุณค่าในเรื่องความงดงามตามแบบฉบับของรูปแบบสถาปัตยกรรมอันควรอนุรักษ์ เช่นเดียวกับบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์ ที่กรุงเทพมหานครฯ และเป็นตัวแทนแบบแผนทางวัฒนธรรมของเมืองแปดริ้วที่นับวันจะหายากยิ่งขึ้น นอกจากนั้นยังถือว่าเป็นพื้นที่ที่เชื่อมต่อกับบริเวณสำคัญ คืออาคารศาลากลางหลังเก่าหรือศาลาว่าการมณฑลปราจีนที่มีบทบาทสำคัญในฐานะที่เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาเมืองในด้านต่างๆ มาโดยช้านาน และเห็นว่าควรที่จะดำเนินการอนุรักษ์โดยเร่งด่วน เพราะในปัจจุบันยังไม่มีนโยบายหรือมาตรการการคุ้มครองดูแลอาคารเหล่านี้อย่างจริงจัง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่างๆ และมีผลให้คุณค่าบางอย่างลดลงและอาจลบเลือนไปในที่สุด ดังเช่น คุณค่าด้านความต่อเนื่องในด้านพื้นที่กับอาคารศาลาว่าการมณฑลปราจีน ที่ในปัจจุบันถ้ามองด้วยสายตาจะไม่เห็นความต่อเนื่องในด้านพื้นที่ระหว่างย่านชุมชนประวัติศาสตร์แห่งนี้กับอาคารศาลาว่าการหลังเก่าแล้ว เพราะคุณค่าด้านนี้ถูกบดบังด้วยอาคารรุ่นใหม่ ซึ่งหากจะสัมผัสถึงคุณค่านี้ต้องอาศัยจากการจินตนาการ เพราะเป็นคุณค่าที่เหลือเพียงความทรงจำ

สำหรับในส่วนของผู้ไม่ได้ครอบครองอาคาร แต่ถือว่าเป็นกลุ่มของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สำคัญกลุ่มหนึ่ง เพราะเป็นกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ในแง่ของการควบคุมดูแลการกำหนดนโยบาย มาตรการในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ ซึ่งประกอบไปด้วยอนุกรรมการการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประจำจังหวัด เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในส่วนของเทศบาล สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์จังหวัดฉะเชิงเทรานั้น พบว่ามีความเห็นไม่แตกต่างจากกลุ่มของผู้ครอบครองอาคารเพราะเห็นว่าชุมชนประวัติศาสตร์ ถนนพานิชแห่งนี้ เป็นย่านที่มีความสำคัญทั้งในด้านการอยู่อาศัยและการค้ามาตั้งแต่เมืองฉะเชิงเทรามีฐานะเป็นเมืองหน้าด่านที่มีบทบาทสำคัญในการค้า อีกทั้งความเป็นชุมชนการค้าก็มิได้เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะประจักษ์พยาน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

คืออาคารที่อยู่อาศัยของชุมชนทั้งดงและมีอายุเก่าแก่ตั้งแต่ครั้งวางผังเมืองเพื่อการค้าเป็นครั้งแรกของเมืองแปดริ้ว จึงถือว่าเป็นชุมชนประวัติศาสตร์ที่สมควรได้รับการอนุรักษ์ไว้เพื่อเป็นอนุสรณ์และตัวแทนทางวัฒนธรรมสืบไป

สรุปได้ว่าการพิจารณาเกณฑ์คุณค่าในการอนุรักษ์ชุมชนประวัติศาสตร์ ถนนพานิชระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้ง 2 กลุ่มคือผู้ครอบครองอาคารและผู้ไม่ได้ครอบครองอาคารนั้นพบว่าไม่มีความแตกต่างกัน โดยพบว่าเกณฑ์คุณค่าที่ทั้ง 2 กลุ่มเห็นด้วยเหมือนกันก็คือ คุณค่าด้านความงดงาม ส่วนเกณฑ์คุณค่าที่ทั้ง 2 กลุ่มไม่เห็นด้วยเหมือนกันก็คือความเป็นที่สูงสุดในคุณลักษณะของอาคาร อย่างไรก็ตามพบว่าการศึกษาเกณฑ์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้ง 2 กลุ่มมีความแตกต่างกันในประเด็นของความไม่แน่ใจกล่าวคือกลุ่มผู้ครอบครองอาคารส่วนใหญ่ไม่แน่ใจในคุณค่าด้านความต่อเนื่องในด้านพื้นที่กับบริเวณสำคัญ ขณะที่กลุ่มผู้ไม่ได้ครอบครองอาคารส่วนใหญ่ไม่แน่ใจในคุณค่าด้านความหายาก ทั้งนี้อาจเนื่องจากประสบการณ์ที่แตกต่างกันนั่นเอง

6.1.5 การพิจารณาคุณค่าของชุมชนประวัติศาสตร์เพื่อการอนุรักษ์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

การพิจารณาคุณค่าของชุมชนประวัติศาสตร์ ถนนพานิชในที่นี้ใช้เกณฑ์การพิจารณาของ Cleere เป็นแบบแผนในการศึกษา ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 เกณฑ์คือ คุณค่าด้านเศรษฐกิจ คุณค่าด้านความสุนทรีย์ภาพ คุณค่าด้านสังคม และคุณค่าด้านองค์ความรู้ มีผลการศึกษาดังนี้

1) คุณค่าด้านเศรษฐกิจ

ในการศึกษาการพิจารณาคุณค่าด้านเศรษฐกิจของชุมชนประวัติศาสตร์ในเมือง กรณ์ถนนพานิชครั้งนี้ กำหนดกรอบการพิจารณาคุณค่าใน 3 ประเด็นคือ คุณค่าด้านความประหยัดรายจ่าย คุณค่าด้านการเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยวและคุณค่าในด้านการให้ประโยชน์คุ้มค่าสูงสุดในการใช้งาน

ผลการศึกษาพบว่า ในการพิจารณาคุณค่าด้านเศรษฐกิจระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้ง 2 กลุ่ม มีความแตกต่างในประเด็นที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย โดยพบว่ากลุ่มผู้ครอบครองอาคารเก่าส่วนใหญ่ ไม่เห็นด้วยกับประเด็นการเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยวเพราะเห็นว่าย่านถนนพานิชเป็นย่านการค้าที่ขายของอุปโภคบริโภคเพื่อการอยู่อาศัยและประกอบอาชีพในชีวิตประจำวัน ไม่ใช่ย่านการท่องเที่ยวเพราะไม่ใช่ชุมชนประวัติศาสตร์ที่เหลือแต่ซากอาคารเป็นอนุสรณ์ เช่น โบราณสถานทั่วไปที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยเฉพาะ นอกจากนี้ยังพบว่ากลุ่มผู้ครอบครองอาคารมีความกังวลกับภาระทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการดำเนินการในการอนุรักษ์อาคาร เนื่องจากต้องรับผิดชอบกับปัญหาในการใช้งานและการบำรุงรักษาซ่อมแซมอาคารเหล่านี้เอง ทำให้กลุ่มผู้ครอบครองอาคารส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยแน่ใจกับคุณค่าในประเด็นด้านความประหยัดและการใช้งานที่คุ้มค่าของอาคารเก่าเหล่านี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ในขณะที่กลุ่มผู้ไม่ได้ครอบครองอาคารส่วนใหญ่เห็นด้วยกับ คุณค่าในด้านการเพิ่ม รายได้จากการท่องเที่ยว เนื่องจากเห็นว่าความเป็นชุมชนประวัติศาสตร์เป็นข้อได้เปรียบสำคัญของ ย่านที่เป็นจุดสนใจแก่ผู้มาเยือน ซึ่งจะสามารถทำให้เกิดรายได้จากการเข้ามาของนักท่องเที่ยวได้ ทำให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น

อย่างไรก็ตามพบว่า ประเด็นคุณค่าทางเศรษฐกิจที่กลุ่มผู้ครอบครองอาคารและผู้ไม่ได้ครอบครองอาคาร ต่างไม่แน่ใจนั้น ได้แก่คุณค่าในเรื่องความประหยัดรายจ่าย เพราะเห็นว่าการบำรุงรักษาหรือซ่อมแซมอาคารเก่าเหล่านี้เป็นเรื่องเฉพาะทั้งในด้านวิธีการและวัสดุอุปกรณ์ จึงไม่แน่ใจว่าการอนุรักษ์ชุมชนจะทำให้เกิดการประหยัดรายจ่ายได้เหมือนกัน

2) คุณค่าด้านสุนทรียภาพ

ในการศึกษาการพิจารณาคุณค่าด้านสุนทรียภาพของชุมชนประวัติศาสตร์ ย่านถนนพานิชครั้งนี้ กำหนดกรอบในการพิจารณาเป็น 6 ประเด็นคือ ทัศนียภาพทั้งดงาม ความเป็นศิลปะ ความหายาก ความสมบูรณ์แบบในองค์ประกอบ ความประณีตของฝีมือช่างและความเป็นที่สุขของสิ่งอันควรอนุรักษ์

ผลการศึกษาพบว่า ในการพิจารณาคุณค่าด้านสุนทรียภาพระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้ง 2 กลุ่ม มีความแตกต่างกันในประเด็นที่เห็นด้วย โดยพบว่า กลุ่มผู้ไม่ได้ครอบครองอาคารส่วนใหญ่พิจารณาแล้วเห็นด้วยกับ ประเด็นเรื่องของความงดงามมากที่สุด เนื่องจากมีความประทับใจในรูปแบบของอาคารที่ดูอ่อนช้อย และมีลวดลายขององค์ประกอบแบบจีนผสมฝรั่งที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตามรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใน รัชกาลที่ 5 ที่ไม่เหมือนอาคารตึกแถวทั่วไป ในขณะที่กลุ่มผู้ครอบครองอาคารเห็นด้วยกับประเด็นคุณค่าด้านความหายากมากที่สุด เนื่องจากกลุ่มผู้ครอบครองอาคารมีความรู้สึกรักและหวงแหนในพื้นที่นั้นเอง

ส่วนคุณค่าทางสุนทรียภาพที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียไม่เห็นด้วยนั้นพบว่ามีความแตกต่างกันระหว่างกลุ่มผู้ครอบครองอาคารและผู้ไม่ได้ครอบครองอาคาร โดยพบว่ากลุ่มผู้ไม่ได้ครอบครองอาคารไม่เห็นด้วยกับคุณค่าในเรื่องศิลปะมากที่สุด เนื่องจากเห็นว่าอาคารเก่าเหล่านี้ก่อสร้างขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออยู่อาศัยและทำการค้ามากกว่าจะสร้างเพื่อเป็นศิลปะ ขณะที่กลุ่มผู้ครอบครองอาคารส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับคุณค่าเรื่องความงดงามมากกว่า เนื่องจากเห็นว่าปัจจุบันอาคารเหล่านี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบต่างๆ และบางช่วงก็มีการเปลี่ยนรูปแบบอาคารเป็นแบบใหม่ทำให้ขาดความต่อเนื่องกลมกลืนในลักษณะของหมู่อาคารแบบเดิม

สำหรับคุณค่าทางสุนทรียภาพที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ยังไม่แน่ใจนั้นได้แก่ คุณค่าเรื่องความหายาก และความสมบูรณ์แบบในองค์ประกอบ โดยพบว่าคุณค่าในเรื่องความหายากเป็นคุณค่าที่กลุ่มผู้ไม่ได้ครอบครองอาคารไม่แน่ใจมากที่สุด เนื่องจากเห็นว่าลักษณะอาคารเก่าเหล่านี้เอกสารนี้เป็นเอกสารที่ส่งงานไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

นี้ยังคงพบได้ทั่วไปตามอาคารของสำนักงานทรัพย์สินฯ ขณะที่กลุ่มของผู้ครอบครองอาคารส่วนใหญ่ไม่แน่ใจในคุณค่าความสมบูรณ์แบบในองค์ประกอบมากที่สุด เพราะเห็นว่าอาคารเหล่านี้ส่วนใหญ่เปลี่ยนรูปแบบหรือองค์ประกอบของอาคารเก่าบางส่วนไปแล้ว เช่นมีการเปลี่ยนบานประตูไม้เพิ่มเป็นอลูมิเนียมบาน การเปลี่ยนหลังคาและหน้าต่าง เป็นต้น

สรุปได้ว่าการพิจารณาคุณค่าของชุมชนประวัติศาสตร์ ย่านถนนพานิชย์ในด้านสุนทรียภาพระหว่างสถานภาพของผู้ครอบครองอาคารและผู้ไม่ได้ครอบครองอาคารมีความแตกต่างกัน ทั้งในประเด็นที่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยและไม่แน่ใจ

3) คุณค่าด้านสังคม

ในการศึกษาการพิจารณาคุณค่าด้านสังคมของชุมชนประวัติศาสตร์ ย่านถนนพานิชย์ครั้งนี้ แบ่งประเด็นในการพิจารณาเป็น 7 ประเด็นคือ การระลึกถึงวันเก่า การส่งเสริมให้เกิดความใกล้ชิด การเป็นเอกลักษณ์ ความภาคภูมิใจในถิ่นฐาน ความคุ้นเคยในรูปแบบของวิถีชีวิต ความเชื่อถือศรัทธา การเป็นแหล่งท่องเที่ยว

จากการศึกษาพบว่าคุณค่าด้านสังคมที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้ง 2 กลุ่ม คือ กลุ่มของผู้ครอบครองอาคารและผู้ไม่ได้ครอบครองอาคารเห็นด้วยเหมือนกันคือ คุณค่าในเรื่องความภาคภูมิใจ การเป็นเอกลักษณ์และการระลึกถึงวันเก่า โดยที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งสองกลุ่มเห็นว่าอาคารเก่าในย่านนี้ทำให้เกิดความรู้สึกคุ้นเคย ภาคภูมิใจ ง่ายต่อการบอกกล่าวและจดจำเพราะเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ ทั้งยังช่วยส่งเสริมให้เกิดความรู้สึกใกล้ชิดกันของผู้อยู่อาศัย บางครั้งก็ทำให้เกิดการหวงระลึกถึงอดีตเพราะส่วนใหญ่อยู่อาศัยในพื้นที่มาเป็นระยะเวลาานาน

สำหรับประเด็นการพิจารณาคุณค่าทางสังคมที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียไม่เห็นด้วยนั้น พบว่ามีความแตกต่างกันระหว่างกลุ่มผู้ครอบครองอาคารและผู้ไม่ได้ครอบครองอาคาร กล่าวคือ กลุ่มของผู้ครอบครองอาคารส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับประเด็นคุณค่าเรื่องการเป็นแหล่งท่องเที่ยว เพราะความเป็นชุมชนประวัติศาสตร์ของที่นี่ เดิมโตและยังยืนมาด้วยกิจการค้าขายอันถือเป็นมรดกตกทอดมาจากรุ่นพ่อแม่ ไม่ใช่ด้วยการเป็นแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้นจึงไม่เห็นว่าความเป็นชุมชนประวัติศาสตร์ของย่านการค้าแห่งนี้มีคุณค่าในด้านการเป็นแหล่งท่องเที่ยว ขณะที่กลุ่มผู้ไม่ได้ครอบครองอาคารส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับประเด็นคุณค่าในเรื่องความคุ้นเคยกับรูปแบบวิถีชีวิตมากกว่า เนื่องจากเห็นว่าปัจจุบันรูปแบบวิถีชีวิตไม่ได้ขึ้นอยู่กับที่อยู่อาศัยเท่านั้น และเห็นว่าย่านถนนพานิชย์เป็นย่านการค้าในเมือง ที่มีการเปิดรับการเปลี่ยนแปลงและรูปแบบวิถีชีวิตใหม่ๆ อยู่เสมอ ดังนั้นคุณค่าในเรื่องความคุ้นเคยต่อวิถีชีวิตแบบเดิมจึงมีน้อยมาก

ส่วนประเด็นการพิจารณาคุณค่าทางสังคมที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียยังไม่แน่ใจนั้น พบว่ามีเอกส ความเหมือนกัน กล่าวคือทั้งผู้ครอบครองอาคารและผู้ไม่ได้ครอบครองอาคารต่างไม่แน่ใจในไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประเด็นคุณค่าเรื่องความเชื่อ ความศรัทธาเหมือนกัน

4) คุณค่าด้านองค์ความรู้

ในการศึกษาการพิจารณาคุณค่าด้านองค์ความรู้ของชุมชนประวัติศาสตร์ในเมือง ย่านถนนพานิชครั้งนี้ แบ่งประเด็นในการพิจารณาเป็น 7 ประเด็นคือ การศึกษาข้อมูลประวัติศาสตร์ การศึกษาวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี การศึกษาหลักฐานทางโบราณคดี การศึกษาวรรณคดี เรื่องเล่า ตำนาน คติชาวบ้าน การศึกษาประวัติศาสตร์รูปแบบสถาปัตยกรรม การศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ และการศึกษาขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงสังคม

จากการศึกษาพบว่าคุณค่าด้านองค์ความรู้ที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้ง 2 กลุ่มคือกลุ่มของผู้ครอบครองอาคารและผู้ไม่ได้ครอบครองอาคารพิจารณาแล้วเห็นด้วยเหมือนกันคือ คุณค่าเรื่องการศึกษาข้อมูลประวัติศาสตร์ และการศึกษาวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม เพราะเห็นว่าอาคารเหล่านี้มีประวัติความเป็นมาในแง่ประวัติศาสตร์ที่แสดงถึงความเจริญของเมืองแปดริ้วตั้งแต่ในอดีตและเป็นจุดเริ่มต้นของวัฒนธรรมการค้าของเมืองในยุคสมัยใหม่ที่รูปแบบการค้าเปลี่ยนมาเป็นเริ่มค้าขายในอาคารถาวรแทนที่แผงลอย หาบเร่ หรือการค้าทางเรือ

สำหรับการพิจารณาคุณค่าทางองค์ความรู้ที่กลุ่มของผู้ครอบครองอาคารและผู้ไม่ได้ครอบครองอาคารไม่เห็นด้วยนั้นพบว่า มีความเหมือนกัน กล่าวคือทั้ง 2 กลุ่มไม่เห็นด้วยกับคุณค่าในด้านการเป็นแหล่งศึกษาขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เนื่องจากเห็นว่าย่านถนนพานิช เป็นย่านการค้าที่มีการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ มาโดยตลอด และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมก็เป็นเรื่องที่ไม่เห็นได้ยาก

ส่วนประเด็นการพิจารณาคุณค่าทางองค์ความรู้ที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียยังไม่แน่ใจนั้น พบว่ามีความใกล้เคียงกันคือ ทั้งผู้ครอบครองอาคารและผู้ไม่ได้ครอบครองอาคารต่างไม่แน่ใจในประเด็นคุณค่าเรื่องการศึกษาประวัติศาสตร์รูปแบบสถาปัตยกรรม การศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ การศึกษาวรรณคดี เรื่องเล่า ตำนาน คติชาวบ้าน และการศึกษาหลักฐานทางโบราณคดี เนื่องจากเห็นว่าประเด็นคุณค่าเหล่านี้ยังเห็นไม่ชัดเจนนัก

การศึกษครั้งนี้สรุปได้ว่าคุณค่าที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้ง 2 กลุ่มคือกลุ่มที่เป็นผู้ครอบครองอาคารและผู้ไม่ได้ครอบครอง เห็นด้วยเหมือนกันได้แก่คุณค่าทางสังคมและคุณค่าทางองค์ความรู้ ขณะที่คุณค่าที่ผู้ครอบครองอาคารและผู้ไม่ได้ครอบครองอาคารมีความเห็นแตกต่างกันส่วนใหญ่ได้แก่คุณค่าด้านเศรษฐกิจ และคุณค่าด้านสุนทรียภาพ

6.1.6 ศักยภาพในการอนุรักษ์ชุมชนประวัติศาสตร์ในเมือง

จากการศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปรพบว่า มี 2 ปัจจัยที่สัมพันธ์กับมุมมองในเรื่องการอนุรักษ์คือ อาชีพและการศึกษา โดยพบว่ากลุ่มที่ประกอบอาชีพอยู่ในอาคารเก่าจะมีแนวโน้มเอกสารเป็นเอกสารที่ส่งมอบไว้สำหรับการแข่งขันเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อเผชิญกับปัญหาเกี่ยวกับการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เห็นด้วยกับการอนุรักษ์ มากกว่ากลุ่มอาชีพอื่นๆ ที่ไม่ได้ใช้อาคารเก่าเป็นแหล่งประกอบอาชีพ โดยกลุ่มที่เห็นด้วยกับการอนุรักษ์นี้จะพิจารณาคุณค่า ในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสุนทรียภาพ เป็นสำคัญ ขณะที่กลุ่มที่มีการศึกษาไม่สูงนัก จะมีแนวโน้มเห็นด้วยกับการอนุรักษ์มากกว่ากลุ่มที่มีการศึกษาสูง โดยกลุ่มที่มีการศึกษาไม่สูงจะให้ความสำคัญกับคุณค่าทางสังคมเป็นสำคัญ

นอกจากนั้นยังพบว่า ผู้ครอบครองอาคารส่วนใหญ่ยินดีเข้ามามีส่วนร่วมหากรัฐจะมีนโยบายอนุรักษ์อาคารเหล่านี้ไว้ แต่ทั้งนี้ก็ต้องขึ้นกับนโยบายของสำนักงานทรัพย์สินฯ ด้วย เพราะเป็นเจ้าของอาคาร และเห็นว่าหากรัฐมีนโยบายส่งเสริมการอนุรักษ์อาคารเก่าอย่างจริงจังก็น่าจะเป็นผลดีกับผู้ครอบครองอาคาร เพราะจะต้องมีงบประมาณในการดูแลอาคารเก่าให้อันเป็นการลดค่าใช้จ่ายของผู้ครอบครองและสร้างการมีส่วนร่วมได้มาก เพราะการอนุรักษ์เอกลักษณ์ของย่านที่อยู่ต่อเนื่องเป็นแนวเดียวกันต้องได้รับความร่วมมือจากอาคารทั้งหมด เพราะหากมีอาคารหลังใดไม่ร่วมด้วยแล้ว ก็จะทำให้เกิดความแปลกแยกไม่ต่อเนื่องจนสูญเสียความเป็นเอกลักษณ์ไป

6.2 ข้อเสนอแนะ

6.2.1 ข้อเสนอแนะต่อพื้นที่

1) ด้านมาตรการทางกฎหมายในการดำเนินการอนุรักษ์

เนื่องจากย่านการค้าเก่า ถนนพานิชย์กำลังอยู่ในระหว่างรอยต่อของการพัฒนา ที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังไม่มีมาตรการใดๆ เพื่อการควบคุมดูแลอาคารเก่าแก่ที่มีคุณค่าเหล่านั้น จึงเสมือนว่าแนวทางในการอนุรักษ์ยังเป็นไปตามยถากรรม ดังนั้นจึงควรที่จะต้องมีการออกกฎหมาย เฉพาะเพื่อการคุ้มครองชุมชนประวัติศาสตร์ในเมืองเหล่านี้ เพราะตามพระราชบัญญัติกฎกระทรวง ข้อบัญญัติและประกาศต่างๆ ที่มีอยู่นั้น ไม่ได้ครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ชุมชน อย่างไรก็ตามในการกำหนดนโยบายหรือการใช้มาตรการต่างๆ ต้องคำนึงถึงเจตนารมณ์ในการคุ้มครองสิทธิของการอยู่ร่วมกัน การอนุรักษ์การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และควรหลีกเลี่ยงการปฏิบัติที่ยุ่งยากต่างๆ เพื่อสร้างช่องทางในการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนให้มากขึ้นเป็นสำคัญ

2) ด้านการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเรื่องการอนุรักษ์ชุมชน

เนื่องจากความรู้และความเข้าใจในเรื่องของการอนุรักษ์ในพื้นที่ยังมีความสับสนค่อนข้างมากแม้ในกลุ่มของผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องโดยตรงก็ยังไม่ชัดเจน หน่วยงานที่รับผิดชอบในเรื่องการอนุรักษ์ควรเร่งดำเนินการประชาสัมพันธ์อย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อให้ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องตระหนักว่า การอนุรักษ์เป็นวิถีในการพัฒนาเมืองให้มีความเจริญงอกงาม ไม่ใช่เป็นการห้ามความเจริญ ตลอดจนเร่งเสริมสร้างจิตสำนึกในเรื่องมรดกทางวัฒนธรรม อันถือเป็นทรัพย์ากรของชาติที่ทุกคนเป็นเจ้าของร่วมกัน โดยวิธีการหนึ่งในการส่งเสริมให้เกิดจิตสำนึกการรักไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ในการอนุรักษ์ทั้งกับคนในพื้นที่และคนนอกพื้นที่ ก็คือ การจัดทัศนศึกษาชุมชนประวัติศาสตร์ในเมืองเหล่านี้ ซึ่งที่ผ่านมากิจกรรมรูปแบบนี้ยังไม่แพร่หลายเท่าที่ควร เพราะมักจะมุ่งไปที่การทัศนศึกษาโบราณสถานมากกว่า

3) ด้านการจัดการ

ควรมีการประสานงานร่วมระหว่างชุมชน สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ เทศบาล จังหวัด กรมศิลปากร หน่วยงานอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในกำกับของสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม สถาบันการศึกษาในท้องถิ่น ตลอดจนองค์กรต่างๆทั้งในระดับท้องถิ่นและประเทศเพื่อวางแผนแนวทางร่วมกันในการอนุรักษ์ชุมชนประวัติศาสตร์ในเมืองเหล่านี้ให้จริงจัง ซึ่งในเบื้องต้น เทศบาลอาจร่วมกับสถาบันการศึกษาในท้องถิ่นรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของชุมชนเหล่านี้และขึ้นทะเบียนไว้ เพื่อประโยชน์ในทางการศึกษาอ้างอิง ส่วนสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ในฐานะของเจ้าของอาคารเก่าเหล่านี้อาจสนับสนุนการอนุรักษ์ด้วยการใช้มาตรการเสริมแรง เช่นการเพิ่มค่าธรรมเนียมในการเปลี่ยนแปลงอาคารที่ไม่ส่งเสริมการอนุรักษ์ชุมชนประวัติศาสตร์ หรือลดหย่อนค่าเช่าให้กับผู้เช่าที่ปฏิบัติตามนโยบายในการอนุรักษ์เป็นต้น

การสนับสนุนให้มีกิจกรรมพิเศษในพื้นที่ในโอกาสต่างๆ เช่นการจัดงานถนนคนเดินก็เป็นอีกหนึ่งวิธีที่สามารถส่งเสริมกิจกรรมการค้าและประชาสัมพันธ์การอนุรักษ์ชุมชนประวัติศาสตร์ในเมือง ที่สร้างความประทับใจให้แก่ผู้มาเยือนและสร้างรายได้ให้กับชุมชนได้พร้อมกัน

6.2.2 ข้อเสนอแนะประเด็นเพื่อการศึกษาต่อไป

1) เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ ศึกษาคุณค่าของชุมชนประวัติศาสตร์ในบริบทของคุณค่าเพียง 4 ด้านคือ คุณค่าทางเศรษฐกิจ คุณค่าทางสังคม คุณค่าทางองค์ความรู้ และคุณค่าทางสุนทรียภาพเท่านั้น แต่จากการศึกษาในพื้นที่พบว่า ความเคลื่อนไหวทางการเมือง ก็เป็นคุณค่าอีกประการหนึ่งที่เกิดขึ้น และเป็นที่ยอมรับร่วมกันในหมู่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่างๆ ดังนั้นจึงน่าที่จะมีการศึกษาถึง คุณค่าต่างๆ ทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ต่อไป

2) จะเห็นได้ว่าการศึกษาศึกษาการพิจารณาคุณค่าเพื่อการอนุรักษ์ เป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งที่ทุกฝ่ายจะต้องร่วมกันคิดเพื่อให้การดำเนินการต่างๆเป็นไปอย่างสร้างสรรค์ต่อชุมชน สังคม และประเทศชาติ ดังนั้นน่าจะมีการศึกษาการพิจารณาค่าในทัศนะของกลุ่มผลประโยชน์อื่นๆ ด้วย เพราะถือได้ว่ามรดกทางวัฒนธรรมเป็นทรัพยากรของชาติร่วมกันที่ทุกคนมีหน้าที่ในการดูแลรักษา

3) ควร จะมีการศึกษาถึงคุณค่าของชุมชนประวัติศาสตร์ในด้านองค์ความรู้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เพราะภูมิปัญญาของชุมชนก็เป็นสิ่งที่สมควรอนุรักษ์เช่นกัน และควรมีการศึกษาถึงแนวทางในการนำกิจกรรมการศึกษามาเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการอนุรักษ์อย่างเหมาะสม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่จัดทำขึ้นเพื่อใช้ในการศึกษาเท่านั้น ไม่ควรนำเอกสารนี้ไปเผยแพร่โดยไม่ได้รับอนุญาต
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บรรณานุกรม

กรมศิลปากร. 2540. เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน.

กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร. เอกสารอัดสำเนา.

จารุณี ศิริมังคะลา. 2532. “การศึกษาจินตภาพกรุงรัตนโกสินทร์เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา.”

วิทยานิพนธ์การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทวีเดช ทองอ่อน. 2537. “การศึกษาคุณค่าสภาพแวดล้อมเมืองและชุมชนกรุงธนบุรีเพื่อการ

อนุรักษ์.” วิทยานิพนธ์การออกแบบและวางผังชุมชนเมืองมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ยงนิศร์ พิมลเสถียร. 2540. เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาการอนุรักษ์. กรุงเทพฯ : ภาควิชา

การวางแผนภาคและเมือง สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง. เอกสารอัดสำเนา.

สรเพชร นนทภักดี. 2535. “การศึกษาคุณค่าทางสุนทรียภาพด้านผังเมือง ; ศึกษาเฉพาะกรณี

นครศรีธรรมราชและภูเก็ต.” วิทยานิพนธ์การออกแบบและวางผังชุมชนเมืองมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุกัญญา เอี่ยมชัย. 2539. “การศึกษาเพื่อเป็นแนวทางการอนุรักษ์ชุมชนเมืองลำปาง.”

วิทยานิพนธ์การออกแบบและวางผังชุมชนเมืองมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร. 2514. แผนที่ตั้งตลาดที่ละแวกเทรา. (ไมโครฟิล์ม).

กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.

อุดม สกุลพาณิชย์. 2533. “การศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์เขตพื้นที่ชุมชนเมืองเก่า

ลพบุรี.” วิทยานิพนธ์การออกแบบและวางผังชุมชนเมืองมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุนทร คัยนันท์. 2534. ละแวกเทราในประวัติศาสตร์. ละแวกเทรา : ศรีเมืองการพิมพ์.

ตรึงจิต พึ่งรัศมี. 2539. “การศึกษาองค์ประกอบของชุมชนเมืองเก่าเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา

กรณีศึกษาชุมชนย่านนครนอก-นครใน จังหวัดสงขลา.” วิทยานิพนธ์การออกแบบและวางผังชุมชนเมืองมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิระ เทพพิทักษ์และคณะ. 2539. ปุ่มเมืองละแวกเทรา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การ สงเคราะห์

การทหารผ่านศึก.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

นิจ หิญชีระนันท์. 2520. การอนุรักษ์ธรรมชาติและศิลปกรรมในเมือง. กรุงเทพฯ : สำนักผังเมือง
 หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา. 2540. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม.
 ฉะเชิงเทรา. คณะอนุกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา.
 เอกสารอัดสำเนา.

เทศบาลเมืองฉะเชิงเทรา. 2540. ข้อมูลเทศบาลเมืองฉะเชิงเทรา. ฉะเชิงเทรา. เทศบาลเมือง
 ฉะเชิงเทรา. เอกสารอัดสำเนา

Anthony J. Catanese. 1978. **Urban Planning**. 2nd ed. New York : McGraw-Hill.

Chapin F. Stuart and Kaiser Jr. & Edward. 1979. **Urban Land Use Planning**. University of
 Illinois Press, Urbana, Chicago, London.

Feilden Bernard M. and Jokilehto Jukka. 1993. **Management Guildelines for World Cultural
 Heritage Sites**. Rome : ICCROM.

Frederick D. Sturdivant. and Richard D. Irwin. 1981. **Business and Society Assessment
 Approach**. Illinois : Homewood.

James R. Emshoff and Edward R. Freeman. 1978. **Value Assessment**. New York :
 McGraw-Hill.

Polladach Theerapapisit. 1995. Toward A “Conservation with Development” Plan For
 Chiang Saen, Chiang Rai, Northern Thailand. Master Thesis of Asia Institute of
 Technology.

Unesco. 1972. **Convention Concerning the Projection of the World Cultural and
 Natural heritage**. Paris.

Wayne Attoe. 1988. “Historic Preservation.” **Urban Planning**. 2nd ed. New York : McGraw-
 Hill.

Worskett Roy. 1969. **The character of Towns : An Approach to conservation**. London :
 Architectural Press.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

คำชี้แจง

เรียน ชาวแปดริ้วทุกท่าน

แบบสอบถามชุดนี้จัดทำขึ้นเพื่อใช้เก็บข้อมูลประกอบในการทำวิทยานิพนธ์ปริญญาโท หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม ของคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง เรื่องการ พิจารณาคุณค่าเพื่อการอนุรักษ์ กรณีศึกษา ย่านพาณิชย์กรรมเก่า ถนนพานิช จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยได้แบ่งแบบสอบถามเป็น 3 ตอน คือ

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
2. ความคิดเห็นในเรื่องเกณฑ์คุณค่าในการอนุรักษ์
3. ความคิดเห็นเรื่องการพิจารณาคุณค่าเพื่อการอนุรักษ์

และข้อมูลที่ได้ทั้งหมดนี้จะนำไปใช้ประกอบในการทำวิทยานิพนธ์ เพื่อให้ทราบถึงคุณค่า เพื่อการอนุรักษ์อาคารเก่าในย่านการค้า และเกณฑ์การพิจารณาคุณค่าที่มีต่อสภาพอาคาร/ย่านซึ่งจะ ใช้เพื่อการศึกษาวิจัยเท่านั้น

ขอได้โปรดตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริง เพราะคำตอบของท่านจะเป็นประโยชน์ อย่างมากสำหรับผู้ทำงานวิจัย

ขอขอบพระคุณและขอแสดงความนับถือมา ณ ที่นี้ด้วย

นางสาววิศสุมน ทัพพะรังสี

แบบสอบถามความคิดเห็น

เรื่องการพิจารณาคูณค่าเพื่อการอนุรักษ์

กรณีศึกษาย่านพาณิชย์กรรม ถนนพานิช จังหวัดฉะเชิงเทรา

เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ ระดับบัณฑิตศึกษา สาขาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม
ของสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม

- ☐ หัวหน้าครัวเรือน/ตัวแทนผู้ครอบครองอาคารในพื้นที่ศึกษาฝั่ง.....
- ☐ เจ้าหน้าที่สำนักงานทรัพย์สินฯ หน่วยงานสังกัด.....ตำแหน่ง.....
- ☐ ผู้ดูแลการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม สังกัด.....ตำแหน่ง.....
- ☐ เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบในการดูแลควบคุมพื้นที่ สังกัด.....
- ☐ ตำแหน่ง.....
- ☐ อื่นๆ.....

ตอน 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

1. เพศ

☐

ชาย

☐

หญิง

2. อายุ ปี

3. อาชีพ

☐

ประกอบธุรกิจส่วนตัว

☐

รับจ้างมีสังกัดแน่นอน

☐

รับจ้างอิสระไม่แน่นอน

☐

รับราชการ-รัฐวิสาหกิจ

☐

แม่บ้าน

☐

นักศึกษา

☐

ไม่ได้ประกอบอาชีพ

สำหรับเจ้าหน้าที่กรอก

☐

1

☐

2

☐

3

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4. การศึกษา

- ☐ ไม่ได้เรียน
☐ ต่ำกว่าประถมศึกษา
☐ มัธยมศึกษา
☐ มัธยมปลาย/ปวช.
☐ ปวส./อนุปริญญา
☐ปริญญาตรี
☐ สูงกว่าปริญญาตรี

☐

4

5. ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในพื้นที่ ปี

☐

5

6. รายได้ของท่าน

- ☐ ต่ำกว่า 10000 บาท
☐ 10000 – 15000 บาท
☐ 15001 – 20000 บาท
☐ 20001 ขึ้นไป

☐

6

ตอนที่ 2 ข้อมูลความคิดเห็นต่อเกณฑ์คุณค่าในการอนุรักษ์

อาคารเก่าในย่านถนนพานิชย์เป็นอาคารที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นยุคเดียวกับอาคารเก่าในบริเวณรอบเกาะรัตนโกสินทร์ในกรุงเทพฯ มีประวัติความเป็นมาที่สำคัญคือ เป็นอาคารที่เกิดจากการวางผังเมืองยุคใหม่สมัย ร.5 ที่มีความสมบูรณ์แบบมาก และเป็นอาคารที่สร้างขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ในด้านการพาณิชย์กรรมริมถนน ซึ่งเป็นลักษณะของทางตะวันตกในสมัยนั้นอย่างแท้จริง

7. ท่านเห็นว่าอาคารเก่าในย่านนี้มีคุณค่าควรแก่อนุรักษ์ไว้หรือไม่

- ☐ ควร ☐ ไม่ควร ☐ ไม่แน่ใจ

8. ท่านคิดว่าอาคารเก่าในย่านนี้มีความงดงามและช่วยส่งเสริมทัศนียภาพที่ดีของย่านนี้หรือไม่

- ☐ มี ☐ ไม่มี ☐ ไม่แน่ใจ

9. ท่านเห็นว่าอาคารเก่าในย่านนี้เป็นตัวแทนรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคารในยุคสมัย ร.5 หรือไม่

☐

เป็น

☐

ไม่เป็น

☐

ไม่แน่ใจ

10. ท่านคิดว่าอาคารเก่าเหล่านี้เป็นสิ่งที่หาดูได้ยากหรือไม่

☐

เป็น

☐

ไม่เป็น

☐

ไม่แน่ใจ

11. ท่านคิดว่าอาคารเก่าในย่านนี้เป็นส่วนหนึ่งมรดกทางวัฒนธรรมหรือไม่

☐

เป็น

☐

ไม่เป็น

☐

ไม่แน่ใจ

12. ท่านคิดว่าอาคารเก่าในย่านนี้มีส่วนช่วยสร้างรักษาความต่อเนื่องทางพื้นที่กับบริเวณสำคัญหรือไม่

☐

ใช่

☐

ไม่ใช่

☐

ไม่แน่ใจ

13. ท่านคิดว่าอาคารเหล่านี้มีลักษณะหรือสะท้อนความเป็นที่สุดที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้หรือไม่

☐

ใช่

☐

ไม่ใช่

☐

ไม่แน่ใจ

14. ท่านคิดว่าวิธีการอนุรักษ์อาคารเป็นวิธีการที่มีความเหมาะสมที่สุดในการพัฒนาย่านการค้าบนถนนสายนี้

☐

ใช่

☐

ไม่ใช่

☐

ไม่แน่ใจ

15. ท่านรู้สึกพึงพอใจในการมีส่วนร่วมอนุรักษ์อาคารเหล่านี้ไว้

☐

ใช่

☐

ไม่ใช่

☐

ไม่แน่ใจ

ตอนที่ 3 ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับการพิจารณาคุณค่าเพื่อการอนุรักษ์

ย่านอาคารเก่า นับได้ว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า ซึ่งคุณค่าดังกล่าว มีได้หลายประเด็น ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม องค์ความรู้ และสุนทรียภาพ ท่านคิดว่าอาคารเก่าในย่านประวัติศาสตร์การค้า ถนนพานิชแห่งนี้ มีคุณค่าในแต่ละด้านมากน้อยต่างกันเพียงใด โปรดพิจารณาจัดลำดับความสำคัญของคุณค่าในการอนุรักษ์ต่อไปนี้

ภาพอาคารเก่าบนถนนพานิช ซึ่งเป็นอาคารแถวครึ่งตึกครึ่งไม้ 2 ชั้น มีประตูหน้าต่าง กันสาด เป็นไม้ มุงหลังคาด้วยกระเบื้องว่าว

คุณค่าด้านเศรษฐกิจ	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	เฉย ๆ	ไม่เห็น ด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง
16. การประหยัดค่าลงทุนในการพัฒนาใหม่โดย การสงวนรักษาอาคารเดิมในย่านเมืองเก่า					
17. การเพิ่มพูนรายได้จากการท่องเที่ยว เพราะ อาคารเก่าเหล่านี้เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยว					
18. อาคารเก่าสามารถใช้ประโยชน์ได้คุ้มค่าที่สุด					
คุณค่าด้านสังคม	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	เฉย ๆ	ไม่เห็น ด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง
19. การมีอาคารเก่าช่วยทำให้เกิดการหวนระลึก ถึงวันคืนเก่าที่น่าจดจำในอดีต					
20. ลักษณะชุมชนแบบอาคารเก่าช่วยทำให้เกิด ความใกล้ชิดกันยิ่งขึ้นในชุมชน					
21. การมีอาคารเก่าทำให้บริเวณนี้เป็นที่รู้จักและ ชื่นชมเพราะมีเอกลักษณ์ที่น่าสนใจ					
22. การมีอาคารเก่าช่วยรักษารูปแบบวิถีชีวิตแบบ เดิมไว้					
23.การมีอาคารเก่ามีผลในการส่งเสริมความเชื่อ ถือศรัทธาในเรื่องต่างๆ เช่น การค้าขายเป็นต้น					
คุณค่าด้านองค์ความรู้	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	เฉย ๆ	ไม่เห็น ด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง
24. การให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์					
25. การให้ความรู้ทางด้านการศึกษาวรรณกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี					
26. การให้ความรู้ในการศึกษาโบราณคดี					
27. การศึกษาความรู้ด้านวรรณคดี เรื่องเล่า นิทาน ตำนาน นิยายปรัมปรา					
28. ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของรูปแบบ สถาปัตยกรรม					
29. ความรู้เกี่ยวกับชาติพันธุ์					
30. ความรู้เรื่องลำดับขั้นตอนการเปลี่ยนแปลง ทางสังคม					

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

คุณค่าด้านสุนทรียภาพ	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	เฉย ๆ	ไม่เห็น ด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง
31. การมีอาคารเก่าช่วยส่งเสริมทัศนียภาพที่ดี ของย่านการค้าเก่าแห่งนี้					
32. อาคารเก่าเป็นตัวแทนของศิลปะ					
33. อาคารเก่ามีคุณค่าในด้านความหายาก					
34. ความสมบูรณ์แบบในองค์ประกอบของ อาคารเก่าให้ความประทับใจ-ตื่นตาตื่นใจ					
35. ความประณีตของฝีมือช่างในการก่อสร้าง- ประดับตกแต่งอาคารให้ความรู้สึกทั้งใน ความสามารถ					
36. ความเป็นที่สุดของอาคารในยุค ร. 5					

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แบบสัมภาษณ์ประกอบการวิจัย
เรื่อง การพิจารณาคุณค่าเพื่อการอนุรักษ์
กรณีศึกษาย่านพานิชยกรรมเก่า ถนนพานิช จังหวัด ฉะเชิงเทรา

โดย นางสาววิศุมน ทัพพะรังสี

นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

วันที่ เดือน พ.ศ. เวลา สถานที่

[สำหรับผู้ครอบครองอาคาร : ข้อ 1-10)

[สำหรับผู้ไม่ได้ครอบครองอาคาร : ข้อ 1 , 6 – 10)

- 1) ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....
ที่อยู่/ สังกัด.....
- 2) ปัจจุบัน ท่านอยู่อาศัยในฐานะ ☐ เจ้าของบ้าน ☐ ผู้อยู่อาศัย ☐ อื่นๆ.....
- 3) ท่านพักอาศัยหรือประกอบกิจการ.....มานานเท่าใด.....
- 4) บ้านหลังนี้ได้เคยมีการเปลี่ยนแปลงในด้านใดบ้าง (เท่าที่ทราบ)
☐ ไม่เคย ☐ เปลี่ยนโครงสร้างอาคาร ☐ เปลี่ยนการใช้ประโยชน์
☐ เปลี่ยนกิจการ ☐ เปลี่ยนองค์ประกอบ ☐ ปิดล้อมอาคาร
☐ เปลี่ยนกรรมสิทธิ์ ☐ อื่นๆ
- 5) ปัจจุบัน ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่ออาคาร/การอยู่อาศัย /ย่านถนนพานิช
☐ พอใจ เพราะ.....
☐ ไม่พอใจเพราะ

☐ รูปแบบอาคาร ไม่น่าสนใจ
☐ ไม่สามารถขยายขยายได้
☐ สุขอนามัยการอยู่อาศัยไม่ดี

☐ การใช้งาน ไม่สอดคล้องกับกิจกรรม
☐ มีความชำรุดทรุดโทรมบ่อย/เร็ว
☐

 อื่นๆ.....
- 6) ท่านพอทราบประวัติความเป็นมาของย่านนี้หรือไม่ เพียงใด (ย่านนี้เป็นย่านการค้าเก่าแก่ ที่ได้รับการวางผังเมืองเพื่อการค้าขึ้นเป็นครั้งแรก ในสมัยรัชกาลที่ 5 และอาคารเหล่านี้เป็นอาคารที่มีอายุร่วม 100 ปี)
.....
- 7) ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการอนุรักษ์อาคาร ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อสิทธิในการดูแลปรับปรุงเปลี่ยนแปลง
☐ เห็นด้วย.....
☐ ไม่เห็นด้วย.....
- 8) ท่านเคยได้รับทราบข่าวสารการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม/อาคารในท้องถิ่นอื่นๆ หรือไม่.....
- 9) หากมีนโยบาย/โครงการอนุรักษ์อาคาร ซึ่งเป็นการดำเนินการร่วมกันของทุกฝ่าย ท่านยินดีจะเข้าร่วมหรือไม่
.....เพราะ.....
- 10) ท่านคิดว่าจุดเด่น/ข้อดีข้อของอาคารเก่าเหล่านี้คือ.....

เอกสารนี้ และปัญหาในการอนุรักษ์/ดูแลอาคารเหล่านี้ คือ การศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้แก้ไขโดยไม่ขออนุญาต
ข้อเสนอนี้ และปัญหาในการอนุรักษ์/ดูแลอาคารเหล่านี้ คือ การศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้แก้ไขโดยไม่ขออนุญาต

ประวัติผู้เขียน

นางสาววิศุมน ทัพพะรังสี เกิดเมื่อวันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ.2514 ที่กรุงเทพฯ สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีมนุษยวิทยาและสังคมวิทยา จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปีการศึกษา 2536 เริ่มทำงานที่สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม ในตำแหน่งนักวิชาการสิ่งแวดล้อมด้านศิลปกรรม ต่อมาได้ทำงานเป็นเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการชุมชน ที่สำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง การเคหะแห่งชาติ (พทช.) ก่อนเข้าศึกษาต่อในสาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และได้รับทุนอุดหนุนการทำวิทยานิพนธ์จากสถาบัน

ระหว่างทำวิทยานิพนธ์ ได้ทำงานเป็นนักฝึกอบรมด้านแรงงาน และสิทธิมนุษยชน ประจำศูนย์อเมริกันเพื่อแรงงานนานาชาติ (Acils) ภายใต้โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปฏิรูป (ค ส ร.) ปัจจุบันทำงานเป็นที่ปรึกษาด้านการฝึกอบรมมาตรฐานการจัดการให้กับบริษัท เอส เอ็ม ไอ เซ็นเตอร์ ออฟ เอ็กเซลเลนซ์ จำกัด

